

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

1924-1960 YILLARI ARASINDA ESER VEREN ÖĞRETMEN

YAZARLARIN ESERLERİNİN ÖĞRETMEN VE EĞİTİM İDEALİZMİ

YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İpek ERCANASLAN

BURSA

2019

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

1924-1960 YILLARI ARASINDA ESER VEREN ÖĞRETMEN

YAZARLARIN ESERLERİNİN ÖĞRETMEN VE EĞİTİM İDEALİZMİ

YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İpek ERCANASLAN

Danışman

Doç. Dr. Erol OGUR

BURSA

2019

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

İpek ERCANASLAN

27/09/2019

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:21/10/2019

Tez Başlığı / Konusu: 1924-1960 YILLARI ARASINDA ESER VEREN ÖĞRETMEN YAZARLARIN ESERLERİNİN ÖĞRETMEN VE EĞİTİM İDEALİZMİ YÖNÜNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 256 sayfalık kısmına ilişkin, 21/10/2019 tarihinde şahsım tarafından *TURNİTİN* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 10'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza
21.10.2019

Adı Soyadı: İpek ERCANASLAN

Öğrenci No: 801650001

Anabilim Dalı: TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ

Programı: TÜRKÇE EĞİTİMİ

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
(Adı, Soyadı, Tarih)
Doç. Dr. Erol OGUR

21.10.2019

* Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

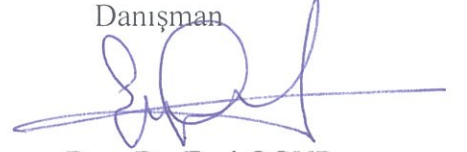
“1924-1960 Yılları Arasında Eser Veren Öğretmen Yazarların Eserlerinin Öğretmen ve Eğitim İdealizmi Yönünden Değerlendirilmesi” adlı Yüksek Lisans/ Doktora tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

İpek ERCANASLAN

Danışman

Doç. Dr. Erol OGUR

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD Başkanı

Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR

T.C

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda 801650001 numara ile kayıtlı İpek ERCANASLAN'ın hazırladığı "1924-1960 Yılları Arasında Eser Veren Öğretmen Yazarların Eserlerinin Öğretmen ve Eğitim İdealizmi Yönünden Değerlendirilmesi" konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 27/09/2019 Cuma günü 14.00-15.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/ çalışmasının **(başarılı)** olduğuna **(oybirliği)** ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyon Başkanı

Doç. Dr. Erol OGUR

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Emine KOLAÇ

Anadolu Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Kelime ERDAL

Bursa Uludağ Üniversitesi

Ön Söz

Eğitim bir insanın hayatında kendisine ve çevresindekilere verebileceği en kıymetli hediyelerden biridir. Eğitimin malzemesi olan ve insanlığın varoluşundan beri adeta karanlığı aydınlatan bir meşale gibi elden ele aktarılan bilgi, paranın satın alamayacağı kadar değerlidir. Bu sebeple ilk teşekkürümü bugün sahip olduğumuz bilgi birikimini din, dil ve ırk fark etmeksizin çeşitli özverilerle vücuda getiren bütün değerli araştırmacılara etmek isterim. Bu tez de dâhil olmak üzere bugün üzerinde çalışabildiğimiz her türlü bilginin temeli bu kişilerin çalışmaları neticesinde atılmıştır. Bu çalışma vasıtasıyla karanlığı aydınlatan bu kıymetli meşalenin benim elime geçmesinden ve bilgi deryasına ufak da olsa bir katkı bulunmasından dolayı mutluluk duyuyorum. İkinci olarak bu çalışma boyunca bana destek olan, kıymetli yazarlarımızın edebî eserleri üzerinde çalıştığım bu güzel araştırma konusunu seçmekte değerli fikirlerinden istifade ettiğim ve süreç boyunca beni yüreklendiren değerli danışmanım Doç. Dr. Erol OGUR'a teşekkür etmek isterim. Ayrıca hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme de teşekkür ederim.

Bu çalışmada, öğretmen yazarların kendi tecrübe ve fikirlerini yansıttığı 20 eserden ideal eğitim ve öğretmenlik anlayışına ulaşılması amaçlanmıştır. Bu çalışmanın, bugünün ve geleceğin eğitimcilerine ve bu konuda çalışan ya da çalışmak isteyen diğer araştırmacılara faydalı olmasını temenni ediyorum.

İpek Ercanaslan

Özet

Yazar : İpek ERCANASLAN

Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi

Ana Bilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Bilim Dalı : Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı : xvı + 247

Mezuniyet Tarihi : 27.09.2019

Tez : 1924-1960 Yılları Arasında Eser Veren Öğretmen Yazarların
Eserlerinin Öğretmen ve Eğitim İdealizmi Yönünden
Değerlendirilmesi

Danışmanı : Doç. Dr. Erol OGUR

1924-1960 YILLARI ARASINDA ESER VEREN ÖĞRETMEN YAZARLARIN ESERLERİNİN ÖĞRETMEN VE EĞİTİM İDEALİZMİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışma, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmuş yazarların 1924-1960 yılları arasında yayımlanan ve öğretmen karakter içeren romanları incelenerek ideal eğitim ve ideal öğretmen özelliklerine ulaşılması amaçlanan nitel bir çalışmadır. Bu amaçla çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın kapsamını 1924-1960 yılları arasında öğretmen yazarlar tarafından yazılıp yayımlanmış eğitim ve öğretmen konulu 20 roman oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde öncelikle söz konusu dönem aralığında öğretmen yazarlar tarafından yazılmış, öğretmen karakter içeren 20 romana ulaşılmıştır. Romanlara ulaşıldıktan sonra bu eserlerin içinde bulunan idealist öğretmen modeline, ideal eğitim ve öğretim şekline yönelik mesajlar belgesel tarama yöntemi kullanılarak bulunmuş ve bu

mesajlar içerik analizi ve betimsel analiz metotları kullanılarak ideal eğitim ve ideal öğretmenlik anlayışı bakımından yorumlanmıştır.

Bu araştırma sonucunda, öğretmen yazarlar tarafından yazılan öğretmen ve eğitim konulu romanlardan ideal eğitim ve ideal öğretmenliğe ait mesajlara ulaşılabileceği görülmüştür. Araştırma kapsamında elde edilen bu mesajların yorumlanmasıyla öğretmenlerin görev yaptıkları yerlerin ekonomik yapısının, öğretmenlerin halk ile sosyal ilişkilerinin, halkın eğitime olan bakışının ve öğretmenlerin mesleklerini tercih etme sebeplerinin doğrudan eğitim faaliyetlerinin niteliğini etkileyebileceği anlaşılmıştır. Buna ek olarak maddi ve doğal problemler ile öğretmenlerin, halkın, bürokratların ve öğrencilerin olumsuz fikir ve davranışlarının ideal eğitim ortamının oluşturulmasına engel oldukları görülmüştür. Eğitimi etkileyen bu olumsuz unsurlarla birlikte; idealist öğretmen karakterlerin, halkın ve bürokratların bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için yaptıkları çeşitli icraatlar da ortaya konmuştur. Son olarak ise romanlardaki öğretmen karakterlerin sahip oldukları niteliklerden ve sergiledikleri davranışlardan ideal öğretmen tipinin özelliklerine ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Edebiyat, eğitim, eğitim idealizmi, öğretmen, öğretmen idealizmi, Türkçe eğitimi

Abstract

Author : İpek ERCANASLAN
University : Bursa Uludag University
Field : Turkish and Social Sciences Education
Branch : Turkish Education
Degree Awarded : Master
Page Number : xvi + 247
Degree Date :27.09.2019
Thesis : An Evaluation of the Literary Works of Teacher- Author,
Who Produced Their Work Between 1924-1960 in terms
of Teacher and Education Idealism
Supervisor : Doç. Dr. Erol OGUR

AN EVALUATION OF THE LITERARY WORKS OF TEACHER- AUTHOR, WHO PRODUCED THEIR WORK BETWEEN 1924-1960 IN TERMS OF TEACHER AND EDUCATION IDEALISM

This study is a qualitative study aimed at achieving ideal education and ideal teacher characteristics by examining novels containing teacher characters published between 1924-1960 by the authors engaged in education and training activities. For this purpose, descriptive scanning model was used. The scope of the study consisted of 20 novels on education and teacher, which were written and published by teacher writers between 1924-1960. During the research process, 20 novels containing teacher characteristics have been identified, primarily written by teacher writers during the period in question. After the identification of the novels, the messages related to the idealist teacher model, ideal education and training method were determined by using documentary scanning method and these messages were interpreted in

terms of ideal education and ideal teaching understanding by using content analysis and descriptive analysis methods.

As a result of this research, it is seen that ideal education and ideal teaching messages can be obtained from teacher and education novels written by teacher writers. By interpreting these messages, it was understood that the economic structure of teachers' places, the social relations of teachers with the public, the public's view on education, and the reasons of teachers preferencing their jobs could directly affect the quality of educational activities. In addition, the material, natural problems, negative opinions and behaviors of the teachers, the public, the bureaucrats and the students prevented the creation of an ideal educational environment. Together with these negative factors affecting education; the various actions that the idealist teacher characters, the public and the bureaucrats have done to eliminate these drawbacks have been put forward. In conclusion, the characteristics of the ideal teacher type were obtained from the teacher characteristics and behaviors of the teacher characters in the novels.

Keywords: Education, educational idealism, literature, teacher, teacher idealism, Turkish language education

İçindekiler

	Sayfa No
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	I
YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI	III
ÖN SÖZ	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	VIII
İÇİNDEKİLER.....	X
TABLolar LİSTESİ.....	XV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVI
I.BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.Problem Durumu.....	1
2.Araştırma Soruları.....	3
3.Amaç.....	4
4.Önem.....	4
5.Varsayımlar	4
6.Sınırlılıklar	5
7.Tanımlar	5
II. BÖLÜM: LİTERATÜR.....	7
1.İdealist Bakış Açısından Eğitim.....	7
1.1.Eğitim kavramı.	7
1.2.İdealizm.....	11
1.3.İdealizm çerçevesinde eğitim.....	14
1.4.İdealizm çerçevesinde ideal öğretmen.	19
2.İdeal Eğitim Anlayışının Türk Edebiyatına Yansımaları	26

2.1.Edebiyat kavramı	26
2.2.Eğitim ve edebiyat ilişkisi	31
2.3.Türkiye’de eğitim meselesinin Türk romanına yansımaları	33
III.BÖLÜM: YÖNTEM.....	38
1.Araştırmanın Modeli.....	38
2.Evren ve Örneklem	38
3.Veri Toplama Araçları.....	39
4.Verilerin Toplanması ve Çözömlenmesi	39
IV.BÖLÜM: BULGULAR.....	41
1.Ekonomik Yapı ve İdealizm.....	41
1.1.Geçim kaygısının eğitim probleminin önüne geçmesi	41
2.Sosyal İlişkiler ve İdealizm	42
2.1.Öğretmen ve halk arasındaki ilişki	42
2.1.1.Olumlu ilişkiler.....	42
2.1.2.Olumsuz ilişkiler.	48
2.2.Eğitime olan inanç.	54
2.2.1.Halkın sadece dinî eğitimi değerli görmesi.	54
2.2.2.Halkın eğitimden bir beklentisinin olmaması	57
3.Öğretmenlerin Mesleklerini Tercih Etme Sebeplerinin İdealist Ortama Katkısı.....	58
3.1.Dıř etkilerle öđretmenlik mesleđini sečen öđretmenler	59
3.2.İdealleri doğrultusunda öğretmenliği tercih eden kahramanlar	60
3.3.Öğretmenliği bir geçim kaynağı olarak gören öğretmenler	63
3.4.Bu grupların dış ında kalan öğretmenler	64
4.İdealizmi Örselleyen Unsurlar	65
4.1.Halktan kaynaklanan problemler	66

4.1.1.Halkın kişisel problemlerinin eğitime ve öğretmenlere yansımaları	66
4.1.2.Ailelerin olumsuz örnek teşkil etmesi.....	68
4.1.3.Kız çocuklarının okula gönderilmemesi	69
4.1.4.Öğretmene saygı gösterilmemesi	70
4.1.5.Halkın eğitimi istememesi	71
4.1.6.Zengin kesimin bürokrasi ve öğretmenler üzerinde baskı kurması.....	73
4.1.7.Dedikodu ve iftira.....	75
4.1.8.Ön yargıların öğretmenleri zor durumda bırakması.....	77
4.1.9.Köy imamı ve öğretmen çatışması	79
4.1.10.Halkın olumsuz fikirleri.....	80
4.1.11.Batıl inanç ve hurafeler	81
4.1.12.Diğer problemler.	83
4.2.Maddi şartlardan kaynaklanan problemler.....	85
4.2.1.Fiziki problemler	85
4.2.2.Ekonomik problemler.....	88
4.2.2.1.Ekonomik problemlerin öğretmenlerin üzerindeki olumsuz etkileri	88
4.2.2.2.Halkın yaşadığı maddi yetersizlik	92
4.2.2.3.Hedef kitle olan çocukların durumu	95
4.2.3.Fiziki ve ekonomik problemlerin eğitime olan etkisi	96
4.3.Bürokrasiden kaynaklanan problemler.....	102
4.3.1.Bürokratların ilgisizliği.....	102
4.3.2.Bürokratların güçlü kişilerin lehine hareket etmesi	104
4.3.3.Bürokratların görev ve sorumluluklarını yerine getirmemesi	106
4.3.4.Bürokratların öğretmenlere destek olmaması.	108
4.3.5.Diğer problemler	113

4.4.Öğretmenlerden kaynaklanan problemler	115
4.4.1.Meslek etiğine aykırı davranan öğretmenler	116
4.4.2.Anadolu'ya ve köylere gitmek istemeyen öğretmenler.	118
4.4.3.Öğretmenler arasındaki çatışmalar	120
4.4.4.Öğrenci kayıran öğretmenler	121
4.4.5.Mesleki olarak yetersiz öğretmenler	123
4.4.6.Öğretmenlerin öğrencilere karşı sergiledikleri olumsuz davranışlar	126
4.4.7.Diğer problemler	128
4.5.Öğrencilerden kaynaklanan problemler	131
4.6.Doğal sebeplerden kaynaklanan problemler	133
5.İdeal Eğitim Standardını Sağlamak İçin Yapılan Çalışmalar	135
5.1.Öğretmenlerin öncülüğünde yapılan çalışmalar	135
5.1.1.İmkânsızlıklara rağmen ideal eğitim ortamı yaratma çabaları	135
5.1.2.Öğretmenlerin çevreleriyle olumlu ilişkiler kurmaları	138
5.1.3.Öğretmenlerin, halkın ve öğrencilerin eğitim dışı ihtiyaçlarıyla ilgilenmeleri	143
5.1.4.Öğretmenlerin olumlu mesleki davranışları	146
5.1.5.Öğretmenlerin halkı eğitmeleri.....	151
5.2.Halk tarafından yapılan çalışmalar	154
5.3.Bürokrasi tarafından yapılan çalışmalar.....	155
6.İdealizm Çerçevesinde Olumlu Öğretmen Özellikleri	156
6.1.Kararlılık	156
6.2.Çalışkanlık	159
6.3.Güvenilirlik	161
6.4.Umutlu olma	163
6.5.Mesleki yeterlilik	166

6.6.Saygınlık	179
6.7.İnsanları etkileme	181
6.8.Yardıms severlik.....	184
6.9.Çalışılan yere ve bu yerin halkına uyum sağlama	186
6.10.Halka ve vatana hizmet	187
6.11.Mücadelecilik ve cesaret.....	191
6.12.Entelektüellik	195
6.13.Merhamet	199
6.14.Sorumluluk sahibi olma	202
6.15.İdealist olma.....	203
6.16.Eleştiri ve öz eleştiri yapabilme.....	206
6.17.Örnek olma.....	208
6.18.İyi bir kişiliğe sahip olma.....	210
V.BÖLÜM: TARTIŞMA VE ÖNERİLER	214
1.Tartışma	214
2.Öneriler	236
2.1.Öğretmenlere öneriler.....	236
2.2.Eğitim kurumlarına öneriler.....	237
2.3.Araştırmacılara öneriler.....	238
2.4.Ailelere öneriler	239
KAYNAKÇA	240
ÖZ GEÇMİŞ.....	247

Tablolar Listesi

<i>Tablo</i>		<i>Sayfa</i>
1.	Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri	20

Kısaltmalar Listesi

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

I.Bölüm

Giriş

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın problem durumu, soruları, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımları ve tanımları yer almaktadır.

1.Problem Durumu

Her toplum kültürünü, dilini, tecrübelerini ve maddi-manevi bütün varlıklarını miras olarak kendisinden sonraki kuşağa bırakır. Genç kuşaktan içinde bulunduğu toplum ile aynı ülküyü paylaşması ve kendisine bırakılan maddi ve manevi mirasa sahip çıkması beklenir. Eğer kuşaklar arasında ülke ve millî değerlere bağlılık yönünden büyük farklılık bulunursa o toplumun geleceği tehlikeye girer. Bu yüzden bir toplumun devamlılığını sağlamanın en önemli yollarından biri genç nesli o toplumun hedeflerine göre yetiştirmektir. Aynı bayrak ve dil çatısı altında, aynı ülkeye sahip kuşakları yetiştirmede eğitimin önemi büyüktür.

Bir çocuk dünyaya geldiği zaman ilk eğitimini ailesinden almaktadır. Ancak sadece ailede alınan eğitim plansız olması sebebiyle, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen ve kendi kararlarını verip bu kararların sorumluluğunu üstlenen, diline, milletine, ülkesüne ve bayrağına bağlı bir birey yetiştirmekte yeterli değildir. Nitekim sistemli bir eğitim ile davranış haline dönüştürülmeyen nitelikler kalıcı olmamaktadır. Çocuğa esas eğitimi veren ve çocuğu toplumun ihtiyaçlarına göre şekillendirip topluma kazandıran müessese okuldur.

Okul bir sistemdir. Bu sistem öğrenciyi ne şekilde işlerse öğrenci de hayatı boyunca o nitelikleri taşıyacağından bu sistemin kaliteli ve ideal bir eğitim vermesi gerekmektedir. Bayrak (1997, s. 40) eğitim kalitesini “Eğitime tabi tutulmuş kişilerin, kendi eğitimleri ile ilgili bilgi, beceri ve davranışlarıyla toplumun ihtiyaç ve isteklerine, beklenen düzeyde ve derecede cevap verebilmeleri olgusudur” şeklinde tanımlamaktadır. Kaliteli eğitim, toplumdaki eksiklikleri gidermek ve toplumu ulaşılmak istenen gelişim seviyesine ulaştırabilmek açısından önemlidir. “Çünkü eğitimde en iyi kaliteyi yakalayan millet kaliteli

meslek adamını ve kaliteli meslek adamının ürettiği kaliteli ürün ve hizmetleri yakalamış demektir”. (Kayadibi, 1997, s. 16). Ancak ne kadar iyi ve etkili bir eğitim programı hazırlanırsa hazırlansın bu programı uygulayacak olan öğretmen nitelikli değilse istenilen kaliteli, ideal eğitime ulaşamayacaktır. Bu durum öğretmenlerin niteliğinin önemini göstermektedir. Öğretmenlik mesleği, bir toplumu ayakta tutan manevi unsur olan kültürün genç kuşaklara sistemli bir şekilde aktarılması ve genç kuşağa geçmiş tecrübelerden edinilmiş bilgileri aktararak onları gelecek hayatlarına hazırlama ve topluma faydalı bireyler haline getirme görevine sahiptir. Bu sebeple öğretmenlik, eğitim ve kültür aktarımı yoluyla toplumsal sistemin devam ettirilmesinde büyük önem arz eden mesleklerden biri olmaktadır.

Eğitimin ve öğretmenlik mesleğinin öneminden dolayı Türkiye’de tarih içinde eğitime ve öğretmen yetiştirmeye oldukça önem verilmiştir. Halkın büyük bir kısmının okuma- yazma bilmediği, savaş sebebiyle pek çok okulun tahrip olup genç nüfusun azaldığı, ekonominin kötü olduğu savaş şartlarında bile cumhuriyetin ilanından hemen sonra eğitim reformlarına başlanmıştır. “Bunlar okur yazar sayısındaki ciddi artış, karma eğitim, 2 yılda bir buçuk milyon yetişkine okuma yazma öğreten Millet Mektepleri hareketi, her dereceden okullarda parasız eğitim, alfabe değişimi, laik eğitim gibi hareketlerdir” (Başgöz, 2010, s. 10). Yetişkin halkı tiyatro gibi çeşitli faaliyetlerle eğitmek için açılan Halkevleri ve kırsal kesime öğretmen yetiştirilmesi amacıyla kurulan Köy Enstitüleri de bu dönemde eğitimi yaygınlaştırmak adına yapılan icraatlardandır.

Eğitim adına yapılan ve yapılması gerekenler Türk edebiyatına da yansımıştır. Eski zamandan günümüze pek çok yazar eserlerinde döneminin eğitim problemlerini işlemişlerdir. Bunun sebebi edebiyat ve toplumun yakın ilişkide bulunmasıdır. Eagleton (1983/2014), edebiyatı toplumsal problemlerle sıkı bir ilişki içinde olan ideoloji olarak nitelendirmektedir. Edebiyat gerçek hayattan beslenir ve gerçek hayatı farklı edebî türlerin altında, yazarların fikirlerinin süzgecinden geçirerek yansıtır.

Eğitim meselesini edebiyata yansıtan yazarlardan bir kısmı Köy Enstitülerinden ya da başka okullardan mezun olup öğretmenlik yapmış yazarlardır. Bu yazarların edebî bir üslupla kaleme aldıkları eserlerinde, öğretmenlik tecrübelerinin ve fikirlerinin izleri görülebilmektedir. Bu araştırmada, söz konusu yazarların eserlerine aksettirdiği öğretmenlik tecrübe ve fikirlerinden hareketle, ideal eğitimi olumlu ya da olumsuz etkileyen unsurlara ve ideal ğretmen ile ideal eğitimin niteliklerine ulaşılmak amaçlanmıştır. Yazarların bu eserlerinin gerçek öğretmenlik tecrübelerinden doğmuş olması sebebiyle, incelemenin sonucunda elde edilecek bulguların gerçekçi bir ğretmen tasvirinin yapılmasına imkân tanıyacağı düşünülmektedir.

2.Araştırma Soruları

Bu araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. 1924 ile 1960 yılları arasında yazılmış romanlarda ideal eğitime ve öğretmenlik anlayışına yönelik bulgular elde edilebilir mi?
2. İdeal eğitim ve ideal öğretmenlik anlayışının şekillenmesinde etkili olan unsurlar nelerdir?
3. Romanlarda, idealizmi örseleyen unsurlar nelerdir?
4. İdealizmi rseleyen unsurların, ideal eğitimin ve ideal eğitimi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen diğer unsurların üzerindeki olumsuz etkisi nelerdir?
5. İdealizm çerçevesinde olumsuzlukları ortadan kaldırmaya yönelik bürokrasi, halk ve ğretmen tarafından ne gibi çalışmalar yapılmıştır?
6. Söz konusu dönem içerisinde eser vermiş ve eğitim- ğretim faaliyetlerinde bizzat yer almış ğretmen yazarların eserlerinden yola çıkılarak oluşturulacak ideal ğretmen tipinin özellikleri nelerdir?

3.Amaç

Bu çalışmada, eserlerindeki karakterleri aracılığıyla ideal eğitim- öğretim ve ideal öğretmenlik özelliklerine dair mesajlar veren eğitimci yazarların eserlerinden yola çıkılarak ideal eğitimin ve ideal öğretmenin niteliklerine ulaşmak amaçlanmıştır. Bu incelemenin sonucunda, ideal eğitimi olumlu ve olumsuz yönlerden etkileyen unsurları tespit etmek ve bu romanlardaki öğretmen karakterlerden yola çıkarak ideal öğretmen profili oluşturmak hedeflenmiştir. Bu amaçla yazarı öğretmen olan, 1924 ile 1960 yılları arasında yazılmış 20 öğretmen romanı incelenmiştir.

4.Önem

Öğretmenlik kimi insanlar tarafından tüm mesleklerin esası, kimileri tarafından ise sanat olarak nitelendirilmektedir. Nasıl nitelendirilirse nitelendirilsin, öğretmenin, öğretme işine yüklediği anlamın ve sahip olduğu öğretmenlik değerlerinin, eğitim sisteminin kalitesini belirleyen esas unsurlardan biri olduğu önemli bir gerçektir. Nitelikli bir eğitim için iyi bir eğitim programına sahip olmak önemli olmakla birlikte bu programı uygulayacak öğretmenlerin nitelikli olması da programın kendisi kadar önem arz etmektedir.

Bu çalışma, öğretmenlik yapmış yazarların eserlerinden tespit edilecek ideal eğitim ve ideal öğretmenlik mesajlarının, toplumda aydın olarak nitelendirilen yazarların tecrübelerinden ve fikirlerinden faydalanılarak bir ideal eğitim ve ideal öğretmen portresi oluşturulması yönünden önemli görülmektedir. Bu çalışma neticesinde ulaşılan bulguların eğitim ve öğretmenlik mesleği ile ilgili başka çalışmalara da kaynaklık edeceği umulmaktadır.

5.Varsayımlar

Bu araştırmada, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmuş ve 1924 ile 1960 yılları arasında öğretmen ve eğitim konulu eserler vermiş yazarların eserleri incelendiğinde, eğitime doğrudan ya da dolaylı olarak etki eden çeşitli unsurların varlığına ulaşılabileceği varsayılmaktadır. Bu unsurların ise eğitimin yapıldığı yerler, bu yerlerdeki ekonomik ve

sosyolojik yapı ve öğretmen, öğrenci ve halkın eğitime yönelik olumlu ve olumsuz tutumları olacağı düşünülmektedir. Bu araştırma kapsamında ulaşılabilecek varsayılan diğer bir husus da ideal öğretmenlere ait özelliklerin neler olduğudur.

6.Sınırlılıklar

Bu çalışmada amaçlı örneklem yapılmıştır. Öğretmen yazarların yazdıkları öğretmen karakter içeren eserler incelenmiştir. Bu incelemede eserler öncelikle zaman olarak sınırlandırılmış olup araştırmanın zaman aralığı 1924 ile 1960 yılları arası şekilde belirlenmiştir. Bu araştırma kapsamında incelenecek kaynakların miktarı da 20 ile sınırlı tutulmuştur.

Araştırma kapsamındaki diğer bir sınırlandırma ise eserlerin türü üzerinde yapılarak araştırmaya roman türündeki eserler dâhil edilmiştir. Aynı yazarların eğitim mesajı içeren şiir, deneme, hikâye ve tiyatro gibi diğer edebî türlerde yazılmış eserleri incelemeye dâhil edilmemiştir. Bu noktada, bazı araştırmacıların, Mahmut Makal'ın roman türündeki eserlerini incelerken Bizim Köy isimli eseri hatıra türüne dâhil olduğu gerekçesiyle araştırma kapsamına almadığı görülmüş olmakla birlikte bu çalışmada eser otobiyografik roman olarak değerlendirilip çalışmaya dâhil edilmiştir. Benzer bir şekilde Narlı (2009), “Roman Ne Anlatır?” adlı eserinde köy romanları içine Mahmut Makal'ın Bizim Köy adlı eserini de dâhil etmiş, bu eserin köy romanının öncüsü sayıldığını belirtmiştir.

Araştırmada üzerinde durulan resmî eğitim kavramının anlamında da sınırlandırma yapılmıştır. Öğretmenin okul içi ve dışındaki eğitim faaliyetleri, resmî eğitim faaliyeti değerlendirilmiştir.

7.Tanımlar

Dinî Eğitim: “Gençlerde belirli bir dinî inancı yerleştirmeyi amaçlayan ve bu inancın nesiller boyu aktarılacak suretiyle korunmasını hedefleyen dinî eğitimi ifade etmektedir” (Halstead, 2013, s. 137).

Eğitim: “Eğitim; bireyleri, doğayı denetleyecek, değiştirecek ve üretim yapabilecek biçimde yetiştirme; bireylerin doğal olgunlaşmalarını arttırma ve davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sũreci olarak tanımlanabilir” (Özden, 2002, s. 7).

İdeal: “ Bir ‘model’ i, mũkemmelliđin, gũzelliđin veya yũksek değerlerin adeta standartlaşmış bir örneğini, hatta ‘aslını, aslında mevcut olanını’ anlatır” (Gũçlüol, 2015, s. 4-5).

Öğretmen: “Öğretmen, resmi ya da özel bir eğitim kurumunda öğrencilerin öğrenme yaşantılarına kılavuzluk etmek ve yön vermek amacı ile görevlendirilmiş kişi” (Öncũl, 2000, s. 866).

Resmî Eğitim: “Resmî eğitim konusu, sınıflarda gerçekteştirilecek, mũfredata eklemeler yapılarak ya da yeni bir dersle halledilebilecek bir konu olarak görũlür” (Teke, 2013, s. 32).

II.Bölüm

Literatür

Bu bölümde eğitim, idealizm, ideal eğitim, ideal öğretmenlik kavramı ve bu kavramların edebiyata yansımaları üzerinde durulup okunan kitaplardan elde edilen bulguların ortaya konulmasından önce çalışmanın temel dayanağının ortaya konması ve genel çerçevesinin çizilmesi amaçlanmıştır.

1.İdealist Bakış Açısından Eğitim

1.1.Eğitim kavramı. Eğitim kavramı eski zamanlardan beri insan hayatı için önemli olmuştur. Bu sebeple çeşitli araştırmacılar eğitim konusunda araştırmalar yapıp eğitimin tam olarak ne olduğu konusunda kesin tanımlara ulaşmaya çalışmışlardır. Tezcan, eğitimi “Bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve amaçlı olarak, istendik değişme meydana getirme süreci” olarak tanımlamaktadır. (1981, s. 4). Bayrak, eğitim için “İnsan hayatının her alanını kuşatan ve ilgilendiren bir toplumsal olgu olarak eğitim, öğrenme mekanizması yoluyla kişinin davranışlarında istenilir değişiklikler yapma sürecidir” tanımını yapmaktadır. (1997, s. 40). Kavcar ise eğitimi, “En geniş ve genel anlamıyla eğitim, çocuk olsun, genç olsun, yaşlı olsun, insanlarda sosyal hayata ve çağa uygun tutum ve davranış değişikliği sağlamaktadır” olarak tanımlamaktadır. (1994, s. 1). Görüldüğü üzere söz konusu eğitim tanımlarının ortak yönü hepsinin içinde davranış değiştirme, yetiştirme ve geliştirme kavramlarının bulunmasıdır.

Gelişim ve değişim, doğa ve onun içinde bulunan insanlar da dâhil bütün canlılar için zorunlu bir eylemdir. Ünlü filozof Herakleitos’un meşhur özdeyişi “Bir nehirde iki kez yikanılmaz” da değişimin zorunlu ve doğal bir süreç olduğuna işaret etmektedir. Tıpkı nehirler gibi toplumlar ve insanlar da çeşitli iç ve dış etkenler karşısında sürekli bir değişim halinde bulunmaktadır. Eğitim de bireyleri ve toplumları bu değişime ve gelişime hazırlayan ve iten bir güçtür. Eğitimin mevcut olduğu her mekânda, insanların bulunduğu

konumu yeterli görmeyip daha iyi bir konuma erişebilmek için yaptıkları çeşitli çalışmaları gözlemleyebiliriz. Bu sebeple eğitim, olumlu yönde durum değişikliği yapma çabası olarak adlandırılabilir.

Olumlu durum değişikliği olarak adlandırılacak eğitimin tek muhatabı bireyler değildir. Eğitimin kişilere karakter, değer ve beceri kazandırması onu kişisel bir kavram olarak göstermektedir. Ancak diğer bir işlevi olan bireyleri sosyalleştirme, toplumsal değerleri muhafaza etme, değişim ve yenileme işlevleri onu toplumsal bir kavram haline getirmektedir. Nitekim toplum da tek tek bireylerin bir araya gelip oluşturduğu bir kavramdır. Kongar da bu duruma dikkat çekerek toplum için, “Toplum, insan ömründen uzun yaşayan, görelî bir kararlılığa sahip olan, kendi kendini devam ettiren insan topluluğudur” tanımını yapmaktadır. (1981, s. 39). Görüldüğü üzere bir toplumu meydana getiren, toplumun içinde bulunan aynı ülkü ve değerlere bağlanmış insanlardır. Toplumlar, değerler ve ilkeler onları yaşatan insanlar var olduğu sürece bâkidir. Ancak bâki olma durumu insanlar için söylenememektedir. İnsanların ölümlü canlılar olduğu düşünüldüğünde, toplumun devamını sağlamakta önemli olan o milletin maddî ve manevî özelliklerinin korunması işinin miras olarak sonraki kuşağa bırakılması gerekmektedir. Bu aktarım faaliyetinde eğitim oldukça önemlidir. Bundan dolayı genelde ülkeler özelde ise hükümetler ve bireyler eğitime önem vermektedirler. Tarihin içinde, eğitimin olmadığı ve değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmadığı bir topluluk yoktur.

Bir toplum için eğitim önemlidir ancak istenilen eğitim alelade bir eğitim değildir. Eğitimin amacı ve niteliği de önemlidir. Russell (1932/1969)’a göre, amacı iyi yurttaşlar yetiştirmek olan eğitimin, nizamın desteklenmesi ve yok olması olarak adlandırılacak iki farklı biçimi bulunmaktadır. Buna göre, eğitimin hangi amaçla yapıldığı, eğitimden alınacak sonucu belirleyen önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Eğitim, içeriğine ve amacına bağlı olarak, toplumun devamını sağlayabileceği gibi toplumun bütünlüğüne karşı zararlı fikirlerin insanların zihinlerine yerleştirilmesi amaçlanırsa o toplumun parçalanıp yok olmasına da

sebepe olabilir. Buradan eğitim ile bir toplumu, toplumun yararına olacak ortak bir paydada buluşturmanın birliği ve beraberliği sağlamak açısından oldukça önemli olduğu çıkarımı yapılabilir.

Bir toplum için ortak payda değerler ve ilkelerdir. Ozolins (2009)'e göre, kamu yararını sağlamanın yolu kişilerin bir toplumu meydana getirecek türde değerlere bağlı olmasından geçmektedir. Bir toplum için kimlik niteliğinde olan değerlerin, bireyler tarafından sahiplenilmesi bir toplumun ömründe belirleyici olmaktadır. Değerlere bağlılıkla birlikte toplumun devamı için ilkelere bağlılık da önemlidir. Sarıbaş ve Babadağ, “Devletlerin varlığını sürdürebilmesi sahip olduğu siyasal rejimin ilkelerini vatandaşlarına benimsetmesi ve bu değerlerin içselleştirilmesi ile paralellik göstermektedir” (2015, s. 19) diyerek ilkelerin toplumların devamı için önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple devletler eğitim ile diline, milletine, ülküsüne ve bayrağına bağlı bireyler yetiştirmeyi amaçlarlar. Aynı ideal altında toplanmış, millî değerlere bağlı bir nesil yetiştirmek devletin varlığını sürdürmesi ve gelişmesi bakımından son derece önemlidir. İçinde bulunduğu topluma bağlanamamış ve değerlerini benimseyememiş bir genç kuşak, o devletin devamı için tehlike arz etmektedir. Bu sebeple, günümüzde mevcut olan her ülke, vatandaşına küçük yaşlardan itibaren eğitim ile kendi tarihini, dilini, bayrağını, marşını ve millî hedeflerini öğreterek bu değerlere bağlı nesiller yetiştirmeyi önemsemektedir.

Eğitimin bir diğer toplumsal etkisi ise toplumları geliştirmesidir. Toplumsal gelişmenin ve ilerlemenin yolu iyi bir eğitimden geçmektedir. Bilgi çağı olarak adlandırılan içinde bulunduğumuz 21. yüzyıl gelişmek ve ilerlemek isteyen bireyler ve toplumlar için bilgi üretimini zorunlu hale getirmiştir. Nitekim, günümüzde ülkeler arasındaki savaşların yöntemleri de değişmiş olup artık savaşlar silahların kullanıldığı bir eylem olmaktan çok eğitim ve bilimde ilerleme yarışmaları haline gelmiştir. Bilgi üreten devletler, bu bilgiyle birlikte kendi dillerini ve kültürlerini başka toplumlara empoze etmeye başlamışlardır. Bu

duruma Türkçeye geçen yabancı kökenli televizyon, faks ve radyo gibi cihazların isimleri örnek verilebilir.

Günümüzde mevcut olan bilgi ve eğitim yarışı içinde öne çıkmak için ülkelerin iyi yetişmiş, nitelikli kişilere ihtiyacı vardır. Gelişme mücadelesi içinde toplumların ihtiyaç duyduğu insan tipi uluslararası gelişmeleri takip eden ve bu gelişmelerden faydalanmak için gerekli yeni davranış ve değerlere sahip olan kişilerdir. Çünkü bir ülkeyi geliştiren, medeni bir ülke haline getiren o ülkedeki eğitilmiş bireyler, bu bireylerin sayısı ve bu bireylerin taşıdığı niteliklerdir. Eğitim ile kendini geliştirmiş, hem kendi faydası için hem de içinde bulunduğu toplumun faydası için çalışan bireyler yetiştirmek, bir toplumun ülkeler arasındaki ilerleme yarışında diğer ülkelerden önde olmasını, böylece bağımsızlığını ve dilini de korumasını sağlayacaktır.

Eğitimin yukarıda anlatılan toplumsal etkisi kadar bireysel etkisi de vardır. Bunlardan biri, eğitimin insanların doğuştan getirdiği yetilerini geliştirmesine yardımcı olmasıdır. Gül (2004), insanların doğuştan getirdiği ve gizilgüç olarak adlandırılan niteliklerinin eğitim ve çevre faktörlerinin tesiriyle daha iyi duruma geldiğini belirtmiştir. Bu duruma örnek vermek gerekirse, bir hastalık durumu olmadığı sürece bütün insanlar dinleme ve konuşma becerilerine doğuştan sahiptir. Ancak, bir beceriye sahip olmak, onu etkili olarak kullanmak anlamına gelmemektedir. Birey, etkili konuşma ve iletişim halinde olduğu kişileri etkili dinleme yöntem ve tekniklerini eğitim vasıtasıyla öğrenir. Buradan, eğitimin kişilerde var olan yetenekleri daha iyi hale getirerek kişilerin hayat kalitesini arttırdığı söylenebilir.

Bireylerin kaliteli bir hayat sürmesinin bir diğer gereği ise içinde yaşadığı toplumla uyumlu yaşayabilmesi, kendini o topluma ait hissetmesi, toplumunun değerlerini benimsemesi ve bu değerleri yaşamıyla bütünleştirmesidir. Eğitim ile değer eğitimi yapılması bugünün gençliği olan ancak geleceğin yetişkini olacak bireylerin topluma yabancılaşmasını engelleyecektir. Diğer yandan, toplumların yazısız kuralları olan değerler, kişilerin öz

denetimlerini yapmalarına da imkân sağlayarak davranışlarının sınırlarını belirlemelerinde ölçüt olmaktadır. Ulusoy ve Dilmaç (2016)'a göre, değerler kabul edilmeyen tutumlara mâni olur ve utanma ile suçluluk hislerinin anlaşılmasını sağlar. Eğitim ile insanlara içinde bulunduğu toplumun değerlerinin ve kurallarının öğretilmesi, toplum için de faydalı olup toplumda refah ortamının sağlanmasını ve refahın sürdürülmesini sağlar.

Eğitim, bireyin kendisine yaptığı kazançlı bir yatırımdır. İnsanların hayatlarını idame ettirebilmesi için pek çok alan hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Günlük alışverişlerde lazım olan matematik becerisi, sosyal hayatta iletişim kurmak ve bilgi edinmek için ihtiyaç duyulan dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri, yaratılışın gayesini açıklayan ve insanın maneviyatı için önemli olan dini bilgiler gibi birtakım bilgi ve beceriler buna örnek olarak verilebilir. Yetişkin bir insanın meslek edinip çalışabilmesi için de kendi iş koluyla ilgili mesleki eğitime ihtiyacı vardır. Nitekim aile içinde plansız bir şekilde alınan informal eğitim de bir çeşit eğitimidir.

İnsanların kendilerini buldukları toplumdan soyutlayamayacakları gerçeği ve sosyal hayat için de mutlaka birtakım becerilere ihtiyaç duyacağı gerçeği bireylerin eğitim almasını zorunlu kılar bu eğitimin kaliteli ve planlı olmasını önemli hale getirmektedir. Nitekim yanlış hedef ve planlama ile yürütülen bir eğitim anlayışının kısa vadedeki zararı bireylereyken bu zarar uzun vadede toplumdur. Buna örnek olarak eğitimin etkisi domino taşlarına benzetilebilir. Yanlış eğitimle yetiştirilen her nesil domino etkisi yaparak bir sonraki neslin de yanlış bir şekilde eğitilmesine sebep olacaktır. Tüm bu sebeplerden kaliteli eğitime ulaşmanın bir zorunluluk olduğu anlaşılmaktadır.

1.2.İdealizm. İdealizm kelimesi iki farklı anlam içermektedir. Birinci anlamına bakıldığında felsefenin eski kuramlarından biri olan idealizm kuramıyla karşılaşılmaktadır. Felsefe temelli idealizm kuramının bilgiye bakışını Schopenhauer “Dünya benim tasavvurumdur” önermesiyle açıklamaktadır. (1819/2015, s. 53). Bu önermeyle idealizm

kuramının nesnelere ve durumları, onları algılayacak varlıkların tecrübelerinden bağımsız düşünmediği anlaşılmaktadır. İdealizm tecrübe dışındaki bilgileri kabul etmeyerek insanı da dâhil olmak üzere tüm varlıkların mevcudiyetlerini birtakım tecrübelerin neticesinde kazandıklarını savunmaktadır. Tecrübelerle anlaşılabilen varlıklar zihnimizde karanlıktır ve nitelikleri muammadır. İdealizm kelimesinin felsefi karşılığına ek olarak Türkçe Sözlük'e bakıldığında "Ülkücülük" olarak tanımlanan ikinci bir anlam taşıdığı görülmektedir. (TDK). Bir diğer tanımı ise Filiz, "İdealizm, zihin kategorileri doğrultusunda dış dünyayı ve içindeki nesnelere belirleyip tanımlamak girişimidir" şeklinde yapmaktadır. (2008, s. 35).

Verilen tanımlardan farklı olarak Arık, idealizmi "İdealizm, cemiyetlerin kaderi önünde, şuuruna varılan ıstırapları, bu ıstırapların doğurduğu sorguları, karşılıkları ifade için kullanılan kelimedir" olarak tanımlar. (1969, s. 23). Arık'a göre (1969) bilim şüpheden oluştuğu gibi idealler de toplumların kederlerinden meydana gelmişlerdir. Toplumların kederlerinin ve tecrübelerinin de birbirinden farklı olduğu düşünüldüğünde farklı toplumların farklı ideallere sahip olduğu anlaşılabilir. Bu duruma, esaret altındaki bir toplumun bağımsızlık ideali olması, savaşın içindeki bir toplumun barış ideali olması, hür bir toplumun gelişme ideali olmasını örnek gösterilebilir. Ek olarak bir ülkenin içindeki insanlar da aynı milletten olmalarına karşın değişen zaman şartları sebebiyle farklı dönemlerde farklı ihtiyaçlara sahip olacaktır. Bu sebeple aynı toplumun farklı nesillerinin ideallerinde de farklılaşma bulunabilmektedir.

Nesiller arasındaki bu farklılaşmaya rağmen her toplum nesilden nesle aktardığı ortak bir ideale sahiptir. Çünkü idealler, insanların bir fikir çatısı altında toplanıp medeniyet oluşturmasını sağlayan, bu medeniyetin tarih yazmasını sağlayan ve o medeniyetin bütün kuşaklarının zihinlerinde ve kalplerinde yer edinerek ayakta kalmasını sağlayan önemli bir kavramdır. Örnek olarak, bağımsızlık idealiyle Osman Bey tarafından 1299 yılında kurulan Osmanlı Devleti 615 yıl sonra farklı bir nesille ancak aynı idealle Millî Mücadele döneminde

işgal kuvvetlerine karşı bağımsızlık mücadelesi vermiştir. Bir milletin fertleri aynı idealin altında birleştiği sürece içte ve dışta kendisine yöneltilen tehlikelere karşı dirayetli olacaktır.

İdealler hür bir devlet olmak için önemlidir ve hür bir devlet olarak devam etmenin yolu özellikle askerî, ekonomi ve eğitim alanlarında bir ideale sahip olmak ve bu idealin yönlendirdiği gelişmişlik mertebesine ulaşmaya çalışmaktır. Bu mertebeye ulaşmak ise o toplumun yetiştirdiği idealist insanların rehberliği ile mümkündür. Gelişen her toplum gelişimini o toplumun içinde yer alan ve milletin ihtiyaçlarını en iyi şekilde analiz edip toplumunu daha iyiye ulaştırmaya çalışan idealistlere borçludur.

“Her toplum idealist insanların sırtlarında ve yüreklerinde yükselir” (Yazıcı E. , 2016, s. 151). Bugün Türk milleti de tarih içinde çeşitli zamanlarda bünyesinde yetiştirdiği idealist insanlar sayesinde var olmaktadır. Osmanlı Beyliği'nin 600 yıl hüküm süreceği Osmanlı İmparatorluğu haline gelmesinde Osman Gazi'nin, hasta adam olarak nitelendirilen Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin meydana gelmesinde de Mustafa Kemal Atatürk'ün idealist insanlar olmalarının büyük payı bulunmaktadır. Filiz, Atatürk'ün Türk milleti için idealini “Atatürk'ün idealizmi, ümmet içinde varlığı bile akla gelmeyen Türkleri, bir ulus olarak var etmektir” şeklinde açıklamaktadır. (2008, s. 35). Atatürk bu ideal doğrultusunda Millî Mücadele'yi başlatarak Türk milletinin bağımsız bir şekilde varlığını sürdürmesini sağlamıştır. Bu gibi idealist insanların gelişime ivme kazandırma özellikleri onların olaylara ve durumlara farklı perspektiflerden ve daha geniş açılardan bakabilme yeteneklerinden gelmektedir. Bu kişiler, eylemlerini inandıkları istikamete doğru yönlendirirler ve bu ideallere ulaşmak için sürekli bir çalışma halinde olurlar.

Sonuç olarak toplumların gelişmek için ideallere ve bu idealleri gerçekleştirecek idealist insanlara ihtiyacı vardır. İdealist bir nesil yetiştirmek ise planlı ve nitelikli bir eğitimle mümkündür. O halde bir toplumun hazırlanan ideal bir eğitim programıyla o toplumun varlığını sürdürmesini ve gelişmesini sağlayacak idealist nesilleri yetiştirmesi gerekmektedir.

1.3.İdealizm çerçevesinde eğitim. “Bazı idealistler, çocuğun manevi âlemin bir parçası, kendi kabiliyetlerine göre yerine getireceği manevi bir kaderi olduğuna inanıyorlar” (Bayraklı, 1986, s. 189). Gençler ve çocuklar hem kendi ülkesinin hem de dünyanın geleceğini temsil etmektedirler. Nitekim bir ülkenin ve genel olarak dünyanın kaderi yetiştirdiği genç bireylerin niteliklerine ve sadakatine bağlıdır. Bu sebeple, Venn (1968/1968), gençlerin ve çocukların israf edilmesinin millet ve dünya için büyük bir kayıp olacağını belirtmiştir. Bu kaybı önlemek için toplumların ideal eğitim anlayışını oluşturup yeni nesilleri bu ideal çerçevesinde yetiştirmesi ve topluma kazandırması gerekmektedir.

İdeal eğitim, her şeyden önce o toplumun ihtiyaçlarından, beklentilerinden ve isteklerinden yola çıkılarak hazırlanmış bir eğitimidir. İdeal eğitime ulaşmak için ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak hazırlanmış bir eğitim programına ihtiyacı vardır. Bu eğitim programının hazırlanmasında ise çok yönlü bir çalışmanın yapılması gerekmektedir. Çok yönlü bir çalışmanın ihtiyaç olması, insanların çok yönlü ve değişken canlılar olması sebebiyledir. Avcı (2006), insanların yegâne varlıklar olmasının aynı kültürel platformda yaşamaları durumunda bile birbirlerinden farklı gelişim göstermesine sebep olacağını belirtmiştir. Bu sebeple hedef kitleyi iyi anlayabilmek ve eğitim sürecini ihtiyaç doğrultusunda şekillendirebilmek için eğitimin, konusu insan olan bilim dallarıyla iş birliği içinde olması gerekmektedir.

Eğitimin insanla ilişkisi sebebiyle iş birliği içinde olduğu çeşitli bilim dalları bulunmaktadır. Bu bilim dallarıyla yapılan iş birliği neticesinde eğitim de kendi içerisinde çeşitli başlıklara ayrılmaktadır. Binbaşıoğlu, eğitim bilimlerini kendi içinde eğitim psikolojisi, eğitim sosyolojisi, eğitim ekonomisi, eğitim felsefesi ve eğitim tarihi başlıkları altına ayırmaktadır. (1988, s. 16). Bu başlıklardan biri olan eğitim felsefesi, Binbaşıoğlu tarafından “Eğitim sorunlarını inceleyerek, bunları, belli amaç, ilke ve yöntemleri bakımından ‘uyumlu birer bütün’ halinde geliştirmeye çalışan ve mevcut uygulamaları da bu açılardan eleştiren

çalışmaların tümüdür’’ şeklinde tanımlanmaktadır. (1988, s. 48). Eğitim felsefesi özellikle eğitimin hedefini, dersleri, bu derslerin konularını, öğretim ilke ve yöntemlerini, eğitim metotlarını ve öğretmenlerin davranışlarını etkilemektedir.

Eğitim felsefesi, o toplumun felsefe anlayışından, değerlerinden ve kültüründen yani kısaca o toplumun kendisinden etkilenmektedir. Bu sebeple eğitimde topluma uygun olmayan hedefler belirleyip amaca uygun olmayan plan oluşturmak ve yöntem ve teknikler kullanmak hataya sebep olacaktır. Gözle görünür bir icraatı olmayan eğitimin asıl önemi, bir toplumu oluşturan bireyleri yetiştirme görevi göz önüne alınca ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple eğitimde meydana gelen bir hatanın telafisini yapmak oldukça zordur. Türk Millî Eğitim Temel Kanunu’nun beşinci maddesinde yer alan “Millî eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir” (1973, s. 5102) ifadesi bu bilincin ürünüdür. Bu bilinçle hazırlanmış bir eğitim süreci kaliteli olacaktır.

İdeal eğitim aynı zamanda kaliteli eğitimidir. “Eğitim sürecinin diğer önemli bir boyutu olarak ‘eğitim kalitesi’ ise eğitime tabi tutulmuş kişilerin, kendi eğitimleri ile ilgili bilgi, beceri ve davranışlarıyla toplumun ihtiyaç ve isteklerine beklenen düzeyde ve derecede cevap verebilmeleri olgusudur” (Bayrak, 1997, s. 40). Toplumlar eğitimde bu standardı yakalamak ve ideal eğitime ulaşmak isterler. Eğitimde kalite standardını yakalamak eğitimin verimliliğini artırır ve sonuç olarak da toplumun geleceği olan genç kuşakların donanımlı yetiştirilip toplumun geleceğine yatırım yapılmasını sağlar.

Kaliteli ve ideal bir eğitim için yapılması gerekenler bulunmaktadır. Bunlardan biri ideal eğitim ile verilen bilginin niteliğidir. Her şeyden önce bilgi istikrarlı değildir. Dönemlere ve yapılan çalışmalara göre şekil değiştirebilmektedir. Aynı şey kültürel bilgi için de geçerlidir. Mehmet Yazıcı (2013)’ya göre, kültür ve medeniyetler de onları oluşturan bireyler, toplumsal ve fiziksel şartlar gibi etkilenmeye ve değişmeye açıktır. Değişen zamanla birlikte toplumlarda bazı değerler yok olurken bazı değerler şekil değiştirip yeni bir kılığa

bürünmektedir. Buradan, ideal eğitimin, içinde bulunduğu dönemin şartları ile bütünleşmiş bir eğitim olması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple, günümüz eğitiminin, içinde bulunduğumuz 21. yüzyıl ile bütünleştirilmesi gerekmektedir. 21. yüzyılın kişilerden beklediği beceriler ise Millî Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri kılavuzunda şu şekilde açıklanmaktadır:

21. Yüzyıl becerileri olarak sayılan karmaşık problem çözme, eleştirel düşünme, yenilikçi üretim, etkili iletişim, kültürel farklılıklara saygı, yüksek düzeyde iş birliği geliştirebilme, uluslararası ölçekte rekabet edebilme, becerilerini kazanmış ve kendi millî benlik ve becerilerini koruyarak yüceltebilen nesiller yetiştirebilmeyi amaçlamaktadır (2017, s. 2).

MEB tarafından yayımlanan diğer bir kaynak olan Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'nde ise bireylerin kazanmaları gereken yeterlilikler 8 başlık altında ele alınmış olup bu başlıklar: Ana dilde iletişim, Yabancı dillerde iletişim, Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, Dijital yetkinlik, Öğrenmeyi öğrenme, Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, İnisiyatif alma ve girişimcilik ve Kültürel farkındalık ve ifade'dir. (2017, s. 4-5). Ancak bu yeterlilikler zaman içinde değişebilecek niteliktedir. Çünkü bugün çocukların elde etmeye çalıştıkları bilgilerin, onların gelecekte karşılaşacakları dünyaya uygun olmama ihtimali vardır. Bu sebeple, ideal eğitim, dönemin gerekliliklerini yapmaktır. Bu gereklilik eğitimin hedef kitlesi olan kişilerin de bu değişimlere ayak uydurabilecek nitelikte bir karaktere sahip olması gerekliliğini doğurmaktadır. Uludağ (2009) bu konuda, yeni kuşağı kendi fikirlerimizi devam ettirmek amacıyla değil kendi zamanlarının malumatlarını ve kıymetlerini elde edecekleri bir tarzda yetiştirmemiz gerektiğini söyleyerek değişen koşullara ayak uydurabilecek nesilleri yetiştirmemiz gerektiğine dikkat çekmektedir

İdeal bir eğitim ile değişen koşullara ayak uydurabilecek, kendine ait fikirleri olan, kendisine ya da başka kişilere ait fikirleri akıl ve mantık süzgecinden geçirip düşünen, eleştiri

ve özeleştiri yapabilen, olaylara farklı açılardan bakabilen, kendi haklarının bilincinde olup başkalarının haklarına da saygı gösteren, toplumuna bağlı, girişimci ve üretken insan tipinin yetişmesi sağlanabilir. Nitekim Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarının 2. maddesi bu kazanımlara işaret etmektedir. Bu madde şu şekildedir:

Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek (1973, s. 5101).

İdeal eğitimden beklenen bir diğer şey ise öğrencilerin okul sonrasındaki sosyal hayatlarına hazırlanmasında rehber vazifesi görmesidir. Okullar, belirli yaşlarda bünyesine aldığı çocukları çeşitli amaçlarla (toplumsal, bireysel vb.) belirlenmiş kazanımlar doğrultusunda yetiştirerek sosyal hayata hazırlayan kurumlardır. Bundan dolayı eğitim ile sosyal hayatın yakın bir ilişkisi vardır. Ancak eğitim ve sosyal hayat arasındaki ilişki tek taraflı değildir. Bu iki kavram birbirini desteklemektedir. Örnek olarak, çocuklar okullara informal yollardan edindikleri bazı bilgilerle birlikte gelirler ve yeni öğrendikleri bilgileri eski bilgilerinin üzerine inşa ederler. Bu durum öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyidir. Bu kavram Erkan tarafından “Hazır bulunuşluk, bir görevi güçlkle karşılaşmadan başarabilmek için gerekli özelliklere sahip olma durumudur” şeklinde tanımlanmaktadır. (2011, s. 86). Kişinin hazır bulunuşluk seviyesinin yüksek olması, o kişinin konuları çabuk anlayıp değerlendirme yapabilmesine imkân sağlar. Bu sebeple ideal eğitim kişilerin günlük hayatından kopuk olmamalıdır.

Eğitim, günlük hayata adaptasyon için gerekli olan becerileri verirken topluma adaptasyon için gerekli olan değerleri de vermelidir. “Okul bireyler için gerekli davranışları seçmeli ve eğitimi bu seçkin değerler üzerine düzenli bir ortamda kurmalıdır” (Sünbül, 1996, s. 597). Öğrencilere eğitim vasıtasıyla kazandırılacak olan millî, manevi ve evrensel değerler,

öğrencinin sosyal hayata doğru bir şekilde uyum sağlamasına yardımcı olacaktır. Russell (1932/1969), Eğitim ve Toplum Düzeni adlı eserinde soygun yapıp adam öldüren kişinin bu davranışından eğitimi sorumlu tutmaktadır. Russell'ın örneğinde bulunan bu kişinin gerek aile içinde gerekse okulda sosyal birtakım değerleri kazanamadığı anlaşılmaktadır.

Öğrencilere ideal eğitim ile kazandırılması gereken niteliklerden bir diğeri de sabır ve hoşgördür. 21. yüzyıl farklı toplumları ve farklı din, dil ve ırka mensup olan bireyleri birbirine yakınlaştırmıştır. Bu sebeple kişilerin sabır ve hoşgörü değerlerini kazanmaları önem arz etmektedir. Nitekim Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarınının 2. maddesinde yer alan “...insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren...” (1973, s. 5101) ifadesi bu kazanıma işaret etmektedir.

Ele alınan bu ideal eğitim uygulamalarından istenilen kazanımın elde edilmesi için gerek fiziksel gerek niteliksel olarak iyi bir eğitim-öğretim ortamının bulunması gerekmektedir. Eğitim sürecinin kalitesinde fiziksel ortamın niteliği önem arz etmektedir. Binaların mimarisi, kullanılan malzemenin kalitesi, okul içi ve dışı fiziksel konforun niteliğinin artırılması eğitimden alınan randımanı etkilemektedir. Fiziki olarak donanımlı bir mekânda gerçekleştirilen, süreç içinde güncel bilgilerin aktarıldığı, bilgilerin günlük hayatla bağdaştırıldığı, öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrendiği ve öğrencilerin sürece dâhil edildiği bir eğitim ideal eğitim olacaktır.

İdeal eğitim için mekânın niteliği önemli olduğu kadar eğitim sisteminin içinde bulunan kişilerin nitelikleri de önemlidir. Kayadibi (1997) eğitimde kalitenin, vacip eğitimi alan, gerek duyulan teçhizat ve yönergeler ile desteklenen çalışanlardan kazanılacağını belirterek eğitim sürecinde yer alan kişilerin niteliklerinin önemine dikkat çekmektedir. Eğitim süreci içinde çeşitli vesilelerle yer alan, eğitimin türlü basamaklarında bulunan herkesin, iş birliği içinde olup kendisine düşen görevleri uygun şekilde yerine getirmesi eğitimde kaliteye ulaşılmasını sağlayacaktır. Örnek olarak, hükümetin iyi bir eğitim planı

hazırlaması ve bu plana yeterli bütçeyi ayırması gerekmektedir. Bakanlığın ve il bazında müdürlüklerin ise bu bütçeyi eğitimi geliştirecek, okulların fiziki donanımını arttıracak icraatlarda kullanması, öğretmenlerin mesleki donanıma ve kişisel birikime sahip olup çeşitli materyallerle desteklenen planlı bir eğitim yapması, okullardaki hizmetlilerin düzenli ve temiz bir eğitim ortamı yaratması gerekmektedir. Bu durum her kademedeki kişilerin üstlerine düşen bir vazife olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak ideal eğitim, toplumun ihtiyacına göre iyi bir planla hazırlanmış, bilgilerin öğrencilere ezberletme değil kavratma yolu ile kazandırıldığı, donanımlı bir eğitim ortamında gerçekleştirilen ve eğitimin her kademesindeki kişilerin sorumluluklarını eksiksiz yerine getirdiği eğitimidir. Bu gayelerle yetiştirilecek bir nesil, içinde bulunduğu toplumun gelişmesine ivme kazandıracaktır.

1.4.İdealizm çerçevesinde ideal öğretmen. “Öğretmenlik mesleği, yetişmekte olan nesli; ailesi, çevresi, milleti, devleti ve vatani için daima yararlı, yapıcı, yaratıcı iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olarak yetiştirme sanatıdır” (Çubukçu, Eker Özenbaş, Çetintaş, Satı, & Yazlık Şeker, 2012, s. 28). İdeal bir eğitim için idealist eğitimcilere ihtiyaç vardır. Çünkü okulda verilen eğitimin etkisinde doğrudan rol alan faktörlerden biri öğretmendir. Eğitimin kalitesi demek öğretmenin kalitesi demektir. Eğitimin planı ve eğitimde kullanılan materyaller ne kadar iyi olursa olsun eğitim sürecinin uygulama ayağında olan öğretmenler nitelikli değilse orada ideal bir eğitimden söz etmek yanlış olacaktır. “Eğitim sisteminin geliştirilmesi, eğitim ve okulla ilgili çıktılarının ve sonuçlarının iyileştirilmesi, öncelikle eğitim yöneticilerinin ve öğretmenlerin niteliğinin geliştirilmesiyle mümkündür” (Şişman, 2009, s. 394). Bu sebeple öğretmenlerin sahip olduğu nitelikler ideal bir eğitim için çok önemlidir. Bir öğretmen istendik niteliklere sahip olduğu oranda istendik öğrenci modeli yetiştirebilmektedir. Ancak bu niteliklerin neler olduğu konusunda ortak bir karar

bulunmamaktadır. Çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarla ideal öğretmenin yeterlilikleri hakkında çeşitli nitelikler tespit edilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri adlı bir rapor yayımlanmıştır. Bu raporda öğretmenlerin sahip olması gereken nitelikler Tablo 1'de yer aldığı şekilde gruplandırılmıştır:

Tablo 1: Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri (2017, s. 8).

A Mesleki Bilgi	B Mesleki Beceri	C Tutum Ve Değerler
A1. Alan Bilgisi	B1. Eğitim Öğretimi Planlama	C1. Millî, Manevi ve Evrensel Değerler
Alanında sorgulayıcı bakış açısını kapsayacak şekilde ileri düzeyde kurumsal, metodolojik ve olgusal bilgiye sahiptir.	Eğitim öğretim süreçlerini etkin bir şekilde planlar.	Millî, manevi ve evrensel değerleri gözetir.
A2. Alan Eğitimi Bilgisi	B2. Öğrenme Ortamları Oluşturma	C2. Öğrenciye Yaklaşım
Alanında öğretim programına ve pedagojik alan bilgisine hâkimdir.	Bütün öğrenciler için etkili öğrenmenin gerçekleşebileceği sağlıklı ve güvenli öğrenme ortamları ile uygun öğretim materyalleri hazırlar.	Öğrencilerin gelişimini destekleyici tutum sergiler.
A3. Mevzuat Bilgisi	B3. Öğretme ve Öğrenme Sürecini Yönetme	C3. İletişim ve İş Birliği

Birey ve öğretmen olarak görev, hak ve sorumluluklarına ilişkin mevzuata uygun davranır.	Öğretme ve öğrenme sürecini etkili bir şekilde yürütür.	Öğrenci, meslektaş, aile ve eğitimin diğer paydaşları ile etkili iletişim ve iş birliği kurar.
	B4. Ölçme ve Değerlendirme	C4. Kişisel ve Mesleki Gelişim
	Ölçme ve değerlendirme, yöntem, teknik ve araçlarını amacına uygun kullanır.	Öz değerlendirme yaparak, kişisel ve mesleki gelişimine yönelik çalışmalara katılır.

Tabloda görüldüğü gibi öğretmen yeterlilikleri Mesleki Bilgi, Mesleki Beceri ile Tutum ve Değerler olmak üzere 3 ana başlık ve bu ana başlıklara bağlı olarak 11 alt başlığa ayrılmıştır. İdeal öğretmenin niteliklerini belirlemek amacıyla yapılan bir başka çalışma ise Çalışkan, Işık ve Saygın tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, 169'u kız, 79'u erkek toplam 248 öğretmen adayına ideal öğretmen olarak niteledikleri kişiler ve bu kişilerin onları etkileme sebepleri sorulmuştur. Alınan cevaplar neticesinde ideal öğretmenden beklenen yeterliliklerin şunlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır:

Öğrenciye değer verme, mesleki gelişimleri izleme ve katkı sağlama, öğrencilerin öğrenebileceğine ve başaracağına inanma, öğrenciye rehberlik etme, dersleri sevdirmeye, sınıfı iyi yönetme, babacan davranma, anne gibi şefkat gösterme, her öğrenciye eşit değer verme ve din, dil, ırk ve ideoloji ayrımı yapmama (2013, s.579-582).

Günümüzün eğitim yaklaşımı olan yapılandırmacı yaklaşım da öğretmene bazı roller yüklemektedir. Koç, yaptığı bir çalışmada Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi (GÜMEF) Çocuk Gelişimi ve Eğilimi Bölümü ikinci sınıf öğrencilerinden öğrenci görüşme formu, öğrenme günlükleri ve gözlem formu kullanarak yapılandırmacı yaklaşıma göre bir

öğretmenin eğitim sürecindeki rollerini belirlemeyi amaçlamıştır. Sonuç olarak ise bir öğretmenin sınıf içindeki rollerini şu şekilde tespit etmiştir:

1. Özgün görevler planlama ve değişik materyaller kullanma
2. Düşünmeye ve anlamlı öğrenmeye destek olma
  - a. Açık uçlu sorular sorma
  - b. Araştırmaya yöneltme
  - c. Önbilgileri açığa çıkarma
  - d. Çelişki yaratma
3. Öğrenmeye rehberlik yapma
4. Öğrenci sorumluluğunu destekleme
5. Öğrencinin katılımını sağlama
6. Öğrenenler arasındaki etkileşimi destekleme
7. Tartışmalarda tarafsız olma (2006, s.59).

Bu çalışmalardan anlaşıldığı üzere bir öğretmenin sahip olması gereken nitelikler bireysel ve mesleki yeterlilikler olmak üzere iki grupta incelenebilir. Her iki gruptaki yeterlilikler de eğitim faaliyetinin kalitesi için önemlidir. Öğretmenler, öğrencilerini bir yandan bilgi ve yetenek olarak eğitirken diğer bir yandan kendi davranışlarıyla öğrencilerine model olurlar.

Bir öğretmenin sahip olması gereken yeterliliklerden biri mesleki yeterliliğdir. Mesleğinde başarılı olabilmek için bir öğretmenin kendi alanına hâkim olması gerekmektedir. Ancak alan hâkimiyeti tek başına yeterli değildir. Kendi uzmanlık alanıyla ilgili bilgiye sahip olan öğretmenin, bu bilgiyi kapasite, ilgi ve ihtiyaç faktörlerini göz önünde bulundurarak öğrencilere en iyi şekilde aktarma yolunu da bilmesi gerekmektedir.

Eğitim sürecinde kapasite, ilgi ve ihtiyaç gibi değişkenleri göz önünde bulundurmamak önemlidir. Öğrenciler; ilgi, yetenek, kapasite ve maddi imkânlar bakımından birbirlerinden

farklıdır. Bu farklılık öğrencilerin eğitimden yararlanma durumlarını, algılama kapasitelerini ve öğrenme hızlarını etkilemektedir. Örnek olarak; coğrafi, ekonomik, psikolojik ve sosyolojik birtakım etmenler, Türkiye’de Anadolu’daki okullar ile Batı’daki okulların ve bu okullardaki öğrencilerin başarı durumlarının arasında niteliksel farklılıkların oluşmasına sebep olurken yine bu etmenler aynı şehirde bulunan farklı semtlerdeki okulların ve öğrencilerin de nitelik olarak birbirinden ayrılmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple, eğitim sürecinde coğrafi, ekonomik ve psikolojik durum ile sosyolojik etmenler gibi eğitim dışı değişkenleri ve öğrenciler arasındaki niteliksel farklılıkları göz önünde bulunduran ve süreci bu unsurlara göre çeşitli faaliyetlerle şekillendiren öğretmen ideal öğretmen tanımına uygundur. İdeal öğretmen, eğitim süresince öğrencileri arasındaki farkları gözetip bütün öğrencilerine eşit derecede imkân tanımalıdır. Bu durum Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 28. maddesinde taraf devletler açısından şu şekilde ele alınmaktadır:

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- a) İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

- e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar. (1989, s. 10).

Öğrencilerin niteliklerini etkileyen çeşitli faktörler olduğu gibi öğretmeni ve öğretmenin performansını etkileyen çeşitli faktörler de bulunmaktadır. “Öğretmenler, sosyal, ekonomik, kültürel ve bilimsel yönlerden sürekli değişen bir çevrede görev yapmaktadır” (Şişman, 2009, s. 402). Değişim halinde olan bu çevre öğretmenlik mesleğinin niteliklerini etkilemektedir. Nitekim Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri (2017) ilk olarak 2006 yılında yayımlanmış ancak değişen eğitim sistemi ve eğitim alanındaki gelişmeler gözetilerek bu yeterliliklerin yenilenmesi gerekliliği doğmuştur. Duyulan bu ihtiyaçtan anlaşıldığı üzere eğitim gibi öğretmenlik mesleği de çağın gereklerine göre nitelik değiştirmekte ve yenilenme ihtiyacı duymaktadır. Buradan öğretmenlerin mesleki bilgilerini hep taze tutması ve yeni gelişmeleri takip etmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Özellikle, öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi almaları öğretmenlerin ve hizmetlerinin mahiyeti açısından önemlidir. Öğretmenler nitelikli ise eğitim-öğretim faaliyetleri de nitelikli olacak böylece ileride farklı iş kollarında topluma hizmet vermesi amacıyla yetiştirilen öğrenciler nitelikli olacaktır. Sonuç olarak mesleki kalite de artacaktır.

İdeal öğretmenden kendisini mesleki olarak geliştirdiği gibi öğrencilerine de kaliteli eğitim ve iyi bir rehberlik sunarak onları okul sonrası hayatlarına hazırlaması beklenmektedir. Çünkü gençlerin gelecekteki mesleki durumları ve başarıları aldıkları eğitime ve bu eğitimin türüne göre şekillenmektedir. Nitekim günümüzün eğitim yaklaşımı olan, “Bireyin bilgiyi önceki bilgileri ile ilişkilendirerek kendisinin aktif olarak yapılandırmasıdır” (Ocak & Çınar, 2010, s. 56) olarak tanımlanan yapılandırmacılık da öğretmene, eğitim- öğretim sürecinde rehber olma görevini yüklemektedir. Bu yaklaşıma göre öğretmen, öğrencilerine onların

kişisel farklılıklarını gözetererek alternatifler sunarak öğrencilerin kendi kararlarını vermelerini sağlamaktadır.

İdeal öğretmen, öğrenciye rehber olduğu kadar bir rol modeldir. Değerlerin sadece telkin yolu ile kazandırılmasının güç ve yetersiz olacağı gerçeği öğretmenin sahip olduğu kişisel yeterlilikleri önemli kılmaktadır. “Öğrenci bir ayna gibi bu rol model öğretmeni karşısında tutarak kendini onun kalıbına sokar” (Yazıcı, 2016, s.151). Bu sebeple öğretmenin sahip olduğu değerler ve gösterdiği davranışlar eğitim- öğretim sürecini doğrudan etkilemektedir. Sünbül (1996), öğretmenin kişiliği üzerine yapılan araştırmaların etkili öğretmenlerin kültürümüzde ve değerlerimizde olan nitelikleri içeren bir karaktere sahip olduğu konusunda birleştiklerini belirtmiştir. Öğrenciler, bu karaktere sahip öğretmeni kendilerine model alarak bu değerleri kazanmalıdırlar.

İdeal öğretmenin diğer önemli bir niteliği, eğitimde ve öğretimde liderlik vasfı taşıyan bir kişi olmasıdır. Bir öğretmenin öğretim sürecindeki başarısını öğretmenin gücü ve otoritesi belirlemektedir. Bu sebeple liderliğin niteliği oldukça önemlidir. “Gerçekten ‘davranış geliştirme uzmanı’ olan öğretmenin çok sert ya da çok gevşek disiplin anlayışından uzak, özgürlük ve otoriteye dayalı yapıcı bir disiplin anlayışına sahip olması beklenir” (Sünbül, 1996, s. 601).

Yukarıda bahsedilen bütün bu kişisel ve mesleki yeterliliklerin bir bütün halinde ideal öğretime bulunması gerekmektedir. Örnek olarak bir öğretmenin çok iyi bir karaktere sahip olup sevecen, güler yüzlü ve tatlı dilli olması tek başına öğretmenin eğitim sürecini öğrenciler açısından verimli sürdürmesini garanti edemez. Aynı şekilde mesleki olarak çok donanımlı bir kişi de bazı kişisel niteliklerden yoksun olması durumunda öğrenciler ve meslektaşlarıyla olan diyalogunu gerektiği gibi geliştiremeyip verimli bir eğitim süreci yürütemez. “Kişiliğinde, ideal insanla idealist öğretmeni en uygun bir terkipte birleştirebilen öğretmen, Türkiye için

yerli ve milli bir eğitim sisteminin ihtiyaç duyduğu öğretmenin aslında kendisi olarak görülebilir” (Yazıcı, 2016, s. 157).

Yukarıda sayılan özelliklere sahip olan ideal bir öğretmen gelecekte oluşacak insan tipinin temellerinin atılmasında büyük önem taşımaktadır. Nitelikli olmayan, iyi yetişmemiş öğretmenler, kuşaklar boyunca devam edecek zararlara sebep olurlar. Çünkü geleceğin mimarları, mühendisleri ve doktorları, kısaca bütün meslek kolları öğretmenlerin ellerinden çıkmaktadır. Yazıcı, “Osman Bey’in yanında Şeyh Edebali’yi, Fatih’in yanında Ak Şemsettin’i, Kanuni’nin yanında Ebussuud Efendi’yi gördüğünüzde adeta eserin mimarını görmüş gibi olursunuz”(2016, s.152) diyerek öğrencilerin şahsında öğretmenlerin niteliklerinin tespit edilebileceğine vurgu yapmaktadır.

Öğretmenliğin bir toplum ve o toplumdaki bireyler için böylesine önemli bir meslek olması edebiyata da yansımış olup pek çok yazar eserlerinde öğretmen karakterlere ve bu karakterlerin sahip olması gereken özelliklere yer vermiştir.

2.İdeal Eğitim Anlayışının Türk Edebiyatına Yansımaları

2.1.Edebiyat kavramı. Sosyal bir varlık olan insanlar, çağlar boyunca kendilerini ve isteklerini anlatmaya ve çeşitli ihtiyaçlar sebebiyle çevresindeki kişilerle anlaşmaya ihtiyaç duymuşlardır. Bu anlaşma için genellikle günlük dil yeterli olmakla birlikte kimi zaman duyguların ve düşüncelerin normal kalıpların dışına çıkarılıp daha incelikli anlatılma ihtiyacı doğmuştur. İnsanların duygularını ve düşüncelerini anlatmakta güçlük çektiği ya da bu duygu ve düşünceleri günlük dilin kısıtlı kalıplarının dışına çıkıp daha incelikli anlatmak istediği durumlarda yazı dilinin ve sözlü dilin çeşitli kalıplara sokularak mecazlar ve farklı söz sanatlarıyla süslediği, dilin sanatlı bir şekilde kullanıldığı bir alan olan edebiyat bu ihtiyacı karşılamıştır. Peki, edebiyat nedir?

Edebiyat kavramı hakkında farklı araştırmacılar tarafından farklı tanımlar yapılmıştır. Wellek ve Warren edebiyatı; “Büyük kitaplar, konusu ne olursa olsun edebi şekil ve ifade

bakımından dikkate değer kitaplar” olarak tanımlamaktadırlar. (1942/ 1983, s.20).

Köseihal’in edebiyat tanımı ise “Söz, yazı biçimini almış bir yaşantı veya yaşantılaşmış sözlü ya da yazılı bir anlatış biçimidir”dir. (2014, s.9). Todorov’a göre ise edebiyatın iki farklı tanımı bulunmaktadır. Bunlardan biri “Edebiyat dizgeli bir dildir; bu yolla dikkati kendi üzerine çeker ve bu yolla ‘öz anlatımlı’ olur” tanımıdır. (1987/2011, s. 15). Bu tanım edebiyatın kendine has dizgesine işaret etmektedir. Bu dizgede; tek tek kelimeler, genelde ise cümleler yaygın anlamının dışına çıkmaktadır.

Bir kelimenin ya da cümlenin edebî kullanımının farkı ilk duyuşta anlaşılabilir. Eagleton (1983/2014), kendisine söylenecek “Ey sükûnetin el değmemiş gelini” cümlesinden, hemen edebiyat ile karşı karşıya olduğunu anlayacağını söyleyerek edebî cümlelerin dizgesinin farklılığına dikkat çekmektedir. Bir başka örnek ise, bir âşık sevgilisini bekleyişinin ona hissettirdiklerini “Sevdiğimi beklerken acı çekiyorum ancak bu bekleyişin sonunda kavuşma olacağı için bütün bu acıları çekmeme değecektir” diyerek kelimelerin yaygın anlamlarını kullanarak yalın bir şekilde aktarabilir. Bir diğer yandan eski edebiyatımızın önemli şairlerinden Nâilî gibi bu bekleyişi “Kadem kadem gece teşrifi Naili o mehin/ Cihan cihan elem-i intizara değmez mi?” (akt. Gönel, 2011, s.170) diyerek sanatlı bir şekilde de anlatabilir. Bu iki ifade tarzı kıyaslandığı zaman Nâilî’nin bu beytindeki anlatı tarzı kalbe ve duygulara daha çok seslenmektedir. Birinci anlatıda sevgili sadece sevgiliyken ikinci anlatıda sevgili meh yani aydır. İstiare sanatı kullanılarak sevgili aya benzetilmiştir.

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi edebiyatta kendine has bir dizge ve bu dizgenin kazandırdığı yoğun duygular bulunmaktadır. Bu dizge ve duygu durumu edebiyatın dilini günlük dilden ayırmaktadır. Edebiyatın dili duyguları daha az sözle ancak daha yoğun ifade etmektedir. Llosa (2016) edebiyatın kendine has dizgesinin kazandırdığı duygu durumunu aşk duygusu ile örneklendirerek, edebiyat olmasaydı aşkın ve hazzın daha fakir ve zarafet yönünden noksan kalacağını söylemiştir.

Todorov'un belirttiği diğer bir tanım ise ‘‘Edebiyat kurmacadır’’ tanımıdır. (1987/2011, s. 12). Bu tanıma göre ise edebiyat tıpkı resim sanatı gibi bir taklittir. Resim sanatının malzemesi fırçalar ve boyalarken edebiyatın malzemesi ise dildir. Dil ile edebî anlatılar, okuyucunun zihninde renklenir ve canlanır. Nasıl ki bir ressam doğa manzarasını çeşitli renkler yardımıyla tuvaline aktarıyorsa bir edebiyatçı da aynı manzarayı çeşitli kelimelerle tasvir ederek okuyucunun zihninde oluşturabilir. Ancak edebiyatın kurmaca bir dünya sunması okuyucu için sorun değildir. Llosa (2016)'ya göre insanlar, gerçek hayatın onlara yetmemesi sebebiyle bu kurmaca hayatı tercih ederler.

Edebiyatın kurmaca olması onun sadece hayalî durumları işlediği anlamına gelmez. Dil vasıtasıyla canlandırılan kurmaca metinler yaratıcısının zihninden meydana gelen hayalî bir durumu içerebildiği gibi yaratıcısının gözlerinden gerçek hayatın yansımasını da içerebilir. Örnek olarak ‘‘Bir varmış, bir yokmuş...’’ söz kalıbıyla başlayan masal, bizi gündelik hayattan oldukça farklı olan, yer yer hayvanların konuştuğu yer yer ise dünya dışı âlemlere gidilen farklı bir dünyaya götürmektedir. Bunun tam tersi olarak da anı türündeki bir edebî metin sırtını gerçeklere yaslayarak bize kişilerin gerçek hayat tecrübelerini aktarır.

En genel tanım olarak ise edebiyat bir sanattır. Sanat kendi içinde iki kavramı birleştirmektedir. Bu kavramları Wellek ve Warren (1942/1983), dulce (güzel) ve utile (faydalı) olarak ifade etmektedirler. Bu birleşim, edebiyatın estetik bir haz verirken ikincil olarak da birtakım faydalar sağladığını göstermektedir. Ancak kimi kişiler edebiyatta güzelliğin haricinde fayda aramaya karşı çıkmaktadırlar. Örnek olarak Llosa (2016), ‘‘Neden Edebiyat?’’ başlıklı yazısında ünlü yazar Jorge Luis Borges'in edebiyatta yarar aramaya karşı olduğunu ifade etmektedir. Borges, kendisine sorulan ‘‘Edebiyat ne işe yarar?’’ sorusunu mantıksız bularak bu soruya ‘‘Kanaryanın ötüşü ya da çok güzel bir günbatımı ne işe yarar diye sormak kimin aklına gelir!’’ diyerek cevap vermiştir. Ona göre edebiyat güzeldir ve onun sayesinde hayat kısa bir süreliğine de olsa daha güzel, daha çirkin ya da daha hüznünlü olabilir.

Ancak Llosa'ya göre ise edebiyat insan yapımıdır ve bu sebeple edebiyatın ne işe yaradığı sorgulanabilir.

Edebiyat, insanın yaratıcılığının sonucu olarak ortaya çıkan mahsuldür. Bu mahsulün değeri Mehmet Kaplan (2014)'a göre güzel olmasıyla birlikte insanı ve hayatı bütün zenginliğiyle anlatmasındadır. Buradan anlaşıldığı üzere edebiyat insanı ve yaşamı konu edindiği sürece değerlidir. Nitekim edebî eserler insanlara ait fikirlerin, duyguların, zaafının ve hassasiyetlerin ifade edildiği bir araçtır. "Her edebiyat yazısı belirli bir dünya görüşünü, inancı, doktrini, ideolojiyi savunur veya bunlara tepkide bulunur" (Kösemihal, 2014, s. 8). İnsanlar fikirlerini, hislerini ve uzun yıllardan günümüze kadar getirdiği bireysel ve toplumsal tecrübelerini edebiyat vasıtasıyla incelikli bir şekilde dile getirmektedirler.

Edebiyat, insanı anlattığı kadar insanla bağlantılı olan diğer kavramları da anlatır. Bu kavramlardan biri cemiyettir. Her toplumun bünyesinde cereyan eden olayları, kendine has değerleri ve idealleri işlediği millî edebiyat geleneği bulunmaktadır. Bu edebiyat, bir toplumdaki kuşakların arasındaki zaman engelini kaldırır. Genç kuşakların edebi metinler sayesinde eski kuşağın insanlarıyla bağ kurmasını sağlar. Llosa'ya göre (2016), edebiyat vasıtasıyla kurulan kardeşlik bağı tüm zamansal engelleri aşarak, insanların birbirleriyle konuşmalarını ve müşterek bir amacın bilincine varmalarını sağlamaktadır. Bu bilinç ise toplumların bir araya gelmesi ve varlığını sürdürmesi için önemlidir.

Kısacası edebiyat çok yönlü bir ilişki yumağı içindedir. Kösemihal (2014)'e göre fizik, biyoloji, psikoloji ve sosyolojinin etkileri ile oluşturulan edebiyat eserleri "Kosmo-bio-psiko-sosyal" bir bütündür. Bu sebeple edebiyat yazarından ve toplumundan ayrı değerlendirilemez. Edebiyatın insanla ve toplumla olan ilişkisi sayesinde bir bireyin hayatı ya da bir toplumda yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasi olaylar ve bu olayların etkileri incelenebilmektedir.

Sosyal konuların en çok yansıdığı edebî türlerden biri romandır. Sosyal konuları araştıran pek çok araştırmacı için ele alınan dönemin romanları birer kaynaktır. Narlı (2009), “Roman Ne Anlatır?” adlı çalışmasında 1908 sonrasındaki pek çok romanda değişen toplumdaki insan tiplerini, yeni düşünceleri, Birinci Dünya Savaşı’nı ve Millî Mücadele’yi görebileceğimizi söylemektedir. Bu konulardan biri hakkında çalışan bir araştırmacı bu dönem içinde yazılmış Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye, Yaban, Üç İstanbul ve bunlar gibi pek çok eserden faydalanabilir. Nitekim Yakup Kadri Karaosmanoğlu’na ait olan Yaban ve Halide Edip Adıvar’a ait Vurun Kahpeye romanları, yazarlarının Yunanlıların yıkımlarını incelemek amacıyla bulunduğu Tetkik-i Mezalim Heyeti’ndeki görevinde bizzat Batı Anadolu’da yaptıkları gözlemlerin neticesinde ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde roman türü genellikle ideoloji, eğitim ve yenileşme hareketini oluşturma ve destekleme konusunda kullanılmıştır. “Bazı popüler aşk ve polisiye romanlarını dışarıda tutarsak, romanımızın her zaman sosyal ideolojik bir bakış açısı olmuştur” (Narlı, 2009, s. 65). Ülkemizde topluma ve siyasete egemen olan ideolojiler neticesinde romanların muhtevaları şekillenmiştir. Sözelimi Millî Mücadele dönemi sonrasında başlayan ve inkılaplara bağlılığı işleyen Vurun Kahpeye ve Yeşil Gece gibi Cumhuriyet Dönemi romanları ve Mahmut Makal’ın Bizim Köy adlı eseriyle birlikte başlayan, köyün ve köylünün sorunlarını işleyen Toplumcu Gerçekçi Köy Romanları ideolojinin şekillendirdiği roman kavramına örnek olmaktadır. Bu romanların yazarları, fikirlerini yarattıkları ideal karakterlerin üzerinden anlatmışlardır.

Sonuç olarak, edebiyat ve bir edebî tür olarak roman, içinde yaşadığı toplumun gerçekleriyle iç içedir. Bir yazarın eseri vasıtasıyla toplumunun gerçeklerini yansıtmadaki amacı bulunduğu çağın sorunlarına çözüm bulmaktır. Edebiyat, taşıdığı bu amaçla bir toplumu çağdaştırma vazifesi görmektedir. Bu noktada ise edebiyat, toplumu çağdaştırma amacı taşıyan diğer bir kavram olan eğitim ile yakın bir ilişki içindedir.

2.2.Eğitim ve edebiyat ilişkisi. “Çağrıştırdığı ve içinde taşıdığı bütün anlamlar ile birlikte edebiyat kelimesi, Osmanlı aydınları tarafından Tanzimat’tan sonra, Batı dillerinde, özellikle Fransızcadaki literatüre kavramını karşılamak için türetilmiş ve dilimize kazandırılmıştır” (Yılmaz, 2006, s. 165). Türkçeye geçen haliyle edebiyat kelimesinin kökü incelendiğinde ise Arapça menşeli bir kelime olan edep kelimesi görülmektedir. Edep kelimesinin ise Türkçe Sözlük (2019)’e bakıldığında iyi ahlak, incelik ve terbiye anlamını taşıdığı görülmektedir. Bu işleviyle edebiyat, eğitim ile aynı noktada buluşmaktadır.

Edep kelimesinden gelen edebiyat ile eğmek fiilinden türetilen eğitim insanlara birtakım değerleri ve davranışları kazandırma konusunda birleşmektedirler. Edebiyatın gençlerde şahsiyet gelişimini sağlarken eğitimin de sürecin sonunda olumlu yönde davranış değişikliği yapmayı hedeflemesi her iki alanı da karakter eğitimi olarak adlandırılabilir. Bu birleşme neticesinde eğitim, kazandırmayı amaç edindirdiği birtakım becerileri edebî metinler vasıtasıyla hedef kitleye aktarmaktadır. Özellikle Türkçe Eğitimi alanında dersler büyük oranda kitaplar ve bu kitaplardaki edebî metinler üzerinden ilerlemektedir. Türkçe dersi için önemli olan, anlama ve anlatma becerileri olarak gruplandırılan dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerine ait kazanımlar edebî metinler vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Örnek olarak, öğrencilerin kelime hazinesi edebî metinler yardımıyla geliştirilebilmektedir. Edebî metinlerden öğrencilerin yazma becerilerinin geliştirilmesi için de faydalanılabilmektedir. Öğrencilere başı ya da sonu yarım bırakılmış edebî metinleri tamamlatma çalışmaları yaptırmak, onların metnin bağlamını gözeterek yazma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Ayrıca bu yazma çalışmasının öncesinde öğrenciler, metindeki karakterler ya da olaylar hakkında konuşturularak konuşma çalışması da yaptırılabilir. Örnekte de görüldüğü gibi edebî metinler öğrencilere birtakım becerilerin kazandırılmasında etkili olmaktadır.

Edebiyat ile eğitimin yaptığı iş birliği, gençlere ulaşmayı ve onların hayata karşı duruşlarını güzelleştirmeyi de büyük oranda kolaylaştırmaktadır. Bu kolaylığın sebebi edebiyatın sahip olduğu etkileycilik özelliğidir. Eğer bir edebî eser nitelikliyse okuyucusu için etkileyici ve sürükleyici olur. Örnek vermek gerekirse, bir öğretmenin öğrencilerine birtakım değerleri kazandırmak amacıyla telkinlerde ve nasihatlerde bulunması ile öğrencilerin bu nasihatleri edebî metinlerden alması aynı etkiyi yaratmayacaktır. Günlük hayatında ailesinden ve büyüklerinden nasihatler almış ve bu sebeple bu nasihat duymaktan sıkılmış gençler, okulda da aynı şeyleri duymaktan sıkılacak ve öğrencilerin çoğu söylenenleri kulak ardı edecektir. Ancak, öğrencilerin, verilmek istenen mesajların çeşitli sanatlar ve kelime oyunları ile süslenip örtülü ve estetik bir şekilde aktarıldığı edebî metinlerle karşılaşması, sözü edilen değerleri farkında olmadan ve sıkılmadan kazanmalarını sağlayacaktır.

Edebiyatın taşıdığı eğitici vasıf, toplumu eğitime amacı taşıyan kişilerin muhakkak öğretmen olmak ya da eğitim sürecinde aktif olmak zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Kavcar (1994), bir yazarın öğretmenlik yaparak ya da eserleri vasıtasıyla telkinlerde bulunarak eğitime hizmet edebileceğini belirtmiştir. Nitekim eski zamandan günümüze pek çok yazar eserlerini insanları eğitmek amacıyla yazmışlardır. Örnek olarak, 11. yüzyılda Yusuf Has Hacib tarafından yazılan Kutadgu Bilig, devrin hükümdarına yönelik tavsiyeler içermektedir. Bir başka örnek ise, ünlü şair Mehmet Akif Ersoy da Safahat isimli eserinin Asım isimli kitabında gençlerin sahip olması gereken özellikleri Asım isimli karakterin üzerinden vermektedir. Örnek olarak, yazar, Asım'a söylediği “İnkılâbın yolu mâdem ki bu yoldur yalnız,,/ ‘Nerdesin hey gidi Berlin?’ diyerek yollanınız” (2003, s. 405) sözleriyle gençlere batının ilmini öğrenmelerini tavsiye etmektedir. Bu yazarlar gibi pek çok yazar eğitim meselesini eserlerine taşımıştır.

2.3.Türkiye’de eğitim meselesinin Türk romanına yansımaları. Toplumla yakın ilişkisi bulunan roman, bir toplumda yaşanan gelişmelerden birebir etkilenmektedir. Bu sebeple 1924 ile 1960 yılları arasındaki eğitim icraatlarını ve eğitim anlayışını tespit etmek için romanlardan faydalanılabilir. Ancak bu incelemeyi önce söz konusu dönemin koşulları ile önemli siyasi ve toplumsal olayları hakkında bilgi sahibi olmak, sonrasında bu gelişmelerin ışığında eserleri değerlendirmek gerekmektedir.

Öncelikle 1920’li ve 1930’lu yıllar, Birinci Dünya Savaşı’nın ve bu savaştaki kayıpların etkisiyle genç ve okuryazar nüfusun az olduğu bir dönemdir. Bu dönemde yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin, savaşta kazandığı galibiyeti daim kılmak için eğitime ihtiyacı olmuştur. Ek olarak ‘‘1922 ile 1938 yılları’’ (Narlı, 2009, s. 36) arasındaki dönem de yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde birtakım inkılapların yapıldığı dönemdir. Harf İnkılabı, saltanatın ve halifelik’in kaldırılması gibi sosyal hayatı temelinden etkileyen bu inkılapların kalıcı olabilmesi için halka benimsetilmesi gerekmektedir. Burada da eğitime ihtiyaç duyulmuştur. Ancak eğitim tek başına halka inkılapların benimsetilmesi için yeterli olmamıştır. Çünkü o dönemde ülkede okullaşma oranı düşüktür ve köylerde ve şehirlerde yaşayan insanların arasında eğitime ulaşma imkânları bakımından büyük fark bulunmaktadır. Tanilli (1988), lise ve lise dengi seviyede bulunan öğrencilerin %4’ünün köy ve bucaklarda okuyabildiklerini ifade ederek bu durumu gözler önüne sermektedir.

O dönemde özellikle Anadolu’da pek çok köy okulsuz ve öğretmensizdir. Bu sebeple, eğitimin en önemli hedefi, öncelikle nüfusun çoğunluğunu oluşturan ve üretimin de tarıma bağlı olduğu ekonomik sınıf olan köylünün eğitilmesi olmuştur (Ogur, 2018, s. 284).Özellikle yetişkin halkın eğitilmesi amacıyla ‘‘1932 yılında’’ (Özdemir & Aktaş, 2011, s. 236) Halkevleri kurulmuştur. Halkevlerinde müzik, edebiyat ve tiyatro gibi etkinlikler yapılarak bu etkinlikler vasıtasıyla yetişkinlerin eğitilmesi amaçlanmıştır. ‘‘Bu bağlamda Halkevleri hem

yetişkin eğitimi açısından hem de toplumsal değişimden kaynaklanan ihtiyaçları karşılaması açısından önemli kurumlar olarak hayat bulmuşlardır” (Özdemir & Aktaş, 2011, s. 236).

Eğitim adına yapılan bir diğer çalışma ise “17 Nisan 1940”ta kurulan (Narlı, 2009, s. 43) Köy Enstitüleridir. Öğretmen ve okul sıkıntısı çeken kırsal bölge ve köylere öğretmen yetiştirilmesi amaçlanan bu enstitülerde işleyiş, kırsal bölgelerden toplanan öğrencilerin eğitilerek kendi köylerine öğretmen olarak gitmesi şeklinde olmuştur. Bu okullardan mezun olan kişilerin öğretmenlikle birlikte, gittiği köyü kalkındıracak şekilde ziraat ve inşaat gibi köylülerin ihtiyaç duyduğu konularda, köylülere önderlik yapması amaçlanmıştır. “Köylerde tarımsal üretimi iyileştirme, artırma okulunu konutunu kendisi yaparak ulusal kalkınmaya katkıda bulunmaları; köyü ve köylüyü modernleştirmeleri; cumhuriyet rejimini ve ilkelerini halka yayacak ve benimsetecek önderler yetiştirmeleri de beklenmiştir” (Çoban, 2011, s. 451).

“Bu okullardan mezun olan öğretmen yazarların tamamı sosyalist bir köy edebiyatı oluşturmuşlardır” (Narlı, 2009, s. 43). Bu kişiler arasında Mahmut Makal, Fakir Baykurt, Talip Apaydın ve Mehmet Başaran gibi edebiyatçılar bulunmaktadır. Bu yazarlar, köyün içinden geldikleri için bizzat köyün ve köylünün problemlerini görmüşler, yaşamışlar ve gerçekçi bir köy edebiyatı geleneği oluşturmuşlardır. Bu eserlerin şahsi tecrübeler neticesinde oluşması, bu eserlerin gerçekçiliğinde oldukça önemlidir. Tanpınar (1969), Bizde Roman isimli makalesinde bu konuya değinerek, köyü ve köylüyü yazmak için Anadolu’ya gidip çeşitli fotoğraflar çeken ve notlar alan bir arkadaşının bunlardan roman oluşturmadaki başarısızlığını anlatmaktadır. Ona göre bu başarısızlığın sebebi Anadolu’yu gezmek ile bizzat Anadolu’da yaşamının farklı şeyler olmasıdır. İşte Tanpınar’ın arkadaşının başarısız olduğu, köy romancılarının da başarılı olduğu nokta burasıdır.

Bu dönemde yazılmış köy romanlarında genellikle köyün ve köylünün yıllarca ihmal edildiği görüşü ağır basmaktadır. Bu ihmal ediliş sebebiyle yazarlar köyün ne durumda

olduğunu ve neler yapılması gerektiğini göstermek istemişlerdir. Söz konusu romanların önemli temsilcilerinden biri olan Fakir Baykurt, yazdıkları romanları “Yaptığımız romanlar, icabında otuz sene içinde politikacılara, iş sahiplerine, mesuliyet sahiplerine faydalı olacak doküman durumunda” diyerek nitelendirmektedir. (akt. Naci, 2013, s.32). Buradan bu romancıların, eserlerini köyü ve köylüyü kalkındırma, köylünün sesi olma amacıyla yazdıkları anlaşılmaktadır. Gerçekten de bu yazarlar eserleriyle köyü, köy halkını, köy eğitimi problemini ve köy öğretmenlerinin durumlarını okuyucularının gözlerinin önüne sermişlerdir. Eğitim problemini ele alırken de eğitimi etkileyen ekonomi gibi diğer unsurları göz önünde bulundurmuşlardır. 1923 ile 1980 yılları arasında yazılmış köy romanlarını inceleyen Ramazan Kaplan (1997), bu romanlarda tespit ettiklerini dönemlere ayırarak ayrı başlıklar altında incelemiştir. Bu dönemler ve başlıklar şu şekildedir:

- “1923-1950: Ekonomik Güçlükler, Sosyal Hayatın Geriliği”
- “1950-1960: Köydeki Çekişmeler ve Nüfuz Çevreleri, Köyü Kalkındırma Çabaları ve Köyde Teknolojik Gerilik, Eğitim Problemlerinin Çözümündeki Güçlükler, Sağlık, Köylü ve Devlet, Köyün Sosyal Hayatında Etkili Unsurlar”
- “1960-1980: Ekonomik Hayatın Görünüşü, Sosyal Yapıya Tepkiler, Yasaya ve Ahlâka Aykırı Tutumlar, Evlilik ve Problemleri, Köydeki Öğretmenin Yalnızlığı, Köy İnsanın Psikolojik Bunalımı, Sağlık, Köyün Sosyal Hayatında Etkili Unsurlar”

Enstitülü yazarların dışında, eserlerinde eğitim konusunu ele alan başka yazarlar da bulunmaktadır. Cumhuriyet Dönemi’ndeki toplumsal değişiklikler söz konusu dönemdeki bu yazarları etkilemiş olup bunun izleri eserlerinde görülebilmektedir. Özellikle, öğretmen olan yazarlar, dönemin eğitim anlayışını ve problemlerini eserlerinde işlemişlerdir. Halide Edip Adıvar; Aliye ve Lale, Reşat Nuri Güntekin; Şahin, Ömer ve Zehra, Peyami Safa; Orhan ve Nihad karakterleri ve diğer birçok yazar da karakterleri vasıtasıyla eğitime ait fikirlerini okuyucuya aktarmışlardır. Narlı (2009)’ya göre, bu dönemdeki romanların teması yeni

rejimin benimsenmesi ve yaygınlık kazanmasıdır ve bu amaç doğrultusunda romanların önemli kişileri öğretmenler, kaymakamlar ve memurlar olmuşlardır.

Eğitim meselesini ele alan romanlardaki karakterler, ister köy öğretmeni olsun ister şehir öğretmeni, farklı motivasyonlardan yola çıkarak gittikleri yerlerde öğrencileriyle birlikte halkı eğitime amacı taşımaktadırlar. En nihayetinde de öğretmenlerin yaptıkları bu iş ülkeye hizmet etmektir. Bu romanlardaki idealist öğretmenler, bu amaçla gittikleri yerlerde köy imamları, ağalar, softalar, yenilik karşıtı yerliler ve mesleğini kötüye kullanan bürokratlara karşı durarak ezilen halkın yanında olmuşlardır. Bundan dolayı da bu kişilerle mücadele etmişlerdir. Bu mücadele kimi zaman Vurun Kahpeye romanındaki Aliye Öğretmen'in ölümü gibi öğretmen açısından ağır sonuçlara yol açmıştır.

Bu romanlarda özellikle imam – öğretmen çatışması bulunmaktadır. Din adamları, softalar ve şeyhler bu romanlarda genellikle, dini kişisel çıkarlarına alet ederek halkı kandıran, halkın gelişmesine engel olan kişilerdir. İçinde buldukları dönemin toplumunda gözlem yapan yazarlar, toplumda böyle bir problemin varlığını tespit edip bu tespitini eserlerine aktarmışlardır. Atatürk de bu konu hakkında yaptığı bir konuşmasında şunları söylemiştir: “Bizi yanlış yollara sevkeden fesatçılar çok kere din perdesine bürünmüşler, saf ve nezih halkımızı hep şeriat sözleriyle aldatagelmışlerdir. Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz, görürsünüz ki, milleti mahveden, esir eden, harab eden fenalıklar hep din kisvesi altındaki küfür ve alçaklıktan gelmiştir” (akt. Naci, 1990, s.191).

Görüldüğü üzere bir dönem içinde mevcut olan siyasi ve toplumsal olayların izleri edebî metinlerde gözlemlenebilmektedir. Bu etkide özellikle roman türü ve roman yazarları öne çıkmıştır. Bu öne çıkışın sebebini Tanpınar'ın (1969) romancısı, tüm insan kalabalığı zihninde taşıyan bir insan, şeklinde nitelendirmesi açıklamaktadır. Tanpınar'ın bu nitelendirmesine bakıldığında, bir ayağı eğitimde bir ayağı edebiyatta olan romancıların eserlerinde eğitim meselelerini görmek şaşırtıcı olmayacaktır. Eğitimcilerin tecrübelerinden

ve ideolojilerinden ortaya çıkan bu romanlar, ideal eğitim ve ideal öğretmenlik konusunda fikir edinmek için değerli bir kaynak vazifesi görmektedirler.

III.Bölüm

Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, araştırma verilerinin toplanması ve araştırma verilerinin analiz ve yorumlanma süreci ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

1.Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma metodu temel alınarak yapılmıştır. Yıldırım, nitel araştırmayı, "...gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma..." olarak tanımlamıştır (1999, s. 10). Araştırma kapsamında 20 eser incelenirken de bu eserlerin içinde bulunan idealist öğretmen modeline, ideal eğitim ve öğretim şekline yönelik mesajlar nitel araştırma yöntemlerinden olan belgesel tarama yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. "Belgesel tarama, belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar" (Karasar, 2012, s. 183).

2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, öğretmenlik yapmış yazarların 1924 ile 1960 yılları arasında yayımlanan, öğretmen karakterler bulunan ve bu karakterler üzerinden eğitim mesajı içeren eserleri oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın örneklemini oluşturan romanlar şunlardır:

1. Ahmet Hamdi Tanpınar: Huzur (1949)
2. Cevdet Kudret Solok: Havada Bulut Yok (1958)
3. Halide Edib Adivar: Tatarcık (1939)
4. Halide Edib Adivar: Vurun Kahpeye (1926)
5. Kemal Bilbaşar: Denizin Çağırışı (1943)

6. Mahmut Makal: Bizim Köy (1950)
7. Mahmut Makal: Köye Gidenler (1959)
8. Peyami Safa: Mahşer (1924)
9. Peyami Safa: Biz İnsanlar (1959)
10. Refik Halit Karay: Karlı Dağdaki Ateş (1956)
11. Reşat Nuri Güntekin: Damga (1924)
12. Reşat Nuri Güntekin: Acımak (1928)
13. Reşat Nuri Güntekin: Yeşil Gece (1928)
14. Reşat Nuri Güntekin: Kan Davası (1955'te tefrika edilmiş 1962'de yayımlanmıştır.)
15. Rıfat Ilgaz: Hababam Sınıfı (1957)
16. Samim Kocagöz: Nabi'nin Park Kahvesi (Bir Şehrin İki Kapısı) (1948)
17. Sunullah Arısoy: Karapürçek (1958)
18. Şevket Süreyya Aydemir: Suyu Arayan Adam (1959)
19. Talip Apaydın: Sarı Traktör (1958)
20. Vedat Nedim Tör: Resim Öğretmeni (1943)

3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmanın veri toplama araçlarını 1924 ile 1960 yılları arasında öğretmen yazarlar tarafından yazılmış olan 20 roman oluşturmaktadır. Bu romanlar kütüphaneler ve internet kitapçılığı yoluyla temin edilip incelenmiştir.

4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırma kapsamında öncelikle Türk edebiyatındaki öğretmen yazarlar tespit edilmiştir. Tespit edilen bu yazarların arasında, araştırmanın sınırlılıklarında da belirtildiği gibi 1924 ile 1960 yılları arasında roman türünde yazılmış ve öğretmen karakter içeren eserleri bulunan yazarlar ve eserleri araştırmaya dâhil edilmiştir. Kütüphaneler ve internet

kitapçılığı vasıtasıyla eserlere ulaşıldıktan sonra söz konusu eserler ve bu eserlerdeki öğretmen karakterler ideal eğitim açısından incelenmiştir.

Verilerin çözümlenmesi aşamasında ise, nitel araştırma çalışmasına uygun olarak içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Belirlenen amaca ulaşmak amacıyla öncelikle romanlar betimsel analiz yöntemi kullanılarak temalara ayrılmış, özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Betimsel analizle daha önceden belirlenen temalara göre özetlenen ve yorumlanan veriler, sonrasında içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutularak detaylandırılmıştır. “Betimsel analiz, derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılırken, içerik analizi elde edilen verilerin daha yakından incelenmesini ve bu verileri açıklayan kavram ve temalara ulaşılmasını gerektirir” (Şimşek & Yıldırım, 2008, s. 89).

IV.Bölüm

Bulgular

1.Ekonomik Yapı ve İdealizm

Ekonomik yapının idealizmi doğrudan etkileyen faktörlerden biri olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple romanlardaki yerlerin ekonomik yapılarının eğitime olan olumlu ve olumsuz etkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu incelemenin sonucunda elde edilen bulgular şunlardır:

1.1.Geçim kaygısının eğitim probleminin önüne geçmesi. Halkın maddi

kaygılarının eğitim ihtiyacının önüne geçmesi, Kan Davası isimli romanda yaşlı bir köylü kadının şahsında ortaya çıkmaktadır. Yaşlı kadının, torunlarını okula göndermek yerine maddi durumunu gözetip tarlada çalıştırdığı görülmüştür. Bu kadının torunlarını okula göndermeye ikna olması ise Ömer Öğretmen'in ona tarla işlerinde yardım etme sözü vermesiyle olmuştur. Burada kadının ekonomik kaygılarıyla hareket ettiği görülmektedir.

Halk arasında ekonomik kaygının görüldüğü bir diğer roman Karapürçek romanıdır. Burada da geçim sıkıntısı çeken köylüler, çocuklarını çalıştırarak geçimlerini sağlamak istemeleri sebebiyle okula göndermek istememektedirler. Bu insanların, eğitimi, aile içinde iş gücünü azaltan bir kavram olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Mahşer romanında, maddi durumlarına paralel olarak öğretmenlerin de maddi kaygılarını eğitimin önüne koyabileceği görülmektedir. Bu romandaki Nihad isimli öğretmenin yaşadığı maddi sıkıntılar, onun öğretmenlik mesleğinde ısrarcı olmayıp çeşitli işler yapmasına sebep olur. Nihad Öğretmen, geçim kaygısının etkisiyle öğretmenlik mesleği dışında, zengin bir ailenin evinde çeşitli evrakların kaydını tutma ve tiyatrodaki suflörlük yapma gibi çeşitli işler yapmıştır. Buradan ekonomik kaygıların kimi öğretmenlerin idealist özellikler göstermesine engel olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, ekonomik problemlerin yaşandığı yerlerde çocuklardan aileye ekonomik açıdan destek olmalarının beklendiği ve bu sebeple insanların eğitimi maddi kazanca engel olan bir unsur olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Bu sebeplerden dolayı halk eğitimi ikinci plana atmaktadır. Benzer şekilde öğretmenlerin mesleki idealleri de maddi kaygılar neticesinde şekillenebilmektedir. Tüm bunların sonucunda, ekonomik özelliklerin halkın eğitime, öğretmenlerin de mesleklerine karşı bakış açısını şekillendirdiği anlaşılmaktadır.

2.Sosyal İlişkiler ve İdealizm

Toplumun içinden aldığı kişilerde olumlu davranış değişikliği yapıp kişileri topluma kazandırmayı amaçlayan eğitimin toplum ile yakın ilişkisi vardır. Bu sebeple, eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi sorumluluğu taşıyan öğretmenler ile halk arasındaki ilişkinin niteliklerinin, ideal eğitim ortamının oluşturulmasını etkilediği düşünülmektedir.

2.1.Öğretmen ve halk arasındaki ilişki. Eğitim, öğretmen, veli ve öğrenci üçgeninde sürdürülen bir süreçtir. Bu süreçte halkın eğitime ve öğretmenlere karşı sahip olduğu olumlu ve olumsuz bakış açısının eğitimi etkilediği düşünülmektedir. Eğitim sürecinin halktan bağımsız olamayacağı düşüncesinden hareketle, romanlarda öğretmen ile halk arasında kurulan ilişki incelenmiştir. Bunun neticesinde ise halk ile öğretmen arasında olumlu ve olumsuz ilişkilerin bulunduğu görülmüştür.

2.1.1.Olumlu ilişkiler. İncelenen romanlarda halk ile öğretmen arasındaki olumlu ilişki pek çok şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri halkın öğretmenlere olan bakış açısıdır. İncelenen romanların bazılarında, halk öğretmeni zor durumlarda bir kurtarıcı olarak görmektedir. Bu romanlarda öğretmenler, halkın gözünde zor durumlara çözüm getirebilecek yetkinlikte kişilerdir. Bundan dolayı, halkın zor durumlarda öğretmenlerin yardımına başvurduğu görülmüştür. Bu öğretmenlerden biri Sarı Traktör romanında görülmektedir.

Romanın kahramanlarından biri olan İzzet Ağa evde rahatsızlandığı zaman öğretmen yardımı çağrılır.

Halkın, sağlık problemlerinin yanında iletişimsel problemlerinde de öğretmenlerden yardım istediği görülmüştür. Köye Gidenler romanında Muhtar, Vali köye geleceği zaman, cevap veremeyecekleri sorularda yardım edeceğini düşünerek Ahmet Öğretmen'den kendilerinin yanında bulunmasını rica eder. Buradan Ahmet Öğretmen'in, köylünün çeşitli bürokratlarla olan iletişimde köprü vazifesi gördüğü anlaşılmaktadır. Aynı romanda, köy halkının yanı sıra köyün dışından kişilerin de köyle ilgili işlerde yardım için Ahmet Öğretmen'e başvurdukları görülmüştür. İlçede gençler arasında köylere ilgi uyandırmak, köye kültür götürmek, köylüleri aydınlatmak amacıyla kurulan Köycülük Kolu'ndan üç genç köye gelir. Gençler, köylüleri bilgilendirecek olan sağlık broşürlerini halkın okumaya vakit bulamayacağını, kadınlara ise ulaşmanın zor olduğunu düşünerek o köyde yaşayan Ahmet Öğretmen'den yardım istemeye karar verirler. Bu örneklerde Ahmet Öğretmen, halkı ihtiyaç duydukları konularda hem ilgili sosyal örgütlerle ve bürokratlarla köylünün ilişkisini temin eden hem de köylüyü bilgilendiren ve bilinçlendiren bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Halk ile öğretmenler arasında bulunan olumlu ilişkinin ortaya çıktığı diğer bir durum halkın öğretmene olan davranışlarıdır. İncelenen romanlarda, halkın öğretmenlere saygı gösterdiği ve bunu davranışlarına da yansıttığı görülmüştür. Örnek olarak, Suyu Arayan Adam isimli romanda Öğretmen, Nuha şehrine ilk geldiği zaman, bu şehirde çalışmış ve vefat etmiş olan bir meslektaşı için düzenlenen cenaze törenine şahit olmuştur. Bu tören, Sünnî ve Şîî cemaatlerini birleştiren, çarşıların kapatılarak hemen hemen bütün şehir halkının katıldığı büyük bir cenaze törenidir. Öğretmen bu cenaze törenini şu şekilde anlatmaktadır:

Şehir halkıyla ilk karşılaşmam hazin bir olayla oldu. Evvelce Azerbaycan'a göçüp bu şehre yerleşen ve Türkiyeli olan bir öğretmen, o günlerde bir hastalıktan ölmüştü. Cenaze

törenine hemen bütün şehir halkı katıldı. Sünnî imamları ile Şîî ahunları çarşıları kapattırarak, arkalarına cemaatlerini katarak büyük mescidin önüne toplandılar (Aydemir, 1995, s. 145-146).

Öğretmen için hazırlanan büyük cenaze töreni ve bu törende her kesimden insanın bir araya gelmesi, Nuha halkının bu kişiye verdiği değeri ortaya koymaktadır. Halkın verdiği bu değerın sebebi ise romanda belirtilmediğinden anlaşılamamıştır. Ancak romanda esas kahramanın anlatımından Türkiye’den gelip Azerbaycan’a öğretmenlik için yerleşip halktan biri olan bu kişinin, bu icraatı sebebiyle halk tarafından benimsenip sevildiği yorumu yapılabilir. Nitekim romanın esas kahramanı, bu cenaze töreninde yaptığı konuşmada “Onun içindir ki bu ölü, burada bir garip değildir. O, kendi toprağında, kendi kardeşleri arasında ölmüş talihli bir ilim şehididir ...” demiştir. (Aydemir, 1995, s. 157). Kahraman, bu sözlerle halk ile Öğretmen arasındaki bağı vurgulamaktadır.

Halkın öğretmenlere duyduğu saygının ortaya çıktığı bir diğer roman da Karapürçek romanıdır. Karapürçek’te köyün zor şartlarına dayanamayıp kaçan öğretmenler sebebiyle köy halkı bir öğretmene ihtiyaç duymaktadır ve bu sebeple ana kahraman olan Öğretmen’i kaçırmak istememektedirler. Örnek olarak, Muhtar, Öğretmen’e “Lâkin seni kaçırmayacaaz ha, Mallim bey, ahdımız var, kaçırmayacaaz..” demiştir. (Arısoy, 1958, s. 12). Muhtar’ın bu cümlesinden köylünün Öğretmen’e olan bağlılığı anlaşılmaktadır. Köy halkının, köye ilk gelişinden itibaren Öğretmen’i el üstünde tutmaya çalıştığı ve ona saygı gösterdiği görülmüştür. Örnek olarak, Öğretmen’in kasabaya ilk gelişinde onu karşılayan bir köylü, köy yolunda Öğretmen’i yürütmek istemeyip onun için hususi hayvan getirerek yorulmamasını sağlamaya çalışmıştır. Öğretmen’in köydeki ilk sabahında da köylüler Öğretmen ile tanışmaya gelmişler ve gelirken onun için özenerek hazırlanmış dolu bir kahvaltı tepsi getirmişlerdir. Nabi’nin Park Kahvesi isimli romanda da halkın Cemal isimli bir öğretmeni sevdiği ve ona saygı gösterdiği, bunu da maddi olarak zor durumda olan Cemal Öğretmen’e

yardım etmeye çalışarak gösterdikleri görülmüştür. Cemal Öğretmen için halk, romanın başkahramanı olan Mustafa'dan ekip biçmediği bir tarlasını ona kullandırtmasını şu sözlerle rica etmiştir: “Muhtar Emin’le düşündük taşındık, senin bu tarla aklımıza geldi. Ne dersin? Biz elimiz erdikçe sürer, bulur buluşturur tohumunu da atıveririz. Kısmet olursa gelen yıla öğretmenimiz rahat bir soluk alır...” (Kocagöz, 1985, s. 88). Bu örnekte görülen halkın, öğretmenin refahını gözetmesinden, öğretmene saygı ve sevgi beslediği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, öğretmenler hakkında halkın, öğretmenlerle olan olumlu ilişkiyi meydana getiren iki olumlu fikrinin olduğu anlaşılmaktadır. İlk olarak, halk, zor durumlarda öğretmeni bir kurtarıcı ve bir yardımcı olarak görmektedir. Bunun sonucu olarak da, yaşadığı sağlık sorunlarında ve iletişimsel problemlerinde öğretmenin yardımına başvurmaktadır. İkinci olarak ise, halk, öğretmenleri saygıdeğer kişiler olarak görüp onları bu saygıya paralel olarak en iyi şekilde ağırlayıp en iyi şekilde uğurlamaya önem vermektedir.

Olumlu ilişkilerin ortaya çıktığı diğer bir nokta, öğretmenlerin halka olan davranışlarıdır. Halkın öğretmene olan itimadının karşılığında öğretmenlerin de halka yardım eden, halkın problemlerini çözmeye çalışan kişiler oldukları görülmüştür. Sarı Traktör romanında, hastalanan İzzet Ağa için Öğretmen çağrılır. Ancak köy halkı hastanın doktora götürülmesini zaman kaybı olarak düşünür ve durumu ağır olan hastaya hiçbir şey yapmaz. Sonrasında Öğretmen, halkı ikna ederek hastanın römorka konularak hastaneye götürülmesi konusunda onları harekete geçirir ve hastanın kurtulmasını sağlar. Buradan, Öğretmen’in halkın kaderciliğine karşın halkı doğru işlere yönlendiren bir rehber vazifesi gördüğü anlaşılmaktadır.

Halkın zor durumunda yardımına koşan diğer bir öğretmen karakter Kan Davası romanındaki Ömer isimli öğretmendir. Ömer Öğretmen, doğum yapamayan kadın için ebe bulmak üzere düşman köy olarak nitelendirilen Aşağı Sazan Köyü’ne gider. Bu köydeki ebe ise Yukarı Sazan Köyü’ne karşı ön yargılı olması sebebiyle çeşitli bahaneler sunarak kadına

yardım etmek için gitmek istemez. Burada, Ömer Öğretmen, ebeyi ikna etmek için, onu sırtında taşıyarak köye götürme teklifini yapar. Bu örnekte, Ömer Öğretmen'in yardımsever kişiliği ile birlikte halka yardım etmek için çeşitli fedakârlıklarda bulunmaya hazır bir kişi olduğu da ortaya çıkmaktadır.

İncelenen romanlarda, halk ile olumlu ilişkileri pekiştirecek olan çeşitli konularda fedakârlıkta bulunmuş öğretmen karakterler görülmüştür. Bu karakterlerin fedakârlık özellikleri ise farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Söz konusu öğretmenlerden biri Biz İnsanlar romanındaki Orhan isimli öğretmendir. Romanda, kendisine Eşek Türk diyen zengin bir öğrencinin hakaretine dayanamayıp bu öğrenci ile kavga eden Tahsin isiminde fakir bir öğrenci, zengin ailenin baskısıyla okuldan atılmak istenir. Öğretmen, öğrencinin bunu millî ve ailevi hassasiyetle yaptığını anlar. Orhan Öğretmen, diğer çocuğun nüfuzlu ailesinin Tahsin'i okuldan kovdurmaması için baskıları ve işsiz kalmayı göze alarak çocuğa destek olur. Müdür ile Tahsin hakkında konuşabilmenin yolunun aynı seviyede vatandaşlar olmaları gerektiği düşüncesiyle de istifa eder. Sivil bir vatandaş olarak Müdür'den öğrenciyi kovmamasını rica eder. Bu örnekte, Öğretmen, öğrencisinin haklarını korumak için işinden fedakârlıkta bulunan bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmen'in öğrencisi için yaptığı fedakârlığın halkla olan ilişkisini de olumlu yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Bu olaydan sonra Orhan Öğretmen'in okula tekrar dönmesiyle okuldaki öğrenci sayısı artar.

Halk için kendi canlarından fedakârlıkta bulunan öğretmen karakterler de görülmüştür. Suyu Arayan Adam, Kan Davası, Mahşer ve Vurun Kahpeye romanlarındaki öğretmenler, savaşlarda ve mücadelelerde bizzat yer alan öğretmenlerdir. Bu öğretmenlerin içinden Millî Mücadeleye katılan Kan Davası'ndaki Ömer Öğretmen'in ve Azerbaycan'ın Ermenilerle olan mücadelesine katılan Suyu Arayan Adam romanlarındaki Öğretmen'in bu özellikleri sebebiyle halk tarafından saygı gördükleri anlaşılmaktadır. Ancak aynı durum Vurun Kahpeye ve Mahşer romanlarındaki öğretmenler için söylenememektedir. "Halktan

Kaynaklanan Problemler” ve “Bürokrasiden Kaynaklanan Problemler” başlıkları altında da ele alınacağı üzere Mahşer romanındaki Nihad Öğretmen’in Millî Mücadele gazisi olması insanlar için önem arz etmemektedir. Diğer roman olan Vurun Kahpeye’de de, Aliye Öğretmen, Millî Mücadele zamanında kasaba için yaptığı fedakârlığı yanlış yorumlayan kötü niyetli kimselerin dedikoduları neticesinde halk tarafından linç edilerek öldürülmüştür.

Romanlarda, öğretmen kahramanların gösterdiği fedakârlıklardan biri de maddi imkânlar çerçevesinde kendini göstermektedir. Resim Öğretmeni isimli romanda, kazanabileceği maddi gelirden fedakârlık eden bir öğretmen karakter görülmektedir. Bu romanda Mehmet Öğretmen, her cuma kasabanın kahvesinde halkın mektuplarını ve dilekçelerini yazmıştır. Üstelik bu işi ve maddi karşılık beklemeden ve kendisine gelen hediyeleri kabul etmeden yapmıştır. Öğretmen, bu işinden herhangi bir maddi kazanç elde etmemekle birlikte düşman da kazanmıştır. Ücret karşılığı kasabalının mektuplarını yazan bir avukat, Mehmet Öğretmen’e çeşitli iftiralar atmış ve para karşılığı tuttuğu adamlar vasıtasıyla da onun fiziksel olarak zarar görmesine sebep olmuştur. Mehmet Öğretmen’in maddi bir kazanç gözetmeden halkın faydasına yaptığı bu icraatın onu halkın gözünde diğer öğretmenlerden farklı bir yere koyduğu anlaşılmaktadır.

Halkla olan ilişkileri olumlu etkileyen diğer unsur da Bizim Köy romanında ortaya çıkmıştır. Bu romandaki öğretmen karakterin, hizmet ettiği yerleşim birimine yaşayış ve imkânlar bakımından yakın yerleşim birimlerinden birinde doğup büyümüş olmasının öğretmenlerle halkın ilişkisini olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Örnek olarak, Bizim Köy’de kendi öğretmenlik tecrübelerini aktaran Mahmut Makal, Aksaray’a bağlı olan Demirci Köyü’nde doğmuş olup İvriz Köy Enstitüsü’ndeki eğitimini bitirdikten sonra Nurgöz Köyü’ne öğretmenlik yapmak için gitmiştir. İncelenen bu romanda, Öğretmen’in de köylü olmasının, Anadolu’nun gerçekleri ve bu gerçeklerin nedenleri hakkında gerçekçi bir bakış açısına sahip olmasına imkân verdiği anlaşılmaktadır. Örnek olarak, Öğretmen, kendisinin de

köylü olması sebebiyle, köy halkını iyi tanıyan ve küçük yaşlardan beri onlarla birlikte aynı yetersiz beslenme, yetersiz sağlık hizmeti ve yetersiz ulaşım imkânları gibi maddi kaynaklı problemleri; yalnız bırakılma ve hor görülme gibi manevi problemleri yaşayan bir kişidir. Öğretmen'in bu özelliği sayesinde, kentlerde köy davasından bahseden insanların aksine yaşanan sorunların gerçek boyutu hakkında bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Öğretmen, bu durum hakkındaki düşüncelerini ise şu sözlerle anlatmıştır: “Şimdi ‘Vatan... Millet... Sakarya...’ diye söylevler çekiliyordu. Kim bilir nerelerde, köy davasının hızlı adımlarla ilerlediğini anlatıyordu belki bir konuşmacı... Ve kara kuvvet koşar adımlarla yolunda yürüyordu. Kimsenin haberi yoktu bundan, kimsenin umurunda değildi bu” (Makal, 1950, s. 103).

Öğretmen'in köylü olmasının, halkın gözünde sözlerinin etkisini de arttırdığı anlaşılmaktadır. Örneğin, çocuğunu okula göndermesi için ikna ettiği bir köylünün Öğretmen'e söylediği “Efendi sen de köylü imişsin, bizdenmişsin, hani lafın içime işledi de ondan” (Makal, 1950, s. 108) sözü, Öğretmen'in köylü olmasının bu kişiyi etkileyen önemli bir sebep olduğunu göstermektedir.

İncelenen romanlarda, olumlu ilişkiler, gerek halk kaynaklı gerekse öğretmen kaynaklı şekilde meydana gelmektedir. Bu romanlarda halk, öğretmenleri zor işleri başarabilen ve zor durumlarda yardımına başvurulabilecek saygıdeğer kişiler olarak görmektedirler. Öğretmenlerin, halkın üzerindeki bu imajında ise öğretmenlerin hayat tarzları ile fikir ve davranışlarının etkisi olmaktadır. Sonuç olarak, öğretmen ve halk arasında bulunan olumlu ilişkinin ideal eğitim ortamının oluşturulmasında yardımcı olacağı düşünülmektedir.

2.1.2.Olumsuz ilişkiler. İncelenen romanlarda, gerek öğretmenlere gerekse halka ait pek çok olumsuz fikir ve davranış öğretmen- halk ilişkisini zedelemiştir. Bu davranışlardan pek çoğunun da halka ait olduğu görülmüştür.

Kaynağı halk olan olumsuz davranışlardan biri dedikodu ve iftiradır. İncelenen romanlardan bu konuda elde edilen bulgular neticesinde dedikodu ve iftiraların iki kaynağı bulunduğu anlaşılmaktadır. Birincisi, öğretmenlerin olumlu icraatlarının çıkarlarını zedelemesi gibi kişisel sebeplerle öğretmenleri sevmeyen kişilerdir. Bu tip kişiler, Vurun Kahpeye isimli romanda Hacı Fettah Efendi ve Uzun Hüseyin Efendi isimleriyle ortaya çıkmaktadır. Aliye'yi ikinci eş olarak almak isteyen ancak bunda başarısız olan Uzun Hüseyin Efendi ile Aliye'nin iyi karakterinin kendisi için tehlike yarattığını düşünen Hacı Fettah Efendi'nin, Aliye'den ölmesini isteyecek kadar nefret ettikleri görülmüştür. Bu kişiler, nefretlerini Aliye hakkında çeşitli dedikodular çıkararak göstermişlerdir. Özellikle, Aliye'nin kasabayı kurtarmak için Yunan karargâhında bir gece geçirmesi neticesinde çıkardıkları Aliye'nin vatan haini olduğu dedikodusu, halkın Aliye Öğretmen'i linç ederek öldürmesine sebep olmuştur. Bu örnekten, öğretmenlerin aleyhinde çıkarılan dedikoduların, öğretmenlere fiziksel olarak zarar verebilecek ve öğretmenlerin hayatlarını riske atacak derecede tehlikeli olduğu anlaşılmaktadır.

İftiraların öğretmenlere fiziksel olarak zarar verebildiği görülen diğer bir roman Bizim Köy'dür. Öğretmen'in anlatımından, onun çeşitli köylerde öğretmenlik yapan arkadaşlarından ikisinin, çalıştığı köylerde çeşitli iftiralara uğrayarak fiziki ve psikolojik olarak zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Örnek olarak, Öğretmen'in arkadaşlarından biri Çimli Köyü'nde öğretmenlik yaparken kapalı alanda başı açık oturduğu için köyün büyükleri ve tarikat ehli tarafından sevilmez. Bu kişiler, Öğretmen'in çeşmeye bakan okul balkonunda oturmasını halka köyün kızlarını rahatsız etmek olarak yansıtır. Bu kişilerin çıkardıkları dedikodular neticesinde önce Öğretmen'in evi iki defa soyulur. Ardından Öğretmen'e Gancıl adı verilen bir kadına sataştığı iftirası atılır ve bu gerekçeyle Öğretmen halk tarafından taşlı sopalı saldırıya uğrar.

Atılan iftiranın öğretmen açısından kötü sonuç doğurduğu diğer bir örnek Karapürçek romanındadır. Öğretmen, nişanlı bir kız öğrencisinin okula gitmesini istemeyen kayınpederi

tarafından iftiraya uğramıştır. Bu kişinin, Öğretmen'e attığı başbakana küfretme ve nişanlı kız öğrencine tecavüz etmeye çalışma iftiraları sonucunda, Öğretmen halk tarafından dışlanır ve mesleğinden men edilmeye kadar giden ciddi yaptırımlara maruz kalır. Vurun Kahpeye ve Bizim Köy romanlarında iftiralar, öğretmenlerin hayatlarını tehdit ederken, bu romanda da iftiraların öğretmenlerin meslek hayatlarını etkileyebileceği anlaşılmaktadır.

Kişisel çıkarlarının zarar görmesi sebebiyle öğretmene iftira atan diğer bir kişi Resim Öğretmeni isimli romandaki bir avukattır. Halkın mektup ve dilekçelerini para karşılığı yazan avukat, Mehmet Öğretmen'in kasabaya gelip bu işi ücretsiz yapması sonucunda ona düşmanlık beslemeye başlamıştır. Bu düşmanlığının neticesinde de, Mehmet Öğretmen'in itibarını zedelemek için ona halkı bozmaya çalışan komünist bir kişi olduğu iftirasını atmıştır. Ancak bu iftira diğer romanlarda olduğu gibi ağır sonuçlar doğurmamış, Mehmet Öğretmen bu kişinin kendisi için attığı iftiraları bertaraf etmiştir. Romanda çizilen öğretmen karakter, özverili olmak yanında karşılaşılabileceği tehlikeleri önceden sezip bunlara karşı tedbir alabilecek şekilde çizilmiştir. Bu, öğretmenlerin fedakârlık yapmak yanında, içinde yaşadıkları toplumda karşılaşılabilecekleri tehlikeli durumların farkına varıp bunları bertaraf edecek yeterlikte olmalarının da önemini göstermektedir.

Yeşil Gece romanında da bir öğretmen iftiraya maruz kalmıştır. Romanın başkahramanı olan Şahin Öğretmen'in görev yaptığı Sarıova kasabasında, kimliği belirsiz kişiler tarafından türbede yangın çıkarılmış, bunun suçu da Mehmet Nihat Efendi isimli Fransızca ve hesap öğretmeni olan kişiye atılmıştır. Bu iftira sonucunda halk, Mehmet Nihat isimli öğretmene karşı galeyana gelmiş ve Mehmet Nihat Öğretmen mahkemede yargılama süreci geçirmiştir.

Romanlardan elde edilen dedikodu ve iftira örneklerinden yola çıkılarak, söz konusu dedikodu ve iftiraları öğretmenler açısından tehlikeli yapan esas sebebin bu dedikodu ve iftiraların halk nazarında karşılık bulması olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, öğretmen- halk

ilişkinini zedeleyen diğer bir unsurdur. Yukarıda örnekleri verilen romanlarda, halkın öğretmenler hakkındaki dedikodu ve iftiralara hiç sorgulamadan inandığı ve bunu davranışlarına yansıttığı görülmüştür. Örnek olarak, Yeşil Gece romanında türbe yakmakla suçlanan Mehmet Nihat isimli öğretmen, bu iftiraya sorgusuz inanan halkın galeyanı sebebiyle tutuklanır. Halkın Mehmet Nihat Öğretmen'e karşı tepkisi romanda şu sözlerle anlatılmaktadır: “Mehmet Nihat Efendi, sınıfa girince müthiş bir gürültü başladı. Çocuklar sıra kapaklarını vuruyorlar, tepiniyorlar, ‘İstemeyiz... Kahrolsun türbe kundakçısı!’ diye haykırıyorlardı” (Güntekin, 1963, s. 136).

Benzer şekilde, Aliye Öğretmen'in ölümünde kendisine atılan iftira bir sebep iken asıl sebep bu iftiraya inanıp onu köy meydanında linç eden halktır. Buradan, halkın öğretmenler hakkında hiç sorgusuz ulaştığı olumsuz yargıların, öğretmen- halk ilişkisine zarar vermekle birlikte öğretmenlerin hayatlarına da zarar verdiği anlaşılmaktadır.

İncelenen romanlarda öğretmen- halk ilişkisine zarar veren diğer bir unsur, halkın öğretmenlerin davranışlarını ve özelliklerini yanlış yorumlayarak çıkardığı dedikodulardır. Bu romanlardan biri olan Vurun Kahpeye'de Aliye Öğretmen, güzel olması sebebiyle halkın arasında pek çok dedikoduya malzeme olmuştur. Aliye Öğretmen'in güzel olması sebebiyle, onu elde etme ümidi taşıyan pek çok erkek, Aliye tarafından reddedildikçe kasabanın birinci gündemi Aliye Öğretmen olmuştur.

Halkın dedikodularından mustarip olan diğer bir öğretmenle Resim Öğretmeni isimli romanda karşılaşılmaktadır. Bu romanda, Mehmet Öğretmen'in görev yaptığı kasabanın halkı, Mehmet Öğretmen hakkında sık sık dedikodu çıkarmaktadır. Kardeşini kaybeden öğrencisi Ayşe'nin evine gitmesi sebebiyle, kasabada Mehmet Öğretmen'in Ayşe'ye âşık olduğu için evine kadar gittiği dedikodusu yayılmıştır. Bunun yanında, halk Mehmet Öğretmen'le bir bayan meslektaşının dedikodusunu da yapmıştır. Romanın başkahramanı olan Mehmet Öğretmen, bayan meslektaşının resmini öğretmenler odasında çizmesine

rağmen bu, halk arasında dedikoduya sebep olmuştur. Çıkan bu dedikodu, Mehmet Öğretmen'in bayan meslektaşının tayininin başka bir yere çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Buradan, öğretmenler hakkında yapılan dedikoduların, öğretmenlerin mesleki yaşantılarını olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Havada Bulut Yok isimli romandaki Süleyman Öğretmen'in de halkın arasında meydana gelen dedikodulardan mustarip olduğu görülmüştür. Örnek olarak, vefat eden meslektaşı Basri Bulut'un dul kalan fakir eşine ve çocuklarına yardım etmek isterken onların evine gelip gitmesi bazı kimseler tarafından yanlış yorumlanmıştır. Halkın ürettiği dedikodular, öğretmenlerin kişisel ve mesleki yaşamlarına zarar vermiş, öğretmenlerin davranışlarını kısıtlamalarına sebep olmuştur.

İncelenen romanlarda halkın öğretmen- halk ilişkisini zedeleyen diğer bir olumsuz özelliği, halkın öğretmenler hakkındaki ön yargıları ve güven sorunudur. Karapürçek romanında, eski öğretmenlerin köylüleri hor görme, köye hizmetten kaçma ve kız öğrencilere farklı gözle bakma gibi yanlış davranışları neticesinde köy halkının başkahraman olan Öğretmen'e ön yargılı yaklaştığı ve güvenmediği anlaşılmaktadır. Örnek olarak, kız öğrencisiyle yakınlaşıp evlenen eski bir öğretmen, halkın üzerinde öğretmenler hakkında olumsuz imaj yaratmıştır. Bu olumsuz imaj, romanın başkahramanını da etkilemiştir. Bunun sonucu olarak da kız öğrencilerin okula başlamasıyla öğretmenlere ön yargılı olan bazı kişilerin kızları korumak amacıyla okulun önünde Öğretmen'i gözetlemeye başladığı görülmüştür. Bu durumun farkında olan Öğretmen, halk arasında çıkabilecek bir dedikoduya meydan vermemek için kız öğrencilerin temizlik kontrolünü kendisi yapmayıp kızların birbirlerine yaptırır. Buna ek olarak, Öğretmen, babasının izniyle bile olsa evine gelen bir kız öğrencisinin bu hareketinden korkmuş ve kızların akşam dışarı çıkmasını yasaklamıştır. Bu örnekten, halkın güven sorununun dış etkenler sonucunda oluştuğu ve Öğretmen'in

çıkabilecek dedikodulardan korkup hareketlerini sınırlandırmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Karapürçek romanındaki köy halkının Öğretmen'e karşı olan ön yargısının diğer bir sebebi ise onun İstanbullu olmasıdır. Öğretmen'in İstanbullu olmasının, köylülerin onu dinsiz gibi görmelerine, din eğitimi layıkıyla veremeyeceğini düşünmelerine ve ona güvenmemelerine sebep olduğu anlaşılmaktadır. Burada da halkın Öğretmen hakkındaki ön yargılarının içsel sebeplerden kaynaklandığı düşünülebilir. Gerek içsel gerek dışsal sebeplerle olsun, halkın ön yargı ve güvensizliğinin Öğretmen'in psikolojisini ve davranışlarını olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Resim Öğretmeni romanında da halk hem Mehmet Öğretmen'e hem de resim dersine karşı ön yargılıdır. Romanda, canlı resmi yaparsa çocuğunu döveceğini söyleyen ve Mehmet Öğretmen'e dinsiz, imansız diyen insanlar bulunmaktadır. Buna ek olarak Mehmet Öğretmen'in eski okulunda resim dersi vermesi sebebiyle mektuplarla ölüm tehditleri aldığı, evinin camlarının taşlandığı da görülmüştür. Buradan, halkın ön yargılarının öğretmenlerin hayatını tehdit edecek derecede tehlikeli boyutlara ulaşabileceği anlaşılmaktadır.

Köye Gidenler isimli romanda ise, köy halkının Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlere karşı ön yargılı olduğu görülmüştür. Muhtar, Cıbrı Ağa isminde bir kişiye tavsiye olarak, oğlunu enstitüye göndermektense hiç okutmayıp çiftin arkasından koşturmasının daha iyi olduğunu söyler. Halkın enstitü aleyhine olan düşünceleri sebebiyle enstitü çıkışlı köy öğretmenlerinin kendilerini korumak için öğretmen okulu rozetleri takmaya başladığı görülür. Halkın ön yargıları, öğretmenlerin kendilerini tehlikede hissederek gizlenme ihtiyacı duymalarına neden olmuştur.

Öğretmen ile halk ilişkisini zedeleyen diğer bir durum, halkın eğitimi ve değişimi kabul etmeme tutumudur. Bu tutum ise Tatarcık romanındaki Poyraz Köyü halkında ortaya çıkmaktadır. Bu köyün halkı Lâle Öğretmen'i, onları eğitmeye ve onların davranışlarını

değiştirmeye çalıştığı için sevmemektedir. Örnek olarak, yolun ortasından yürüme alışkanlığı olan köy halkını bu konuda eğitmek isteyen Lâle Öğretmen, yolun ortasında yürümekte ısrar eden bir kişi ile tartışır. Buradan, halkın eğitime kapalı olma tutumunun öğretmen- halk ilişkisini olumsuz yönde etkilediği ortaya çıkmaktadır.

İncelenen romanlarda, halk- öğretmen ilişkisini olumsuz yönde etkileyen kişilerin öğretmenler olduğu da görülmektedir. Bu konudaki tek örnek Karapürçek romanındadır. Bu romanda, köye gelen eski öğretmenlerin kimisi halkı beğenmeyip onlarla oturmaz, kimisi de köyden kısa sürede kaçar. İmkânları beğenmeyerek kaçan öğretmenler, köyde çok sık öğretmen değişmesine ve bu kadar çok öğretmen değişikliği yaşanması da dışarıdan bakan insanların gözünde köyün problemlili olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak, incelenen romanlarda, öğretmenler hakkında üretilen dedikoduların ve çeşitli kişiler tarafından öğretmenlere atılan iftiraların halk nazarında karşılık bulduğu ve bunun halkın öğretmenlere karşı olan fikir ve davranışlarını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Bunun yanında, halkın sahip olduğu ön yargılı olma, güvensizlik ve değişime karşı kapalı olma tutumları da karşılıklı ilişkilerin olumsuz şekillenmesine sebep olmakta ve öğretmenlerin hayat kalitelerini olumsuz etkilemektedir. Olumsuz ilişkinin tek kaynağının ise halk olmadığı, öğretmenlerin halkı küçümseyen davranışlarının halk ile olan ilişkiyi olumsuz etkilediği anlaşılabilir. Bu olumsuz unsurların ise ideal bir eğitim için gerekli olan öğretmen- halk ilişkisini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

2.2. Eğitime olan inanç. İdeal eğitim ortamını etkileyen faktörlerden birinin de halkın eğitime olan inancı olduğuna inanılmaktadır. Bu inancın derecesinin ise gerek öğretmen ve bürokrasiden kaynaklı sebeplerle gerekse halktan kaynaklı sebeplerle olumlu ya da olumsuz biçimde şekillendiği düşünülmektedir. Bu konuda elde edilen bulgular şu şekildedir:

2.2.1.Halkın sadece dinî eğitimi değerli görmesi. İncelenen romanların bazılarında, dinî eğitim resmî eğitime göre halk tarafından daha önemli görülmekte ve tercih edilmektedir.

Bu durum, özellikle köyde eğitim faaliyeti sürdürmeye çalışan öğretmenlerin anlatıldığı romanlarda ortaya çıkmaktadır.

Bu durumun ortaya çıktığı romanlardan biri Yeşil Gece romanıdır. Bu romanda dinî eğitimi daha önemli görüp resmî eğitimi desteklemeyen bir baba, çocuğunu okuldan alıp hafızlık eğitimi veren bir okula göndermeye çalışır. Daha önce bir kardeşini bu okulun öğretmen şiddeti gibi ağır şartlarına dayanamaması sonucu kaybeden bu çocuk, kardeşi yerine hafızlık okuluna devam etmesi için ailesi tarafından zorlanır. Bu örnek, halkın gözünde resmî eğitimin dinî eğitim yanında tercih edilmeyen ve önemsiz görülen bir eğitim türü olduğunu göstermektedir.

Benzer bir durum Bizim Köy romanında da bulunmaktadır. Burada, köy halkının sadece dinî eğitimi önemli gördüğü anlaşılır. Örnek olarak, halkın din ile ilgili olmayan kitaplarla genellikle “Esasta bunlar bize ilazım değil. Fakat devir böyle getiriyor. Kulaktan geçirmeli bunu” (Makal, 1950, s. 120) diyerek ilgilenmediği görülmektedir. Yöre halkı, dinî eğitimi daha önemli görmesi sebebiyle, Öğretmen’den at-eşek okumasından vazgeçip çocuklara namaz öğretmesini isteyerek Öğretmen’in icraatlarına da müdahale etmektedir.

Gelen yok, giden yok bre efendi. Kimin habarı olacak? Sen sütü temiz birine benziyon. Anan baban hayırı için şu at-eşek okumasını boşlasan da, çocuklara namazlık belletsen. Ya burayı kapatalım, Keleş Hoca’yla ikiniz birlikte okutun. Sizin miveddiş mi ne olurmuş, o gelince bir gün, seçersiniz uşakları İsa Çavuşunan, ona gösterirsin, olur biter... (Makal, 1950, s. 121).

Yukarıdaki örnek, halkın dinî eğitime resmî eğitimden daha çok önem verdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca köy halkının çocuklarının eğitiminde özellikle hocanın da yer almasını istedikleri görülmektedir. Bu durum, halkın eğitim için öğretmenleri değil hocaları tercih ettiğini göstermektedir.

Bizim Köy romanında, halkın kendilerince dini temsil ettiğini düşündükleri kişilerin resmî eğitime karşı baskın geldiğinin dikkat çekici bir örneği yer alır. Eğitim için para vermekten kaçınan köy halkı, bir şeyhin kişisel borcu için kendi arasında kısa sürede bin lira toplar. Söz konusu romanda, şeyh için bin liradan fazla para toplayan insanların, devletin okul için hibe ettiği Salma vergisini ödememek için evlerine saklanıp kapılarını kilitlemesi halkın eğitime değer vermediğini göstermektedir.

Romanlarda, halkın resmî eğitimi dinî değerleri olumsuz etkileyen bir unsur olarak gördüğü de ortaya çıkar. Köye Gidenler isimli romanda, köyün bir okulunun bulunmaması sebebiyle derslerin camide işlenmesi, cami hocası da olmak üzere bütün köy halkını rahatsız eder. Köy halkı, bu derslerin Allah'ın evini kirlettiğini düşünmektedir. Benzer şekilde, Bizim Köy romanında Öğretmen'in, okulun yetersiz fiziksel durumu sebebiyle dersleri camide işlemek zorunda kalması halkın tepkisine yol açmıştır. Romanda bu durum Öğretmen tarafından şu sözlerle anlatılmaktadır: “Hatip ayak diredi, ben camiye gavur okuluna açmam diye. İmam ne okursa, cemaat da onu söylemiş. Az kalsın köy halkı kazan kaldırıyordu” (Makal, 1950, s. 107).

Bu örneklerde görülen halkın bu tepkisi, eğitimin ve eğitimin verildiği okulların halk tarafından yabancı olarak görüldüğünü göstermektedir. Buradan, resmî eğitimin halkın nazarında tam olarak içselleştirilmediği anlaşılmaktadır.

Köylülerin din eğitimi dışındaki eğitimi önemsiz görmesinin sonucu olarak halk arasında pek çok yanlış inanışın ortaya çıktığı görülmüştür. Bu durumun ortaya çıktığı romanlardan biri olan Bizim Köy romanında, köylüler şeyhlerle ilgili çok fazla yanlış inanışa sahiptirler. Bu inanışlardan biri şu şekildedir: “Şık Efendi'nin dediğini tutanın, gittiği yoldan gidenin bi milyon günahı olsa, yine cennete gider. Eski günahlar silinir, sonrakiler de gayta geçmez” (Makal, 1950, s. 94).

Yanlış inanışlar, halkın kötü niyetli kimseler tarafından kullanılmasına sebep olur. Bu durum, özellikle eğitimi istemeyen ya da çeşitli sebeplerle öğretmenlere düşman olan kişilerin davranışlarında ortaya çıkmaktadır. Yeşil Gece’de, okul binasının eskiliğini gören Şahin Öğretmen, eskimiş okul binası yerine yeni bir okul binasının yapılmasını ister. Öğretmen fırka, belediye reisi ve meclisi, yerli zenginlerden başlıcalarıyla uzun görüşmeleri sonrasında, harabe haline gelmiş bir medresenin yıkılıp yerine yeni okul binasının yapılacağı sözünü alır. Ancak eğitime ve Öğretmen’e düşman kimseler tarafından halk arasında çıkarılan medresenin içinde evliyadan büyük bir kişinin yattığı dedikoduları, medresenin yıkılmasına ve yeni okulun yapılmasına bir süre engel olur.

Sonuç olarak, eğitime karşı olan olumsuz tutumun halk arasında çeşitli hurafeler ve yanlış inanışlardan kaynaklandığı da görülmüştür. Halkın dinî eğitime öncelik verip resmî eğitimi önemsiz gören tutumunun öğretmenlerin ideal eğitim ortamını oluşturmak adına yaptığı icraatlara halk tarafından müdahale edilmesine, eğitim ve öğretmenlerin halkın gözünde önemsiz olmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.2.Halkın eğitimden bir beklentisinin olmaması. Yapılacak herhangi bir işten beklenti sahibi olunması, kişilerin o işe yönelmesinde ve o işi gerçekleştirmesinde önemli bir unsur olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple romanlar, halkın eğitimden beklentisinin olup olmadığı yönünden de incelenmiştir. İnceleme neticesinde, halkın çeşitli sebeplerle eğitimden beklentisini kaybettiği görülmüştür. Bu durumun görüldüğü romanlardan biri Kan Davası romanıdır. Öğretmenlerin çalışmak için bu köyü istememesi, bürokratların da bu köyle ilgilenmemesi sebebiyle köyün insanları eğitim ve yapılacak herhangi bir yardım konusunda beklenti içinde olmamışlardır. Muhtar bu durumu, Ömer Öğretmen’in köye ilk gidişinde onun yüzüne bakmayarak yansıtmıştır. Bu örnekten, bürokrasiden ve öğretmenlerden kaynaklanan problemlerin halkın eğitime olan bakışını olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Halkın eğitim hakkında beklenti sahibi olmaması durumu Bizim Köy romanında da görülmüştür. Bu romanda çocuğunu okula göndermek istemeyen bir köylünün Öğretmen'e söylediği "Yoksa çocuğu okutacan da ne olacak ki?" (Makal, 1950, s. 108) cümlesinden, halkın alınacak eğitimden hiçbir yarar beklemediği anlaşılmaktadır. Bu kişinin çocuğu için söylediği "Düşün iki öküzün ardına da sürsün çifti, işine baksın" (Makal, 1950, s. 108) cümlesinden, onun eğitimi faydasız ve zaman kaybı olarak gördüğü ve çocuğunun esas olarak çalışıp para kazanması gerektiğine inandığı görülmektedir. Bu örnekte köylü, maddi kazanç getirmeyen eğitim ile kazanç getiren çift sürme işi arasında bir kıyas yapıp bunun sonucunda eğitimi yararsız olarak görmektedir.

Aynı romanda halkın eğitimden bir beklentisinin olmamasına bağlı olarak okumanın da bir ihtiyaç olmadığı anlayışı görülür. Bu köyün halkı için gazete, okunup bilgi alınması gereken bir materyal değil, sadece soğuğu engellemek için camlara yerleştirilen bir materyaldir. Örnek olarak, bir köylünün Öğretmen'den gazete isterken "Efendi, çulunan, çaputunan tıkarık her zaman. Şinci filanca yapıştırmış da, biz de heves etik, virir diye. Hani birez kibar oluyor da!" (Makal, 1950, s. 114) dediği görülmüştür. Bu sözler, halkın gözünde gazetelerin okunup bilgi alınacak kaynaklar olmadığını, köylünün de okumak ve bilgi almak gibi bir amacının bulunmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, bürokrasinin ve öğretmenlerin eğitime karşı olumsuz tutumlarının halkın eğitime olan inancını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Bunun yanında, halkın eğitimden faydalı bir sonuç alamayacağına yönelik bir inanç taşıdığı, bu sebeple de çocuklarını okula değil kendilerine göre daha faydalı olarak gördükleri işe göndermek istedikleri anlaşılmaktadır.

3.Öğretmenlerin Mesleklerini Tercih Etme Sebeplerinin İdealist Ortama Katkısı

Kişilerin mesleklerini tercih etme sebepleri, onların mesleklerine aidiyet hissetmelerini ve buna paralel olarak da mesleklerinde başarılı olmalarını sağlayacaktır. Bu sebeple,

incelenen romanlardaki öğretmenler, mesleklerini tercih etme sebeplerine göre tasnif edilmiştir. Bu tasnif sırasında bazı romanlardaki öğretmen karakterlerin meslek tercih sebeplerinin doğrudan belirtildiği, bazı romanlardaki karakterlerin meslek tercih sebeplerinin ise belirtilmediği görülmüştür. Bu durumda meslek tercih sebebi belirtilmeyen öğretmenler, “Bu Grupların Dışında Kalan Öğretmenler” başlığı altında ele alınmıştır.

3.1.Dış etkilerle öğretmenlik mesleğini seçen öğretmenler. İncelenen romanlarda iki öğretmen karakterin meslek tercihini dış etkilerin yönlendirmesiyle yaptıkları görülmüştür. Bu öğretmenlerden biri Kan Davası romanındaki Ömer’dir. Bu romanda “Ben ki hiçbir zaman, hiçbir kimsesi olmamış ve kuvveti bile kendi yalnızlığında bulmuş bir insanım...” (Güntekin, 1960, s. 19) diyerek yalnızlığını anlatan Ömer Öğretmen, anne ve babasını hatırlayamayacağı kadar küçük bir yaşta kaybetmiştir. Bu karakter, ailesinin kaybı ve savaş yüzünden devletin korumasında okumuştur. Ömer Öğretmen’in romandaki fikirlerinden esas olarak asker olmayı istediği ancak devletin yönlendirmesiyle öğretmen olduğu anlaşılmaktadır. Buradan, Ömer Öğretmen’in meslek seçiminde dıştan gelen bir yönlendirmenin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Meslek tercihini dış etkilerle yapan bir diğer öğretmen karakter de Acımak isimli romandaki Zehra’dır. Zehra, ilk olarak gittiği yatılı okulu babası Mürşit Bey’in yönlendirmesiyle okumuştur. Aile içinde yaşanan geçim sıkıntısı, şiddetli kavgalar ve Zehra’nın annesi ve anneannesinin nahoş davranışları sebebiyle babası Mürşit Bey, kızının geleceğini düşünerek onu bu okula göndermiştir. Sonrasında ise Zehra, öğretmen yetiştiren bir kurum olan Darü’l-Muallimat’ta eğitim görmüştür. Zehra Öğretmen’in küçük yaşta tank olduğu aile içi problemlerin onun meslek seçimini etkilemekle birlikte meslek hayatını da şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Özellikle babasına duyduğu öfke, onun iyi fakat öğrencilerine karşı acıma duygusu olmayan bir öğretmen haline gelmesine sebep olmuştur.

Bu öğretmenlerin meslek tercih şekilleriyle birlikte mesleki davranışları incelendiğinde ise mesleklerini tercih etme şekillerinin ideal eğitim ortamını oluşturmak yönünden gerekli mesleki donanıma sahip olmalarını engellemediği görülmüştür. Her iki öğretmen de bu tezin “İdealizm Çerçevesinde Olumlu Öğretmen Davranışları” başlığı altında görüleceği üzere pek çok olumlu öğretmen özelliğine sahiptirler. Ancak mesleklerini seçmelerine etki eden dışsal faktörlerin bu öğretmenlerin mesleklerini icra etme şekillerini ve birtakım hassasiyetlerini değiştirdiği görülmüştür. Özellikle Acımak romanındaki Zehra Öğretmen’de aile etkisinden kaynaklı olarak acıma duygusunun eksikliği görülmüş ve bu eksikliğin Zehra’nın mesleki davranışlarına da yansıdığı anlaşılmıştır.

3.2.İdealleri doğrultusunda öğretmenliği tercih eden kahramanlar. İncelenen romanların içinde sayı olarak en kalabalık öğretmen grubunu, mesleklerini idealleri doğrultusunda seçen öğretmenler oluşturmaktadır. Bu öğretmenlerden biri romanında kendi hayatını anlatan ve meslek seçimini ideallerden yola çıkarak yapan Bizim Köy romanının yazarı olan Mahmut Makal’dır. Mahmut Makal, İvriz Köy Enstitüsü’nden mezun olup kendisi gibi okumak isteyen köy çocuklarını eğitmek ve köylüyü kalkındırmak idealiyle 700 nüfuslu Nurgöz Köyü’ne öğretmen olarak gitmiştir. Öğretmen, bu ideali doğrultusunda yazdığı çeşitli yazılarla halkın gerçek durumunu duyurmaya çalışmış, kötü maddi ve manevi şartlara rağmen mesleğine devam etmiştir.

Köye Gidenler romanında, köyde öğretmenlik yapan Ahmet ve Durmuş isimlerinde iki öğretmen bulunmaktadır. Bu iki öğretmenin az maddi imkânlarla ve zor şartlar altında bile çalışıp öğrencilere faydalı olmaya çalıştıkları görülür. Örnek olarak, Ahmet Öğretmen köyün çetin iklim şartları ve kısıtlı ulaşım imkânlarının maaşını almaya gidememesine sebep olmasına rağmen maddi durumunu düşünmeyip mesleğini icra etmeye devam etmiştir.

Mesleğini icra ederken pek çok sorunla karşılaşan diğer öğretmen Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet’tir. Mehmet Öğretmen, halka hizmet etme ve faydalı olma ideali

neticesinde başladığı öğretmenlik mesleğinde, gerek halkın çıkardığı dedikodular gerekse resim dersine karşı olan ön yargılar neticesinde pek çok sorunla karşılaşmıştır. Bu sorunlar, onun saçlarının dökülmesine ve uyumak için uyku ilacına ihtiyaç duymasına sebep olmuştur. Ancak Mehmet Öğretmen bunlara rağmen görevini sürdürmüştür.

Diğer bir idealist öğretmen karakter Tatarcık romanındaki Lâle'dir. Lâle Öğretmen'in öğretmenlik motivasyonu, sahip olduğu halkı eğitme ve medenileştirme idealidir. Nitekim yaya yolunu kullanmayan bir köylü ile yaşadığı diyalogda üniversiteye gitme amacını "Sizin gibi köhne kafaların içini gençleştirmek, sizi medenileştirmek için..." (Adıvar, 1993, s. 29) şeklinde açıkladığı görülmüştür. Buradan Lâle karakterinin meslek tercihini, halkı medenileştirme idealinden yola çıkarak yaptığı anlaşılır.

Lâle Öğretmen'e benzer şekilde, Huzur romanındaki İhsan Öğretmen'in de toplumun gelişmesi hakkında yaptığı çeşitli yorumlardan toplumsal meselelerle ilgilenen bir öğretmen olduğu anlaşılır. Örnek olarak, 1. Dünya Savaşı'nı atlatmış ancak 2. Dünya Savaşı'nın başlaması tehlikesiyle karşı karşıya olan o dönem toplumunun içinde bulunduğu karışık durumu tasvir eder ve çözüm arayışına girer. Buna ek olarak sadece düşünmekle kalmayıp tarih kitabı yazmak gibi icraatlar da yapar. Buradan İhsan Öğretmen'in mesleğini idealleri doğrultusunda yapan aydın bir öğretmen tipi olduğu anlaşılmaktadır.

Meslek tercihini idealleri doğrultusunda yaptığı görülen diğer bir öğretmen, Karapürçek romanının ismi verilmeyen öğretmen karakteridir. Öğretmen, köyü ve köylüyü kalkındırma, daha iyi şartlara kavuşturma amacını hayatının anlamı olarak nitelemiştir. Bu amacı için yaptığı ve yapacağı işlerden sonra ödül almak ya da ünlü olmak istememesinden, sahip olduğu idealizmle karşılıksız hizmet aşkına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Romanlarda idealleri doğrultusunda buldukları şehirlerden ayrılarak bilinçli bir şekilde Anadolu'da çalışmayı tercih eden idealist öğretmenler de bulunmaktadır. Bu öğretmenlerden biri Vurun Kahpeye romanındaki Aliye'dir. Diğer öğretmenler bir vebadan

kaçar gibi Anadolu’da çalışmaktan kaçarken Aliye Öğretmen Anadolu’ya gidip çalışmayı kendisine amaç edinmiştir. Diğer öğretmen de Suyu Arayan Adam isimli otobiyografik romanda kendi hayatını anlatan Şevket Süreyya Aydemir’dir. Öğretmen, 1918’de silahların bırakıldığı, askerî mücadelenin duraksadığı mütareke zamanında gönüllü olarak Azerbaycan’a gidip orada öğretmenlik yapmıştır. Bu kişinin amacını “Bütün bu bilgilerin gayesi de bir savaşçı, bir ülkü adamı ve bir yeni adam yaratmak olacaktı” (Aydemir, 1995, s. 156) olarak açıkladığı ideal bir eğitim fikrine sahip olduğu görülür. Benzer şekilde Yeşil Gece isimli romandaki Şahin Öğretmen de İstanbul dışında görev yapmak istemeyen öğretmenlerin aksine kura ile kendisine verilen İstanbul görevini reddedip Anadolu’da çalışmak istemiştir. Bu üç öğretmenin İstanbul’da çalışmak isteyen diğer öğretmenlerden farklı olarak buldukları yerleri terk ederek gerek maddi gerek manevi yönden zorluklarla karşılaştıkları yerlerde görev yapmak istemelerinden meslek tercihlerini idealleri doğrultusunda yaptıkları anlaşılmaktadır.

Olumlu mesleki davranışları ve mesleğine olan bakışıyla aynı romandaki diğer öğretmenlerden ayrılan bir başka öğretmen de Havada Bulut Yok isimli romanda bulunan Süleyman Öğretmen’dir. Süleyman Öğretmen’in, tavlada Müdür’e kasten yenilerek mevki elde etmek isteyen meslektaşlarının aksine işiyle başarılı olmayı tercih eden ve bu sebeple de maddi ve manevi pek çok sıkıntıyla mücadele eden bir karakter olmasından meslek seçimini ideallerine göre yaptığı anlaşılmaktadır.

Buraya kadar görülen çeşitli sıkıntılara göğüs gererek çeşitli yerlerde mesleğine devam eden öğretmenlerin aksine mesleğine idealleri ile birlikte başlayıp karşılaştığı güçlükler sonrasında pes eden öğretmen karakter de bulunmaktadır. Denizin Çağırışı’nda, ismi verilmeyen öğretmen karakterin meslek seçimiyle ilgili doğrudan bir bilgi verilmese de bu karakterin söylediği “Ya benim programlarım? Hey zavallı projeler! ‘Beyaz zambaklar memleketi’ benim kasabamı kıskanacaktı. Ve bu üstünlük benim eserim olacaktı” (Bilbaşar,

2013, s. 18) sözlerinden, onun, mesleğine dair idealleri olmuş ancak sonrasında bu ideallere ulaşamamış ve çalıştığı kasabadan kaçmış bir öğretmen olduğu anlaşılmaktadır.

Bu başlık altında ele alınan öğretmenler, idealleri için kendilerine gösterilen uzak yerlerde görev yapmışlar, oradaki maddi ve manevi çeşitli sıkıntılara katlanmışlar, halka ve öğrencilere faydalı olabilmek için çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Meslek seçimlerini idealleri doğrultusunda yapan bu öğretmenlerin özverili ve kararlı kişilik yapısına sahip olduklarını söylemek mümkündür.

3.3.Öğretmenliği bir geçim kaynağı olarak gören öğretmenler. İncelenen

romanlarda tespit edilen diğer bir öğretmen grubu mesleğini maddi kazanç kaynağı olarak gören öğretmenlerden oluşmaktadır.

Bu öğretmenlerden biri Biz İnsanlar romanındaki Orhan'dır. Bu kişinin mesleğini babasıyla yaşadığı fikir çatışması sonucunda seçtiği ve maddi olarak zor durumda olduğu dönemde yaptığı görülmüştür. Söz konusu kahraman, amcasından kalan büyük bir mirastan sonra işinden istifa etmiştir. Buradan öğretmenlik mesleğinin onun için sadece bir kazanç kapısından ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, Mahşer romanındaki Nihad isimli öğretmen de mesleğine ait idealist fikirler taşımamakta ve yaşadığı maddi sıkıntılar sebebiyle öğretmenliği geçim kaynağı olarak görmektedir. Nihad Öğretmen'in, maddi sıkıntıları sebebiyle iş ararken hiçbir işi ve maaşı küçümsemeden çalışmak istediği ve öğretmenlik dışındaki mesleklerde de çalıştığı görülmüştür.

Nihad ve Orhan isimli karakterlerle aynı şekilde maddi kaygılarla öğretmenlik mesleğini seçen Damga romanındaki İffet karakterinin de esas mesleği öğretmenlik değildir. Öğretmeninin aracılığıyla bulduğu bu mesleği sadece geçimini sağlamak amacıyla yapmaktadır. Bu öğretmenlerin maddi kaygıları, meslek seçimlerinde önemli bir rol oynamıştır.

İncelenen romanlarda, kişisel meselelerini mesleğinin önüne koyan öğretmen de görülür. Bu niteliği taşıyan öğretmen Karlı Dağdaki Ateş isimli romandaki Binnur'dur. Kız Sanat Okulu'nda öğretmenlik yapan Binnur Öğretmen, henüz 22 yaşında ve meslek hayatının başında olan bir kişi olmasına rağmen “Buradan, şehirden, pansiyondan, okuldan, hepsinden bıktım” (Karay, 2009, s. 121) diyerek okula olan ilgisizliğini ifade eder. Buna ek olarak, âşık olduğu Yusuf'tan uzaklaşmak gibi kişisel arzuları için mesleğinden istifa etmeyi düşünecek kadar da mesleğine uzaktır. Bu sebeplerden dolayı Binnur Öğretmen, mesleğine bağlılık hissetmeyip öğretmenliği sadece geçimini sağlayacak bir meslek olarak görür.

Sonuç olarak, “İdealleri Doğrultusunda Öğretmenliği Tercih Eden Kahramanlar” başlığı altında ele alınan öğretmenlerin maddi kaygıları dikkate almadan ve kişisel sorunlardan etkilenmeden mesleklerini icra etme davranışlarının bu öğretmenlerde bulunmadığı görülmüştür. İdealist öğretmenlerin maddi olanaksızlıklara rağmen sürdürdüğü eğitim, bu gruptaki öğretmenler tarafından gerek maddi gerekse kişisel sebeplerle sadece maddi kazanç olarak görülmüştür. Diğer yandan bazı öğretmenler maddi imkânlar bakımından iyi duruma geldiklerinde, bazıları maddi imkânsızlıklara dayanamadıklarında ve bazıları da kişisel sorunlardan uzaklaşmak istediklerinde öğretmenlik mesleğini bırakmışlardır. Bu sebeple, bu gruptaki öğretmenler, mesleğe bağlılık hissetme yönünden idealist öğretmenlerden ayrılmaktadır.

3.4. Bu grupların dışında kalan öğretmenler. Bu gruba dâhil edilen öğretmenler, gerek romanlarda ikinci planda yer almaları gerekse öğretmenlik niteliklerinden başka nitelikleri ile ön plana çıkmaları sebebiyle meslek seçim sebepleri yönünden sınıflandırılmamışlardır.

Meslek tercih sebepleri anlaşılamayan öğretmenlerin bulunduğu romanlardan biri Hababam Sınıfı romanıdır. Bu romandaki öğretmenlerin, Hababam Sınıfı öğrencilerinin oyunlarına inanan, öğrencileri notla tehdit eden ve otoriteyi sağlayamayan kişiler oldukları

görülür. Romanda çoğunlukla bu gibi olumsuz nitelikleriyle ismi geçen öğretmenlerin bu sebeple meslek tercih nedenleri anlaşılammıştır. Söz konusu öğretmenlerin sahip oldukları bu olumsuz niteliklerden dolayı idealist öğretmen olarak adlandırılmamakla birlikte mesleklerini dış etkilerle seçmiş olabilecekleri gibi mesleklerini sadece bir geçim kaynağı olarak görebilecekleri düşünülebilir.

Bu grup içinde yer alan diğer bir öğretmen Sarı Traktör isimli romanda bulunmaktadır. Öğretmen, tarımla geçimini sağlayan halkı modern tarım yöntemlerini ve traktör gibi modern tarım araçlarını kullanmaları konusunda teşvik eder. Bu kişi, romanda az yerde görüldüğünden, mesleğini tercih etme sebebi hakkında herhangi bir bilgi edinilememiştir. Bu kişinin, mesleğini idealleri doğrultusunda seçen bir kişi olabileceği gibi mesleğini dış etkilerle seçen bir kişi olabileceği de düşünülebilir.

Bunlara ek olarak, Damga isimli romanın ikinci öğretmen karakteri olup sadece öğrencisi İffet'e olan desteğiyle görülen Mahmut Öğretmen'in, Nabi'nin Park Kahvesi'nde ismi Cemal olup sadece çektiği maddi sıkıntılarla kendisinden bahsedilen bir öğretmenin ve aynı romanda başkahraman olup mesleğini tercih etme sebebinin belirtilmediği Mustafa Öğretmen'in hangi sebeplerden dolayı öğretmenlik mesleğini tercih ettikleri anlaşılammıştır.

Sonuç olarak, bu gruptaki öğretmenler, ya romanda ikinci planda kalması ya da öğretmen kimliklerinin ikinci planda kalması sebebiyle meslek seçimleriyle ilgili gruplardan birine dâhil edilememişlerdir. Ancak meslek tercih sebebinden bağımsız olarak bu öğretmenlerin Hababam Sınıfı isimli romandaki gibi olumsuz davranışlar sergileyebildikleri gibi Sarı Traktör isimli romandaki öğretmen gibi olumlu öğretmen davranışları da sergileyebildikleri anlaşılmaktadır.

4.İdealizmi Örseleyen Unsurlar

İncelenen romanlarda öğretmenlerin ideal eğitim ortamını sağlamak için yürüttüğü çalışmaları engelleyen pek çok unsur vardır. Bu unsurların, öğretmenlerin ideal eğitim

ortamını oluşturmak için planladığı icraatları hayata geçirmelerine, geçirdikleri takdirde de bu icraatların başarıyla sonuçlanmasına engel olarak eğitimi ve öğretmenleri olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Bu başlık altında söz konusu unsurlar gruplandırılıp incelenmiştir.

4.1.Halktan kaynaklanan problemler. İdeal eğitim ortamının kurulup verimli bir eğitim sürecinin yürütülmesi için gerekli olan çalışmaları engelleyen ya da zorlaştıran unsurlardan birisi, halkın negatif inanç ve tutumlarıdır. Bu bölümde, romanlardan elde edilen halk kaynaklı problemler ortaya çıkış şekillerine göre ayrı başlıklar altında ele alınıp yorumlanmıştır. Söz konusu problemler şunlardır:

4.1.1.Halkın kişisel problemlerinin eğitime ve öğretmenlere yansması. Eğitim faaliyetlerinin ve öğretmenlerin mesleki performanslarının kalitesinin belirleyicilerinden biri, eğitimin yapıldığı yerdeki huzur ve güvenlik unsurlarıdır. Bu iki unsurun olmadığı yerlerde ideal bir eğitim ortamının oluşturulamayacağı düşüncesinden yola çıkılarak romanlar bu yönde incelemeye tutulmuştur. Bunun sonucunda, halkın kişisel sorunlarının yarattığı huzursuz ve güvensiz ortamın öğretmenleri ve eğitimi olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

İncelenen romanlarda, halkın kendi içinde ya da civar yerleşim birimleriyle yaşadığı ayrışmanın öğretmenleri olumsuz etkilediği görülmüştür. Bu durumun görüldüğü romanlardan biri Kan Davası'dır. Bu romanda, Ömer Öğretmen'in görev yaptığı Yukarı Sazan Köyü ile komşu köy olan Aşağı Sazan Köyü arasında romana da ismini veren bir kan davası bulunmaktadır. Bu iki köyün arasındaki düşmanlık, buralara götürülecek eğitim, sağlık vb. yardımları hoş karşılamamalarına sebep olmaktadır. Bu düşmanlık, Aşağı Sazan Köyü'nden Osman isimli karakterin, Yukarı Sazan'a öğretmen olarak gidecek Ömer'e söylediği "... onların da az buçuk bitleri kanlandı mı başımıza ne geleceğini hep bilirsiniz" (Güntekin, 1960, s. 87) sözlerinden anlaşılmaktadır.

İki köy arasındaki problemler Ömer Öğretmen'i olumsuz etkiler. Örnek olarak, Yukarı Sazan Köyü'ne öğretmen olarak giden Ömer'e Aşağı Sazan köylüleri tarafından soğuk

davranılır. Ömer Öğretmen, Aşağı Sazan halkının kendisine bakışını “Bu esnada çok garip bir şey dikkatime çarpıyor: Osman, beni seviyor; bu, muhakkak. Fakat bana yabancılaşmıştır, küsmüştür. Bunun sebebi karşı tarafa, düşman tarafına geçmiş olmamdır. Etrafıma bakınca bu küskünlüğü bütün Aşağı Sazanlılarda fark ediyorum. Fakat hiçbiri bir şey söylememektedir” (Güntekin, 1960, s. 88) sözleriyle anlatır. Buna ek olarak, her iki köyün halkı Ömer Öğretmen’e ajan olma şüphesiyle bakmaktadır.

İki köy arasındaki husumetin diğer olumsuz etkisi de çocuklar üzerinde olmuştur. Yukarı Sazan Köyü’nden olan babası ölünce, annesi Aşağı Sazan Köyü’nden bir kişi ile evlenen bir çocuğu ne Yukarı Sazan halkının ne de Aşağı Sazan halkının kabul ettiği görülür.

Kan Davası romanında farklı köyler arasında görülen ayrışma, Köye Gidenler romanında aynı köyün insanlarının arasında ortaya çıkar. Bu romanda, köy halkı kavga sonucunda iki gruba ayrılmıştır. Bu köyün öğretmenleri de kavgalı olan bu iki grubun arasında kalmışlar ve her iki grubun da kendilerini yanlış anlamamaları için davranışlarına dikkat etmişlerdir. Buradan, halk arasındaki problemlerin öğretmenlerin davranışlarını sınırlandırdığı anlaşılmaktadır.

Bu iki romanda, halkın kendi içinde yaşadığı kavga ve tartışmalar, öğretmenleri arada bırakarak onların bütün köyle kaynaşmasına engel olmuştur. Halk ile öğretmenlerin köylülerle gerekli yakınlığı kuramaması, ideal eğitim ortamı oluşturmak için gerekli olan öğretmen-halk iş birliğine engel olarak eğitimi olumsuz yönde etkilemiştir.

İncelenen romanlarda, öğretmeni ve eğitimi olumsuz etkileyen bir problem de halkın taşıdığı bulaşıcı hastalıktır. Bu durumun görüldüğü Denizin Çağırışı romanında, Öğretmen’in görev yaptığı kasabanın halkı frengi hastalığı taşımaktadır. Öğretmen, sağlık açısından taşıdığı endişeyle, kasabalıların yaptığı yemekleri yiyemez, kasabalının eşyalarına dokunmaya korkar ve öğrencileriyle de yakın ilişki kuramaz. Bu durum, Öğretmen’in halkla olan ilişkisini olumsuz yönde etkilemiş ve yaşam tarzını kısıtlayarak psikolojisine zarar vermiştir.

İncelenen romanlardan elde edilen bu bulgulardan ulaşılan genel sonuç, halkın problemlerinin öğretmenlerin hayatını kısıtladığı, halk ile kuracağı olumlu ilişkileri zorlaştırdığı ya da olumlu ilişkilere engel olduğudur. Bu durum, ideal eğitim için gerekli olan öğretmen- halk iş birliğinin oluşturulmasına engel olmuş, eğitimi de olumsuz yönde etkilemiştir.

4.1.2.Ailelerin olumsuz örnek teşkil etmesi. İncelenen romanlarda, özellikle ailelerin çocukları üzerindeki olumsuz etkisi görülmüştür. Bu sebeple de bu başlığın altında aileden kaynaklı sorunlar ele alınmıştır. Bu sorunların tespiti, ailenin çocukların okul öncesinde ilk eğitimini aldığı önemli bir kurum olması ve ailede alınan eğitimin okullarda alınan eğitimi desteklemesinden kaynaklanmaktadır. Ailede alınan eğitimin örtük bir şekilde gerçekleştiği ve çocukların kimliklerini ailelerini model alarak oluşturdukları düşüncesiyle romanlardaki ebeveynlerin davranışları incelenmiştir.

İncelenen romanlardan ikisinde, ailelerin çocuklarına olumsuz örnek olarak onlarda olumsuz davranışların meydana gelmesine sebep oldukları görülmüştür. Bu durumun görüldüğü romanlardan biri Biz İnsanlar'dır. Bu romanda kavga eden iki çocuktan zengin çocuk fakir çocuğa Eşek Türk demiştir. Yaş itibari ile bu kelimeyi düşünecek olgunlukta olmayan bu çocuğu kötü etkileyen kişi çocuğun annesi olan Samiye isimli karakterdir. Çocuk, evde çalışanlarına Vahşi Türk, Eşek Türk diyen annesinin tesiriyle bu kelimeyi söylemiştir. Bu çocuğu kötü etkileyen bir diğer husus ise ailesinin yaşadığı kültürel yozlaşmadır. İstanbul'un işgal döneminin anlatıldığı romanda kültür yozlaşması yaşayan bu aile, bahçesine Fransız bayrağı dikmiş, evinde düşman askerleri olan İngiliz ve Fransız askerlerini ağırlamıştır. Bu çocuk, millî kültür ve değerlerden uzaklaşmış bir aile ortamında yetişmesinin sonucu kendi milliyetini hakaret olarak kullanmaya başlayacak kadar millî değerlerden uzaklaşmıştır. Bu örnekte aile içindeki olumsuz fikir ve davranışların, çocukların davranışlarının üzerindeki olumsuz etkisi ortaya çıkmaktadır.

Biz İnsanlar romanındaki bu örneğe benzer şekilde Mahşer romanında da ailesinin etkisiyle millî ve manevi değerlere karşı ilgisizlik gösteren bir çocuk görülür. Romanda, zengin bir ailenin Perizad isimli kızına Türkçe ve Fransızca öğretmesi istenen Nihad Öğretmen, Fransızca'yı öğretirken sorun yaşamazken öğrencinin Türkçe öğrenmeyi reddetmesi sebebiyle sorun yaşar. Bu öğrencinin millî ve manevi değerlere olan olumsuz yaklaşımının sebebi, ailesinin olumsuz örnek teşkil etmesinden kaynaklanmaktadır. Romanda, Nihad Öğretmen'in bu kıza okuttuğu Şanlı Bayrağımız isimli yazı, kızın annesi Seniha Hanım tarafından can sıkıcı bulunur. Bu kadının millî ve manevi değerlere karşı olumsuz tutumu kızının da aynı tutumu kazanmasına sebep olmuştur.

Söz konusu romanlarda ebeveynlerin sergiledikleri olumsuz davranışlar aynı şekilde çocuklarında da görülür. Bu da ebeveynlerin olumsuz davranışlarının çocuklara olumsuz örnek teşkil ettiğini göstermektedir.

4.1.3. Kız çocuklarının okula gönderilmemesi. Eğitim din, dil, ırk ve cinsiyet fark etmeksizin herkesin eşit yararlanması gereken bir haktır. Türk Millî Eğitiminin temel ilkeleri arasında da yer alan bu eşitlik anlayışına bazı romanlarda halkın aykırı hareket ettiği ve insanların kız çocuklarını okula göndermek istemediği görülmüştür.

Bu durumun görüldüğü romanlardan biri Sarı Traktör' dür. Sarı Traktör isimli romanda Öğretmen'in görev yaptığı köyde kızların okuma oranı çok düşüktür. Bu kızların “Çoğu ikinci, üçüncü sınıftan ayrılır, bir daha gitmeyiverirlerdi” (Apaydın, 1958, s. 11). Bunun sebebi, halkın kızların eğitimine karşı taşıdığı olumsuz bakış açısıdır. Kızların okuması hakkındaki bakış açısını romanın ana karakteri Ârif in söylediği “...gelinlik kızlar daha okuyorlar be” (Apaydın, 1958, s. 139) sözleri anlatmaktadır. Ârif karakterinin kızların evlenmeleri yerine okumaya devam etmelerine ettiği bu sitemden, halk nazarında, kızların okumasının değil erken yaşta evlenmesinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

Kız çocuklarının okula gönderilmediğinin görüldüğü diğer roman Karapürçek romanıdır. Bu romanda Muhtar'ın söylediği “Okuyup yazmam olunca... Adam neler etmez ki?” (Arısoy, 1958, s. 21) cümlesinde, köylünün okuma ve yazmanın önemini farkında olduğu görülmektedir. Buna rağmen köylüler tarafından sadece çalışma çağında olmayan az sayıda erkek çocuk okula devam ettirilmekte, kız çocukları ise hiç okula gönderilmemektedir. Romanda kız çocuklarının okula gönderilmemesinin arkasında bulunan düşünce, bir köylünün söylediği “Garı gısmı deel mi, nidecek okumayı? Pek gözü açığı eyi olmaz garının, köylük yerde!” (Arısoy, 1958, s. 22) sözlerinden anlaşılmaktadır. Buradan köylülerin kadınların eğitilip bilinçlenmesine karşı olması sebebiyle kızlarını okula göndermek istemedikleri anlaşılmaktadır.

Elde edilen bulgular sonucunda, kız çocuklarının okula gönderilmeme davranışının eğitim faaliyetlerini köylerde sürdürmeye çalışan öğretmenlerin yer aldığı romanlarda ortaya çıktığı görülmüştür. Bunun sebebinin ise halkın kız çocuklarının bilinçlenmesine hoş bakmaması ve kız çocuklarının küçük yaşlarda evlendirilmesi gerektiğini düşünmesi olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.4.Öğretmene saygı gösterilmemesi. İdeal bir eğitim ortamının oluşturulabilmesi ve öğretmenlerin yüksek performans gösterebilmeleri için halk ile öğretmenlerin karşılıklı olarak birbirlerine saygı göstermeleri de önemlidir. Ancak incelenen romanlarda halktan bazı kimselerin gerekli olan saygı çerçevesinin dışına çıktığı, bunun da öğretmen performansını olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Bu durumun görüldüğü romanlardan biri Damga romanıdır. Romanda, bir milletvekilinin çocuklarına eğitim veren İffet Öğretmen, bu kişinin akrabalarından Rıfkı Bey'in hakaretvari tavırları sebebiyle zor durumda kalır. Bu kişi, İffet'in eğitim verdiği çocukları matematik ve Fransızca konusunda sınava tabi tutup öğrencilerin durumlarını

beğenmemiş ve “Sokakta arabacı, lokantada garson çağırır gibi acayip bir parmak işaretiyle...” (Güntekin, 1977, s. 43) İffet Öğretmen’i yanına çağırarak ona akıl vermiştir.

Aynı durumun ortaya çıktığı Köye Gidenler romanında da köy halkının öğretmenlere yeterli saygıyı göstermediği görülür. Örnek olarak, köy halkı, Ahmet Öğretmen’in ve Durmuş Öğretmen’in yerine köye gelen Müfettiş’in köyde kalıp öğretmenlik yapmasını ister. Halkın bu tercihinde ise din hassasiyetinin etkisi vardır. Köylünün, eğitim için maddi ve manevi çeşitli sıkıntıları göğüsleyen öğretmenlerini gözden çıkarıp kendilerinden süt ve hiç yatılmamış yatak gibi fuzuli ve lüks çeşitli isteklerde bulunan Müfettiş’i tercih etmelerinin sebebi, bu kişinin din dersine ve namaza önem vermesidir. Bu sebeple köylüler, Müfettiş’in ağzından çıkan her kelimedenden faydalanıp onları akıllarında tutmaya çalışmaktadır.

Aynı romanda, halkın öğretmene olan saygısını yitirmesine sebep olan diğer bir durum ise Müfettiş’in halk içinde öğretmenleri aşağılayan davranışlarıdır. Müfettiş’in köyden giderken iki öğretmeni halkın önünde aşağılaması, halkın “Her şeyin bir annayanı olur. Bizim öğretmenler her bir şeye bakmıyorlarmış bakın. Biz ne biliriz” (Makal, 1998, s. 62) diye düşünmelerine sebep olarak köylünün öğretmenlere olan saygılarını yitirmelerine neden olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, köy halkı, gerek içsel nedenlerle gerekse dışsal etkilerle öğretmenlere saygı göstermemekte, bu durum da öğretmen- halk diyaloguna zarar vermektedir.

4.1.5.Halkın eğitimi istememesi. Bir işin o işe duyulan ihtiyaç ve istek doğrultusunda meydana geldiği ve başarılı bir şekilde sürdürülüp sonuçlandırıldığı düşünülmektedir. Bu durum eğitim için de geçerlidir. Bu sebeple halkın eğitime gösterdiği talep incelenmiş ve bazı romanlarda halkın çeşitli sebeplerle eğitime karşı isteksiz olduğu görülmüştür.

Bu romanlardan biri Köye Gidenler romanıdır. Köye Gidenler’ de aileler eğitimi önemli görmedikleri için çocuklarını okula göndermek istemezler. Bu öğrenciler okula gelseler bile köyün bir okulu bulunmaması sebebiyle dersler camide işlenir. Bu durum,

derslerin Allah'ın evini kirlettiğini düşünen köy halkını ve İmam'ı rahatsız etmiştir. Buradan köy halkının eğitimi önemsiz görmelerinin yanında, eğitimi ibadet yerini kirletecek kadar yabancı bir unsur olarak görmelerinin de olumsuz bir tavır olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, öğretmenlerin eğitim faaliyetlerine ayıracağı zamanı, aileleri çocuklarını okula göndermeleri konusunda ikna etmeye çalışmakla geçirmelerine sebep olmuştur. Bu da ideal eğitim ortamının oluşturulmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

Bizim Köy romanında da köylüler, yasaya rağmen çocuklarını okula göndermek istemezler. 1924 Anayasasınının 87. maddesinde yer alan “Kadın, erkek bütün Türkler ilk öğretimden geçmek ödevindedirler” (1924) fıkrası ile kişilerin eğitim hakkı yasa ile korunmuştur. Bu romandaki halkın söz konusu yasaya rağmen çocuklarını okula göndermemelerinden, halkın yasaya aykırı davranarak çocuklarının eğitim hakkını engellediği anlaşılmaktadır.

Aynı romanda, çocuklarını okula gönderen kişilerin de daha çok dinî eğitime önem verip resmî eğitimi önemsiz görmesi sebebiyle Öğretmen'in icraatlarına müdahale ettikleri yer alır. Örnek olarak, okullarda dördüncü ve beşinci sınıflarda din dersi verilmekte ve bu ders için bir ders kitabı bulunmaktadır. Öğretmen, buna ek olarak Kur'an-ı Kerim'in insanlara emrettiği iyi davranışları derslerinde öğrencilere öğretmektedir. Ancak köy halkının bu dersi ve kitabı yetersiz görerek Öğretmen'e “İyi okudun, iyi ağnattın, amma elimize ne geçti? Allahımın namazı şöyle kılınır bile demiyor bu kitap...” (Makal, 1950, s. 122) diyerek Öğretmen'in dersine müdahale ettikleri görülmüştür.

İncelenen romanlarda, halkın dinî eğitime resmî eğitimden daha çok önem verdiği ve sadece dinî eğitim almanın yeterli olacağı düşüncesiyle çocuklarını okula göndermek istemediği görülmektedir. Yasayla vurgulanmasına rağmen çocuklarını okula göndermeyen bu insanların, söz konusu davranışlarının olumsuz etkisi öğretmenlere, kendilerine, topluma ve çocuklarına olmak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Söz konusu etkiler ise şunlardır:

1. Öğretmenlerin eğitim faaliyetlerine ayırması gereken zamanı çocukları okula kazandırmaya çalışarak kaybetmelerine neden olmaktadır.
2. Ataünal (2000), ülkelerin kalkınma durumlarının eğitim seviyeleriyle ilişkili olduğunu söylemiştir. Maddi ve manevi çeşitli sıkıntı yaşayan köy halkının eğitimi reddederek içinde yaşadıkları ülkenin kalkınamamasına ve kendilerinin mevcut konumlarından ileri gidememelerine sebep oldukları düşünülmektedir.
3. Gelişmiş bir toplum için gerekli olan eğitilmiş ve nitelikli insan gücünün ortaya çıkmasına engel olmaktadır.
4. Çocukların eğitim hakkından faydalanamamalarına sebep olmaktadır.

4.1.6.Zengin kesimin bürokrasi ve öğretmenler üzerinde baskı kurması. İncelenen bazı romanlarda, zengin insanların sahip oldukları maddi imkânların bir sonucu olarak elde ettikleri gücü, eğitim- öğretim faaliyetlerini kendi istekleri doğrultusunda şekillendirmek için kullandıkları görülmüştür.

Bu durumun ortaya çıktığı romanlardan biri Biz İnsanlar romanıdır. Romanda, zengin insanlar, isteklerini yerine getirtmek için gerek bürokratlara gerekse öğretmenlere baskı kurmaktadır. Örnek olarak, zengin bir çocuk, fakir bir öğrenciye evinde annesinden öğrendiği gibi Eşek Türk diye hakaret eder. Bundan dolayı iki öğrenci arasında kavga çıkar ve fakir öğrenci zengin öğrenciyi yaralar. Bunun sonucunda yaralanan zengin öğrencinin annesi, oğlunu yaralayan fakir çocuğun okuldan atılmasını ister ve isteğinin yerine getirilmemesi durumunda da şikâyet edip mektebi kapatılmasını sağlayacağını söyleyerek Okul Müdürü'nü tehdit eder. Benzer bir durumun yaşandığı Havada Bulut Yok romanında da Süleyman Öğretmen'in okul anılarında, nüfuzlu bir kişinin isteğiyle bir öğretmenin okuldan kovulduğu görülür. Öğretmen, nüfuzlu bir kişinin sütninesinin torununa şiddet uygular. Bunun üzerine, bu nüfuzlu kişi Müdür'e 'Hoca efendinin hemen işten çıkarılmasını dilerim. Son sözüm işte budur!.. (Solok, 2012, s. 20) der. Bu kişinin talebi doğrultusunda da söz konusu öğretmen

işten çıkarılmıştır. Bu örneklerden, gücü elinde bulunduran kişilerin, öğrencilerin eğitim haklarının elinden alınmasına ve öğretmenlerin mesleklerinden men edilmesine neden olabildikleri anlaşılmaktadır.

Vurun Kahpeye romanında, Aliye Öğretmen'in ayrıcalık isteyen eşraf çocukları ve aileleriyle sürekli bir çatışma ve mücadele halinde olduğu görülür. Örnek olarak, Aliye, sınıfta arkadaşının ayağı kendisinin ayağına çarptığı için arkadaşıyla kavga eden ve kabahatli olan eşraf çocuğu Sabri'ye ceza verip onu eve gönderir. Bu olaydan sonra Sabri'nin abisi olan Uzun Hüseyin sınıfa gelerek Aliye'yi tehdit edip ona hakaretler eder. Bu durumdan, zengin kesimden insanların, çocukları için istedikleri ayrıcalıkların gösterilmemesi durumunda saldırganlık göstererek öğretmenleri ve eğitim faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyebileceği anlaşılmaktadır.

Nabi'nin Park Kahvesi'nde de halkın içinde maddi güçleri ile bürokratları etkileyen ve kanun dışı işlerle halkı ve öğretmenleri zor duruma düşüren kişilerin varlığı görülür. Bunlar, sahip olduğu gücü ve parayı kullanarak kasabada görev yapan ya da kasabaya yeni gelen memurları ve kaymakamı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışan Zati Bey ve Hulki Bey isimlerinde kişilerdir. Bu kişiler işlerini ve iş birliği yaptığı kişilerin işlerini yürütmek için, kasabaya her yeni gelen kaymakamı, memuru avucunun içine almak ister. Yöntemi bilinen bir yöntemdir, kasabaya her yeni gelen memur, kasabayı şerefliendirmesinin armağanı olarak, geldiğinin ikinci, üçüncü günü büyük bir ziyafet masasının başına oturur. Kasabada kaldığı sürece yönetimde söz sahibi memurların sık sık armağanları eksik edilmez.

Sonuç olarak, maddi durumları iyi olması ya da nüfuzlu tanıdıklarının olması sebebiyle bazı kişilerin sosyal hayatta güç elde ettiği ve bu gücü de kişisel çıkarları için kullandığı görülmektedir. Çocukları için ayrıcalık talep eden, eğitimcileri ve yöneticileri kendi çıkarı doğrultusunda hareket etmeye zorlayan bu kişilerin, öğrenciler arasında eşitliği

ve adaleti sağlamakla yükümlü olan öğretmenler ve okul yöneticileri açısından zararlı faaliyetlerinin olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.7.Dedikodu ve iftira. Dedikodu ve iftira insan ilişkilerinde istenmeyen oldukça tehlikeli iki kavramdır. Bu kavramların insan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemekle birlikte sonucunun iftiraya ve dedikoduya maruz kalan kişilerin hayatını ve hayat kalitesini kötü etkileyecek düzeyde tehlikeli olabileceği düşünülmektedir. İncelenen romanlarda dedikodu ve iftiraya maruz kalan öğretmenler görülmüştür.

Bu öğretmenlerden biri Vurun Kahpeye isimli romandaki Aliye Öğretmen'dir. Romanda, halk arasından bazı kişilerin Aliye Öğretmen'in aleyhindeki söylemlerinin ve attıkları çeşitli iftiraların, onun hayatını tehlikeye sokacak derecede tehlikeli olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Hacı Fettah Efendi isminde bir kişi, Aliye aleyhinde yaptığı "Bunlar, bunlar mel'undur, bunların eline çocuklarınızı teslim etmeyiniz, eğer bir gün yalnız içimize Yunan girdiğini değil, başımıza taş yağdığını görmek istemiyorsanız, bu karıların üstleri başlarıyla beraber kendilerini de parçalayınız, yoksa Cenab-ı Hakk'ın bütün gazapları üzerimizden eksik olmayacaktır" (Adıvar, 2002, s. 23) gibi söylemlerle halkı kışkırtır. Hacı Fettah Efendi'nin bu söylemleri, halka Aliye Öğretmen'i Yunan taraftarı kötü bir kadın gibi gösterip kasaba meydanında linç ettirecek kadar tehlikelidir. Bu örnekte, dedikodu ve iftiraların öğretmenlerin hayatlarını kaybetmesine sebep olabilecek kadar öğretmenler için tehlike arz ettiği ortaya çıkmaktadır.

Dedikodu ve iftiralar, öğretmenlerin hayatlarıyla birlikte itibarlarının da zarar görmesine sebep olur. Bu durumun örneği bulunan Yeşil Gece romanında, bazı kişiler, halkın önem verdiği bir türbeyi yakıp suçu Fransızca ve Hesap Muallimi Mehmet Nihat Efendi'nin üstüne atmışlardır. Bu kişiler, kasabada dinsizliğin ve ahlaksızlığın arttığı ve bunun sonucunda Kelâmi Baba isimli zatın gazaba geldiği söylentilerini yayarak halkın Mehmet Nihat Öğretmen'e karşı galeyana gelmesine sebep olmuştur.

Dedikodu ve iftiraların öğretmenlerin mesleklerini kaybetmelerine sebep olduğu da görülmüştür. Karapürçek romanında, nişanlı bir kız öğrenciyi okula devam etmesi için ikna etmesi sebebiyle Öğretmen, mesleğinden men edilmesine sebep olacak kadar tehlikeli bir iftiraya maruz kalmıştır. Bu kız öğrencinin okula gittiğini öğrenen kayınpederi, bazı köylüleri de kışkırtarak Öğretmen hakkında, başbakana küfrettiği ve öğrencisine tecavüz etmeye çalıştığı şeklinde iftiralar atar ve Öğretmen'i şikâyet eder. Bu şikâyet sonucu Öğretmen görevinden men edilir.

Halkın öğretmenlerin davranışlarını yanlış yorumlayarak çıkardıkları dedikodular da görülmüştür. Havada Bulut Yok romanında Süleyman Öğretmen, insanlara yardım etmek isterken bazı kişiler tarafından bu hareketlerinden dolayı iftiraya uğrar. Süleyman Öğretmen'in vefat eden meslektaşının dul kalan fakir eşine ve çocuklarına yardım etmek için bu ailenin evine gelip gitmesi bazı kimseler tarafından yanlış yorumlanır.

Halkın benzer davranışından etkilenen diğer öğretmen Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet Öğretmen'dir. Mehmet Öğretmen'in öğretmenler odasında bayan meslektaşının resmini çizmesi halkın arasında dedikoduya sebep olmuştur. Bu dedikoduların neticesinde Mehmet Öğretmen, öğretmenler odasında bile olsa, kadın meslektaşlarıyla yalnız kalmaktan korkar. Bu dedikoduların Mehmet Öğretmen'in yaşam tarzını değiştirdiği ve hareketlerini sınırlandırdığı anlaşılmaktadır. Aynı romanda dedikodular Cevdet isimli başka bir öğretmeni de olumsuz etkiler. Öğretmen, bir yıldır kasabada görev yapmasına rağmen bu kısa sürede halkın dedikodularından, düşmanlığından bıkip tayin olmayı hatta meslek değiştirmeyi düşünür. Buradan, halkın dedikodu gibi istenmeyen davranışlarının öğretmenlerin mesleklerinden uzaklaşmalarına da sebep olabileceği anlaşılmaktadır.

Yaptığı iyi işlerin çıkarlarına ters düştüğü görülen bazı insanların öğretmene iftira atmakla yetinmeyip fiziksel olarak öğretmenlere zarar verecek kadar tehlikeli tuzaklar kurdukları da görülmüştür. Resim Öğretmeni romanında, öğretmen kahramanlara tuzak

kurulduğuna ve öğretmenlerin fiziksel şiddet gördüğüne dair örnekler yer alır. Örnek olarak, Mehmet Öğretmen'in itibarının zedelenmesini isteyen bazı kişiler, yaşlı bir kadını para ile kandırıp ondan, yapacağı resim için model olacağını söyleyerek Mehmet Öğretmen'i evine çağırmasını isterler. Mehmet Öğretmen yaşlı kadının evine geldikten sonra da kadının polisi çağırıp öğretmenin evine zorla girdiği yönünde ifade vermesini sağlarlar. Mehmet Öğretmen'e iftira atıp tuzaklar kuran bir başka kişi ise, Mehmet Öğretmen'in halkın dilekçelerini ücretsiz yazması sebebiyle dilekçe yazma işinden para kazanamayan avukattır. Bu kişinin kahramana halkı bozmaya çalışan komünist bir kişi olduğu iftirasını attığı görülmüştür. Aynı kişi, öğretmenin gözünü korkutmak için de iki tane kabadayı tutarak Mehmet Öğretmen'i dövdürmüş ve kolunun incinmesine sebep olmuştur.

İncelenen romanlardan elde edilen bulgular sonucunda, öğretmenlerin olumlu icraatlarından memnun olmayan kimselerin öğretmenlerin itibarını zedelemek ve onlara zarar vermek amacıyla çeşitli dedikodular çıkardıkları ve iftiralar attıkları anlaşılmaktadır. Bu dedikodu ve iftiraların da halkın nazarında karşılık bulduğu ve halkın bunlara inandığı görülmüştür. Halk dedikodulara inanmakla birlikte kendisi de öğretmenlerin çeşitli davranışlarını yanlış yorumlayıp dedikodu üretmiştir. Sonuç olarak da bu dedikodu ve iftiralar, öğretmenlerin fiziksel ve psikolojik çeşitli hasarlar almalarına hatta mesleklerini kaybetmelerine sebep olmuştur.

4.1.8. Ön yargıların öğretmenleri zor durumda bırakması. Ön yargı olumsuz karşılanan ve istenmeyen bir kavramdır. Bu kavramın, ön yargı taşınan kişi ve durumlara karşı nefreti de beraberinde getireceği düşünülmektedir. İncelenen romanlarda halkın öğretmenlere ve eğitime karşı taşıdıkları ön yargıların öğretmenlere olan olumsuz etkisi görülmüştür.

Bu durumun görüldüğü romanlardan biri Resim Öğretmeni romanıdır. Resim Öğretmen'inde, köy halkı resim dersine ve resim öğretmenine karşı önyargılıdır. Kahvedeki

insanlardan bir kişi, canlı resmi yaparsa çocuğunu döveceğini söyler. Fen hocası da kurbağaları kesip öğrencilerine incelediği için eleştirilir. Köylü bu iki öğretmene de dinsiz, imansız gözüyle bakar. Mehmet Öğretmen'in eski okulunda resim dersi vermesi sebebiyle mektuplarla ölüm tehditleri aldığı, evinin camlarının taşlandığı da görülür. Burada halkın resim sanatına ve dersine olan ön yargısının yanı sıra, resim öğretimiyle görevli öğretmenin hayatını tehdit edecek derecede resim öğretmenine karşı saldırganlığı dikkat çekicidir.

Karapürçek romanında köy halkının, köye gelen eski öğretmenlerin köylüleri hor görme ve kız öğrencilerle yakın ilişki kurma gibi olumsuz davranışlarından dolayı öğretmenlere karşı ön yargı sahibi olduğu ve öğretmenlere güvenmediği anlatılır. Kız çocukları okula gitmeye başladıktan sonra birtakım kişiler okulun önünde bekleyerek Öğretmen'i gözetlemişlerdir. Halkın bu tutumu, Öğretmen'in davranışlarını da etkiler. Öğretmen, 13- 14 yaşlarındaki kız öğrencilerine temizlik kontrolünü kendisi yapmayı birbirlerine yaptırtır. Ayrıca kız öğrenciler odasını temizlemeyi teklif ettiklerinde de bunu kesinlikle reddeder. Bunlar, Öğretmen'in köy halkı tarafından yanlış anlaşılmaya mahal vermemek için temkinli davrandığını göstermektedir.

Halkın ön yargısının diğer sebebi de Öğretmen'in İstanbullu olmasıdır. Bu durum; köylülerin Öğretmen'i dinsiz gibi görmelerine, din eğitimini layıkıyla veremeyeceğini düşünmelerine ve ona güvenmemelerine sebep olur. Bu ön yargı sebebiyle Öğretmen'in yalnızlık çektiği ve köylü ile arasında tam bir güven ilişkisinin bulunmadığı anlaşılır.

İncelenen romanlarda halkın gerek kötü öğretmen örnekleriyle karşılaşmaları gibi dışsal gerek de kendi olumsuz fikirleri gibi içsel unsurlardan dolayı öğretmenlere karşı ön yargı taşıdıkları ve bunları da davranışlarına yansıtıkları görülür. Bu durum, öğretmenlerin mesleki performanslarının etkilenmesine ve can güvenliklerine yönelik bir tehdit haline gelerek daha temkinli hareket etme zorunluluğu hissetmelerine sebep olmuştur.

4.1.9.Köy imamı ve öğretmen çatışması. Özellikle köy romanlarında eğitim karşıtı olan, öğretmenleri sevmeyen ve halkı çağdışı düşüncelerle etkileyen imam kahramanlar görülmektedir.

Bunlardan biri Resim Öğretmeni isimli romanda bulunmaktadır. Bu romanda İmam; kötü karakterli, halkı yanlış yönlendiren ve Mehmet Öğretmen'e iftira atan bir kişidir. Bu kişi; Mehmet Öğretmen'in çocuklara şeker götürmesini laubalileşme, kardeşi ölen kız öğrencisinin evine taziye için gitmesini öğrenci ile farklı bir maksatla ilgilenmesi, serum içirmediği için çocuğunun ölmesine sebep olan bir babaya tepki göstermesini de Allah'ın takdirine karışma olarak yorumlamaktadır. İcraatlarına muhalefet etmesi ve davranışlarını yanlış yorumlaması sebebiyle, Mehmet Öğretmen'in İmam ile sürekli bir çatışma halinde olduğu görülür.

Bizim Köy ve Köye Gidenler romanlarında imam kahramanların öğretmenlerin eğitim faaliyetlerine engel olacak davranışları vardır. Bizim Köy'de köy okulunun eğitim için uygun olmaması sebebiyle dersleri caminin bir bölümünü derslik şeklinde kullanarak işleyen Öğretmen'in, "...ben camiye gavur okuluna açmam..." (Makal, 1950, s. 107) diyen İmam'ın tepkisiyle karşılaştığı görülür. İmam'ın bu tepkisi halkı da etkilemiş ve halk da derslerin camide işlenmesine tepki göstermiştir. Bu örnekte, İmam'ın halkın üstündeki etkisi sebebiyle sahip olduğu olumsuz fikirlerle halkı olumsuz etkileyebileceği ortaya çıkmaktadır.

Köye Gidenler romanında da, okul olmaması sebebiyle derslerin camide işlenmesinden hoşnut olmayan bir imam bulunmaktadır. Bu kişi caminin anahtarını öğretmenlere istemeden vermiştir.

Karapürçek romanında da köye yeni gelen Öğretmen, kendisiyle tanışmak için gelen İmam'ın kendisine olan tavrını "Hoca efendi konuşurken, yüzüme bakmıyor, ya yere, ya da duvara, başka bir noktaya bakıyor" (Arısoy, 1958, s. 35) sözleriyle anlatır. Bu örnekte görülen İmam'ın henüz tanımadığı bir kişiye olan bu tavrının genel olarak öğretmenlere duyduğu ön yargıdan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Verilen örneklerde, imamların eğitime düşman tavırlarının, imamlara saygı gösteren halkı da etkileyerek eğitime ve öğretmene muhalif bir hale getirebildiği görülmüştür. Bu çatışma ise, öğretmenlerin halkın gözünde önemli yeri olan imamlarla iş birliği yaparak ideal bir eğitim ortamı sağlayabilecekken imamların muhalefeti sonucunda ortaya çıkan olumsuz durumlarla uğraşmasına sebep olmuştur.

4.1.10.Halkın olumsuz fikirleri. İncelenen bazı romanlarda halkın olumsuz fikirlerinin davranışlarına yansıyor eğitim- öğretim faaliyetlerini ve öğretmenleri olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Köye Gidenler romanında, Köy Enstitüsü mezunu olan Ahmet Öğretmen, öğrencilerine bu okullara gitmelerini öğütlerken köylüler de Köy Enstitüleri hakkında ön yargılı olmaları sebebiyle Ahmet Öğretmen'e zıt olan fikirleriyle öğrencileri etkiler. Bu durum Ahmet Öğretmen'in öğrencilerine yapmak istediği rehberliği olumsuz yönde etkiler. Buna ek olarak halkın enstitüler hakkındaki ön yargılarının enstitü mezunu olan öğretmenlerin davranışlarını da şekillendirdiği görülür. Halkın bu ön yargıları, öğretmenlerin kendilerini güvene alma ihtiyacı hissederek Köy Enstitüsünden mezun olduklarını saklayıp öğretmen okulu rozetleri takmaya başlamalarına sebep olmuştur.

Karapürçek romanında, Öğretmen'in yakın çevresindeki insanların olumsuz fikir ve yorumlarının onu olumsuz yönde etkilediği görülür. Öğretmen'in annesi, çalışmak için Karapürçek Köyü'ne gidecek olan kahramana "... 'baktın ki..' durum kötü, kap bavulunu hemen savuş" (Arısoy, 1958, s. 3) diyerek onu zor durumda hemen kaçması yönünde tembihlemiştir. Öğretmen'in Karapürçek Köyü ve köy öğretmenliği hakkında çevresinden duyduğu bu gibi olumsuz sözlerden çok etkilendiği ve bu sözlerin onun güvenini kaybetmesine ve gideceği köy hakkında endişe duymasına neden olduğu görülür. Bu sözlerin tesiriyle Öğretmen, Karapürçek Köyü'ne giderken halini bir idam mahkûmuna benzetir. Bu

örnekten, olumsuz fikirlerin öğretmenlerin psikolojileri üzerindeki olumsuz etkisi anlaşılmaktadır.

Halkın olumsuz fikirleri çocukları da etkilemektedir. Resim Öğretmeni romanında, hastalıklarda çareyi doktorda değil imamlarda arayan bir kişi, İmam'ın tavsiyesine uyup çocuklarına kuşpalazı serumu yaptırmadığı için iki çocuğunun da bu hastalıktan hayatını kaybetmesine sebep olur. Bu kişinin olumsuz davranışının altında, doktorları para alan faydasız kişiler olarak görmesi, can kaybını ise Allah'ın takdiri olarak değerlendirmesi yer alır.

Elde edilen bulgularda, halkın istenmeyen fikirlerinin iki açıdan olumsuz sonuç doğurduğu görülmektedir. Bunlardan biri öğretmenlerdir. Bu fikirlerin; öğretmenlerin kendilerini güvende hissetmemelerine, kararlılık derecelerinin düşmesine neden olduğu ve öğretmenlerin yapmayı planladıkları eğitim icraatlarına zarar verdiği anlaşılmaktadır. Bir diğeri de çocuklar açısındandır. Halkın cahilliği çocukların hayatlarını da tehlikeye sokmaktadır.

4.1.11. Batıl inanç ve hurafeler. İncelenen romanların bazılarında halkın bazı yanlış inanışlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Halkın hayatında çok kuvvetli bir yere sahip olan batıl inançlar ve hurafeler, ideal eğitim ortamı oluşturmak isteyen öğretmenlerin işlerine engel olan önemli bir kuvvet olmuştur.

Bu durumun görüldüğü romanlardan biri Yeşil Gece romanıdır. Bu romanda halkın sahip olduğu yanlış inanışlar, öğretmen ve eğitim düşmanı kimseler tarafından kullanılır. Örnek olarak, halkın önemseydiği bir zât olan Kelâmi Baba isminde bir kişinin türbesi kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından yakılır. Bu olay sonrasında da kasabada dinsizliğin ve ahlaksızlığın arttığı ve bunun sonucunda Kelâmi Baba isimli zatın gazaba geldiği söylenerek halk arasında ‘‘Baba; Örfi Dedeye veda ederken: ‘Yandım. Artık duramıyorum... Bu kasabayı çeşit çeşit belalar ve musibetlerden koruması için Allah’a yalvarmağa yüzüm

kalmadı!’ diye bar bar bağırmış” (Güntekin, 1963, s. 132) gibi söylentiler yayılır. Halkın bu zaafının farkında olan kimseler, bu yangının suçunu Nihat isimli bir öğretmenin üstüne atmak isterler.

Aynı romanda, halkın sahip olduğu yanlış inanışların eski ve kullanılmayan bir medresenin yıkılıp yeni okul binasının yapılmasında da probleme sebep olduğu görülmüştür. Romanda, okulun eski ve yetersiz olması sebebiyle Şahin Öğretmen yeni bir okul binasına ihtiyaç duyar. Şahin Öğretmen’in çabalarıyla planı çizilen yeni okul binasının eski ve harabe bir medresenin yerine yapılması planlanır. Ancak okul binasının yapılmasını istemeyen bazı kişiler tarafından, medresenin içinde evliyadan büyük bir kişinin yattığı dedikodusu çıkarılır. Buna inanan halk, binanın yıkılmasına karşı çıkar ve binayı yıkmakla görevlendirilen işçiler de binayı yıkmaktan korkarlar. Halk bu dedikoduya inanmakla kalmayıp halktan kimi kişiler bu olayı kendi gözleriyle gördüklerine de inanmışlardır.

Hamal kılıklı bir adam iki genç kur’a neferine anlatıyordu:

— Geçen gece sırtımda bir sandıkla medresenin önünden geçiyordum. Çok karanlıktı. Bastığım yeri göremiyordum. Birdenbire ayağım bir taşa çarptı. Yüzüstü yuvarlanıyordum. Sırtımdaki sandığın altında yamyassı olacaktım. Birdenbire beyaz sakallı bir adam, beni kolları arasına aldı. Yalanım varsa şu güneşe kör bakayım (Güntekin, 1963, s. 72).

Halkın bu gibi fikirlere sorgulamadan inanmasının, eski binanın yıkılıp yerine yeni bir okul yapılmasını geciktirerek eğitim faaliyetlerini ve bu faaliyetleri sorunsuz yürütmeye çalışan Şahin Öğretmen’i olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Bizim Köy romanında da köy halkının şeyhler hakkında yanlış inanışlara sahip olduğu görülmüştür. Romanda bir köylünün söylediği, “Şık Efendi’nin dediğini tutanın, gittiği yoldan gidenin bi milyon günahı olsa, yine cennete gider. Eski günahlar silinir, sonrakiler de gayıta geçmez” (Makal, 1950, s. 94) cümleleri köy halkının şeyhlere karşı taşıdığı yanlış inanışları göstermektedir. Bu inanışa paralel olarak da, eğitime destek vermeyen köylülerin

ellerindeki kısıtlı imkânlarla rağmen şeyhler ve şeyhlerin adını vererek köy köy gezip insanlardan para, erzak ve kıyafet toplayan insanlar için seferber oldukları görülür.

Bir önceki toplayıcılar, “Mehmet Efendi’nin bin lira kadar borcu var” diye davranışlarına gerekçe göstermeye, halkın ilgisini çekmeye çalışmışlardı. Üç gün içinde bin liradan fazla para toplandı. Gözüne girdin mi, millet dağları düz eder vallah... Bu cömertlikten köyün, köylünün kalkınması için yararlanmayı bir bilsek. Sadece birtakım vurguncuların ceplerini doldurmaya yarıyor bu cömertlik (Makal, 1950, s. 96).

İncelenen bu romanlardan ulaşılan bulgularda, halkın eğitim eksikliği sebebiyle birtakım hurafelere ve batıl inançlara itimat ettikleri görülmektedir. Bu itimat neticesinde de özellikle okula ve eğitime düşman kimselerin eğitim faaliyetlerini engellemek ya da diğer çıkarları için halkın bu duygusunu kullandıkları anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, halkın hurafelere ve batıl inançlara olan itimadının, eğitim eksikliğinden kaynaklanmakla birlikte gerekli ideal eğitim ortamının oluşturulmasına da engel olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4.1.12. Diğer problemler. İncelenen romanlarda üstte farklı başlıklara ayrılarak ele alınan olumsuz durumlara ek olarak halktan kaynaklı başka olumsuz durumlar da görülmüştür.

Bunlardan biri şeyh ve öğretmen arasındaki çatışmadır. Bizim Köy romanında, eğitime karşı olumsuz fikir ve davranışları bulunan şeyh karakterler görülmüştür. Halkın saygı gösterdiği ve değer verdiği bu kimselerin eğitim aleyhindeki davranış ve söylemleri, halkın eğitime olan bakışını olumsuz yönde etkilemektedir. Örnek olarak, şeyhin adını vererek köy köy gezen bazı şahıslar, öğretmenler hakkında olumsuz şeyler söyleyerek hâlihazırda eğitimle bağları zayıf olan yöre halkını Öğretmen’e ve eğitime karşı kıskırtmışlardır. Bu kişilerin, Öğretmen hakkında, “Öğretmen mi eğitmen mi ne karın ağrısı ise, atın şunları gitsinler be, karışmasınlar hacının hocanın işine bir daha” (Makal, 1950, s. 102) diyerek öğretmen düşmanlığı yaptıkları ve halkı Öğretmen’i kovması yönünde teşvik

ettikleri görülmüştür. Bu durumla karşılaşan Öğretmen, söz konusu kişilerin bu davranışı karşısında hissettiklerini şu sözlerle anlatmaktadır: “Kafam zonkliyordu. Şeytan her yanımdan dürtüyordu. ‘Kalma bu hakaretin altında, Atatürk devrimlerinin öncüsüsün sen bu köyde. Öğretmen ordusuna uzatılan bu dili koparmak sana düşer.’ Ama gel gör ki, tek adam bu kadar kuvvet karşısında ne yapabilir?” (Makal, 1950, s. 100-101)

Bu romanda, sayıca çokluğu vurgulanan ve eğitime karşı olumsuz fikir taşıyan şeyhlerin halkın üzerindeki nüfuzunu kullanarak halkı öğretmen hakkında kışkırttığı görülür. Bu durumun halkın gözünde öğretmenlerin değer kaybetmesine ve Öğretmen’in psikolojik olarak etkilenmesine sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Halktan kaynaklanan diğer bir problem, halkın eğitime engel olan davranışlarıdır. Kan Davası’nda köy halkı, eğitim- öğretim faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine engel olacak derecede olumsuz davranışlar sergiler. Örnek olarak, Ömer Öğretmen’in eğitim verdiği çeşitli yaşlardan öğrenciler, ailesi olmayan ve zor şartlar altında yaşayan, bu sebeple de hayatta kalmanın yolunu eşkıyalık yoluyla para almak olarak seçen 13 çocuktan oluşmaktadır. Bu çocuklar, söz konusu olumsuz özellikleri sebebiyle köy halkı tarafından istenmez. Bazı köylüler, bu hoşnutsuzluğu söz konusu çocuklara eğitim veren Ömer Öğretmen’e tavır alarak yansıtırlar. Bazı köylülerin, Maarif İdaresi’ne imzalı dilekçe yazarak şikâyet etmesiyle çocukların bazılarının eğitim hakları ellerinden alınmış, esnaf yanında çırak, biletçilik, müezzin yardımcılığı gibi işlere yerleştirilmiştir. Bazılarının da yaşlarının küçüklüğü dolayısıyla başka okullara dağıtılmalarına sebep oldukları görülmüştür. Halk bu tutumu ile çocukların eğitim haklarını gasp etmiş, sağlıklı bir eğitim sürecinin yürütülmesine engel olmuştur.

Halkın eğitimi ve öğretmenleri etkileyen diğer bir olumsuzluğu da değişime kapalı tutum sergilemesidir. Bu durumun görüldüğü Karapürçek’te köylünün, Öğretmen’in mevcut durumu iyileştirme çabalarına yer yer muhalefet ettiği, yetersiz de olsa alıştığı yaşam

şartlarını değiştirmek istemediği, yaşadığı tüm olumsuz şartlardan memnun olduğu, daha iyi bir hayatı hedeflemediği görülmektedir. Bu memnuniyetin sebebi Öğretmen tarafından, köylünün daha iyi imkânlarda yaşamanın ve daha kültürlü bir hayat sürmenin nasıl bir şey olduğunu bilmemesi şeklinde yorumlanmıştır. Diğer taraftan köylünün mevcut konumundan memnun olması, Öğretmen'in ideal bir eğitim ve köyün kalkınması için yapacağı bütün icraatları zorlaştırmaktadır.

Resim Öğretmeni romanında, Mehmet Öğretmen'in görev yaptığı kasabada, insanların kasabanın eksikliklerini gidermek için çalışmak yerine, enerjilerini tavlâ, iskambil gibi oyunlar oynayarak harcadıkları da görülür. Halkın bu davranışının ülkenin istenilen kalkınma düzeyine ulaşmasına engel olduğuna işaret edilmektedir.

4.2.Maddi şartlardan kaynaklanan problemler. Eğitimin kalitesini etkileyen bir diğer husus da ekonomik problemler ve bu ekonomik problemlerin sonucu ortaya çıkan psikolojik ve fiziki problemlerdir. Eğitim- öğretim faaliyetlerinin sağlıklı olarak yürütülmesi için belirli bir miktar ekonomik altyapıya sahip olunması gerekir. Bu altyapının eksik olması durumunda ortaya çıkan maddi problemlerin incelenme amacı, eğitimin hangi şartlarda yürütüldüğünü ve romanlardaki öğretmenlerin görevlerini hangi şartlar içerisinde yerine getirdiğini ortaya çıkarmaktır. Bununla birlikte maddi şartların halka ve öğrencilere etkileri de incelenmiştir. Bu konu ele alınırken maddi problemler, fiziki problemler, ekonomik problemler ve fiziki ve ekonomik problemlerin eğitime olan etkisi olmak üzere üç ayrı alt başlık altında incelenmiştir. Ekonomik problemler de kendi içinde halka, öğretmenlere, eğitime ve öğrencilere verdiği zararlar yönünden ayrı alt başlıkların altında incelenmiştir.

4.2.1.Fiziki problemler. Eğitim faaliyetlerinin niteliğinin bu faaliyetlerin yürütüldüğü fiziksel ortamdan bağımsız olmadığı düşünülmektedir. Verilen eğitimin niteliği ne kadar iyi olursa olsun bu eğitimin verildiği ortamın yetersiz olması durumunda o eğitimden istenilen verimin alınamayacağı düşüncesiyle romanlardaki okulların fiziki durumları ve bunların

eğitime olan etkisi incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda ise bazı romanlarda eğitim faaliyetlerinin yurütölmeye çalışıldığı okulların fiziksel olarak yetersiz olduğu görölmüştür.

Bu durumun göröldüğu romanlardan biri Kan Davası romanıdır. Bu romanda köy okulu ‘‘Binanın içi yoktur; karagöz göstermeliği gibi bir cepheden ibarettir; çatısı ve duvarları tamamiyle yıkılmıştır; ayakta kalmış birkaç kalın direklerle yıkık bir mutfak ocağının iskeleti arasından bir büyük bahçe ve gökyüzü ile ufuk görünüyor’’ (Güntekin, 1960, s. 101) şeklinde tasvir edilir. Öğretmen, okulun bu durumu sebebiyle eğitime ayırması gereken zamanı okulun fiziksel problemlerini gidermeye çalışarak geçirmiştir. Buradan, okulun maddi imkânsızlıklar ve ilgisizlik sebebiyle eğitim- öğretime uygun olmayan fiziki durumunun eğitim faaliyetlerine hemen başlanamamasına sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Benzer şekilde Bizim Köy romanındaki okul binası da gerek dış gerek i özellikleri bakımından yetersizdir. Öğretmen, okul binasını şöyle anlatır:

Okul binasının yapılışı, beş yıl öncedir. Çocukların oyun oynarken yaptıkları evciklerden ayrımsız, yumruk gibi taşlarla baştan savma yapıldığı bir bakışta anlaşılır. Harç yerine çamur kullanılan duvarlar, beş yıldır yağmur yiye yiye çürümüş. Zaten çürümeden önce neydi!... Kapıyı pencereyi yerlerine tutturamadık. Dışı sıvasız dururken, duvarların i yanını çamurla sıvayıp geçmiştik içine (Makal, 1950, s. 123).

Öğretmen’in bu sözlerinden, okulun gerekli özen gösterilmeden yapıldığı ve bu sebeple de sağlam bir yapıya sahip olmadığı anlaşılır. Okul binasının inşa edildiği zaman dayanıklı olmaması ve kaliteli malzemeler kullanılmaması ise zamanla iklimin de etkisiyle okulun hızlı bir şekilde tahrip olmasına sebep olmuştur. Yağmurun çok yağdığı bir gün okulun duvarları çökmüş ve şans eseri binada hiç kimse olmadığı için öğretmen ve öğrenciler zarar görmemiştir. Buradan, okul binasının fiziki durumunun Öğretmen ve öğrencileri için güvenli olmadığı anlaşılmaktadır. Buna ek olarak okulun ve dersliklerin i donanımı da yetersizdir. Öğretmen okulun i donanımını, ‘‘Bari ders araçları tamam mı diyeceksiniz. Ne

gezer. Pösteği üstünde bağdaş kurup oturuyoruz. Oturma sıraları, karatahta ne söz?...” (Makal, 1950, s. 107) sözleriyle anlatmıştır.

Okulun bu yetersiz fiziksel durumu öğrencilerin hastalanmasına da sebep olmaktadır. Öğretmen, kötü fiziksel şartların öğrenciler üzerindeki etkisini “Öğretmen evinin son model çatı(!) ile örtülü odasında öğretimi yürütelim dedik; çocuklar hep hastalandı yine kuru toprağa oturmaktan; damın da akmasından...” (Makal, 1950, s. 111) sözleriyle anlatmıştır.

Bütün bunlardan eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütölmeye çalışıldığı okulun, Öğretmen ve öğrencileri açısından hiç uygun olmadığı, ek olarak onların hayatlarını da tehlikeye soktuğu sonucuna ulaşmıştır.

Nabi'nin Park Kahvesi romanında da eğitim ortamının fiziki durumunun kötü olduğu görölmüştür. Örnek olarak, Mustafa Öğretmen'in öğrencilere futbol öğrettiği ve antrenmanlar yaptırdığı sahanın, eski mezarlığın futbol sahasına çevrilip kullanılması sebebiyle büyük taşlarla dolu olduğu görölmüştür. Romanda söz konusu saha Mustafa Öğretmen tarafından şu şekilde anlatılmaktadır: “Ne zaman kasabamızda bir maç yapılacak olsa, bir oyun alanı sorunuz başımıza çıkar. Maç için en büyük hazırlık, futbol sahasının taşını temizlemektir. Ne olacak, mezarlıktan bozma futbol sahası bu kadar olur işte...” (Kocagöz, 1985, s. 62). Mustafa Öğretmen'in bu cümleleri, hem onun hem de öğrencilerinin antrenmanlarla geçireceği vaktin bir kısmını bu sahadaki taşları temizlemeye ayırmak zorunda kaldıklarını göstermektedir.

Yeşil Gece romanında da okul binası, “Bina çok eski idi, Fırtınalı gecelerde mütemadiyen çatırdar, sallanır, dört bir tarafından rüzgâr işlerdi. Şahin efendi duvarları, pencere aralıklarını eski gazete kağıtlarıyla kaplamıştı” (Güntekin, 1963, s. 55) şeklinde anlatılmıştır. Buradan eğitim- öğretim faaliyetlerinin yürütöldüğü okulun rüzgârda sallanacak derecede zayıf bir bina olduğu anlaşılır.

Elde edilen bu bulgular sonucunda eğitim faaliyetlerinin sürdürüldüğü ortamın fiziki şartlarının eğitime, öğretmenlere ve öğrencilere birtakım zararlarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu zararlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Eğitim için ayrılacak zamanın fiziksel yetersizliklerin getirdiği zararların ortadan kaldırılması çalışmalarına ayrılması
2. Öğretmen ve öğrencilerin sağlıklarını ve hayatlarını tehdit etmesi.
3. Eğitimin verimliliğinin azalması.

4.2.2. Ekonomik problemler. Eğitim sürecinin verimliliğinin gerek bürokrasi gerek halk tarafından eğitime ayrılan bütçe ile doğru orantılı olduğu düşünülmektedir. İncelenen romanlarda bu düşünceyi destekler şekilde ekonomik durumun; halkı, öğretmeni ve eğitimi pek çok yönden etkilediği anlaşılmaktadır.

4.2.2.1. Ekonomik problemlerin öğretmenlerin üzerindeki olumsuz etkileri. İncelenen romanlarda, ekonomik yönden sorun yaşayan öğretmenlerin bu sorunlar sebebiyle gerek kişisel hayatında gerekse mesleki hayatında pek çok sorunla karşılaştığı görülür.

Yetersiz ekonomik koşulların öğretmenlerin hayatlarını tehlikeye sokması önemli bir sorundur. Biz İnsanlar romanında Orhan Öğretmen'in, soğuktan donmamak için sokakta koştığı, soğuk evinde ısınmak için eşyalarını hareket ettirdiği, parası bittiğinde ise eşyalarını sattığı görülür. Bu örnekten yetersiz maddi koşulların öğretmenlerin ölümüne sebep olacak derecede ciddi bir hale gelebildiği anlaşılır.

Durum Biz İnsanlar romanındaki Orhan Öğretmen kadar ciddi olmasa da, maddi durumunu “Anamdan doğdum doğalı, cebimde şöyle para denecek kadar bir şey bulunduğunu düşümde bile görmedim. Aldığımı, cebime girmeye vakit kalmadan elimden devrediyorum” (Makal, 1950, s. 117) şeklinde açıklayan Bizim Köy romanındaki Öğretmen de, yetersiz maddi koşullar sebebiyle sürekli hastalanır. Öğretmen “Anamdan nezleli doğmuşum gibi geldi bana” (Makal, 1950, s. 13) diyerek bu durumu tasvir eder.

Bu iki örnekte yetersiz ekonomik şartların öğretmenlerin sağlıkları üzerinde olumsuz bir etki yarattığı ve bunun öğretmenlerin ölümüne sebebiyet verebilecek kadar ciddi olabileceği anlaşılmaktadır.

Yetersiz ekonomik koşulların öğretmenlerin barınma durumlarını da etkilediği görülmüştür. Örnek olarak, Mahşer romanındaki Nihad Öğretmen'in kendisine ait bir evi yoktur. Nihad Öğretmen; savaştan döndüğü zaman, yanında yaşadığı teyzesinin vefat ettiğini öğrenerek sokakta kalır. Sonrasında ise yürürken sarsılacak kadar zayıf, duvarları dökülen, tavanı çatlak bir ev bulur. Diğer bir örnek olarak Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen'in de kendisine ait bir evi yoktur. Bu karakter, Rasim isimli başka bir öğretmenle birlikte okulun üst katındaki bir odada yaşar. Benzer şekilde Havada Bulut Yok' ta da Süleyman Öğretmen'in on beş yıl hizmet ettiği Kayseri'de görevi boyunca okulda yatıp kalktığı, ekonomik durumunun ev kiralamaya bile yetmeyecek durumda olduğu görülmektedir. Romanda Süleyman Öğretmen'in bu durumu “On beş yılda, içine kafasını sokacak bir kira evi bile tutamadı. Geldiğinden beri yalnız bir gece otelde kaldı, ondan sonra hep okulda yattı” (Solok, 2012, s. 238) sözleriyle anlatılmaktadır.

Aynı durum Denizin Çağırışı'nda da bulunmaktadır. Bu romanda Öğretmen'in kendisine ait bir evinin olmadığı, öğretmenlik mesleğini sürdürdüğü beş yıl boyunca “...küçük bir kasabanın, çatlak döşemelerinden alttaki kahvenin sigara dumanları, tavlâ gürültüleri ve ihtiyarların öksürükleri dolan küçük han odasında...” (Bilbaşar, 2013, s. 28) yaşadığı görülmüştür.

Bu örneklerden yetersiz ekonomik koşulların, öğretmenlerin barınma durumunu olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Ekonomik sıkıntıların öğretmenlerin genel olarak hayat standartlarını etkilediği anlaşılır. Örnek olarak, Nabi'nin Park Kahvesi'ndeki Sıtkı Öğretmen, maaşının az olması sebebiyle evlenememiştir. Öğretmen, evliliğe engel olan maddi endişelerini, “Dinleyin, ben şu

an aldığım aylıkla bir ev geçindiremem. Zaten aldığım paranın birazını her ay anneme göndermek zorundayım. Ona ayırdığım parayı kesemem” (Kocagöz, 1985, s. 157) sözleriyle açıklamaktadır.

Romanda Süleyman Öğretmen, “Üstelik Türkiye’deki her öğretmen gibi, aldığım aylıkla geçinemeyeceğiz...” (Kocagöz, 1985, s. 160) diyerek evlenmesine engel olan yetersiz maaş sorununun Türkiye’deki öğretmenlerin genel problemi olduğu da belirtmiştir. Nitekim aynı romanda bir başka öğretmen karakter olan Cemal Öğretmen’in de geçimini sağlamak için halkın yardımıyla hem tarlada hem okulda çalıştığı görülmüştür.

Bu örneklerden, öğretmenlerin maaşlarının yetersiz olmasının onların ekonomik kaygılarla evlilik gibi durumlardan uzak kalmalarına ve geçinmek için ikinci işi yapmalarına sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Köye Gidenler romanında, yaşanan ekonomik problemlerin etkisi öğretmenlerin giyimlerinde görülür. Örneğin, Ahmet Öğretmen, iki senedir giydiği ve “Tanık isterdi pantolon demeye” (Makal, 1998, s. 26-27) diyerek nitelediği pantolonunun söküklerini dikmeye çalışır ancak o diktikçe yeni delikler açılır.

Ekonomik problemlerin diğer bir etkisi de öğretmenlerin ve köy halkının hijyen durumlarında görülmüştür. Köye Gidenler’de, köyde en temel ihtiyaçlardan biri olan suyun kısıtlı olması sebebiyle gölet suyu bir gece bekletilip çamuru dibe çöktükten sonra hem yemekler için hem de içmek için kullanılır. Romanda, duş ihtiyacını bu suyla gideren Ahmet Öğretmen’in kullandığı su hakkındaki düşünceleri “Kafasına her su döküşte sanki saçlarının içindeki kire ve kepeğe onları temizleyeceği yerde, yeniden ekler yapıyordu” (Makal, 1998, s. 28) şeklinde anlatılır. Buradan, suyun yeterli temizlikte bulunmadığı anlaşılmıştır. Suyun pis olması ise; Ahmet Öğretmen’in kirden kaşınmasına, saçlarının dökülmesine ve saçlarının kepek dolmasına sebep olur. Yeterli şekilde temizlenemeyen Ahmet Öğretmen’in, jilet olmadığı için okula sakalları uzun bir şekilde gitmek zorunda kaldığı da görülür.

Ekonomik problemler, öğretmenlerin psikolojilerini de olumsuz etkilemektedir. Örnek olarak, Havada Bulut Yok romanındaki Süleyman Öğretmen yalnızlık çeker ancak ekonomik durumunun uygun olmaması sebebiyle annesini yanına alamaz.

Şimdilik burada iyi kötü yatacak bir yer buldum. Annemi getirmesem belki daha iyi olur. Ayrı bir ev kiralamak, İstanbul'dan eşya almak filan dünyanın masrafı. Alacağım paranın üçte ikisini ona göndersem geri kalanı bana yeter mi acaba? Yatmak için para verecek değilim. Biraz boğaz. Eğer yetmezse okul tabldotundan yerim. Daha ucuza gelir herhalde. O rahat etsin de... Ben nasıl olsa geçinirim. Eğer varsa ek ders alırım. Daha olmazsa... Ne bileyim ben?.. (Solok, 2012, s. 37).

Mahşer romanında da Nihad Öğretmen'in yaşadığı ekonomik sıkıntılar, insanların ona olan bakışını değiştirmesi sebebiyle Nihad Öğretmen'in psikolojisini olumsuz etkilemektedir. Örnek olarak, Nihad Öğretmen'in iş görüşmesi için gittiği bir evin hizmetçisi kahramanın kılığını görünce kapıyı tamamen açmayıp biraz aralık bırakarak konuşur. Bu örnekten, ekonomik sıkıntıların Nihad Öğretmen'in toplum içindeki saygınlığını da etkilediği anlaşılmaktadır.

Köye Gidenler romanında da öğretmenlerin yaşadıkları ekonomik yetersizliklerin onların psikolojilerini etkilediği ve öğretmenlerin hayatlarından memnun olmadıkları anlaşılır. Örnek olarak, Ahmet Öğretmen'in hayatı hakkındaki düşüncelerinin dile getirildiği “Birazcık yaşamaya benzemeliydi yaşaması” (Makal, 1998, s. 27) cümlesi onun yaşadığı hayattan duyduğu memnuniyetsizliği göstermektedir. Denizin Çağırışı romanında da Öğretmen'in ekonomik sıkıntılar sebebiyle daha iyi bir yaşantıya özlem duyduğu ve bu durumun onun psikolojisini olumsuz etkilediği görülür.

Bu konforu yerinde otel yaşantısını doğduğu günden beri kendi köşklerinde ya da konaklarında yaşayan birtakım insanlar bulunduğunu ve onların karanlık gecelerde, güneşli kırlarda dolaşır gibi rahat dolaştıklarını, insana özgü tüm tatları yudum yudum içtiklerini

düşünmek ve kendi nasibimi hatırlamak, bana bu banyo dairesine dinlenmek ya da ter soğutmak için konmuş şezlong üzerine kapanarak ağlama isteği veriyordu (Bilbaşar, 2013, s. 33).

Ekonomik sorunlar, öğretmenlerin kişisel hayatına ek olarak mesleki hayatını da etkilemektedir. Örnek olarak, Mahşer' de Nihad Öğretmen'in yaşadığı ekonomik sıkıntılar, onun mesleği konusunda idealist davranmayıp zengin bir ailenin evindeki mektup, fatura, telgraf gibi evrakların kaydını tutma, tiyatrodaki suflörlük yapma gibi farklı mesleklere yönelmesine sebep olmuştur. Karapürçek romanında da köye gelen öğretmenler köyün yetersiz maddi şartları sebebiyle kısa sürede geri dönmüşlerdir. Romanın başkahramanı olan Öğretmen de köye gelirken gidip gitmeme konusunda ikilem içinde kalmış, korku duyarak ve geri dönme ihtimalini düşünerek Karapürçek köyüne gitmiştir. Başka bir örnek olarak ise, Biz İnsanlar romanında öğretmenlerin yaşadıkları maddi sıkıntılar, öğretmenlerin bu maddi sıkıntıları meslek etiğinin önüne koymalarına sebep olduğu görülmüştür. Bu romanda, kendisine Eşek Türk dediği için zengin bir arkadaşının kafasına taş atan fakir bir öğrenci, zengin çocuğun ailesinin etkisiyle okuldan kovulmak istenir. Bu durum karşısında bazı öğretmenler, fakir çocuğun uğradığı haksız cezaya üzülse de maddi durumlarını düşünerek ses çıkarmazlar. Bu örneklerden, ekonomik imkânların öğretmenlerin idealistliğini ve mesleki tutumlarını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılabilir.

Sonuç olarak, yetersiz ekonomik durumun öğretmenlerin kişisel hayatından meslek hayatına kadar geniş bir yelpazede etkili olduğu görülmüştür. Ekonomik sorunların; öğretmenlerin sağlığı, barınma durumu, temizliği, giyimi ve psikolojisi üzerinde olumsuz etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

4.2.2.2.Halkın yaşadığı maddi yetersizlik. Romanlarda görülen maddi problemlerin diğer bir olumsuz etkisi halkın üzerinedir. Bu problemler halkın yaşam standardını

düşürmüştür. Örnek olarak, Yeşil Gece romanında maddi durumu kötü olan halkın, içinde bulunduğu şartlar şu şekilde tasvir edilmektedir:

Eski bir taş köprü ile dere geçildikten sonra fakir mahallelere giriliyor ve sefalet, bütün dehşeti ve çirkinliğiyle başlıyordu. Ortalarında akan çirkef sularında yarı çıplak çocuklarla çamurlu köpekler oynayan eğribüğü sokaklar... Tezekle çamurdan yapılmış, yarı yarıya toprağa gömülü penceresiz kulübeler... Birçoğunun aralık kapılarından pis kokulu dumanlar tütüyor. Başları yamalı peştemallarla sarılı, dizlerinden aşağısı çıplak kadınlar... Eski hasır parçaları üstünde güneşliyen iskelet gibi ihtiyarlar. Küçülmüş ihtiyarlara benzeyen yüzlerindeki yaralara sinekler üşüşmüş, şiş karınlı, çarpık, sıksa vücutlu çocuklar... (Güntekin, 1963, s. 42).

Bu örnekte yaşanan sefaletin halkın beslenme, giyim, sağlık, barınma özelliklerine yansıdığı anlaşılmaktadır. Benzer durumun görüldüğü Bizim Köy romanında da halkın kötü olan ekonomik durumunu Öğretmen ‘‘Doğu’nun adı çıkmış. Burası Anadolu’nun göbeği sayılır. Çektiklerimize bakıyorum da acaba Doğu’dakilerin durumu daha kötü olabilir mi, diye tüylerim ürperiyor’’ (Makal, 1950, s. 11) diyerek anlatmıştır. Köy halkı, pirinç gibi çeşitli gıdalara ulaşmakta zorluk yaşamaktadır. Gıda yönünden yaşanan bu probleme ek olarak, yakacak olmaması ve soğuktan koruyabilecek kıyafetlerinin bulunmaması sebepleriyle köy halkı ısınma problemi de yaşamaktadır. Köy halkının içinde ayakkabı giyen kişi sayısı kış mevsiminde bile azdır.

Bizim Köy romanında görülen halkın kıyafet yönünden yetersizliği Sarı Traktör romanında vardır. Romanın esas kahramanı olan Ârif ve onun ailesinin köyün varlıklı kişilerinden olmasına rağmen Ârif’in sadece bir ayakkabıya sahip olduğu, ayakkabısını yamalatarak idare ettiği görülür.

Maddi yetersizliğin görüldüğü diğer roman olan Suyu Arayan Adam romanında halk 1. Dünya Savaşı’nın sebep olduğu maddi imkânsızlıklarla mücadele etmektedir. Öğretmen;

yetersizliğe örnek olarak, cepheye giderken menzil kumandanının yol için vasıta bulamayınca eşeklerini ellerinden aldığı köylülerden birini ve o köylünün elindeki tek varlığı olan eşeğini bırakmamak için gösterdiği çabayı anlatır.

Biz üç arkadaş, üçümüz de fakir çocuklarıydık. Bizim de babalarımız böyle ihtiyar toprak adamlarıydılar. Beylerin yanında bağ, bahçe işleri veya şurada burada ırgatlıkla geçinirlerdi. Fakat bizde toprak, hiçbir zaman bu kadar sefil değildi. Bizde sefalet, bütün varlığı bir uyuz eşekten ibaret olan bu bitmiş ihtiyarın yoksulluğuyla kıyaslanacak kadar derin olmamıştı (Aydemir, 1995, s. 80).

Bu örnekte tek varlığı hasta eşeği olan bu yaşlı adamın şahsında o dönemde halkın yaşadığı sefalet gözler önüne serilmektedir. Savaşın meydana getirdiği maddi problemlerin görüldüğü diğer roman Huzur romanıdır. Burada Mümtaz'ın gözünden İstanbul'un bazı semtlerinde, bulaşık ve lağım sularının aktığı, çocukların pislik içinde büyüdüğü ve bu çocukların baba evlerinden çıktıktan sonra da köprü altlarında yaşadıkları anlatılır. Bu durumun sebebinin ise savaşlar ve savaşların bıraktığı maddi sıkıntılar olduğu romanda geçen şu cümleden anlaşılmaktadır: “Doksan Üç Harbi’nden beri bir yığın felâket, İstanbul’un yarısını köylü mü, şehirli mi olduğu bilinmeyen, fakirlikten, ihtiyaçtan başka belli bir kategoriye girmeyen bu cins insanlarla doldurmuştu” (Tanpınar, 2014, s. 365).

Halkın yaşadığı maddi sorunların, halk arasındaki huzur ortamını bozduğu da görülmektedir. Örnek olarak, Havada Bulut Yok romanında insanların sokakta buldukları tezek için kavga edecek kadar çok fakir oldukları görülür. Bu örnekte halkın kısıtlı imkânlarının birbirleriyle kavga etmelerine sebep olduğu ortaya çıkmaktadır.

İncelenen romanlarda maddi problemlerin halkın hijyen durumunu etkilediği de görülmektedir. Köye Gidenler romanında köyün su kaynaklarının kısıtlıdır. Köy halkının su elde edebildiği tek çeşme sadece kalem kalınlığında akmaktadır. Aynı çeşme yaz aylarında ise hiç akmamaktadır. Bu kısıtlı imkânlar içinde bulunan su da temiz değildir. Köy halkı çeşme

suyunu kullanamadıkları zaman kirli gölet suyunu bir gece bekletip çamuru dibe çöktükten sonra suyu içmekte ve yemeklerde kullanmaktadır. Bu örnek halkın ekonomik sorunlar nedeniyle insan yaşamının olmazsa olmazı olan su yönünden sıkıntı çektiğini göstermektedir. Bu sıkıntıdan dolayı halkın alternatif yöntemlerle su ihtiyacını gidermeye çalıştığı ancak bu yöntemin de sağlık ve temizlik açısından iyi olmadığı anlaşılmaktadır.

Benzer durumun görüldüğü diğer roman Karapürçek'tir. Örnek olarak, köylülerin çamaşır makinası gibi teknolojik imkânlardan yoksun olduğu, hatta sabunu ilk defa gören insanların olduğu, bu sebeple de insanların sadece dere kenarında kıyafetlerini yıkayabildiği görülür. Bu gibi hijyen olanaklarının azlığı ise halkın ve öğrencilerin arasında Öğretmen'in önüne geçemediği bir bitlenme probleminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak, incelenen romanlarda halkın ekonomik yönden problemler yaşadığı görülmüştür. Bu problemler de halkın; barınma, beslenme, hijyen ve sağlık yönünden kötü şartlar altında yaşamalarına sebep olmaktadır.

4.2.2.3.Hedef kitle olan çocukların durumu. İncelenen romanlarda, yaşanan ekonomik problemlerin çocukların üzerinde de çeşitli şekillerde etkili olduğu görülmüştür. Bunlardan biri çocukların yaşam standardına olan etkidir.

Yaşanan maddi sıkıntılar sebebiyle çocukların giyim ve hijyen özelliklerinin yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun görüldüğü Resim Öğretmeni romanında, köy çocuklarının kıyafetlerinin olmadığı, ayaklarının çamur sebebiyle kabuk içinde olduğu, yüzlerinin ve saçlarının kir içinde olduğu anlatılır. Kıyafetleri olmayan bu çocuklar için özellikle kış mevsimi oldukça çetin geçmektedir. Öğretmen, bu çocukların soğuktan ellerinin çatlayıp yaralanıp morardığını, ayakkabılarının ıslandığını söyler.

Çocukların giyim ve hijyen durumlarıyla birlikte beslenme durumlarının da maddi sıkıntılardan dolayı yetersiz olduğu görülmektedir. Bizim Köy romanında Öğretmen, temel besin maddelerinin azlığı sebebiyle yeterli şekilde beslenemeyen ve çok zayıf olan

öğrencilerini bu şekilde tasvir etmiştir: “Çocukların gözüne bak fersiz, yüzüne bak kansız. Söz söylerler, cansız mı cansız... Burnu sümük, boynu bükük... Tombul tombul yüz olmalı çocukta. Kan çıkmalı yanağına dokunsan... Nerede? Daha on yaşında, elmacık kemikleri fırlak fırlak olur” (Makal, 1950, s. 124).

Buradan, yetersiz beslenmenin çocukların fiziksel özelliklerini ve sağlıklarını etkilediği anlaşılmaktadır. Temel besin maddelerinin azlığıyla birlikte öğrenciler balın ne olduğunu da bilmemektedir. Sınıfın içinde mevcut olan 56 öğrenci içinde sadece bir tanesi bal görmüştür. Öğrencilerin bu durumunu fark eden Öğretmen, bu durum karşısındaki şaşkınlığını şu sözlerle anlatmaktadır: “Öğretmenim ata mı benzer bal, yoksa kuzuya filan mı?’ diye bir soru yağmuruna tutulup tanımlayamamıştım” (Makal, 1950, s. 17).

Benzer durumun yaşandığı Resim Öğretmeni romanında da yeterli şekilde beslenemeyen öğrencilerden birinin derste bayıldığı görülmüştür. Bu örnekte, yetersiz beslenmenin öğrencilerin sağlık durumlarını etkilediği anlaşılmaktadır.

Maddi problemlerin çocuklar üzerindeki diğer bir olumsuz etkisi ise çocukların eğitim haklarını engellemesidir. Maddi sorunlar yaşanan evlerde çocuklar evin geçimini sağlamak için işte çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durumun görüldüğü romanlardan biri olan Sarı Traktör’ de, çocuklar okula gitmek yerine küçük yaşlardan itibaren aile ekonomisine katkıda bulunmak için tarlada çalışmaktadırlar.

Sonuç olarak, ekonomik problemlerin çocukların beslenme, sağlık ve eğitim durumunu olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

4.2.3. Fiziki ve ekonomik problemlerin eğitime olan etkisi. Eğitim, toplum içinden aldığı kişileri hedeflenen davranışları kazandırdıktan sonra kişileri hem kendileri hem de içinde bulunduğu toplum için faydalı bireyler haline getirmeyi amaçlar. Toplum ile yakın ilişki halinde bulunması sebebiyle de eğitimin, içinde yaşadığı toplumun sosyolojik ve

ekonomik gerçeklerinden bağımsız olmadığı düşünülmektedir. Nitekim halkın yaşadığı ve çocukları da etkileyen ekonomik problemlerin doğrudan eğitimi de etkilediği görülmüştür.

Ekonomik problemlerin halk üzerindeki etkisinden yola çıkılarak, bu problemlerin halkın eğitime duyduğu inancı ve ihtiyacı etkilediği görülmüştür. Geçim sıkıntısı yaşayan halk, çocuklarını okula göndermek yerine ev ekonomisine destek olması için işe göndermeyi tercih etmektedirler. “Halkın Yaşadığı Maddi Yetersizlik” başlığı altında ele alınan bulgularda da görüldüğü gibi beslenme, barınma, sağlık ve hijyen gibi çeşitli sıkıntılar yaşayan insanlar, bu sorunlar sebebiyle okulu ve eğitimi bir ihtiyaçtan ziyade bir lüks gibi algılamaktadırlar. Bu durumun öğrencilerin küçük yaşlardan beri çalışmak zorunda kalıp eğitim haklarından yararlanamamalarına sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Maddi sıkıntı çeken halkın çocuklarını okula göndermek yerine işe göndermeyi tercih etmesinin, diğer taraftan okullardaki öğrenci sayısını azaltarak öğretmenlerin eğitim faaliyetlerine ayıracağı zamanı öğrencilerin okula gönderilmesi konusunda halkı ikna etmeye çalışmakla geçirmesine sebep olduğu da anlaşılmaktadır. Öğrencileri okula kazandırmak isteyen öğretmenler, Kan Davası romanındaki Ömer Öğretmen’in yaptığı gibi köylülere tarla işlerinde yardım etme sözü vererek ya da Karapürçek romanındaki Öğretmen gibi tek tek ailelere mektup yazarak ve onlarla görüşerek çocuklarını okula göndermeleri konusunda çaba harcamışlardır.

İncelenen romanlarda, çocukların okula gönderilmesi durumunda da eğitim faaliyetlerinin bulunan maddi sorunlardan olumsuz etkilendiği görülmektedir. Örnek olarak, Resim Öğretmeni romanında yetersiz beslenme yüzünden bir çocuk ders esnasında bayılmıştır. Benzer bir şekilde Bizim Köy romanındaki öğrenciler de derslere aç bir şekilde gelmektedirler. Bu öğrencilerin içinde, bir şeyler yiyebilenler de zengin ve çeşitli gıdalarla beslenememektedirler. Öğretmen, öğrencilerinin durumunu şu sözlerle anlatmaktadır: “9

Ekim Cumartesi. Birinci dersten sonra, çocuklara sıra ile sordum. Bu sabah 21 kişi hiçbir şey yemeden aç gelmiş, on kişi yavan ekmek dürünüp yemiş” (Makal, 1950, s. 124)

Bu örneklerden yola çıkılarak, yetersiz beslenen öğrencilerin bu problemi ortadan kaldırılmadan çocukların eğitim faaliyetlerinden yeterli verimi alamayacağı düşünülmektedir.

Yetersiz beslenme sorununa ek olarak, maddi sorunlar sebebiyle yeterli kıyafetleri olmayan öğrencilerin okula gelemedikleri görülmüştür. Bu durumun görüldüğü romanlardan biri olan Karapürçek’te, Öğretmen’in kıyafetlerini yıkamasını istediği öğrencilerin bu kıyafetleri yıkanırken yerine giyecekleri başka kıyafetleri olmadığı için kıyafetleri kuruyana kadar okula gelemedikleri görülmüştür. Diğer bir örnek ise Acımak romanında görülmüştür. Bu romanda Zehra Öğretmen, öğrencilerinden birini ayakkabısı kötü olduğu ve kılık kıyafet düzenine uymadığı için ceza olarak derse almamış ve evine göndermiştir. Bu çocuğun giyecek düzgün bir ayakkabı alacak parası yoktur, olsa bile o ayakkabıyı her gün kullanıp eskitmek istemeyecek kadar maddi durumu kötüdür.

Kıyafeti olmadığı için okula gelemeyen öğrencilerin yanında Acımak isimli romanda evinde saati olmadığı için havaya bakarak saati anlayıp okula gelen bir öğrenci de görülmüştür. Bu öğrenci havanın karanlık olduğu günlerde ise saati tahmin edemeyerek derse geç kalmaktadır. Bu örnekten maddi problemlerin öğrencilerin derse zamanında gelmesini etkilediği anlaşılmaktadır.

Maddi problemler sebebiyle okullar yeterince ısıtılamamaktadır. Bu durumun görüldüğü Bizim Köy romanında çetin geçen kış mevsiminde okulu ısıtmak için gerekli olan materyaller bulunmamaktadır. Sobayı yakmak için kullanılabilir odun ve kömür olmaması sebebiyle, maddi durumu diğerlerinden daha iyi olan velilerden okul için tezek istenir. Eğitimin esas materyalleri olan defter ve kitaplar da tezek tutuşturmak için kullanılır. Öğretmen bu durumu şu şekilde anlatmaktadır: “Karakışın en acı günlerini yaşadığımız şubat

ve mart boyunca, bizim sobada yanan tezek yirmiye geçmedi. Tezeği tutuşturmak için defter, kitap komadık evde...” (Makal, 1950, s. 13)

Yakacak bulunup soba yakılsa bile sınıflar dışarıdan daha soğuktur. Sınıfların bu durumu öğrencilerde devamsızlık probleminin ortaya çıkmasına sebep olur. Öğrencilerin devamsızlık yapmayı okula geldikleri zamanlarda da Öğretmen ve öğrencileri sınıftan dışarı çıkıp ısınmayı ipe çekerler. Sınıfların çok soğuk olması kimi zaman okulun paydos etmesine de sebep olur. Isınmak için ders materyallerinin yakıldığı ve sınıfların dışarıdan daha soğuk olduğu bir ortamda ders esnasında dışarı çıkıp ısınmayı düşünen öğrencilerin ve Öğretmen’in derse dikkatini yeterince toplayamayacağı düşünüldükten bu ortamda sürdürülen derslerin öğrenciler için verimli olamayacağına inanılmaktadır. Bu sebeple ısınma imkânlarının bu derece kısıtlı olmasının derslerin devamlılığını ve niteliğini olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır.

Buraya kadar verilen örneklerde görülen kıyafeti olmadığı için okula gelemeyen, yeni ayakkabı alamayan, saate bakamadığından okula geç kalan, okula aç gelip bayılan öğrencilerle maddi durumu iyi olan öğrencilerin eğitimden yararlanma ve başarılı olma durumlarının birbirinden farklı olacağına inanılmaktadır. Bu durumun eğitim eşitliğini olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Nitekim Havada Bulut Yok romanında bu durumla ilgili örnek görülmüştür. Bu romandaki Süleyman Öğretmen bu iki farklı öğrenci grubu arasında maddi şartlar sebebiyle ortaya çıkan eşitsizliği şu sözlerle açıklamıştır:

İki çocuktan birisi, mum ışığı altında kitabını okuyor, öbürü ise kendine ayrılmış özel bir odada, pırıl pırıl yanan elektrik lambasının altında... Mum devriyle elektrik devri arasındaki uzun zaman aralığını hesaba katmayacak mıyız? İkisinin başlangıç noktası bir değil ki. Birisi bilmem kaç yüzyıl ileriden yola çıkıyor, öbürü ise bir o kadar geriden... (Solok, 2012, s. 71).

Bu örnekte, mum ışığı altında ders çalışmak zorunda kalan öğrenci ile kendisine ait odasında parlak lambasının altında ders çalışan öğrencinin arasında maddi şartlardan doğan bir eşitsizlik olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu örneklerde görüldüğü gibi, maddi imkânsızlıklar eğitimi olumsuz yönde etkilemekte ve maddi sıkıntıları olan ailelerin çocukları diğer çocuklardan daha geride olmaktadır.

Maddi problemlerin eğitime olan olumsuz etkisinin yanında fiziki problemlerin de eğitimi olumsuz etkilediği görülmektedir. “Fiziki Problemler” başlığı altında görülen gerek iç gerek dış donanım olarak yetersiz olan okulların ideal eğitim ortamının oluşturulması bakımından yetersiz oldukları görülmüştür. Kan Davası, Bizim Köy ve Yeşil Gece romanlarında eğitim vermek için gittikleri yerlerin okullarının eğitim- öğretim faaliyetleri için uygun olmadığını gören öğretmenlerin, eğitime başlamadan önce okulun fiziksel problemlerini ortadan kaldırıp okulu eğitime uygun hale getirmek için çaba harcadıkları görülmüştür. Bu durumun öğretmenlerin eğitime ayıracakları zamanı fiziksel problemleri ortadan kaldırmak için ayırmalarına neden olarak eğitimi olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Buna ek olarak Bizim Köy romanında okulun yetersiz olması sebebiyle derslerin öğretmenevinde işlendiği ancak burada da binanın damının aktığı ve kuru toprağa oturmak zorunda oldukları için öğrencilerin hastalandığı görülmüştür. Bu örnekte de eğitim ortamının yetersiz koşullarının öğrencilerin sağlıklarını olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Hastalanan öğrencilerin de okula devamsızlık yapmak zorunda kalacağı ya da okula gelseler bile performanslarının hastalık dolayısıyla düşük olacağı düşünülerek eğitimden verim alınamayacağına inanılmaktadır.

Fiziki şartlar bakımından yetersiz okul binalarının bulunduğu şehirlerin yanında Köye Gidenler romanındaki köyde okul binasının bulunmadığı, Ahmet Öğretmen’in ve Durmuş Öğretmen’in dersleri camide işlemek zorunda kaldıkları görülmektedir. Derslerin camide işlenmesinin de bu öğretmenlerin eğitim faaliyetlerini sınırlandırdığı anlaşılmaktadır.

Öğretmenler cuma günleri cuma namazı dolayısıyla dersleri yarım saat erken bitirmek zorunda kalmışlardır. Buradan okulun bulunmayışının öğretmenlerin ideal eğitim için yapacakları faaliyetleri sınırlandırdığı anlaşılmaktadır.

Eğitim faaliyetlerini sınırlandıran ve olumsuz etkileyen olumsuz maddi ve fiziksel koşullar, savaş nedeniyle de ortaya çıkabilmektedir. Bu durumun görüldüğü Suyu Arayan Adam'da mekteplerdeki öğrenci sayısı savaş nedeniyle azaldığı, savaşın getirdiği yıkım sebebiyle de vilayetlerde okul, fabrika ve hastanenin olmadığı görülmektedir. Romanda, savaş şartlarının getirdiği olumsuzluklar şu şekilde anlatılmaktadır: “Hiçbir vilâyette bir fabrika bacası tütmüyordu. Bütün vilayetler fabrikasız, tamirhanesiz, hatta mektepsiz, hastanesizdi” (Aydemir, 1995, s. 88).

Okulun bu denli az olması, toplumun eğitim düzeyinin düşmesine sebep olmaktadır. Okuma- yazma bilen kişi sayısı çok azdır. Buna örnek olarak Öğretmen'in savaştığı cephede kendi bölüğünde sadece 1 kişi okuma-yazma bilmektedir. Bu kişilerin arasında hangi dine mensup olduğunu, bu dinin peygamberinin ismini ve bu peygamberin bugün yaşayıp yaşamadığını, devletin adını, padişahının ismini ve kendi milletini bilmeyen askerler bulunmaktadır. Ve bu askerlerin içinde, köyünde okul bulunan kimse de yoktur. Romanda, Öğretmen tarafından söz konusu askerler şu şekilde anlatılmaktadır: “Köylerinde mektep olan bir tek kişi çıkmadı. Bazı camili köylerde, cami odasında küçük çocuklara imam tarafından Kur'an ezberlettirilmeye çalışıldığını görmüşlerdi. Ama usulü dairesinde ve ayrı bir köy mektebi gören kimse yoktu” (Aydemir, 1995, s. 103-104).

Sonuç olarak ise maddi ve fiziksel problemlerin eğitimin yapıldığı yerin durumunu, öğrencilerin eğitim alma durumlarını, eğitim eşitliğini, öğretmenlerin ve öğrencilerin ders içi motivasyonlarını, öğrencilerin sağlıklarını ve derslerin devamlılığını olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Bu olumsuz durumun ortadan kaldırılarak ideal eğitim ortamının oluşturulmasının ise eğitime gerekli yatırımların yapılmasıyla mümkün olacağı

düşünülmektedir. “Hangi sektöre ait olursa olsun bir sistemin hedeflerini gerçekleştirebilmesi ancak sağlıklı finans kaynakları ve uygun yatırımlarla mümkün olacaktır” (Bayrak, 1997, s. 44).

4.3.Bürokrasiden kaynaklanan problemler. Nitelikli bir eğitim- öğretim ortamının oluşturulması ve eğitimden istenilen verimin alınmasının koşullarından birinin eğitim sürecinde hangi kademedeyken yer alırsa alsın bütün çalışanların işlerinin gereklerini ve sorumluluklarını yerine getirmeleri olduğu düşünülmektedir. Bu kısımda bürokratlar içinde vali, kaymakam, millî eğitim müdürü ve millî eğitim memuru ele alınmakla birlikte okul müdürü ve köy muhtarı gibi bürokrat olmayan ancak ideal eğitimi örseleyen davranışları bulunan kişiler de ele alınmıştır. İnceleme sonucunda ise çeşitli bürokratların ve yöneticilerin öğretmenleri ve eğitimi etkileyecek derecede olumsuz icraatlarda buldukları anlaşılmış olup bunlar ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

4.3.1.Bürokratların ilgisizliği. Bu tezin “İdealizmi Örseleyen Unsurlar” başlığı altında ele alındığı gibi öğretmenleri, öğrencileri etkileyen ve bunlar dolayısıyla da ideal eğitim ortamının oluşturulmasını engelleyen pek çok olumsuz unsur bulunmaktadır. Bürokratların ve yöneticilerin, bu unsurları ortadan kaldıracabilecek ya da sorunları ortadan kaldırmada öğretmenlerle iş birliği yapabilecek önemli kişiler olduğu düşünülmektedir. Ancak incelenen romanlarda bazı bürokratların ve yöneticilerin eğitimin ve öğretmenlerin sorunlarına karşı ilgisiz kaldığı görülmüştür.

Yeşil Gece romanında, Anadolu’ya gitmek istemeyen öğretmenlerin, Anadolu’da öğretmensiz kalan okulların olduğu ve halkın eğitimsiz kalması gibi pek çok problemin bulunduğu bir ortamda, Maarif Nezareti’nde Tedrisat-ı İptidaiye Şube Müdürü ile İdadi Müdürü’nün bakanlıkta ciddi bir şekilde usumru dolmasının yapılması hakkında tartıştıkları görülür. Bu kişilerin eğitim sorunlarını tartışmak gibi eğitim için yararlı bir faaliyet yapmak

yerine mesai saatinde eğitim ile alakası olmayan bir konuyu tartışmalarından eğitime ve eğitimin sorunlarına karşı ilgisiz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Benzer durumun görüldüğü Kan Davası romanında da Yukarı Sazan isimli köyün gerek bürokratlar gerekse civardaki yerleşim yerlerinin halkı tarafından unutulmuş bir köy olup “...meçhul bir ay ili” (Güntekin, 1960, s. 89) olarak nitelendirildiği görülür. Bürokratlar, köy ile birlikte bu köyün okulu hakkında da bilgi sahibi değillerdir. Bu köyde bir okulun olduğu bilinmekle birlikte “Fakat, bugün bu mektepten ne kalmış olduğunu kimse bilmiyor” (Güntekin, 1960, s. 89). Buraya gerekli yardımı yapması gereken bürokratların, köyün zor durumunu ancak Ömer Öğretmen’in köye gönüllü olarak öğretmenlik vazifesi için gitmesinden sonra öğrenip gerekli yardımları yapmaya başladıkları görülür. Buradan bürokratların eğitim ve eğitimin sürdürüldüğü okullara karşı ilgisiz kaldığı anlaşılmaktadır.

Aynı romanda, bürokratların, öğrencilerin durumlarıyla da ilgilenmediği görülür. Örnek olarak, Ömer Öğretmen’in eşkıyalık yaparken yakalanan kimsesiz ve fakir 13 öğrencisi halk tarafından istenmez. Halkın bu öğrencilerin gönderilmesi için yazdığı çeşitli dilekçeler sonucunda, Yukarı Sazan Köyü’ndeki okulun yatılı okul statüsüne uygun olmadığı gibi çeşitli gerekçelerle bu öğrenciler okuldan alınıp farklı işlere yerleştirilir. Ancak bu yerleştirme sonrasında öğrencilerin kontrolleri yapılmaz. Bunun sonucunda da çocuklar gittikleri iş yerlerinde çok çalıştırılır ve şiddet görür. Bu şartlar altında çalışan çocuklardan biri de hastalanıp ölür. Buradan bürokratların ilgisizliğinin öğrencilerin hayatlarının ve hayat standartlarının olumsuz etkilenmesine sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, bürokratların kendi vazifeleri olan öğrencilerin durumlarıyla ilgilenme, okulların durumlarıyla ilgilenme ve eğitimin sorunlarıyla ilgilenme gibi işleri yerine getirmemesinin, okulların bakımsız kalması, öğrencilerin zarar görmesi ve eğitimin sorunlarının devam etmesi gibi olumsuz durumlara yol açtığı görülmektedir.

4.3.2. Bürokratların güçlü kişilerin lehine hareket etmesi. “Halktan Kaynaklanan Problemler” başlığı altında yer alan “Zengin Kesimin Bürokrasi ve Öğretmenler Üzerinde Baskı Kurması” alt başlığında zengin insanların ellerinde bulunan gücü öğretmenleri ve bürokratları kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek için kullandıkları üstünde durulmuştur. Bu duruma paralel bir şekilde incelenen romanlarda güçlü ve mevki sahibi kişilerin istekleri doğrultusunda karar alan bürokratların ve yöneticilerin varlığı da görülmektedir. Bu bürokratlar ve yöneticiler söz konusu tutumlarıyla eğitime ve öğretmenlere zarar vermişlerdir.

İlk olarak, bürokratların mevki sahibi kişilerin isteğiyle öğretmenleri kovdukları görülür. Bu durum Havada Bulut Yok romanında ortaya çıkar. Bu romandaki bir öğretmen, öğrencisine şiddet uygular. Ancak bu öğrenci, nüfuzlu bir kişinin sütünesinin torunudur. Bu sebeple söz konusu nüfuzlu kişi okula gelerek Müdür’e, bu öğretmenin okuldan kovulmasını emreder. Bu kişinin isteği üzerine de öğretmen okuldan kovulur. Bu örnekte, mevki sahibi kişinin yöneticinin üzerinde emir verebilecek derecede etki sahibi olduğu görülmektedir.

İkinci olarak, romanlarda bürokratlar mevki sahibi kişilere ve bu kişilerin tanıdıklarına da ayrıcalık tanımaktadır. Örnek olarak, Denizin Çağırışı’nda, Kaymakam, babası zengin olan bir öğrenci için Okul Müdürü’nden ve Öğretmen’den iltimas ister. Bu kişilere okulda tanınan ayrıcalığın yanında görevlendirmelerde de ayrıcalık tanınıp bu kişilerin iyi mevkilere yerleştirildikleri görülmüştür. Örnek olarak, Havada Bulut Yok romanında, Süleyman Öğretmen’in yazdığı “Yoksulluğun Kaldırılması” isimli makaleden sonra soruşturma yapmak için köye gelen Müfettiş, bulunduğu müfettişlik görevine tanıdıkları vasıtasıyla gelen bir kişidir. Diğer bir örnek olarak ise, Damga romanında Rıfkı Bey isimli bir kişi Malumat-ı medeniye (Osmanlı Vatandaşlık Eğitimi) isimli bir dersin öğretmeniymen güçlü tanıdıkları sayesinde büyük bir diplomat olur. Bu örneklerden bazı bürokratların görevlendirmelerde

liyakate önem vermeyip kişilerin referanslarına ve nüfuzlu kişilerin isteklerine göre hareket ettikleri anlaşılmaktadır.

Bu kişilerin görevlendirmelerde liyakati gözetmemeleri de öğretmenlere zarar vermektedir. Örnek olarak, Mahşer romanında Eğitim Bakanlığındaki Müdür, paşa yakını olan bir kişiyi ulaşım problemi olmayan bir yerde görevlendirir. Buna ek olarak iş rica eden bir kadını da hızlı bir şekilde Aksaray’da piyano öğretmenliği vazifesine atar ve kadına yakın illerde boşluk olursa onu daha yakına tayin etme sözünü de verir. Ancak Müdür, savaş gazisi olan Nihad’ a, onun yüksek mevkiden tanıdıklarının olmaması sebebiyle boş yer yok diyerek görev vermez. Müdür’ün bu davranışı, Nihad Öğretmen’in mesleğini yapamamasına ve aç kalmamak için başka işlere yönelmesine sebep olur. Buradan, liyakati gözetmeden yüksek mevkide bulunan kişilerin hatırıyla görevlendirme yapan bürokratların, öğretmenlerin işsiz kalmasına sebep olarak öğretmenleri olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Bürokratların bu tutumlarının diğer bir olumsuz etkisi ise Yeşil Gece romanında görülür. Maarif Müdürü, halkı tesiri altına alan nüfuzlu kişiler karşısında etkisiz kalıp gücü elinde tutan bu şahıslara göre hareket eder. Söz konusu bürokratin bu denli yetersiz olduğu bu ortamda ise bazı güçlü kişilerin gelen öğretmenleri istediklerini yapma durumlarına göre Sarıova’da barındırdıkları, tam tersi olduğu durumlarda ise öğretmenlerin gitmelerine sebep oldukları görülmüştür. Örnek olarak, romandaki nüfuzlu kişilerden biri olan Hâfız Eyüp Efendi, Şahin Öğretmen’e, bir önceki öğretmeni gönderişini şu sözlerle anlatmıştır: “Selefiniz maalesef, pek mazbut-ül’ahlâk bir zat değildi. ‘Müslüman mahallesinde salyangoz satılmaz.’ mesel-i meşhurundan tegafül etti ve rızk-ı maksumunu başka bir yerde aramak mecburiyetinde kaldı” (Güntekin, 1963, s. 44).

Bu örnekten, bürokratların mevki sahibi kişiler karşısında etkisiz kalarak o kişilerin her isteklerini yerine getirmelerinin bu kişileri daha güçlü hale getirdiği anlaşılmaktadır. Bürokratlar sayesinde güçlenen bu kişiler, Yeşil Gece romanında olduğu gibi, bu gücü

kasabaya gelen öğretmenleri kendi istekleri doğrultusunda hareket ettirmek için kullanırlar.

Bu durum, kasabadan gönderilme tehlikesi yaşayan öğretmenleri ve bu öğretmenler vasıtasıyla da eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Sonuç olarak bürokratlar güçlü kişiler karşısında etkisiz kalma gibi sebeplerle mevki sahibi kişilerin isteklerini yerine getirerek öğretmenlerin işsiz kalmasına ve öğretmenlere düşman kişiler karşısında öğretmenlerin gerekli desteği görememesine sebep olmuşlardır.

4.3.3. Bürokratların görev ve sorumluluklarını yerine getirmemesi. Eğitim sürecinde en alt kademededen en üst kademeye kadar her kişinin üstüne düşen sorumluluğu yerine getirmelerinin ideal bir eğitim ortamı oluşturulabilmesi için önemli olduğuna inanılmaktadır. Bu kademelerden herhangi birinde bulunan kişilerin görevlerini yerine getirmemelerinin ise eğitimi olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Nitekim incelenen romanlarda görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyen bürokratlar ve bu bürokratların ortaya çıkardığı sorunlar görülmüştür.

Bu bürokratların içinde mesleği ve icraatları hakkında düşünmekten ve sorumluluk almaktan kaçan bir idareci görülmüştür. Havada Bulut Yok isimli romanda bir lisede müdürlük yapan bu kişinin “ Biz ne diye kafamızı yoralım? Bizim yerimize onlar düşünür, emir verir, biz de yaparız. Günün birinde bana umum müdürlük filan verseler, iki gün dayanmam vallahi! Yoo! Ben o kadar düşünmeye gelmem” (Solok, 2012, s. 74) sözlerinden, onun düşünüp icraat yapmak yerine kendisine verilen emirleri sorgulamadan uygulamayı tercih eden bir idareci olduğu anlaşılır.

Okuldaki görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyen müdürlere ek olarak, görev ve sorumluluklarını başka kişilere yükleyen bir müdürler de görülmüştür. Biz İnsanlar romanında okul dışındaki işlerine daha fazla önem vermesi sebebiyle okulla ilgili görev ve sorumluluklarını Celal isiminde bir öğretmene yükleyen Müdür, bu işlerin durumunu da hiç takip etmemektedir. Bu örnekteki kişinin, okul dışındaki işlerini okuldaki işlerinden önemli

tutarak esas görevlerini takip etmemesinden mesleğinin getirdiği görev ve sorumlulukları önemsemediği anlaşılmaktadır.

Bu örneklerde görülen idarecilerin düşünmekten kaçma ve sorumlulukları başka kişilere yükleme tutumları, eğitim sürecinin ideal olarak nitelendirilecek düzeye ulaşmasına engel olacağını ve eğitim sürecinde pek çok aksaklığın meydana gelmesine sebep olacağını düşündürmektedir. Nitekim Hababam Sınıfı isimli romandaki idarecilerin vazifelerini gerektiği gibi yerine getirmediikleri ve bu sebeple de okulda öğrencileri de etkileyen pek çok problemin meydana geldiği görülmüştür. Örnek olarak, okul idarecileri okula müfettiş geldiği günlerin dışında öğrencilere kötü yemekler çıkartmışlardır. Bir öğrenci bu durumu “Teftiş boyunca iki günde bir tulumba tatlısı çıkar, yemeklerin yüzüne biraz olsun bakılırdı. Sonra yine eski hamam, eski tas...” (İlgaz, 1968, s. 161) şeklinde anlatır. Öğrencilere verilen yiyecekler de öğrencilerin; çürük zeytin, tuzlu kauçuk ve sinekli pekmez olarak adlandıracakları ve içinden kurt çıkacak kadar kötüdür. Nitekim okul yemekhanesinde verilen fasulye ve pilav yemeği öğrencileri zehirlemiştir.

Aynı romanda okul yönetiminin öğrencilere verilmesi gereken malzemeleri de eksik verdiği görülmüştür. Örnek olarak, okul yönetimi öğrencilere kravat vermiş ancak gömlek vermemiştir. Bu sebeple maddi durumu iyi olmayan bir öğrenci, Müfettiş’in okulu ve öğrencileri teftişi sırasında gömlek niyetine yakasına karton bağlar. Buradan okul yöneticilerinin görevlerini yerine getirmemelerinin öğrencilerin haklarını alamamalarına sebep olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen romanlarda öğrencilere karşı görevlerini yerine getirmeyen köy ihtiyar heyeti görülür. Mesleki sorumluluklarını yerine getirmeyen bu kişilerin Köye Gidenler romanında olduğu gibi öğretmenlerin derslerini camide işlemek zorunda kalmalarına; Yeşil Gece ve Havada Bulut Yok romanlarındaki öğretmenlerin de okullarda konaklamalarına sebep olmuşlardır. Oysa 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu’nun 16.

maddesi, okul ve öğretmen evi yapma sorumluluğunu bu kişilere vermektedir. Söz konusu kanun şu şekildedir:

Köy öğretmenlerinin tayin edilecekleri okulların binaları ve öğretmen evleri Maarif Vekilligince verilecek planlara göre Köy Kanununa tevfikan, bölge ilk tedarik müfettişi ile gezici başöğretmenin nezaretinde köy ihtiyar heyetleri tarafından yaptırılır ve öğretmen tayin edilecek köylere keyfiyet üç yıl önce bildirilir. Köy bütçesinde de ona göre tedbirler alınır. Öğretmen işe başlamadan evvel okul binası ile öğretmen evi tamamen bitirilir. Köy okulları binalarının tamiri ve okulun daimi masrafları köy ihtiyar heyetlerince temin edilir (TBMM, 1940, s. 234).

Sonuç olarak, bürokratların ve sorumluluk sahibi kimi kişilerin görevlerini yerine getirmemelerinin hem öğrencilere hem öğretmenlere olumsuz etkisi olduğu görülmüştür. Bu durumun öğrencilere olan etkisi, öğrencilerin yetersiz ve sağlıksız şartlarda, gerekli materyalleri alamadan eğitimlerini sürdürmelerine sebep olmaktadır. Öğretmenlere olan etkisi ise; öğretmenlerin barınma sorunları yaşamasına ve eğitim- öğretim yapılabilecek ortam bulamamaları mağdur olmalarına sebep olmaktadır. Her iki olumsuz etki dikkate alındığında ise yapılmayan ya da eksik yapılan icraatlar, genel olarak eğitim faaliyetlerinin niteliğini olumsuz etkileyecektir.

4.3.4. Bürokratların öğretmenlere destek olmaması. Bir süreç olan eğitim, bu sürecin içinde yer alan her kişinin birbirini desteklemesiyle birlikte ideal olarak adlandırılabilir bir noktaya gelebilecektir. Bu kişiler arasında desteğin olmaması durumunda ise yapılan icraatların başarıya ulaşma ihtimali azalacak ve eğitimde istenilen düzeye ulaşamayacaktır. İncelenen romanlarda bu düşüncüyü destekler şekilde öğretmenler tarafından yapılan icraatların çeşitli bürokratlar tarafından desteklenmediği ve öğretmenlerin yaşadığı problemlerde bürokratların öğretmenlerin yanında durmadığı görülmüştür.

Bu durumun görüldüğü Karapürçek romanında, Millî Eğitim Memuru'nun, halk için faydalı icraatlar yapmak isteyen Öğretmen'i bu konuda desteklemek yerine, ona yeni icraatlar peşinde koşmayı gelen öğrencileri okutup durumu idare etmesini tavsiye ettiği görülmüştür. Söz konusu memurun kullandığı görülen bu idare etmek kavramının ise, köylünün eğitimden ve medeniyetten uzak kalmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

Bazı romanlarda da bürokratların, öğretmenlerin ideal eğitim ortamı oluşturmak için yaptıkları olumlu icraatları desteklemedikleri gibi kimi zaman öğretmenlere cezai yaptırım ve baskı da uyguladıkları görülmüştür. Örnek olarak, Havada Bulut Yok ve Köye Gidenler romanlarında, içinde buldukları köyü ve bu köyün problemlerini duyurmak amacıyla yazılar yazan öğretmenler, bundan hoşlanmayan çeşitli bürokratların yaptırımlarına maruz kalmışlardır. Havada Bulut Yok romanında, halkın fakirliğini sona erdirmek hakkındaki fikirlerini yazdığı “Yoksulluğun Kaldırılması” isimli makalesini Dünyaya Bakış isimli bir dergide yayımlatan Süleyman Öğretmen'e bundan hoşlanmayan bürokratlar tarafından inceleme başlatılmış ve sonrasında mesleğinden el çektirilmiştir.

Benzer durum Köye Gidenler romanında da bulunmaktadır. Ahmet Öğretmen'in köyün okulunun olmaması gibi problemleri yazıya döküp dergide yayımlatması bazı bürokratların hoşuna gitmez. Bu sebeple Ahmet Öğretmen ifade verir ve siciline geçen bir kınama cezası ile birlikte sonu mesleğinden el çektirilmesine varan bir dizi yaptırıma maruz kalır. Teftiş için köye gelen Müfettiş, Ahmet Öğretmen'e bu yazısından dolayı kızıp ona bu işlerle uğraşmak yerine öğrencilerin devamını sağlamasını söyler. Ahmet Öğretmen'le yazı hakkında görüşmek isteyen Kaymakam da ona karamsar olduğunu, köylünün bitli olmadığını olsa bile sorunun yazmakla çözülmeyeceğini söyler. Kaymakam'a göre okulların amacı yazar yetiştirmek değildir ve yeni şeyler yazmak yerine geçmişte yazılanları okumak yeterlidir. Sonrasında Emniyet Amiri de Ahmet Öğretmen'i yazısından dolayı aşağılar ve ona “Sen ne karışyorsun köylünün bitine, kirine? Devlet senden mi akıl alacak!” (Makal, 1998, s. 83) der.

Bu yazıdan dolayı Ahmet Öğretmen'e yaptırım uygulayan diğer bir kişi olan Vali de bu yazıyı okumayıp Maarif Memuru'nun ve Kaymakam'ın sözleriyle hareket eder.

Ahmet Öğretmen'e soruşturma açan bürokratların, yazıyı okumadan duyduklarıyla hareket eden Vali'nin, sorunun yazarak çözülemeyeceğini söyleyen Kaymakam'ın ve Ahmet Öğretmen'in yazmasını devlete akıl vermek olarak algılayan Emniyet Amiri'nin bu tutumundan, bu kişilerin sorunları çözmek yerine gizleme fikrinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum, gittikleri yerleri eğitim ile kalkındırmayı amaçlayan öğretmenlerin motivasyonlarının düşmesine ve halk ile eğitimin mevcut olan sorunlarının devam etmesine sebep olmaktadır.

İncelenen romanlarda bürokratların gerekli desteği vermeyerek sebep olduğu diğer bir olumsuz durum ise öğretmenlerin ideal bir eğitim için yaptıkları icraatların başarıya ulaşmasını geciktirmek ya da engellemektir. Örnek olarak Havada Bulut Yok romanında, Süleyman Öğretmen'in fakir öğrencilerin okulda çalıştırılarak hem maddi imkânlarının düzeltilmesi hem de eğitimlerine daha iyi bir şekilde devam ettirilmesi fikrine karşı Okul Müdürü "Kafanızı bu işlere yoracağınıza, tavlada şeş-beş ile hangi kapıları alabileceğinizi düşünseniz daha rahat edersiniz" (Solok, 2012, s. 74) demiştir. Yine Süleyman Öğretmen'in Müdür'e ilettiği taşradan gelen öğrencilerin kontrollü bir şekilde yaşamasını sağlayacak yurt yapma fikrinin de Müdür tarafından "Olmayacak işlerle boş yere kafanızı yoruyorsunuz" (Solok, 2012, s. 108) denilerek reddedildiği görülmüştür. Müdür'den gerekli desteği alamayan Süleyman Öğretmen; odasında fotoğraf yapıstırıp grafik oluşturan Millî Eğitim Müdürü'nün, mesai saatinde uyuyan memurların bulunduğu İskân Müdürlüğü'nün, anlamadığı bütün işlere hayır diyen Millî Emlak Müdürü'nün ve Süleyman Öğretmen'in kendisinden isteklerini her seferinde unutan Belediye Başkanı'nın da yardım etmemesi sebebiyle, planladığı icraatları hayata geçirememiştir. Bunun sonucunda ise gerekli yurdun yapılmayıp öğrencilerin korunamaması sebebiyle şehir dışından gelen bir öğrenci gece vakti kahvede bıçaklanmıştır.

Buradan bürokratların öğretmenlere gerekli desteği sağlamamalarının öğrencilere de zarar verdiği anlaşılmaktadır.

Öğretmenin işlerini ve fikirlerini desteklemeyen diğer bir idareci Resim Öğretmeni romanında görülür. Müdür, yeni bir şeyler üretmeyip yapılan işlerden kendisininmiş gibi faydalanan ve mebus olmayı planladığı için hiçbir mesuliyet gerektiren işi kabul etmeyen bir kişidir. Bu kişi, Mehmet Öğretmen'in ideal bir eğitim ortamı yaratmak adına planladığı icraatların hiçbirine destek vermez, ancak bu icraatların başarılı olmaları durumunda kendisi yapmış gibi övgüleri üstlenir. Örnek olarak, Müdür, Mehmet Öğretmen'in üşüyen fakir öğrenciler için bir şeyler yapma teklifini bakarız diyerek geçirir. Bunun üzerine Mehmet Öğretmen, Kimgilzade isimli bir eşraftan maddi yardım alarak öğrencilerin problemini çözer. Müdür ise, öğrencilerin problemini maddi yardımla çözen bu kişiyle fotoğraf çektirip yayınlatarak Mehmet Öğretmen'in icraatını kendisinin yürüttüğü Halkevi'nin bir işiymiş gibi gösterip takdirleri toplamaya çalışır. Buradan, söz konusu idarecinin Mehmet Öğretmen'e destek olmayan bir kişi olmakla birlikte onun başarılarını da çalan menfaatçi bir kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Öğretmenin bürokratlardan gerekli desteği alamadığı görülen diğer bir roman Bizim Köy romanıdır. Öğretmen, çalıştığı okulun eksikliklerine dikkat çekmeyi amaçlayarak eğitim toplantısına katılır. Ancak, Millî Eğitim Memuru'na kendi okulunun durumundan bahsettiğinde bu kişi Öğretmen'e “Yazarsın yazarsın o okul; dersin dersin o okul... Yok işte! Sizin okul için Bakanlık bütçesinde de ilçe bütçesinde de ödenek yok!... Ne söyleyip duruyorsun? Duvarın dibinde okut. Okutmazsan köylünün yumurtasını ye, yat arkaüstü...” (Makal, 1950, s. 136) cevabını verir. Bu örnekte, bürokratin ödenek gerekçesiyle Öğretmen'e gerekli desteği vermemekle birlikte ona çözüm olarak köylünün imkânlarından faydalanıp çalışmamayı gösterdiği görülmüştür.

Bürokratların, öğretmenlerin işlerine destek olmamakla birlikte öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlarda da yanlarında olmadığı görülmüştür. Köye Gidenler romanında, okul olmadığı için derslerin camide işlenmesinden rahatsız olan ve caminin anahtarını öğretmenlere vermek istemeyen bir imam karakteri bulunmaktadır. İmam ile Ahmet Öğretmen ve Durmuş Öğretmen arasında yaşanan bu sorunda Müfettiş'in öğretmenleri desteklemediği görülmüştür. Bu kişi, Ahmet Öğretmen'e, köy hocalarıyla uğraşmamasını ve hocalardan artan çocukları okutmasını söylemiştir.

Karapürçek romanında da, Öğretmen'e atılan bir iftira sonucunda soruşturma için gelen Müfettiş, soruşturma esnasında delili olmamasına rağmen ona ön yargı ile yaklaşır ve onu mesleğinden men eder. Resim Öğretmeni romanında da Mehmet Öğretmen'in, bir bayan meslektaşının resmini çizmesi sonrasında dedikodular çıkar. Halkın çıkardığı bu dedikodulardan sonra Okul Müdürü öğretmenlerini desteklemek yerine, dedikodulardan kurtulmak için Maarif Müdürü'nden bayan öğretmenin başka bir yere tayin edilmesini ister.

Buraya kadar görülen örneklerdeki olumsuz bürokrat davranışlarının, öğretmenlerin mesleki motivasyonlarını kaybetmelerine ve mesleklerinden uzaklaşmalarına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Örnek olarak, Denizin Çağırışı romanında, başlangıçta mesleğine dair ideallere sahip olan Öğretmen, Kaymakam'ın ve Millî Eğitim Memuru'nun ödenek ve sorumluluk gerekçeleriyle bu ideallerin önüne geçmeleri yüzünden ideallerini ve mesleğine olan isteğini kaybeder. Öğretmen, söz konusu bürokratlar karşısında kendi durumunu şu sözlerle anlatmaktadır: "Okulun yıkık duvarlarına bir taş konduramayan zavallı tüysüz delikanlının mumdan cenneti, mumya suratlı millî eğitim memurunun ve topal kaymakamın uğursuz ellerinde nasıl da eriyivermişti. Onlara her başvuruşumda sorumluluk, tahsisat ve 'çizmeden yukarı' karşıma dikiliyordu" (Bilbaşar, 2013, s. 18).

Bu örnekte, bürokratların destek olmaması sebebiyle Öğretmen'in okulun duvarlarına bir taş koyamayacak kadar bile icraat yapamadığı görülmüştür. Öğretmen, öğretmenlik

hayatında karşılaştığı bu durum sebebiyle çalıştığı yerden kaçır gibi uzaklaşarak İzmir'e gitmiştir.

Bu romanlarda, bürokratların eğitim kurumlarını donatıp güçlendirmemekle birlikte öğretmenlerin bu yöndeki çalışmalarına gerekli desteği vermedikleri görülmüştür. Bunun yanında, öğretmenlere destek olmayan, öğretmenlerin olumlu icraatlarını cezalandıran, köylünün yumurtasını yiyip yatmaları yönünden öğretmenlere nasihat veren ve öğretmenlerin sorunlarında öğretmenlerin aleyhine davranan bürokratlar, öğretmenlerin mesleki motivasyonlarını kaybetmelerine ve ideal eğitim için yapılacakların yapılamayarak öğrencilerin ve eğitimin olumsuz yönde etkilenmelerine sebep olmuşlardır.

4.3.5. Diğer problemler. İncelenen romanlarda bürokratların buraya kadar ele alınanlardan farklı olumsuz fikir ve davranışları ile bunların sebep olduğu çeşitli olumsuz durum da görülmüştür. Bunlardan biri bürokratların kişisel fikirlerini mesleklerine yansıtarak öğretmenler üzerinde baskı kurmalarıdır. Bu durumun görüldüğü Köye Gidenler romanında, Müfettiş din dersinden başka dersi kabul etmez ve namaz kılmadıkları ve oruç tutmadıkları gerekçesiyle Ahmet Öğretmen'i ve Durmuş Öğretmen'i olumlu rapor vermemekle hatta meslekten uzaklaştırmakla tehdit eder. Bu örnekten söz konusu kişinin mesleki kararlarını somut icraatlara değil kişisel görüşlerine dayanarak verdiği anlaşılmaktadır. Müfettiş'in öğretmenlerin mesleki davranışlarını dikkate almadan kişisel görüşleri doğrultusunda hareket etmesinin ise eğitim ve öğretmenler için olumsuz bir durum olduğu düşünülebilir.

Bürokratların mesleklerine şahsi fikirlerini karıştırmalarının meydana getirdiği sorunlardan başka, öğretmenler ile bürokratların fikir ayrılığı yaşamaları da eğitim ve öğretmenler açısından olumsuz bir durumdur. Örnek olarak, Yeşil Gece romanında Şahin Öğretmen'in ana dili dersini Lisan-ı Osmani olarak değil Türkçe olarak adlandırması Maarif Müdürü'nü sinirlendirir ve bu yüzden bu kişi Şahin Öğretmen'i kovmayı düşünür.

Ana dili derslerimizi programa “Türkçe” diye yazdığım için Maarif Müdürü az kaldı beni mektepten kapı dışarı ediyordu. Bu memlekette en yüksek maarif memuru dilimizin adını söyletmez, “Lisan-ı Osmani” yerine “Türkçe” dememizi bir cinayet sayarsa o memleketi idare eden hükümete milliyetperver denir mi? (Güntekin, 1963, s. 55)

Bu örnekte idarecisi ile farklı fikre sahip olan Öğretmen’in okuldan kovulma tehlikesi yaşaması, yaşanan fikir ayrılıklarının öğretmenlerin aleyhine sonuçlar ortaya çıkarabileceğini göstermektedir.

Denizin Çağırışı romanında, Kaymakam, öğrencilerin yetiştirilmesinin esas olduğu fikrine aykırı hareket ederek öğrencilerin sınıflarını geçmesinin esas olduğunu savunur. Kaymakam’ın sahip olduğu bu fikrin, genel olarak kişilerde olumlu davranış değişikliklerinin yapılması planlanan eğitime zıt bir fikir olduğu düşünülmektedir.

İncelenen romanlarda görülen bürokratlardan kaynaklı olumsuzluklar, bürokratların kişiliklerinden de kaynaklanabilmektedir. Örnek olarak, Havada Bulut Yok romanındaki Lise Müdürü’nün “Biz ne diye kafamızı yoralım? Bizim yerimize onlar düşünür, emir verir, biz de yaparız. Günün birinde bana umum müdürlük filan verseler, iki gün dayanmam vallahi! Yoo! Ben o kadar düşünmeye gelmem” (Solok, 2012, s. 74) sözlerinden, onun düşünmeyi ve sorumluluk almayı sevmeyen bir karaktere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu kişinin mesleği ve sorumlulukları hakkında hiç düşünmeden sadece kendisine gelen emirleri uygulayarak yürütmeyi tercih ettiği bu tip müdürlük, ideal eğitim ortamının oluşturulmasını olumsuz yönde etkileyecektir.

Olumsuz karaktere sahip olan diğer bir bürokrat Vurun Kahpeye romanında bulunmaktadır. Maarif Müdürü’nün, kasabaya gelen kadın öğretmenlere kötü niyetle yaklaşım onları kullanmaya çalıştığı ve amacına ulaştıktan sonra da çeşitli sebeplerle bu öğretmenleri kasabadan sürdüğü görülür. Bu kişinin eğitime ilgisiz ve meslek etiğine aykırı davranan bir kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Romanlarda görülen olumsuz kişiliğe sahip bürokrat karakterlerden biri de Karapürçek romanında bulunmaktadır. Bu romandaki köylülerin söylediği “ ... gusura galma, mamır gısmı bize poha bakar gibi bakar Mallim bey...” (Arısoy, 1958, s. 18) sözünden, köylüleri küçümseyen memurların varlığı görülmüştür. Söz konusu memurların köy halkını küçümsemesi, ideal bir eğitim için halkla kurulması gereken olumlu ilişkileri engelleyerek eğitime zarar vermektedir.

İncelenen romanlarda görülen diğer bir olumsuz bürokrat davranışı ise bürokratların öğretmenleri halk içinde kötü duruma düşürmeleridir. Köye Gidenler romanında, Müfettiş ve Vali halkın yanında Ahmet Öğretmen’i ve Durmuş Öğretmen’i çeşitli sözlerle küçümseyip aşağılar. Örnek olarak, dersi dinlemeye gelen Vali o sırada işlenen İnekle Sinek isimli manzumeyi beğenmez ve çocukların sadece dinî ve millî duygulara ihtiyacının olduğu söyleyerek Ahmet Öğretmen’in dersine müdahale eder. Bu kişilerin halkın önünde yaptığı acımasız eleştiriler, Ahmet Öğretmen’in halkın gözünde cahil ve gerekli bilgileri vermeyen bir kişi olarak tanınmasına sebep olmuştur. Nitekim Ahmet Öğretmen’in bu durumunu gören köy halkı, onun hakkında “Her şeyin bir annayanı olur. Bizim öğretmenler her bir şeye bakmıyorlarmış bakın. Biz ne biliriz” (Makal, 1998, s. 62) diye düşünmüştür.

Bürokratlardan kaynaklı problemlerin hepsi ele alındığında, görev ve sorumluluklarını önemsemeyen, yerine getirmeyen ve kötüye kullanan bürokratların eğitimle ilgili işlerin aksamasına ya da yerine getirilmemesine, ideal eğitim için gerekli olan bürokrat ve öğretmen iş birliğinin sağlanamamasına, idealist öğretmenlerin görevlerini yerine getirmekte zorlanmalarına ve öğretmenlerin kendilerini yalnız ve tehlikede hissetmelerine neden olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.4.Öğretmenlerden kaynaklanan problemler. İdeal eğitim ortamının oluşturulmasını olumsuz yönde etkileyen diğer bir faktör de öğretmenlerin olumsuz fikir ve tutumlarıdır. İncelenen romanlarda, olumsuz fikir ve tutumlara sahip öğretmenlerin arasında

Acımak romanındaki Zehra Öğretmen gibi ana kahramanlar olduğu gibi ana kahramanların birlikte çalıştıkları ya da isimlerini ve yanlış icraatlarını başkalarından duydukları öğretmenler de bulunmaktadır.

4.4.1. Meslek etiğine aykırı davranan öğretmenler. Her meslekte olduğu gibi öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik değerler bulunmaktadır. Öğretmenlerden bu değerlere uygun davranması beklenir. Bunun aksi olduğu durumlarda söz konusu etiğe aykırı davranışlar sergileyen öğretmenlerin hem kendileri hem de meslekleri hakkında olumsuz düşünceler ortaya çıkacaktır. Nitekim incelenen romanlarda mesleki değerlere aykırı davranan öğretmenlerin, halkın öğretmenler hakkında ön yargı sahibi olmasına sebep oldukları görülmüştür.

Bu durumun örneği Karapürçek romanında ortaya çıkar. Bu romanda köye gelen eski öğretmenlerin meslek etiğine uygun olmayan davranışları sebebiyle köy halkı öğretmenlere güvenmemektedir. Örneğin, eski zamanda köye gelen bir öğretmen, kız öğrencisi ile yakınlaşmış ve evlenmiştir. Bu kişinin davranışı, köylülerin okuldan, eğitimden ve öğretmenlerden uzaklaşmalarına ve kız çocuklarını okula göndermemelerine sebep olmuştur. Buna ek olarak, bu kişinin sergilediği davranış, köye yeni gelen Öğretmen'e karşı köy halkın ön yargılı olmasına sebebiyet vermiştir.

Buna benzer durum Damga romanında da görülür. Bu romanın kahramanı olan İffet Öğretmen, ders vermek için gittiği evin evli hanımıyla gizli aşk yaşar. Bu hatasının sonucunda ise, aşkın ortaya çıkacağı bir akşam sevgilisinin adına zarar gelmemesi için kendisine hırsız süsü verip hem hapis cezası alır hem de "Lekeli bir adam nasıl muallim olur?" (Güntekin, 1977, s. 73) diyerek öğretmenlik mesleğini bırakmak zorunda kalır.

Öğrencisiyle ve velisiyle gönül ilişkisi yaşayan bu öğretmenlerden başka, öğrencisinden rüşvet alan öğretmen de vardır. Biz İnsanlar romanındaki Celal isimli öğretmen, kendisine yiyecek getiren Trabzonlu Hüseyin isimli bir öğrencinin okuldan

kaçmasını görmezden gelir. Onun bu davranışı neticesinde, öğrenci disiplin problemini daha fazla arttırarak okula sarhoş gelir. Buradan, öğrencisinin disiplin dışı davranışlarını görmezden gelen Celal Öğretmen'in, öğrencinin disiplin probleminin daha da artmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Benzer durumun görüldüğü Karapürçek romanında da köyde görev yapmış olan eski bir öğretmen, okula gelmeyen çocukları idare eder. Bu kişi okula devam eden yirmi, otuz civarı öğrenci varken okul kayıtlarına 96 öğrencinin geldiğini ve bu öğrencilerin de az sayıda devamsızlıkla ve yüksek notlarla sınıfı geçtiklerini yazarak altına Millî Eğitim Memuru ile birlikte imza atar. Bu kişinin kanun dışı bu davranışı, çocukların eğitim haklarının ellerinden alınmasına sebep olmakla birlikte kendisinden sonra gelen romanın başkahramanı olan Öğretmen'i de zor durumda bırakır. Romanın kahramanı olan Öğretmen, kanunu uygulayıp çocukları okula getirmek istediği zaman, eski öğretmenden dolayı kanunu ciddiye almayan köylüler tarafından dirençle karşılaşır. Çocuğunu okula göndermek istemeyen bir köylü, ana kahraman olan Öğretmen'e “Senden evveli heç mi mallim görmedik? Hepsi de okumuş adamlardı. Onnar bilmezler miydi kanunu sencileyin? Kanunu mânunu sen geldin çıkardın” (Arısoy, 1958, s. 56) der. Buradan eski öğretmenlerin olumsuz tutumlarının, halkın eğitimden uzaklaşmasına ve halka kötü örnek olarak diğer öğretmenlerin icraatlarının olumsuz etkilenmesine sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Etik dışı davranışlar sergileyen diğer bir öğretmen Acımak romanında görülür. Bu romanda ismi verilmeyen bir öğretmen, öğretmenlik görevini kötüye kullanıp halktan para ve yiyecek dilenir, öğrencilerinin eşyalarını kurcalayarak yiyeceklerini çalar. Öğretmen, mesleğini bir nevi dilencilik için kullanmakta ve hırsızlık yapacak kadar mesleki etiği yok saymaktadır.

Meslek etiğini ve görevini önemsemeyen atandıkları yerlere gitmeyen öğretmenler de bulunmaktadır. Bu durumun görüldüğü Suyu Arayan Adam romanında, silahların bırakıldığı

ve askerî mücadelenin duraksadığı mütareke zamanında pek çok öğretmen çalışmak için Azerbaycan'a gider. Ancak bu öğretmenler kendilerinden beklenenin aksine, Bakü'den başka ülkenin hiçbir yerine dağılmayıp Çanakkale Kahvesi isimli mekânda sabaha kadar oyun oynar. Söz konusu öğretmenlerin bu davranışı şu şekilde anlatılmaktadır:

İstanbul'dan Azerbaycan'a gitmiş olan Türk muallimleri, tek tük istisnalar olsa bile, daha ilk günden kaybolmuşlardı. Bakü'deki "Çanakkale Kahvesi" İstanbul'un yeni bir "Merkez" veya "Meserret" kıraathanesi halini almıştı. Tavla gürültüleri sabahın erken saatlerinden gece yarısına kadar, bu kahvenin sigara dumanlarına boğulmuş havasını dolduruyordu. Halbuki Azerbaycan şehirlerinde, geleceklerini çoktan duydukları Türk hocalarını bekliyorlardı (Aydemir, 1995, s. 144).

Öğretmenlerin bu davranışları, pek çok Azerbaycan şehrinin ve bu şehirlerdeki öğrencilerin öğretmensiz kalmasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak ise, öğretmenlerin öğrencileriyle ya da velileriyle yakın ilişki kurma, rüşvet alma, hırsızlık ve dilencilik yapma, kanun dışı icraatları görmezden gelme ve görev yerlerine gitmeme gibi meslek etiğine aykırı davranışlarının başta eğitim olmak üzere öğrencileri ve diğer öğretmenleri olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

4.4.2. Anadolu'ya ve köylere gitmek istemeyen öğretmenler. İncelenen romanlarda öğretmenlerden kaynaklı diğer bir sorun öğretmenlerin çalışacakları yerleri beğenmemeleridir. Bu romanlarda öğretmenlerin genellikle İstanbul'da bir okul bulabilmek için Maarif Müdürlüğü'nde dolaştıkları görülür. Bu öğretmenlerin görüldüğü romanlardan biri Yeşil Gece romanıdır. Bu romanda birçok öğretmen görev yerlerini beğenmediği için Tedrisat-ı İptidaiye Şube Müdürü'nün odasına gelerek ısrarla Anadolu'daki görev yerlerini değiştirmek ve İstanbul'da çalışmak ister. İdealist olmayan bu insanların karşısında Tedrisat-ı İptidaiye Şube Müdürü'nün, öğretmenlere görev yerlerini beğendirmek için çeşitli kelime oyunlarına başvurduğu görülmüştür. Söz konusu bürokrat bu durumu şu şekilde

anlatmaktadır: “Hani gelinlik kızları nasıl süslerler. Biz de münhal memuriyetleri öyle süsleyip püslemeye alıştık. Ne yaparsın nûr-i aynım, kimse beğenip almıyor” (Güntekin, 1963, s. 8).

Benzer durumun görüldüğü Vurun Kahpeye romanında, bazı öğretmenlerin Anadolu görevinden vebadan kaçır gibi kaçır kendilerine İstanbul’da yer bulmaya çalıştıkları görülmüştür. Bu öğretmenlerin hali ve tavırları romanda, “Maarif’in koridorlarında iş bekleyen yorgun ve meyus yüzlü muallimelerin taşra hizmetinden, vebadan ürker gibi kaçır, İstanbul’da bir yer bulabilmek için her zillete katlanan tavırları...” (Adıvar, 2002, s. 2) şeklinde tasvir edilmektedir.

Bu öğretmenlerin Anadolu’dan ve köylerden bu denli kaçmaları, bazı okulların öğretmensiz kalmasına sebep olmuştur. Örnek olarak Kan Davası’nda Yukarı Sazan isimli dağ köyündeki okulun, bu köye çalışır için hiçbir öğretmenin gelmek istememesi sebebiyle “...otuz, kırk yıldan beri unutulmuş...” (Güntekin, 1960, s. 99) bir okul haline geldiği görülmüştür. Benzer durumun görüldüğü Karapürçek romanında, rahat şartlarda çalışır isteyen pek çok öğretmenin Karapürçek Köyü’nden kaçması sebebiyle köy okulu uzun süre öğretmensiz kalmıştır. Bu öğretmenlerin söz konusu köyde durmamaları ise bu köydeki insanların uzun bir süre eğitimden mahrum kalmalarına, öğrencilerin yaşlarına uygun eğitim seviyesine ulaşamamalarına ve aynı sınıfa giden öğrencilerin eğitim seviyeleri arasında da belirgin farkların bulunmasına sebep olur. Öğretmenlerin bu tutumları sebebiyle yeterli eğitimi alamayan öğrencilerin içinde üçüncü sınıfa giden çocukların alfabeyi bilmedikleri ve köy okulunun da bakımsızlıktan dolayı harap olduğu görülmüştür.

İmkânları beğenmeyerek kaçır öğretmenlerin sebep olduğu bir başka şey de sık sık öğretmen değişikliği yaşayan köyün, dışarıdan bakan insanların gözünde problemlilik olarak algılanmasıdır. Ayrıca kaçır öğretmenler, köylünün, köye yeni öğretmen ataması yapılacak

olmasına şüpheyle bakmasına ve yeni öğretmen gelse bile çalışıp çalışmayacağı hakkında da şüphe taşımasına sebep de olmuştur.

Sonuç olarak, bu öğretmenlerin görev yeri seçme davranışları eğitime ve öğretmenlerin gitmek istemedikleri yerlerde eğitim almayı bekleyen öğrencilere zarar vermektedir.

4.4.3.Öğretmenler arasındaki çatışmalar. İncelenen romanlardan tespit edilen öğretmenlerden kaynaklı diğer bir sorun öğretmenlerin kendi aralarında yaşadıkları çatışmadır. Bazı romanlarda, öğretmenlerin daha iyi mevki ve daha çok gelir için birbirlerini mesleklerinden attırmaya kadar giden mücadele içine girdikleri görülmüştür.

Bu durumun görüldüğü romanlardan biri olan Biz İnsanlar'da maaşını arttırmak ve iki görevi idare etmek isteyen Celal isimli bir öğretmen, Sabri isimli bir öğretmenin ve başkahraman olan Orhan'ın okuldan gitmesini ister. Bu amacına ulaşmak için, Okul Müdürü'nü bu kişilere karşı kötü fikirlerle doldurur. Aynı durumun görüldüğü Damga romanında da Vecdi Bey isimli bir öğretmen, bazı öğrencilere meşrutiyetten bahsetmesi üzerine kendisi hakkında yazılan bir mektup neticesinden tutuklanır. Bu kişiyi isimsiz bir mektupla ihbar eden kişinin de Vecdi Öğretmen'in mevkiinde gözü olan bir meslektaşı olduğu görülür. Bu örneklerden, öğretmenler arasında mevki ve ekonomik unsurlar gözetilerek başlatılan mücadelenin kişilerin birbirlerini mesleklerinden attırmaya çalışacakları kadar ileri derecelerde olabildiği anlaşılmaktadır.

İncelenen romanlardan birinde, öğretmenlerin arasında fikir ve yöntem birliğinin de bulunmadığı, bunun da öğretmenler arasında çatışmaya sebep olduğu görülmüştür. Bu durumun görüldüğü Resim Öğretmeni isimli romanda, Mehmet Öğretmen, çocuklara güzel kavramını kazandırmaya çalışırken başka derslerde bunun yıkıldığını ve tekrar başlaması gerektiğini görür. Ek olarak, sınıfında samimi bir ortam yaratan Mehmet Öğretmen, kendisi ile aynı fikirde olmayan diğer öğretmenler tarafından Müdür'e şikâyet edilir. Meslektaşlarıyla

arasında bulunan bu fikir ayrılıkları sebebiyle Mehmet Öğretmen, kendisini halkı geliştirme idealinde yalnız hissetmiştir.

Hababam Sınıfı romanında ise öğretmenler arasındaki çatışma, öğretmenlerin öğrencilerine yansıtacakları bir seviyededir. Örnek olarak, Mahmut Hoca, birinci derse girmeyen ancak yoklamada adı bulunan bir öğrencinin coğrafya hocasının imzasını kanıt olarak göstermesine inanmaz ve bu hocanın ismini duyduktan sonra gülmeye başlar. Mahmut Hoca isimli karakterin diğer öğretmenin adını duyunca gülmesinden, onun bu öğretmenin otoritesine ve yeterliliğine inanmadığı anlaşılır.

Öğrencilere yansıyan diğer bir öğretmen çatışması ise aynı romanda Badi Ekrem ile Maraton Raşit isimli iki öğretmen arasında yaşanmıştır. Jimnastik öğretmeni Badi Ekrem ile Maraton Raşit isimli öğretmenin, öğrencilerin önünde birbirlerine dokundurma yaptıkları görülür. Öğrencilerine Japon oyunları öğretmeye çalışan Maraton Raşit isimli öğretmenin, çalıştırdığı iki öğrenci başarısız olur. Bunun üzerine, Badi Ekrem isimli öğretmen onunla öğrencilerin önünde alay eder.

Sonuç olarak, bu romanlarda görülen ve maddi kazanç ya da fikir ayrılıkları gibi çeşitli sebeplerle birbirleriyle çatışan öğretmenlerin, ideal eğitim için gerekli iş birliğine engel olup ideal eğitim ortamının oluşturulmasını olumsuz etkilediği söylenebilir.

4.4.4. Öğrenci kayıran öğretmenler. İncelenen romanlarda, sınıf içindeki davranışlarını öğrencilerin maddi durumuna ve bu öğrencilerin ailelerinin mevkiine göre değiştirip sınıf içinde adil olmayan davranışlar sergileyen öğretmenler görülmektedir. Bu durumun görüldüğü romanlardan biri olan Vurun Kahpeye’de, Aliye’nin çalıştığı mektepteki ikinci muallime, esnaf çocuklarına önem vermeyip onlara kötü muamelede bulunur ve küfreder. Ancak aynı kişi, eşraf ve memur çocuklarına iyi davranıp onlarla karşılıklı sigara içer.

Aynı davranışın görüldüğü diğer bir roman olan Havada Bulut Yok' ta ismi verilmeyen bir öğretmen, öğrencilerin maddi durumları ve ailelerinin statülerine göre sınıfı gruplandığı ve bu iki gruba farklı muamele ettiği görülür. Örnek olarak, bu kişi, zengin öğrencileri sıkıldıkları zaman dışarıyı seyredebilmeleri için pencere kenarına oturturken, fakir öğrencileri ise kapı tarafına oturtup her zaman göz hapsinde tutar.

Sınıfta çocuklar iki bölüme ayrılmıştı. Bir bölümü kapı yanındaki sıralarda oturuyordu. Bunlar yoksul çocuklarıydı. Üstleri başları o kadar iyi değildi. Hatta kimisinin ayağında ayakkabı bile yoktu. Okula takunya ile gidip geliyorlardı. Bunlar; başlarını kitaptan kaldırmamak; durmadan çalışmak, yazmaya çalışmak ve hiçbir zaman gülmek cezası altında bulunan çocuklardı. Öbür bölümü, zengin çocuklarıydı. Onlar pencere yanındaki sıralarda otururlardı (Solok, 2012, s. 16-17).

Öğretmen'in pencere tarafındaki zengin öğrencilere ve kapı tarafındaki fakir öğrencilere tavrı da çok farklıdır.

İşte ondan ötürüdür ki, yıllardan beri yüzünün bir yanı ile gülmek, öbür yanı ile kızmak sanatını öğrenmeye çalışıyordu: Kapı tarafındaki gözü şimşekler çakarken, pencere tarafındaki gözü tatlı bir ışıkla yanar; kapı tarafındaki yanağı pancar gibi kızarıırken, pencere tarafındaki yanağı güller gibi pembeleşirdi (Solok, 2012, s. 17).

Zengin ve ailesi mevki sahibi öğrencilere ayrıcalık tanıyan diğer bir öğretmen Damga romanındadır. Bu romanın başkahramanı olan İffet'e, paşa babası sebebiyle, gittiği okulun öğretmeni tarafından ayrıcalık tanınır. İffet, Öğretmen'in kendisine olan muamelesini "Beni yanına oturtuyor, dersimi bilmediğim zaman darılmıyor, çocuklarla yaramazlık ettiğim zaman onlar gibi kulağımı çekmiyordu" (Güntekin, 1977, s. 9) şeklinde anlatır. Öğretmen'in yaptığı kayırmaya örnek olarak, Öğretmen bir suçu cezalandırmak için bütün sınıfı tek tek falakaya yatırdığı halde İffet'i sen misafirsin diyerek falakaya yatırmaz. Önemli bir ailenin çocuğu olmasından dolayı kayırılan İffet, bu durumdan rahatsız olup dayak yemek için ısrar edince

Öğretmen onu falakaya yatırır ancak ona çok yumuşak şekilde vurur. Buradan, Öğretmen'in öğrenciler arasında yaptığı ayırım neticesinde öğrencilerin hatalarına gösterdiği tepkinin de değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin hatalarını cezalandırma durumu öğrencilerin maddi durumuna ve ailesinin nüfuzuna göre değiştiği görülen diğer öğretmen Biz İnsanlar romanında bulunmaktadır. Bu romanda, Türk milletine hakaret içeren Eşek Türk kelimesini zengin bir öğrenci söylediği için Celal Öğretmen bu hakareti önemsemez.

Sonuç olarak incelenen romanlarda, söz konusu öğretmenler tarafından öğrencilerin maddi durumlarına ve ailelerinin sosyal statülerine göre muamele gördüğü anlaşılmaktadır. Bu öğretmenlerin fakir öğrencilere fazla baskı uygularken zengin öğrencilere karşı hoşgörülü oldukları görülmüştür. Öğretmenlerin eğitim eşitliğine aykırı olan bu davranışları, baskı altında tutulmaları sebebiyle fakir öğrencilere zarar verir. Aşırı hoşgörü gösterdikleri öğrencilerin de disiplinsiz yetişmelerine sebep olacaklarından, bu durum zengin öğrencilere de zarar verebilecektir. Ayrıca söz konusu öğretmenlerin sınıflarının ideal eğitim ortamı olmaktan uzak sınıflar olduğu da anlaşılmaktadır.

4.4.5. Mesleki olarak yetersiz öğretmenler. Öğretmenlerin mesleki yeterliliğinin ideal eğitim ortamının oluşturulması ve kaliteli eğitimin verilebilmesinde önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu durumun aksi olması halinde de mesleki açıdan yetersiz öğretmenler hem eğitimi hem de öğrencileri olumsuz yönde etkileyecektir. İncelenen romanlarda, bu düşünceyi destekler şekilde, mesleki açıdan yetersiz olan öğretmenlerin ve bu öğretmenlerin eğitime ve öğrencilere olan olumsuz etkisi görülmüştür.

Hababam Sınıfı romanında, Maraton Raşit adındaki öğretmen, öğrencilere anlatacağı bitkilerin Latince isimlerini elinde sakladığı küçük kopya kâğıtlarına bakarak anlatır. Öğretmen'in bu davranışı, kendisini gören öğrencilerin kopyayı doğal bir icraat olarak

algılamalarına sebep olmuştur. Bu da mesleki olarak yanlış davranışlar sergileyen öğretmenlerin öğrencilere olumsuz örnek teşkil edeceğini göstermektedir.

Aynı romanda mesleki olarak yetersiz bir diğer öğretmen de coğrafya öğretmenidir. Öğretmen'in normal zamanda eğitim faaliyetlerinin niteliğini arttıracak olan harita gibi materyalleri kullanmadığı, bu materyalleri sadece müfettiş geldiği zaman kullandığı görülür. Dersi materyallerle zenginleştirmeyip bu materyalleri sadece müfettişin gözünü boyamak için kullanan Öğretmen'in, öğrenciler için verimli bir eğitim ortamı sağlayamayacağı ortadadır.

Yetersiz mesleki davranışlar sergileyen diğer bir öğretmen, Yeşil Gece romanındadır. Şahin Öğretmen'in medresedeki hocalarından biri, eğitimci olarak yeterli değildir. Bu kişi, Şahin Öğretmen'in kafasını karıştıran ve cevap aradığı ahiretin ne olduğu sorusuna cevap vermeden “ Tecdîd-i iman et habîs... Kâfir oldun. Bir daha böyle şeyleri aklından geçirme” (Güntekin, 1963, s. 28) diyerek onu kâfir olmakla suçlar. Öğrencisinin cevap aradığı bir soru karşısında açıklama yapmak yerine suçlayıcı bir tutum sergileyen bu öğretmenin söz konusu davranışı, ideal eğitim ve öğretmenlik anlayışından uzaktır.

Öğrencilere yetersiz eğitim veren diğer bir öğretmen ise Karapürçek romanında bulunmaktadır. Bu romanda, eski öğretmenlerin çocuklara Türk bayrağını, İstiklâl Marşı'nı, başbakanı öğretmedikleri ve öğrencilerle birlikte millî bayramı kutlamadıkları görülür. Öğretmenlerin bu davranışı, köy halkının millî benliğe sahip olma yönünden eksiklik taşımasına sebep olmuştur. Nitekim romanın başkahramanı olan Öğretmen, öğrencilere İstiklâl Marşı'nı bilip bilmediklerini sorduğunda, öğrencilerin biz hiç şarkı söylemedik dedikleri görülmüştür. Bu örnekteki olumsuz öğretmen davranışı, sadece halkı değil, eğitim ile ülkesine bağlı iyi yurttaşlar yetiştirilmesi amacını da olumsuz etkilemektedir.

Romanlarda, sağlık durumu ve yaşı sebebiyle yetersizlik gösteren öğretmenler de görülür. Örnek olarak, Hababam Sınıfı romanında, emekli olması gereken yaşta ders veren, ağır işitme sorunu yaşadığı için yaptığı sözlü sınavlarda öğrencilere dudakları kıpırdadığı için

puan veren ve ders esnasında öğrencileri çeşitli görevlerle oyalayarak kendisi yanında getirdiği mindere oturup uyuyan bir öğretmen vardır. Öğretmen'in mesleki açıdan taşıdığı bu olumsuz özellikler, onun bu durumunu bilen öğrenciler tarafından kullanılmasına da sebep olur. Söz konusu öğrenciler, sözlüye çalışmadan tahtaya çıkıp sadece dudaklarını kıpırdatıp konuşuyor görünerek başarılı olmaya çalışırlar. Yeşil Gece romanında da, ilerleyen yaş sebebiyle zihinsel durumu ders vermeye uygun olmayan bir öğretmen bulunmaktadır. Öğretmen, romanın kahramanı olan Şahin Öğretmen tarafından şu sözlerle anlatılır: “Gerçi o, artık hiçbir ciddî şey okutamıyacak kadar bunamıştı; başı, sonu, mantık ve nizamı olmıyan sözlerle ders anlatması rüya gibi bir şeydi” (Güntekin, 1963, s. 16).

Gösterdiği yetersizlikler sebebiyle niteliksiz ölçme yapan başka bir öğretmen karakter Hababam Sınıfı isimli romanda bulunan Mahmut Hoca'dır. Bu kişi, dikkatsiz ve unutkan bir kişi olması sebebiyle nitelikli ölçme yapamaz. Romanda Mahmut Hoca'nın dikkatsizliğinden ve unutkanlığından yararlanan öğrenciler, sınav öncesi sorulacak soruları tahmin edip bu soruların cevaplarının bulunduğu bir kâğıt hazırlarlar. Sınav esnasında kendilerine sorulan farklı soruları cevaplandırmayıp boş kâğıtları gizli bir şekilde önceden hazırladıkları kâğıtlarla değiştirirler. Sınavı on beş gün sonra okuyan ve bu zamana kadar sorduğu soruları unutmuş olan Mahmut Hoca da kendisine oynanan bu oyunu fark etmeden kâğıtları değerlendirir. Bu örnek, bazı öğretmenlerin yaptığı ölçmenin niteliksiz olduğunu ve öğrencilerin bu durumu suiistimal ettiklerini göstermektedir.

İncelenen romanlarda meslekleri ve mesleklerinin gerektirdiği işler hakkında bilgi sahibi olmayan öğretmenler de görülür. Havada Bulut Yok isimli romanda, felsefe öğretmenliği yapmasına rağmen, aslında felsefe okumamış ve bu sebeple de derslere bilgileri ezberleyerek giden, bu ezberlediklerini öğrencilere tekrar eden bir öğretmen vardır.

Öğretmen'in nitelikleri romanda şu şekilde açıklanır:

Çocukluğunda bir süre medreseye gitmiş, sonra İmam ve Hatip Mektebi'ne girmiş, orayı bitirince İlahiyat Fakültesi'ne yazılmış, fakat İlahiyat Fakültesi kapatılınca öbür arkadaşları gibi bu da, lisede okumadıkları halde, kendilerine tanınan haktan yararlanarak felsefeye geçmiş. Kim bilir? Yarıda bıraktığı öbür dünya bilimine en yakın diye felsefeyi bulmuşlar zahir! Bugün de hâlâ felsefeyi ahiret bilgisi zanneder. Müspet bilimi küçümser, çocukluğundan beri en basit bir müspet bilim eğitimi görmemiştir (Solok, 2012, s. 32).

Bu örnekte, mesleği hakkındaki bilgileri ezberlediği bilgilerden ibaret olan ve ezberlediği bilgileri öğrencilere tekrar eden Öğretmen'in, öğrencilerine nitelikli bir eğitim veremeyeceği anlaşılmaktadır.

Benzer durumun görüldüğü Hababam Sınıfı romanında da bir kimya öğretmeni, laboratuvarında yaşanan kazadan sonra yangın tüpünün nasıl kullanılacağını bilmemesi sebebiyle öğrencilerle birlikte kaçmıştır.

Sonuç olarak, kimi öğretmenlerin gerek yaşları ve sağlık durumları gerekse meslekleri hakkında bilgi sahibi olmamaları sebebiyle ideal bir eğitim ortamı oluşturabilecek ve nitelikli eğitim verebilecek yetkinlikte öğretmenler olmadıkları anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin bu durumları öğrencilere olumsuz örnek olmakta ve bu olumsuz özellikler öğrenciler tarafından kendi menfaatleri için kullanılmaktadır.

4.4.6. Öğretmenlerin öğrencilere karşı sergiledikleri olumsuz davranışlar. İncelenen romanlarda bazı öğretmenlerin öğrencilerine, onların motivasyonlarını ve öğrenmelerini olumsuz etkilediği düşünülen olumsuz davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Bu davranışlardan biri sert disiplin anlayışı ve şiddettir. Havada Bulut Yok isimli romanda, romanın kahramanı olan Süleyman Öğretmen'in anılarından onun derse geç kalması sebebiyle öğretmenin şiddetine maruz kaldığı görülür. Bu şiddetin etkisi ise Süleyman Öğretmen üzerinde yıllar sonra da devam etmiştir. Şiddetin Şahin Öğretmen üzerindeki etkisi şu sözlerle anlatılmaktadır: “İşte o günden sonra Süleyman nerde bir insan topluluğu görse şüphelenir,

gene dövülecekmiş, gene sövülecekmiş gibi gelir, her çeşit kalabalıktan çekinir, insanların arasında insanlardan uzak yaşamaya çalışır bir insan olmuştur” (Solok, 2012, s. 25). Buradan olumsuz öğretmen davranışlarının öğrencilerin sonraki hayatlarını da etkileyecek şekilde iz bırakabildiği anlaşılır.

Sınıf içinde öğrencilere karşı sert disiplin anlayışına sahip olan diğer öğretmen de Hababam Sınıfı isimli romandaki Maraton Raşit'tir. Öğretmen, sınav esnasında sıraların üzerinden atlayarak kopya yakalamaya çalışır. Öğretmen'in bu tutumu, öğrencilerin sınavda dikkatlerini dağıtabilecek ve sınıf başarısını düşürebilecek olumsuz bir özelliktir.

Diğer bir olumsuz öğretmen davranışı ise hakaret ve tehdittir. Hababam Sınıfı isimli romanda öğrencilere çeşitli hakaretler eden öğretmen karakterler bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Mahmut Hoca, öğrencilerin hatalarına sinirlendiği zaman onlara eşek gibi çeşitli kelimelerle hakaret eder. Bir öğrenci, Mahmut Hoca'nın bu durumunu “‘Biri hızlıca yürüdü mü hemen yukarı çıkar, ağzına geleni söylerdi” (Ilgaz, 1968, s. 3) şeklinde anlatır.

Öğrencilere hakaret eden diğer bir öğretmen de Badi Ekrem adlı jimnastik öğretmenidir. Öğretmen, Tulum Hayri olarak anılan bir öğrenciye kızdığı zaman “‘Bak şu biçimine, tulum dönmüşsün, işkembem sarkmış bu yaşta!” (Ilgaz, 1968, s. 27) diyerek öğrenciyi fiziksel durumu sebebiyle aşağılar.

Aynı romanda öğretmenlerin öğrencileri sınavlarla ve sıfır vermekle tehdit ettikleri de görülür. Bu kişilerden biri olan Mahmut Hoca, sınıfta koşan bir öğrencinin sesini alt kattaki odasından duyup sınıfa gelmiş ve ders planında bulunmamasına rağmen öğrenciyi sözlü yaparak ona sıfır vermiştir. Bu örnek, Mahmut Hoca'nın sınavları öğrencilere karşı bir tehdit unsuru olarak kullandığını göstermektedir.

Öğretmenlerin öğrencilere sergiledikleri diğer bir olumsuz tutum ise ön yargıdır. Kan Davası'nda Aşağı Sazan isimli köydeki bir öğretmen, kimsesiz olan ve maddi imkânsızlıklar sebebiyle eşkıyalık yapan çocuklar için “‘Kurdun oğlu âkıbet kurt olur” (Güntekin, 1960, s.

80) diyerek bu çocuklara ön yargılı davranır. Ön yargı, öğretmenlerin mesleki davranışlarını ve performansını olumsuz etkileyen bir unsurdur.

Sonuç olarak, öğretmenlerin öğrencilere karşı sergiledikleri katı disiplin, şiddet, hakaret, ön yargı ve tehdidin öğrencilerin gelecek hayatlarında izler bırakabilecek kadar olumsuz davranışlar olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin bu tür davranışları sergiledikleri eğitim ortamları, ideal olmaktan uzak ve verimsizdir.

4.4.7. Diğer problemler. İncelenen romanlarda yukarıda farklı başlıklarda ele alınan olumsuz öğretmen davranışlarından başka davranışlar ve fikirler de görülmüştür. Bunlardan biri öğretmenlerin kendi mesleklerine karşı olumsuz bakış açısına sahip olmalarıdır. Karlı Dağdaki Ateş romanındaki Fera Öğretmen, arkadaşı Binnur isimli öğretmeni maddi durumu iyi olan Ulvi ile evlenmesi için ikna etmeye çalışırken ona “Bir küçük öğretmensin, istikbalin yok, aile servetin de. Ömür boyunca şu şehir benim, şu kasaba senin Anadolu’yu karışlayacaksın... Hırızman çıkıncaya kadar!” (Karay, 2009, s. 81) diyerek öğretmenlik mesleğini ve şartlarını kötüler. Buna ek olarak, Binnur Öğretmen’e, kendisi gibi öğretmen olan bir kişi ile yapacağı evliliğin onu birçok maddi fırsattan mahrum bırakacağını söyler. Bu öğretmen, mesleğinin maddi getirisi az ve çalışma şartları kötü bir meslek olduğu fikrini taşımaktadır.

Mesleğine ve mesleğinin şartlarına olumsuz bakış açısına sahip olan diğer bir öğretmen Resim Öğretmeni isimli romandaki Cevdet’tir. Öğretmen, bir yıldır kasabada görev yapmasına rağmen halkın dedikodularından, düşmanlığından bıkip tayin olmayı hatta meslek değiştirmeyi düşünür, tüm zorluklardan ve olumsuzluklardan şikâyet eder. Romanlarda görülen idealleri doğrultusunda maddi ve manevi pek çok problemle karşı karşıya kalıp pes etmeyen öğretmen karakterlerle karşılaştırıldığında, bu karakterin ideal öğretmen niteliği taşımadığı ve kolay pes eden bir kişi olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim aynı romanda başkahraman olan ve idealist özellikler sergileyen Mehmet Öğretmen, her durumdan şikâyet

eden meslektaşı Cevdet'ten, herkesin bu şekilde şikâyet etmesi durumunda ülkenin ne hale geleceğini düşünmesini ister. Buradan kolay pes etmenin ve sürekli şikâyet etmenin ülkenin geleceği açısından olumsuz sonuçlar doğurabilecek bir durum olduğu anlaşılır.

Öğretmenlere ait olduğu görülen diğer bir olumsuz özellik, öğretmenlerin kişisel hayatlarındaki durumları mesleklerine yansıtma durumlarıdır. Örnek olarak, Acımak isimli romanda Zehra Öğretmen'in ailesiyle yaşadığı sorunların onu acıma duygusundan yoksun, hatalara karşı toleranssız bir öğretmen haline getirdiği görülür. Zehra Öğretmen'in, çeşitli sebeplerden hata yapmış öğrencilere karşı düşüncesi "Kuşpalazına, kızamığa, çiçeğe tutulanları umumun sıhhati namına nasıl arkadaşlarından ayırıyorsak bunları da yine umumun manevî sıhhati için öyle ayırmak mecburiyetindeyiz..." (Güntekin, 2014, s. 16) şeklindedir. Hata yapan öğrencilere bulaşıcı hastalık taşıyan kişiler muamelesi yapan Zehra Öğretmen, söz konusu öğrencileri bütün sınıflarında diğer sınıflardan uzağa yerleştirilmiş sınıflarda oturtur. Öğretmen'in kişisel problemleri sebebiyle kaybettiği acımak duygusu ise, onun hataların arkasındaki gerçek sebepleri görmeden öğrencileri yargılamasına sebep olmuştur. Örnek olarak, Zehra Öğretmen'in kimi günler derse geç kaldığı için derse almadığı bir öğrenci, evinde saat olmaması yüzünden havanın kapalı olduğu günlerde saati anlamayıp derse geç kalır. Yaşam şartları aynı olmayan öğrencilerin bulunduğu eğitim sisteminde Zehra Öğretmen'in gösterdiği bu katı tutumun, çeşitli sorunlar yüzünden olumsuz davranışlar göstermek zorunda kalan bu öğrencilerin problemlerinin anlaşılmasına ve çözülememesine neden olacağı düşünülmektedir.

Hababam Sınıfı romanında Badi Ekrem adlı öğretmen, öğrencilerle yapacağı ders içi yürüyüş aktivitesini kişisel işleri için kullanarak öğrencileri, kendisini görmesini istediği bir kadının evinin önünden geçirir ve sesini bu kadına duyurabilmek için öğrencileri sert bir şekilde kumanda eder. Öğretmen, mesleğini ve öğrencileri şahsi işleri için kullanmaktadır.

Son olarak ise incelenen romanlarda diğerk bir olumsuz öğretmen özelliğinin ise öğretmenlerin kendilerini geliştirmemeleri olduğu görülmüştür. Bu durumun örneği ise Havada Bulut Yok isimli romanda bulunmaktadır. Romanın başkahramanı olan Süleyman Öğretmen'in görev yaptığı lisede, terfi almak isteyen öğretmenlerin bunu kendilerini geliştirerek değil tavlada Müdür'e kasten yenilerek yapmaya çalıştıkları görülmüştür.

Himmet Rıza, Süleyman'ın kulağına eğildi:

—Bizim müdür tavla meraklısıdır da, dedi, terfi zamanı gelen arkadaşlar... İyi sicil alabilmek için... Ne yaparsın birader?.. Hayat kavgası. Ben sıramı geçen yıl savdım, şimdi daha iki yıl özgürüm. Ondan sonra da Allah kerim. Ama başmuavin bizim gibi değil, o her gün iyi sicil alır. Bir okula müdür olmak istiyor (Solok, 2012, s. 21-22).

Öğretmenler, çalışmak ve kendilerini geliştirmek yerine boş zamanlarında kahvede zaman geçirmektedir. Öyle ki kahveci kimin ne içeceğini sormaya bile gerek duymamaktadır. Romanda bu durum şu sözlerle anlatılmaktadır: “Kahveci Hakkı Ağa, müşterilerine ne içeceklerini sormadı bile. O, kimin çok şekerli, kimin sade, kimin orta şekerli kahve içeceğini, kimin çay düşkünü olduğunu bellemişti” (Solok, 2012, s. 21).

Bu örnekte görülen öğretmenler, kendilerini geliştirmemekle birlikte kendilerinde olanları öğrencilere aktardıklarından dolayı öğrencilerini de geliştiremeyip verimsiz bir eğitim ortamı yaratmaktadırlar. Söz konusu öğretmenlerin bu tutumlarıyla, romandaki idealist öğretmeni ideal eğitim ortamı oluşturma çabalarında yalnız bıraktığı da anlaşılmaktadır.

Bir okulun kalkınması bir kişinin yapacağı iş değil. Kahvedeki tavla oyununu sınıfındaki işiyle bir tutan, derste iki kere altı derken düşüş kapısını da birlikte düşünen ve mesleğinde ilerlemesini “teselli partisi”ne bağlayan insanlarla birlikte çalışmak zorundaydı (Solok, 2012, s. 127).

İncelenen romanlarda, kimi öğretmenlerin meslek etiğine aykırı davrandığı, mevki ve maddi kazanç için birbirleriyle çatıştıkları, öğrenciler arasında maddi duruma göre ayırım

yaptıkları, yetersiz mesleki davranışlar sergiledikleri ve kendilerini geliştirmedikleri, kişisel sorunlarını mesleklerine yansıttıkları ve öğrencilere şiddet ve sert disiplin uygulayıp hakaret ettikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bu olumsuz tutumları, öğrencilerin eğitimden verim alamamasına, öğretmenlerinden kötü etkilenmelerine sebep olmuş, halkın da öğretmenlere olan güvenini kaybetmesine neden olmuştur. Bunun yanında eğitim sürecinin en önemli parçalarından biri olan öğretmenlerin sergiledikleri bu yanlış davranışlar, ideal eğitim ortamının oluşturulmasına engel olmaktadır.

4.5.Öğrencilerden kaynaklanan problemler. Eğitim sürecinin asıl muhatabı olarak süreç içinde yer alan öğrencilerin ders içindeki istenmeyen davranışları da eğitimi olumsuz etkilemektedir. Nitekim incelenen romanlardan, öğrencilerden kaynaklı sorunların öğretmenlerin performansını ve eğitim faaliyetinin niteliğini olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Bu konuda elde edilen bulguların hepsi Hababam Sınıfı isimli romandan elde edilmiştir.

Söz konusu romanda eğitimi olumsuz etkileyen davranışlarından biri öğrencilerin öğretmenlere saygı göstermemeleridir. Bu öğrencilerin öğretmenlerine Kel Mahmut, Maraton Raşit, Badi Ekrem, Otello Kemal, Vakvak Rıza gibi lakaplar takıp hazırladıkları çeşitli oyunlar ve şakalarla öğretmenlerin otoritelerini sarstıkları görülmüştür. Örnek olarak, bazı öğrenciler voleybol maçında yenilmelerine sebep olduğunu düşündükleri Tulum Hayri adlı arkadaşlarının başına poşet geçirip şaka yapmak isterken bu poşeti o sırada oradan geçmekte olan Mahmut Hoca'nın başına geçirmişlerdir. Öğrencilerin öğretmenlere sergiledikleri bu davranışlardan, öğrencilerin öğretmenlere saygı duymayıp onların otoritelerini sarstıkları anlaşılmaktadır.

Bu öğrencilerin sergiledikleri diğer olumsuz davranış ise okul disiplinine uymamalarıdır. Romanda bu öğrencilerin tuvalette ve tiyatro kulisinde sigara içmek, Müdür Yardımcısı Mahmut Hoca'nın odasına girip sınav kâğıtları ve notları değiştirmek gibi

disiplinsizlikler yaptıkları görülmüştür. Aynı disiplinsizliği ders esnasında da sergileyen bu öğrenciler, öğretmenlerin ders işlemesine engel olmuştur. Örnek olarak Fransızca Öğretmeni Sedat Bey, ders esnasında Şaban isimli öğrenciyi tahtaya kaldırdığında öğrencinin arkasına yapıştırılan bir kâğıtta “Le vach Vandü” (İlgaz, 1968, s. 62) yani satılık inek yazdığını görür. Bunu kimin yaptığını tespit etmek isterken bir öğrencinin sırasının altına sakladığı kedi kaçar ve öğrenciler kediyi yakalamak isterken bütün ders aksar. Başka bir örnek ise öğrencilerin ders esnasında birbirleriyle leblebi savaşı yapmalarıdır. Bu örnekler, öğrencilerin ders ile alakadar olmadıkları ve bu durumlarının öğretmenlerin ders içi performansını olumsuz etkileyip eğitimi niteliksiz hale getirdiğini göstermektedir.

Öğrencilerin bu olumsuz tutumları, zaman zaman öğretmenlere ve onların sevdikleri şeylere yönelik bir tehdit haline gelir. Öğrencilerin otoriteyi kabul etmediği, hoşlarına gitmeyen uygulamalardan sonra öğretmenleri ve onların değer verdiği nesne ve canlıları tehdit ettiği, hatta onlara zarar verdikleri görülmüştür. Örnek olarak bir öğrenci Mahmut Hoca'nın dersinden kalacağını bildiği için hocanın kedisini kaçırmış, kendisinin ve Hababam Sınıfı'nın bu dersten geçirilmesi şartıyla kediyi serbest bırakmıştır. Başka bir örnek olarak Müdür Yardımcısı Mahmut Hoca'nın uyguladığı saç 1 numara kesme kuralıyla saç kesilen Tulum Hayri isimli bir öğrenci, istemediği bu uygulama sonucu Mahmut Hoca'nın kedisinin tüylerini makasla keserek intikam almıştır. Diğer bir örnek ise Mahmut Hoca odasının camının kırılmasının ardından bahçede top oynamayı yasaklamış, bu yasağı kaldırtmak için öğrenciler diğer camları da kırıp Mahmut Hoca'nın odasının altında bağırarak konuşmuş, bu şekilde tekrar bahçede futbol oynama izni almışlardır. Bu örneklerde görülen, öğrencilerin istemedikleri durumlar karşısında öğretmenleri tehdit etme davranışları, öğretmen ve öğrenci ilişkisi olumsuz etkilemekle birlikte niteliksiz ve öğretmenler açısından güvensiz bir eğitim ortamının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

İstenmeyen öğrenci davranışları, derslerin işlenememesi, okuldaki disiplinin zarar görmesi, öğretmenlerin performanslarının düşmesi yönüyle eğitime ve öğretmenlere zarar verirken öğrencilerin kendilerine de zarar vermektedir. Bu öğrenciler bir kahvehanede karıştıkları kavga sonucunda olayı inceleyen müfettişlerin raporuyla ve Ankara'dan gelen emir neticesinde Anadolu'da bulunan farklı şehirlerdeki liselere dağıtılmıştır. Buradan öğrencilerin olumsuz davranışlarının kendilerine de zarar verebileceği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, yukarıda tek tek değinilen öğrencilerden kaynaklanan bu problemlerin özet olarak hem öğretmenleri hem ideal bir eğitim ortamının oluşmasını hem de kendi başarılarını etkilediği anlaşılmaktadır.

4.6.Doğal sebeplerden kaynaklanan problemler. İncelenen romanlarda eğitimin niteliğini etkileyen diğer bir unsurun doğal sebepler olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin çalıştıkları yerin konumu, bu yere ulaşımın niteliği ve bu yerdeki hava şartları, eğitim faaliyetlerini doğrudan etkilemiştir. Bu durumun sorun oluşturduğu görülen romanların hepsi konusu köylerde geçenlerdir. Bu romanlarda, özellikle köylerin ulaşım imkânlarının kötü olmasının ve zor geçen kış mevsimlerinin; öğretmenleri, halkı ve öğrencileri olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Romanlarda görülen ulaşım sorunlarının halkı etkileyen bir yönü de halkı iletişim ve haber kaynaklarından uzaklaştırmasıdır. Kan Davası'nda, Yukarı Sazan isimli dağ köyüne ulaşımın zor olması sebebiyle bu köye ulaşılması için zorlu bir yolculuk yapılması gerekir. Bu durum, köyün gazete gibi basılı bilgi ve haber kaynaklarından uzak kalmasına sebep olur.

Benzer sorunların yaşandığı Bizim Köy romanında da Nurgöz Köyü'nün iletişim imkânlarından uzak bir coğrafi yapıda olduğu anlaşılır. Romanda, bu köyün başbakanın değiştiğini bile 3 ay sonra öğrenecek kadar iletişimsel bilgiden uzak bir köy olduğu görülmektedir. Ulaşım imkânlarının zorluğu ile birlikte bu yerlerde çetin geçen kış mevsimi de köylülerin bilgiye ulaşmasını olumsuz etkiler. Köye Gidenler romanında; çetin kış şartları,

köyün gazete gibi basılı bilgi kaynaklarından mahrum kalmasına ve yeni haberlerin ancak kente gelip giden insanlardan öğrenilebilmesine sebep olmuştur.

Çetin geçen kış mevsimi sadece ulaşımı değil, halkın sağlığını da etkilemektedir. Örnek olarak, Bizim Köy romanında, köyde çetin geçen kış mevsimi ve halkın bu mevsime maddi olarak hazır olamaması sebebiyle çok sayıda bebek ve çocuk ölümü yaşanmıştır. Bu ölümler Öğretmen tarafından şu şekilde anlatılmıştır: “Öyle oldu, yaşlılar pek az fire ile çıktılar kıştan. Ama çocuklar! Çocuklara oldu olanlar! Yeni doğanlardan tutun da, bir yaşındakilere kadar hiç kalmadı. Soğuğu fırsat bilen amansız çocuk hastalıkları, silip süpürdü yavrucakları” (Makal, 1950, s. 13).

Doğal şartlardan kaynaklanan problemlerin diğer bir olumsuz etkisi ise öğretmenlerdir. Öncelikle ulaşım şartları yetersiz olan bu köylere giden öğretmenlerin buralara ulaşmakta zorluk çektikleri görülmüştür. Örnek olarak, Karapürçek romanında taşıt ile ulaşım sağlanamayacak kadar kötü bir yolu olan köye giden Öğretmen, köye ulaşmak için uzun bir süre yürümüştür. Benzer şekilde Kan Davası isimli romandaki Ömer Öğretmen de görev yapacağı Yukarı Sazan isimli köye gitmek için zorlu bir yolculuk yapmıştır.

Bu köylere zor ulaşan öğretmenlerin benzer sorunlar sebebiyle bu köylere geldikten sonra kent merkezine ulaşmakta da sorun yaşadıkları görülmüştür. Bu durumun görüldüğü Köye Gidenler romanında maaşlarını kentteki gezici öğretmenden almak zorunda olan Ahmet Öğretmen ve Durmuş Öğretmen, iklim şartlarının ve ulaşım imkânlarının el vermemesi sebebiyle beş aydır maaşını almayıp elindeki kısıtlı imkânlarla idare etmektedirler. Bu örnekten doğal şartların öğretmenlerin hayat standardını olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır.

Doğal sebeplerden kaynaklanan problemlerin öğretmenlere diğer bir etkisi de eğitim faaliyetlerinde gerekli yardımların alınamamasıdır. Örnek olarak, Kan Davası’nda maddi durumu iyi olmayan bir köyde çalışan Ömer Öğretmen, zorlu geçen kış mevsimi ve bu mevsim şartları ile birleşince daha da artan ulaşım sorunlarının etkisiyle öğrencileriyle birlikte

okulda beslenme sorunu yaşamış ve öğrencileriyle birlikte yiyecek bulabilmek için avlanmak zorunda kalmıştır. Bu yönüyle söz konusu problemin sadece öğretmeni değil öğrencileri de olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, zorlu iklim şartları ve yetersiz ulaşım imkânlarının bilgi kaynaklarından uzaklığa sebep olması ve ölümlere yol açması yönüyle halka; görev yerlerine ya da görev yerlerinden kentlere ulaşımı güçleştirilmesi sebebiyle öğretmenlere ve beslenme gibi ihtiyaçları karşılamalarını zorlaştırma sebebiyle de hem öğretmenlere hem öğrencilere olumsuz etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

5.İdeal Eğitim Standardını Sağlamak İçin Yapılan Çalışmalar

İdeal eğitim ortamının oluşmasına engel olan faktörlerin yanında, bu faktörleri ortadan kaldırıp ideal bir eğitim ortamı oluşturma yönünde gerek halk gerek öğretmen gerekse bürokrasi tarafından çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Bunlar, bu çalışmaları yapan kitleye göre farklı başlıklar altında sıralanarak tek tek incelenmiştir.

5.1.Öğretmenlerin öncülüğünde yapılan çalışmalar. Çeşitli faktörlerin ideal eğitim ortamının oluşturulmasında engel teşkil ettiği görülmüştür. İncelenen romanlarda görülen bu unsurların ortadan kaldırılması ve ideal bir eğitim ortamının sağlanması için çalışan kişilerden biri öğretmendir.

5.1.1.İmkânsızlıklara rağmen ideal eğitim ortamı yaratma çabaları. İncelenen romanlarda bu tezin “İdealizmi Örselenen Unsurlar” başlığı altında ele alındığı gibi halktan, maddi şartlardan, bürokrasiden, öğretmenlerden ve öğrencilerden kaynaklanan pek çok problemin ideal eğitim ortamının oluşturulmasını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Aynı romanlarda eğitimi etkileyen bu olumsuz durumlar mevcutken diğer yanda öğretmenlerin gerek maddi gerekse manevi çeşitli sorunlara rağmen ideal eğitim ortamını oluşturmak adına çeşitli çalışmalar yaptıkları da ortaya çıkmıştır.

İlk olarak, öğretmenlerin çalıştıkları okulların ve öğrencilerin sorunlarını ellerindeki az imkânla ve bol çabayla ortadan kaldırdıkları görülmüştür. Bu öğretmenlerden biri olan Acımak isimli romandaki Zehra Öğretmen, okulun fiziksel kusurlarını yok etmek ve eğitim için ideal bir hale getirmek için okulun boya ve tamir gibi işlerini kendisi yaparak okulun bütçesinden para arttırır. “Arttırdığı para ile bilfarz yemekhaneler için sofrta takımı, yahut sınıflar için ders aleti tedarik eder...” (Güntekin, 2014, s. 10). Zehra Öğretmen, yapabileceği işleri kendisi yaparken diğer taraftan ekonomik durumu güçlü vatandaşları okula yardım etmeye teşvik eder. Örnek olarak, annesi vefat eden zengin bir vatandaşı, annesi için süslü bir mezar yaptırmak yerine okulda öğrencilerin kullanacağı bir kış bahçesi yaptırmaya ikna eder. Başka vatandaşların yardımıyla da okul binasını büyütüp tamir ettirir. Sonuç olarak ise okulu, Maarif Müdürü’nün “Bu mütevâzı kasabada umulmayacak kadar güzel bir şeydir” (Güntekin, 2014, s. 10) sözleriyle betimlediği bir hale getirir.

Zehra Öğretmen gibi çalıştığı yerin ve buradaki insanların maddi sıkıntılarına rağmen zengin ve hayırsever kişileri yardıma teşvik ederek nitelikli bir eğitim ortamı yaratan diğer öğretmenler Yeşil gece ve Resim Öğretmeni isimli romanlarda bulunmaktadır. Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet Öğretmen, zengin eşraftan olan bir kişiyi öğrencilere burs vermesi için ikna eder. Öğretmen’in çabasıyla bu kişi boş arazisine kavak ağaçları dikip bu ağaçların kesilmesi halinde gelecek maddi kazancı öğrencilere ve okula bağışladığını söyler. Benzer şekilde Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen de, ideal eğitim için planladıklarını daha iyi bir eğitim ortamında hayata geçirebilmek amacıyla Sarıova’nın önde gelen kimseleriyle görüşerek çok eski ve bakımsız olan okul binası yerine öğrenciler için yeni bir binanın yapılması için çalışır.

Maddi sorunlara rağmen nitelikli bir eğitim ortamı yaratan diğer öğretmenler ise Kan Davası ve Karapürçek romanlarında bulunmaktadır. Kan Davası’ndaki Ömer Öğretmen, görev yaptığı Yukarı Sazan Köyü’nde harabe halinde bulunan okulun bütün tadilatında

kendisi çalışarak okulu "... kapalı damları ve pencereleri, parlak ışıklı lâmbaları ve bol yiyeceği, içeceği ile hemen hiçbir konforu eksik olmıyan ..." (Güntekin, 1960, s. 219) bir hale getirir. Ömer Öğretmen; bulunduğu yerdeki tek öğretmen olması sebebiyle okulun tadilatıyla birlikte okulun yemek, ısınma ve eğitim gibi bütün işlerini de kendisi yapmıştır.

Karapürçek'teki Öğretmen ise, okulun ve köyün kötü olan fiziki imkânlarını iyileştirmek için okula bahçe duvarı yapılması, çevrenin ağaçlandırılması ve köy meydanına tuvalet yapılmasında çalışmıştır.

Bu örneklerdeki öğretmenlerin nitelikli bir eğitim için çalıştıkları okulların ve buralardaki öğrencilerin sorunlarını ortadan kaldırmak istedikleri ve bunun için gerek tadilat yaptıkları gerekse de çevredeki zengin ve hayırsever kişileri yardım etmeye teşvik ettikleri görülmüştür. Aynı davranışı sergileyen diğer bir öğretmenin görüldüğü Bizim Köy romanında ise, Öğretmen, okulun boya badana işlerini yapmakla birlikte bu işleri tatilde olması gereken yaz mevsiminde okulda kalarak yapmıştır.

Bu örneklerdeki maddi imkânsızlıklardan şikâyet etmeden meslek tanımlarında olmamasına rağmen okulun tadilat işlerini üstlenen ve bunları yaz tatilinden feragat ederek yapan, eğitim sorunlarını çevreden aldığı yardımlarla ortadan kaldırmaya çalışan bu öğretmenlerin idealist öğretmenler olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen romanlarda öğretmenlerin sadece maddi sorunlarda değil savaş gibi olağanüstü şartlar içeren zamanlarda bile eğitime devam ettikleri görülür. Örnek olarak, Suyu Arayan Adam romanında Öğretmen, eğitimin sürekli devam etmesi gerektiği fikrinde olup ideal bir eğitim için savaş esnasında da askerleri eğitir. Yaptığı eğitimi de şu sözlerle açıklar: "İşe yeniden, baştan başlamak lazım geldi. Önce isimlerinden başlayarak, bölüğün, taburun, alayın, onbaşının, çavuşun, subayın isimlerini öğretmeye giriştik" (Aydemir, 1995, s. 105).

Bu düşüncede olan diğer öğretmen ise Vurun Kahpeye romanındaki Aliye Öğretmen'dir. Romanda kasabayı Yunan askerleri işgal ettikten sonra, Aliye Öğretmen'e zaaf

duyan Yunan Komutan Damyanos Aliye'ye istediği bir şey olup olmadığını sorar. Aliye, kumandanın bu sorusuna “Evet Kumandan, mektebi işgal etmişsiniz. Madem ki medenîsiniz, emrediniz, mektebi boşaltsınlar, çocukların tahsili geri kalmasın” (Adıvar, 2002, s. 97) diyerek cevap verir.

Bu örneklerdeki öğretmenler, savaş gibi olağanüstü şartlar taşıyan bir durumda bile eğitimin aksamadan devam etmesi gerektiğini düşünerek idealist tavır sergilerler.

Öğretmenlerin eğitim sorunlarını maddi ve manevi sıkıntılardan şikâyet etmeden kendi çabalarıyla ortadan kaldırma gayretleri ve olağanüstü şartlarda bile eğitimin kesintisiz devam etmesinin gerekli olduğunu düşünmeleri, ideal bir eğitim ortamının oluşturulmasını destekleyen olumlu faaliyetlerdir.

5.1.2. Öğretmenlerin çevreleriyle olumlu ilişkiler kurmaları. İdeal eğitim, kişilerin tek başına yaptıkları icraatlarla değil, bu süreçte yer alan bütün insanların birbirini desteklemesiyle oluşturulabilecektir. Nitekim bundan önceki bölümlerde, öğretmenlerin tek başına yaptıkları olumlu icraatların ideal eğitim için yeterli olmadığı, öğretmenlerin bu süreçte ilişki içinde bulunduğu kişilerin olumsuz tutumlarının eğitimi olumsuz etkileyebileceği gösterilmiştir. Bu sebeple ideal eğitim ortamı oluşturmak isteyen öğretmenlerin; meslektaşlarıyla, bürokratlarla, öğrencilerle ve halkla olumlu ilişkiler kurması gerektiği bir gerçektir. İncelenen romanlarda bu düşüncüyü destekler şekilde, öğretmenlerin bu kişilerle iyi diyaloglar kurmasının eğitim sürecini olumlu etkilediği görülmüştür.

İlk olarak, kimi romanlarda öğretmenler, halk ve köy imamları ile sorun yaşamaktadırlar. İdeal eğitim ortamının oluşturulmasına engel olan ve öğretmenleri zor durumda bırakan bu sorunların Karapürçek isimli romandaki gibi, öğretmenin yapıcı tutumuyla birlikte çözüldüğü görülür. Öğretmen'in köylülerle birlikte cuma namazına giderek orada namaz kılması, din dersleri için İmam'dan destek alması, hutbe okutup köylünün geleneklerine ve inançlarına uygun bir kişi olarak köylünün karşısında değil, yanında

olduğunu göstermesi, Öğretmen'in halk ve başlarda yüzüne bakmayan İmam ile yakınlaşmasını sağlamıştır. Bunlara ek olarak Öğretmen, köylüler tarafından kendisine sağlanan tüm imtiyazları reddederek kendisinin de onlar gibi olduğunu göstermiştir. Örneğin, köy yolunda rahat etmesi için binek hayvanına binmesi istenen Öğretmen bu teklifi kabul etmeyip kendisi de köylü gibi uzun yolu yürümüş, kibirli olmamış, köylülerle birlikte sofraya oturmuş, özel yastıklara değil köylülerle birlikte hasıra ve kilime oturmuş, onlarla sohbet etmiş ve onlar tarafından sunulan şeyleri beğenmemelik etmemiştir. Tüm bunların sonucunda da kendisini Öğretmen'e yakın hissedilen köy halkı okul için Öğretmen'le birlikte çalışmıştır. Bu örnekte, Öğretmen'in halkın alışkanlıklarını değiştirmeden, onlardan üstün değil onlarla aynı olduğu imajını vererek kurduğu bu olumlu ilişkinin halkın eğitime ve Öğretmen'e olan bakış açısını olumlu hale getirdiği görülmüştür.

Benzer şekilde Resim Öğretmeni romanında da Mehmet Öğretmen'in çalıştığı kasabaya geldiğinde yaptığı ilk işlerden biri, kasabanın halkı ve eşrafiyla iyi ilişkiler kurmak olmuştur. Mehmet Öğretmen'in kasaba eşrafiyla kurduğu olumlu ilişkiler, onun bu kişiler yoluyla halkın desteğini kazanmakla birlikte bu kişilerin eğitimi maddi yönden desteklemesini de sağlamıştır. Örnek olarak, Öğretmen'in Kimgilzade isimli bir kişi ile kurduğu olumlu ilişki sonucu bu kişi, elinde bulunan gazete ve dergileri köy kahvesine ücretsiz vererek halkın okumasını sağlamış ve öğrencilere burs vermiştir.

Bu örneklerden, öğretmenin halkla kuracağı olumlu ilişkilerin halkın eğitimi desteklemesinde olumlu bir unsur olduğu anlaşılmaktadır. Halkın desteğinin ise ideal eğitim ortamının oluşturulması çabalarında öğretmenlerin yalnız kalmamasını sağladığı ve bu iki grubun iş birliğiyle eğitimin ideal olarak adlandırılacak noktaya gelmesinin daha hızlı olacağı ortaya konulmuştur.

İdeal eğitimin oluşturulmasını sağlayacak diğer bir iş birliği de öğretmen ve veli iş birliğidir. İncelenen romanlarda, öğretmenlerin velilerle olan ilişkilerine de dikkat ettiği

görülmüştür. Bu öğretmenler, ideal ve sorunsuz bir eğitim ortamı için velilerle tartışma yolunu değil diyalog yolunu seçmişlerdir. Örnek olarak, Biz İnsanlar romanında Orhan Öğretmen, bakanlıklara şikâyet edip okulu kapattırmakla tehdit eden bir velinin siniri karşısında veliyle kavga edip sorunu büyütme yerine sakin kalıp velinin sakinleşmesini bekler. Benzer şekilde Yeşil Gece'deki Şahin Öğretmen de hasta çocuğunu zorla okula göndermek isteyen bir babayı çocuğunun hastalığı konusunda tatlı dille ikna etmeye çalışır. Bu örneklerde görülen öğretmenlerin velilere karşı sergiledikleri tutum, çıkabilecek sorunları engellemek ya da ortaya çıkan sorunları çözmek adına olumlu bir tutumdur. Nitekim bu düşünceyi destekler şekilde Kan Davası romanındaki Ömer Öğretmen'in çocuklarını okula göndermeyen velileri baskı yoluyla değil, onlarla kurduğu güvene dayalı olumlu ilişkiler neticesinde ikna ettiği görülmüştür. Örnek olarak, Ömer Öğretmen, torunlarını çalıştırdığı için okula göndermeyen yaşlı kadına “Darda kaldığın vakit ben de senin ağır işlerini tutmağa geliveririm” (Güntekin, 1960, s. 131) diyerek onu torunlarını okula göndermeye ikna etmiştir. Ömer Öğretmen'in veliler karşısındaki yapıcı tutumu sonrasında velilerin çocuklarını okula göndermeye başlamasından ise öğretmenlerin velilerle kurdukları olumlu ilişkilerin eğitimi olumlu yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

İdeal eğitim faaliyetlerini olumlu etkileyen diğer bir ilişki ise öğretmen ve bürokratların arasında meydana gelen olumlu ilişkidir. İncelenen romanlarda, öğretmen ve bürokratlar arasında kurulacak olumlu diyalogların eğitim için çeşitli faydalarının bulunduğu görülmüştür. Örnek olarak, Acımak romanında Zehra Öğretmen'in olumlu mesleki davranışları onun müdürüyle arasında güvene dayalı bir ilişkinin meydana gelmesini sağlamıştır. Maarif Müdürü, Zehra Öğretmen'e olan güvenini “Keşke bütün mekteplerimizin başında Zehra Hanım gibi muallimler olsa da bizim hiç hakkımız kalmasa... İstiklal alâmeti olarak onlara birer davul ile tuğ gönderir, maarif idarelerinin kapılarını kemal-i emniyet ve

iftihar ile kapardık... ” (Güntekin, 2014, s. 8) diyerek vurgulamıştır. Bu örnekte görülen bürokratin öğretmene karşı güveninin eğitimi olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Müdürü ile olumlu ilişki kurmaya önem veren diğer bir öğretmen Resim Öğretmeni isimli romandaki Mehmet Öğretmen'dir. Öğretmen, Müdür'ün Halkevi'nde düzenlediği bir etkinlik sırasında, ona, halkın sadece tiyatro gibi faaliyetlere katıldığı gözlemini iletir. Bu yorumdan hoşlanmayan Müdür ise ona kızarak daha iyisini yapabilirse kendisinin başa geçmesini söyler. Eleştiriden hoşlanmayan yöneticisi ile arasında yaşanan bu gerginlikte haklı olan taraf olmakla birlikte, üzüntüsünü belirtip gerginliği sonlandıran taraf da Mehmet Öğretmen olmuştur. Öğretmen'in olumlu tutumu, yöneticisi ile kendisi arasında yaşanacak gerginliğin o gün için ilerlemesini engelleyerek eğitimi olumlu yönde etkilemiştir.

Bürokratlarla birlikte öğretmenlerle kurulan olumlu diyalogların da ideal eğitim için önemli olduğu düşünülmektedir. Nitekim incelenen romanlardaki bazı öğretmenlerin meslektaşlarıyla olumlu ilişkiler kurmaya çalıştığı görülmüştür. Örnek olarak, Resim Öğretmeni isimli romandaki Mehmet Öğretmen aralarında fikir ayrılıklarının bulunduğu meslektaşlarıyla tartışmak yerine onlara amacını anlatmış ve onların rakibi değil hizmetkârı olduğunu söylemiştir. Öğretmen'e göre amaç tartışmak değil, öğretmenlerin birbirlerini tamamlayıp birlikte çocukları eğitmesidir. Bu örnekte görülen Mehmet Öğretmen'in söz konusu düşüncesi, ideal eğitim ortamının oluşturulmasına yardımcı olacak olumlu bir düşüncedir.

Öğretmenler arasında ideal eğitim için yapılacak iş birliğinin eğitim için faydalı olduğu Nabi'nin Park Kahvesi isimli romanda da görülür. Bu romanda, spor öğretmenliği yapan Mustafa Öğretmen ile okulda ilmî dersleri veren Sıtkı Öğretmen ideal eğitim ortamı oluşturmak adına iş birliği yapmışlardır. Bu öğretmenler, çocukları bir taraftan spor konusunda geliştirirken diğer taraftan bilgi ve kültür açısından geliştirmeyi amaçlarlar ve çalıştıkları için okula gelemeyen çocuklar için de gece dersleri planlarlar. İki farklı alanda

öğretmenlik yapan bu kişilerin yapacakları iş birliği, öğrencilerin pek çok alanda kazanım elde etmesini sağlayacaktır. Söz konusu öğretmenlerin planları şu şekildedir: “Kasabamızın gençlerini, senin spor çalışmalarının yanında, ayrıca bilgiyle donatalım. Esnaf çıraklarına, kalfalarına gece dersleri tertipleriz. Okumayı sevsinler çocuklar... Dur hele, şöyle iyice düşünüp taşınmak, bir eğitim programı hazırlamak gerek... Sen top oynayanları, derslere toparlar getirirsin...” (Kocagöz, 1985, s. 203, 204)

Eğitim sürecinin önemli iki unsuru olan öğretmenler ve öğrenciler arasında kurulacak ilişkinin olumlu olması, eğitimi de olumlu yönde etkileyecektir. Kan Davası romanında, Ömer Öğretmen’in işledikleri suçlar sebebiyle kimse tarafından istenmeyen ve ailesi olmayan öğrencilerine bir baba gibi davranması, onun öğrencilerin sevgisini ve bağlılığını kazanmasını sağlamıştır. Örnek olarak, bu öğrencileri köyde istemeyen bazı kişilerin şikâyetiyle öğrenciler farklı okullara ve farklı işlere dağıtılmış ancak bu öğrenciler buralardan kaçıp Ömer Öğretmen’in yanına geri dönmüşlerdir. Bunun yanında Ömer Öğretmen’in öğrencileriyle kurduğu yakın ilişki, onun öğrencilerden kaynaklı problemlerin önüne geçmesini de sağlamıştır. Örnek olarak, Ömer Öğretmen’in Rüstem isimli bir kişi tarafından hakarete uğradığını düşünerek öç almak isteyen Müslim isimli bir öğrenci bu kişiye zarar verme planı yaparken, Öğretmen ona “Seninle beraber, yahut yalnız olarak ben Bozova Ağır Cezasının huzuruna çıkacağım. Bu işi ben düşündüm, ben hazırladım, diyeceğim” (Güntekin, 1960, s. 197) der. Öğretmenini seven ve onun zor durumda kalmasını istemeyen Müslim de bu düşüncesinden vazgeçer. Buradan Ömer Öğretmen’in öğrencilerle kurduğu olumlu ilişkilerin öğrencileri olumlu davranışlara yönlendirmesinde etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, öğretmenlerin halkla, bürokratlarla, meslektaşlarıyla ve öğrencileriyle kurduğu olumlu ilişkiler, öğretmenlerin oluşturmaya çalıştığı ideal eğitim ortamını olumlu yönde etkilemiştir.

5.1.3.Öğretmenlerin, halkın ve öğrencilerin eğitim dışı ihtiyaçlarıyla ilgilenmeleri.

İnsanların çok farklı unsurlardan etkilenen canlılar olduğu bu sebeple de bu unsurların hedef kitlesi insanlar olan eğitimi de etkilediğine inanılmaktadır. Halkın yaşadığı maddi problemlerin insanların eğitime olan inancını ve ihtiyacını etkilediği görülmüştür. Bu durumdan yola çıkılarak ideal bir eğitim ortamının oluşturulabilmesi için öğretmenlerin eğitim sürecini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen sorunları ortadan kaldırması ya da ortadan kaldırılmasına yardımcı olması gerektiği düşünülmektedir. Nitekim incelenen romanlarda öğretmenlerin bu yönde çabaları görülmüştür.

İlk olarak, romanlardaki bazı öğretmenlerin, öğrencilerinin sağlık ve temizlik durumlarıyla ilgilendikleri görülmüştür. Örnek olarak, Bizim Köy romanındaki Öğretmen, bitlenme problemi yaşayan öğrencilerini bite karşı ilaçlamış ve öğrencilerinin tırnaklarını kesmiştir. Öğretmen, bu icraatını şu sözlerle anlatmaktadır: “Bizim bir pompa var. Birkaç kere öğrencileri tek tek içeri alarak DDT püskürttüm giysilerine. Birkaç şişe DDT harcadım. Elleri, yüzleri, çamaşırları; hatta tenleri başladı kokmaya. Zaten soyarak ilaçlıyorum” (Makal, 1950, s. 126).

Aynı şekilde her gün ilk ders saatini temizliğe ayıran Karapürçek romanındaki Öğretmen ile öğrencilerin kılık kıyafetinin temizliğiyle ilgilenen ve yeri geldiğinde öğrencilerin kopmuş düğmelerini de diken Acımak romanındaki Zehra Öğretmen’in de öğrencilerinin temizliğine ve kıyafetlerinin düzenine önem verdiği görülmüştür.

Bu örneklerde görülen öğretmenler, söz konusu icraatlarıyla öğrencilerin temizlik problemini ortadan kaldırmakla birlikte öğrencilere temizlik alışkanlığı da kazandırmaya çalışmışlardır.

Öğretmenler, öğrencilerin temizliği yanında sağlık durumlarıyla da ilgilenmişlerdir. Bunlardan biri olan Resim Öğretmeni isimli romandaki Mehmet Öğretmen, doktor ve dişçi ile iş birliği yaparak sağlık bakım fişi hazırlayarak öğrencilerin sağlık takiplerinin yapılmasını ve

çocukların sağlıkları hakkındaki bilgilerin doktor tarafından velilere aktarılmasını sağlar. Mehmet Öğretmen'e benzer şekilde Havada Bulut Yok isimli romanda bulunan Süleyman Öğretmen, rahatsızlanan ancak bunu söylemeye utanan Muhsin isimli bir öğrencisine doktor götürmüş ve onu iyileştirmiştir. Bizim Köy romanındaki Öğretmen, kış mevsiminde artan bebek ve çocuk ölümlerini iki kez hükümet doktorluğuna bildirmiştir. Bu öğretmenlere ek olarak Biz İnsanlar romanındaki Orhan Öğretmen de, çocukların sağlıklarını düşünerek bakkala yemeklerden önce iştah tıkayan abur cubur yiyecekleri öğrencilere satmaması gerektiğini söylemiştir. Bu öğretmenler tarafından doktorları faydasız görüp çareyi üfürükçülerde arayan köy halkında ortaya çıkan sağlık problemlerinin önüne geçmek, öğrencilerle birlikte halkı bilinçlendirmek amaçlanmıştır.

Halkın kendi arasındaki kavgaları ve öğrencilerin güvensiz yerlerde barınmaları eğitimi olumsuz etkilemektedir. Kan Davası romanında Aşağı Sazan ve Yukarı Sazan olarak adlandırılan iki köyün halkı, birbirlerine götürülen sağlık, eğitim vb. yardımları hoş karşılamayacak ve ortada kalan Ömer Öğretmen'i ajan olarak nitelendirecek kadar birbirlerine düşmanlık beslemekte ve intikam planları yapmaktadır. Ömer Öğretmen, kendisini de etkileyen bu problemi ortadan kaldırmakta önemli rol oynar. Öğretmen, her iki köyün insanlarıyla kurduğu güven dolu ilişkiler neticesinde Aşağı Sazan Köyü'nden nefret eden ve intikam planları yapan bir kişi olan Yukarı Sazanlı Fettah'ın fikirleri değişir. Bunun sonucunda ise bu kişi Aşağı Sazan'da yaşanan sel felaketinde Aşağı Sazan halkına yardım ederken ölür. Aynı şekilde onunla birlikte Yukarı Sazan Köyü'nden nefret eden Aşağı Sazanlı Osman da Fettah isimli kişi ile yan yana aynı amaç uğruna ölür. Bu olayın sonrasında iki köyün arasında barış sağlanır. Bu örnekte, Öğretmen'in kişisel çabalarıyla iki köy arasında yaşanan ve öğretmenle birlikte eğitimi de etkileyen bu husumet ortadan kalkmıştır.

Havada Bulut Yok romanında ise okula köy dışından gelen ve evlerde yaşayan öğrencilerin güvende olmadığı görülmüştür. Örnek olarak, bu öğrencilerden biri cinsel

yollarla bulaşan belsoğukluğu isimli bir hastalığı kapar. Bu öğrencilerin evlerde kalmasının güvenli olmadığını anlayan Süleyman Öğretmen de, Okul Müdürü'ne bu öğrenciler için yurt yaptırılıp öğrencilerin bu yurttaki kontrol altında tutulmasını fikrini iletir. Bu örneklerde görülen öğretmenlerin, tanık oldukları bu sorunları ortadan kaldırarak halk arasında huzur ortamı oluşturma ve öğrencilerin daha güvenli bir şekilde eğitim görmesini sağlamayı amaçladıkları anlaşılmaktadır.

İncelenen romanlarda görülen ve eğitimi olumsuz etkileyen diğer bir unsur ise maddi sıkıntılardır. Bu olumsuz etkilerden biri, öğrencilerin maddi şartlarının farklı olmasının ortaya çıkardığı eğitimdeki eşitsizliktir. Bu durumun görüldüğü Havada Bulut Yok romanında Süleyman Öğretmen, problemi ortadan kaldırmak için çeşitli icraatlar yapmayı hedefler. Örnek olarak, Öğretmen, bir akşam sokak lambası altında ders çalışan Remzi isimli bir öğrencisini görür. Onun eğitim için kendi memleketine uzak olan Kayseri'ye geldiğini, orada zengin akrabalarının yanında bir ahırda hem çalışıp hem uyduğunu, ancak geceleri ders çalışabildiğini öğrenir. Bu öğrenci, ahırda yangın çıkar diye ışık yakmasına izin verilmediği için sokak lambası altında ders çalışmaktadır. Bu durumu öğrenen Süleyman Öğretmen, öğrenciye yardım etmek için Müdür'e, bu öğrencinin okuldaki yatılı öğrencilerle birlikte çalışması fikrini iletir. Bu gibi problemleri olan diğer öğrenciler için ise kesin çözüm olarak gördüğü fakir öğrencileri okulda hademe gibi çalıştırarak onların hem eğitim almalarını hem de yaşam şartlarını iyileştirmeyi sağlama fikrini de iletir. Ona göre bu durum diğer öğrencilere çalışma ahlakını da öğretecektir.

Sonuç olarak; sağlık, temizlik, huzur, güvenlik ve ekonomik durum gibi unsurlar öğrencileri, öğretmenleri ve halkı olumsuz etkileyerek dolaylı yoldan eğitimi de olumsuz etkilemektedir. Bu etkilerin farkında olan öğretmenler de çeşitli faaliyetler yaparak söz konusu sorunları ortadan kaldırmaya yönelik çaba göstermişlerdir.

5.1.4.Öğretmenlerin olumlu mesleki davranışları. İncelenen romanlarda, ideal eğitimi destekleyen birçok öğretmen davranışı görülmüştür. Bunlardan biri aileleri tarafından okula gönderilmek istenmeyen öğrencilerin okula kazandırılmasıdır. Örnek olarak, Karapürçek romanında Öğretmen'in, cezai yaptırıma başvurmadan ailelerle tek tek görüşüp onlara mektup yazarak okula gelen öğrenci sayısını arttırdığı görülmüştür. Öğretmen, ilk gün derse 19 öğrenciyle başlayıp sonrasında bu sayıyı 60'a çıkarmış ve okula hiç kız öğrenci gelmezken 15 tane kız öğrenciyi okula kazandırmıştır.

Benzer şekilde Kan Davası romanındaki Ömer Öğretmen'in de okula gelmeyen çocukları eğitime kazandırdığı görülmüştür. Ömer Öğretmen, maddi gerekçelerle torunlarını okula göndermek istemeyen bir kadına işlerinde yardımcı olma sözü vererek kadını torunlarını okula göndermeye ikna etmiştir.

İdeal eğitimi destekleyen diğer olumlu öğretmen özelliği ise adil olmasıdır. Romanlarda, ideal olarak nitelendirilebilecek öğretmenlerin sınıf içindeki ve dışındaki icraatlarında adil olduğu görülür. Örnek olarak, Vurun Kahpeye romanında Aliye Öğretmen, kavga eden iki öğrenciden hatalı olduğunu gördüğü eşraf çocuğunu eve göndererek cezalandırır. Bu öğrencinin abisi okulu basıp ona hareket ederken de geri adım atmaz. Aynı şekilde Biz İnsanlar romanında da iki öğrenci kavga eder ve hatalı olan zengin öğrencinin ailesi fakir öğrencinin okuldan atılması için baskı yapar. Bu romandaki Orhan Öğretmen'in adil davranarak fakir öğrencinin hakkını koruduğu görülmüştür. Benzer şekilde Karapürçek romanındaki Öğretmen de, hem nişanlı hem de güzel olduğu için yaratacağı sorunu düşünerek kızını okula göndermek istemeyen bir babaya hak vermesine rağmen, göstereceği hoşgörünün diğer kız öğrencilerin okula gelme durumlarını etkileyeceğini düşünerek adil davranmış ve kızın okula gelmesi yönünde ısrarını devam ettirmiştir.

Öğretmenlerin sınıf içinde adaleti sağlamaları, öğrenciler arasındaki maddi durumlarından kaynaklanan eşitsizliği ortadan kaldırarak bütün öğrencilerin adil bir şekilde muamele gördüğü olumlu bir eğitim ortamının oluşmasını sağlamıştır.

Öğretmenlerin dersi öğrenci ihtiyaçlarına göre yönlendirmeleri de ideal eğitimi destekleyen olumlu bir çalışmadır. Bu öğretmenlerden birinin yer aldığı Havada Bulut Yok romanında, Süleyman Öğretmen, ders esnasında öğrencilerinin ihtiyaçlarını gözlemleyip dersleri bu ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendirmiştir.

Genç adam dersten sonra bu konu üzerinde uzun uzun düşündü. Çocukların kafasına bir sanatın sadece tarihini, tekniğini, türlerini yığmanın verdiği sonucu kendi gözleriyle görmüştü. Onlarda şiir yazmak için gereken her şey vardı, yalnız zevk yoktu; zevk denen şey de öğretilemez, sadece sezdirilebilirdi. Genç öğretmen, tutması gereken yolu anlamıştı; çocuklara kurallar değil, eserler okutacaktı (Solok, 2012, s. 40).

Süleyman Öğretmen, gözlemleri neticesinde, çocuklara edebî zevk kazandırmak için daha çok eser okutması gerektiğini ve öğrencilerin bazı derslerde desteğe ihtiyacının olduğunu anlayarak bu gözlemleri doğrultusunda hem kendi dersini şekillendirmiş hem de diğer hocalardan öğrencilere takviye dersler yapmalarını rica etmiştir.

Resim Öğretmen'indeki Mehmet Öğretmen de öğrenciler üzerinde yaptığı gözlemlerle öğrencilerin daha geniş bir bakış açısına ve dünyaya sahip olması gerektiğini düşünerek evlerinden ve okullarından farklı bir yere gitmeyen öğrenciler için geziler düzenlemiştir. Bunun yanında ders esnasında yaptığı gözlemlerin sonucunda, öğrencilerin duygu durumlarını da anlamış ve öğrencilerin duygu durumlarına göre komik hikâyeler anlatarak öğrencilerin duygularını dersin lehine değiştirmiştir.

Karapürçek romanında da, yaptığı gözlem sonucunda, yaşları büyük olduğu için çekingenlik sergileyen bazı öğrencilerini fark eden Öğretmen, bu öğrencilere baş mümessillik gibi görevler verip onlara yaşlarının olgunluğunda davranarak öğrencilerin okula

bağlanmalarını sağlamıştır. Öğretmen'e bağlanan bu öğrenciler, köyü kalkındırma idealinde öğretmene çok yardımcı olmuşlardır. Buradan, okula kazandırılan tek bir öğrencinin bile eğitim mücadelesine ve köyün geleceğine büyük katkısı olabileceği sonucuna ulaşılabilir.

Bu örneklerdeki öğretmenlerle aynı şekilde Damga isimli romandaki Mahmut Öğretmen de, öğrencisini gözlemleyerek dersi onun ihtiyaçlarına göre şekillendirmiştir. Örnek olarak, öğrencisinin öğrendiği hesap işlemlerini her yaz gittiği Karamürsel'deki çiftliğe gitmesine ne kadar zaman kaldığını hesaplamak için kullandığını fark eden Mahmut Öğretmen, öğrencisi derste sıkılmaya başladığı zaman ona Karamürsel'e ne zaman gideceğini hesaplatır. Öğrencisine öğreteceği ada kelimesini de öğrencisinin halasının Damlacık adını verdikleri bir çiftliğinden yola çıkarak anlatır. Öğretmen'in bu uygulamasıyla öğrencisinin ilgisini derse çekmekte başarılı olduğu görülmüştür.

Bu örneklerde görülen öğretmenlerin öğrencilerin ihtiyaçlarını ortaya çıkarıp ders içi aktivitelerini bu ihtiyaçlara göre şekillendirmesi sonucunda öğrencilerde gözle görülür olumlu değişiklikler meydana gelmiş, öğretmenlerin bu icraatları, eğitimi öğrenciler için daha verimli hale getirmiştir.

Ders içi gözlemin öğrencilere ve eğitime olan faydasıyla birlikte öğretmenlerin öğrencilere olumlu değer ve davranışlar kazandırdığı da görülmüştür. Bunlardan biri millî değerlerdir. Vurun Kahpeye romanında Aliye Öğretmen'in savaş gibi millî birlik ve beraberliğin önemli olduğu bir zamanda öğrencilerine çeşitli marşlar öğreterek vatan sevgisi kazandırmaya çalıştığı görülmüştür. Öğrencilerine millî değer kazandırmaya çalışan Suyu Arayan Adam romanındaki Öğretmen de bunu Azerbaycan'da görev yaptığı okulda Rusça işlenen derslerin Türkçe işlenmesini sağlayarak yapmıştır.

Öğretmenlerin öğrenciler için yaptıkları diğer bir olumlu faaliyet de öğrencilerin çeşitli işlere aktif olarak katılarak sorumluluk almalarını sağlamalarıdır. Bu durumun görüldüğü Resim Öğretmeni romanında, bir eşrafın, tarlasına kavak ağacı dikip bunlardan

gelecek geliri öğrencilere burs olarak verme fikriyle birlikte söz konusu tarlaya kavak ağacı dikilmiş ve Mehmet Öğretmen bu dikim işinde öğrencilerin çalışmalarını sağlamıştır. Bu işi yaptırmadan önce de işin amacını açıklayarak çocukları yaptıkları işin amacı ve önemi konusunda bilinçlendirmiştir. Öğretmen'in öğrencileri bu süreçte aktif kılıp onlara yapacakları işin amacını anlatması, öğrencilerin yaptıkların işin önemini bilerek daha iyi çalışmalarını, süreçte sorumluluk almalarını ve sonunda ise çalışmalarının karşılığında büyüyen ağaçları görerek başarılı olmanın mutluluğunu yaşamalarını sağlamaya yöneliktir.

Hababam Sınıfı'nda da Okul Müdürü'nün, amacını "...Gayemiz hepinizi cemiyyete yararlı bir uzuv olarak yetiştirmek... Sizi biraz da kendi kendinizi idare eder bir seviyeye ulaştırmak istedik" (Ilgaz, 1968, s. 339) şeklinde açıkladığı bir uygulamayla, öğrencilerden okul kantininde satılan simitlerin parasını, başında bekçi ya da bir memurun bulunmadığı bir sandığa koyup simitleri almalarını istediği görülmüştür. Bu uygulamayla, öğrencilere birtakım değerler kazandırılarak onları sorumluluk sahibi, kendilerine ve topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmek amaçlanmıştır.

Öğretmenlerin ders süresince öğrencilere kazandırdıkları kadar derste öğrencilerine davranışlarının da ideal bir eğitim için önemli olduğu düşünülmektedir. Nitekim Resim Öğretmeni isimli romandaki Mehmet Öğretmen'in öğrencilerine karşı ılımlı davranışlarıyla resim dersini sevmeyen öğrencilerin, yurt dışında sergide eserleri sergilenen ve boş zamanlarında ellerinde tuvalerle çizim yapacak yer arayan öğrenciler haline gelmesini sağladığı görülmüştür. Mehmet Öğretmen'in bunu başarmasını sağlayan, öğrencilerin ders içinde rahat konuşabilmelerini ve soru sorabilmelerini sağlaması, disiplin problemlerini bağırmadan ve şiddete başvurmadan çözmesi, derse şeker ve simit gibi çeşitli ikramlarla gitmesi ve tüm bunların sonucu olarak da öğrencilerin kendisini sevmesini sağlamasıdır.

Ders içinde öğrencilerine ılımlı davranışlar sergileyen Damga romanındaki İffet Öğretmen de annesinden ayrılmak istemeyen utangaç öğrencisini severek ve şakalaşarak

kendisine alıştırmış ve matematikte zorlanan öğrencilerine de morallerini bozmamak ve “maneviyatlarını kırmamak için” (Güntekin, 1977, s. 40) sakin ve eğlenceli bir şekilde konuyu anlatmaya çalışmıştır. Bu örneklerde görülen öğretmenlere benzer şekilde Kan Davası’ndaki Ömer Öğretmen de kimsesizlik ve zor maddi şartlar sebebiyle hırsızlık ve eşkıyalık gibi kötü işlere yönelmiş 13 öğrencisini ön yargı taşımadan eğitmiş ve bu öğrencilere gösterdiği bu merhamet sonrasında öğrencilerin sevgisini ve bağlılığını kazanmıştır.

Bu örneklerde görülen öğretmenlerin öğrencilerine gösterdikleri merhamet, sevgi, iyi iletişim ve sorunlarda şiddete başvurmama gibi tutumları, öğrencilerin öğretmenlerini ve derslerini sevmelerini sağlamıştır.

İncelenen romanlarda bazı öğretmenlerin yaptığı icraatlarda geleceği de düşünerek hareket ettikleri görülmüştür. Örnek olarak, Yeşil Gece’de Şahin Öğretmen, öğrencilerin sadece kendi elinden aldıkları eğitimi önemsemekle kalmamış, öğrencilerin ondan sonra devam edecekleri okullardaki eğitimi ve bu okullardaki hocaları da önemsemiştir.

Öğretmen’in bu tutumu şu şekilde anlatılmaktadır: “Şahin Efendi; Muallimler Cemiyetinde en çok İdadi hocalarına dikkatle gözlerini dikmişti. Yetiştireceği talebeden büyük bir kısmını onlara teslim edecekti. ... İdadi mektebi, uyanık ve değerli bir nesil yetiştirecek halde değilse kendi emeklerinden büyük bir kısmına yazık olacak demektir” (Güntekin, 1963, s. 87).

Aynı fikre sahip olan Karapürçek romanındaki Öğretmen, köyü kalkındırmak için faydalı olacağına inandığı öğrencileri eğitmeye önem vermiş ve onların köylerinin geleceği için faydalı bireyler olması amacını taşımıştır.

Örneklerde görülen bu öğretmenlerin bu fikirlerinden, ideal eğitim ortamının yaratılması için geçici çözümlere değil kalıcı çözümlere ulaşmayı amaçladıkları anlaşılmaktadır.

Buraya kadar öğretmenlerin öğrencileri etkileyen olumlu mesleki davranışları ele alınmışken Suyu Arayan Adam isimli romanda Öğretmen'in öğretmenleri etkileyen olumlu mesleki davranışı da görülmüştür. Öğretmen, ideal eğitim ortamı oluşturmak amacıyla, öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerini ve duygudaşlık yapmalarını sağlayacak tenkit seansları düzenlemiş ve öğretmenler için, birlikte hareket etmeyi, grup olarak çalışmayı öğretecek yürüyüş ve toplantıların yapıldığı bir izci oymağı kurmuştur.

Bu talimler sırasında köylerde geçirdiğimiz toplu geceler, o güne kadar kendilerini birbirinden ayrı, hatta bazen birbirine düşman sayan bu insanlar arasında yaklaşmayı, anlaşmayı sağlıyordu. Hatta böyle gecelerde ve köylüler dağıldıktan sonra, kendi aramızda karşılıklı tenkit seansları da yapardık. Bu konuşmalarda bunlardan her biri, bazen ne kadar hiçten ve ne kadar köksüz sebepler yüzünden karşısındakine karşı soğuk ve şüpheli davrandığını görür, şaşardı (Aydemir, 1995, s. 148-149).

Sonuç olarak öğretmenlerin sergiledikleri olumlu mesleki davranışlar, öğrencilerin eğitim haklarından yararlanması, öğretmenlerin iş birliği yaparak gelişmesi, öğrencilerin öğretmenlerini ve derslerini sevmesi, derslerin daha verimli olması ve öğrencilerin her yönden eşit olduğu olumlu sınıf atmosferinin meydana getirilmesi ile birlikte ideal eğitim ortamının oluşturulmasını sağlayacaktır.

5.1.5.Öğretmenlerin halkı eğitmeleri. İdeal eğitim ortamının oluşturulması için sadece öğrencilerin değil halkın da eğitilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu düşüncüyü destekler şekilde Karapürçek romanında Öğretmen'in öğrencilerinin arasında olan bitlenme sorunuyla mücadelesinde başarılı olacakken aynı sorun çocukların ailesinde de bulunmasından dolayı sorunun tamamen önüne geçemediği görülmüştür. Buradan, okulda yapılan uygulamaların tek başına yeterli olmadığı halkın da bu sürece dâhil edilmesi gerektiği anlaşılır. Bu sebeple de çeşitli romanlardaki öğretmenlerin ideal eğitim ortamını sağlamak için halk düzeyinde pek çok çalışma yaptığı görülmüştür.

Bunlardan biri öğretmenlerin halka vermeye çalıştığı hijyen eğitimidir. Yukarıda da ele alındığı gibi Karapürçek romanında yaşanan bitlenme sorununun önüne geçmek için Öğretmen halka da hijyen eğitimi verir. Öğretmen, bu eğitimi de temizliğin İslam dinindeki öneminden bahsederek köylüler için önemli bir husus olan İslam'dan yola çıkarak verir. Bu örnekten anlaşılan hususlardan biri, öğrencilere verilen eğitimin kalıcı davranış haline dönüştürülmesi için söz konusu eğitimin halka da verilmesi gerektiği dir. Diğer husus ise Öğretmen'in köylünün hassasiyetleri hakkında bilgi sahibi olduğu ve halka kazandıracığı nitelikleri bu hassasiyetlerden yola çıkarak kazandırmaya çalıştığıdır. Bu ikinci hususun, kazandırılması planlanan niteliğin öğretmenler tarafından başarılı bir şekilde kazandırılmasını sağlayacağına inanılmaktadır.

Halka benzer eğitimin verilmeye çalışıldığı diğer roman da Köye Gidenler romanıdır. Bu romanda tuvaleti olmayan köyde insanların tuvalet ihtiyaçlarını açık alanlarda gidermesi kötü kokuya sebep olur. Bunun üzerine Ahmet Öğretmen ve Durmuş Öğretmen, halkı bu konuda uyarmakla birlikte tuvalet inşa etmeyi de amaçlayarak köylülerin de inşa etmesine ve kullanmasına örnek olmayı planlarlar. Ahmet Öğretmen'in ve Durmuş Öğretmen'in kazandırmaya çalıştığı niteliklerde halka örnek olması ideal eğitim için olumlu bir tutumdur.

İncelenen romanlarda öğretmenlerin okullarda verdikleri eğitimleri destekler şekilde halka da eğitim verdikleri ve birtakım olumlu alışkanlıklar kazandırmayı amaçladıkları görülmüştür. Karapürçek'te Öğretmen, eğitimin önemi, millî benlik ve ülkenin kalkınma meselesi konularında halkı bilgilendirmek amacıyla gece toplantıları düzenler. Öğretmen'in bu toplantılarda da okuldaki gündemiyle paralel gittiği böylece eğitimi okul- veli ve öğretmen üçgeni şeklinde bağlantılı tuttuğu görülmüştür. Öğretmen, öğrencilerin eğitimini halka verdiği eğitimle desteklemektedir.

Benzer durumun görüldüğü Resim Öğretmeni romanında da Mehmet Öğretmen, kasabadaki bir kahvede her cumartesi, gündemdeki olaylar hakkında konuşur, meddah

gösterileriyle halkı eğlendirerek çeşitli konularda onları eğitmeye çalışır. Örnek olarak, doktorları faydasız kabul edip serum kullanmadan okutup üfleterek çocuğunu kuşpalazı hastalığından kurtarmak isteyen fakat iki çocuğunun da ölümüne sebep olan adamın yaptıklarını köy kahvesinde herkesin önünde anlatmış ve halkı doktora gitmeleri yönünde uyarmıştır. Bu öğretmenin söz konusu icraatının anlaşılabilir diğeri bir faydası ise kasaba halkının sadece oyun oynayarak boş zaman öldürdüğü bir yer olan kahveyi halk için daha faydalı bir yere dönüştürmesidir.

İncelenen romanlarda kimi öğretmenlerin eğitim ile halkı kalkındırma ve medenileştirme amacı taşıdıkları da görülmüştür. Bu durumun görüldüğü romanlardan biri olan Tatarcık'ta Lale Öğretmen'in yaşadığı Poyraz Köyü'nün halkını eğitimle medenileştirme ideali görülür. Öğretmen'in ideali gerçekleştirmek için yaptığı çalışmalardan biri halka yaya yolunu kullanma alışkanlığı kazandırmaya çalışmasıdır. Lâle Öğretmen, yaya yolunu kullanmayı yolun ortasından yürüme alışkanlığı olan İsmail Ağa isminde bir köylüyü bisikletinin kornasıyla uyararak ona yaya yolundan geçme alışkanlığı kazandırmaya çalışmıştır.

Benzer amacı taşıyan diğeri bir öğretmen de Sarı Traktör isimli romanda bulunmaktadır. Öğretmen'in tarımla geçinen halkı tarımdaki yeni gelişmeler ve modern yöntemler konusunda bilgilendirip cesaretlendirmeye çalıştığı görülmüştür. Örnek olarak, halkı o dönemin modern tarım aletlerinden olan traktör hakkında bilgilendirip onları traktör almaları konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Bu örneklerden söz konusu öğretmenlerin halkı çeşitli yeniliklere yönlendiren bir rehber vazifesi gördüğü anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin halkı eğitmesi, halkın kendi sorunları hakkında bilinçlenmesi ve harekete geçebilmesi bakımından da önemli olduğu düşünülmektedir. Tanilli (1988) de bu konuda, halk eğitiminin yeniliklerin köylülere ulaştırılmasında ve köylünün problemlerini sahiplenmesinde etkisinin bulunabileceğini söylemiştir.

5.2.Halk tarafından yapılan çalışmalar. İdeal eğitim ortamının oluşturulmasında öğretmenin çabaları kadar halkın verdiği desteğin de önemli olduğu düşünülmektedir. İncelenen romanlardan, bu düşünceyi destekler şekilde halkın eğitime olan maddi ve manevi desteğinin öğretmenleri, öğrencileri ve eğitimi olumlu yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

İlk olarak, halkın eğitime ve öğretmenlere gösterdiği maddi desteğin eğitim, öğrenciler ve öğretmenler üzerinde olumlu etki yarattığı görülmüştür. Örnek olarak Kan Davası romanında halkın Yukarı Sazan Köyü'ndeki okula çeşitli yardımlar yaptığı görülmüştür. Nabi'nin Park Kahvesi romanında da halk, Cemal Öğretmen'in geçim mücadelesine maddi yönden yardımcı olur. Romanda ilçe halkı, maddi durumu kötü olan bu öğretmen için, Mustafa'dan ekip biçmediği bir tarlasını Cemal Öğretmen'e kullandırmasını rica ederek ona maddi olarak destek olmaya çalışmıştır. Bu örnekte, halkın Cemal Öğretmen'e verdiği maddi desteğin öğretmenin geçim konusunda rahatlamasını sağladığı görülmektedir.

Halkın maddi desteğiyle birlikte manevi desteğinin de öğretmenler, öğrenciler ve eğitim için olumlu bir durum olduğu görülür. Örnek olarak, Biz İnsanlar' da, babası hapiste olan Tahsin isminde bir öğrenci, Muhtar ve İmam gibi önemli kişilerin ve köylülerin ricasıyla parasız şekilde okula kabul edilmiştir.

Halkın eğitime ihtiyaç duymasının ve eğitim ile öğretmenlere saygı göstermesinin de ideal eğitim ortamını destekleyecek önemli bir tutum olduğu düşünülmektedir. Karapürçek'te, köye gelen her öğretmenin çeşitli sebeplerle köyden kaçması sebebiyle halk öğretmene ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç sebebiyle Muhtar'ın başkahraman olan Öğretmen'e söylediği "Lâkin seni gaçırmayacaaz ha, Mallim bey, ahdımız var, gaçırmayacaaz.." (Arısoy, 1958, s. 12) ifadesine uygun şekilde, halkın kahramanı köyde hoş tutmak için çeşitli icraatlar yaptığı görülmüştür. Örneğin, Öğretmen'in kasabaya ilk gelişinde onu karşılayan bir köylü, köy yolunda Öğretmen'i yürütmek istememiş, onun için hususi hayvan getirerek yorulmamasını

sağlamaya çalışmıştır. Öğretmen'in köydeki ilk sabahında da köylüler tanışmaya gelip onun için özenerek hazırlanmış dolu bir kahvaltı tepsisi getirmişlerdir. Bir başka köylü ise, Öğretmen'e, annesini de yanına alarak köye tamamen yerleşmesi teklifinde bulunmuştur. Bu örnekte görülen köylülerin Öğretmen'e saygı göstererek onun kasabada kalmasını istemelerinden eğitime önem verdikleri anlaşılmaktadır. Suyu Arayan Adam isimli romanda ise okuma yazma bilmeyen halk, eğitime olan saygısını üzerinde yazı bulunan herhangi bir kâğıt parçasını hemen yerden kaldırarak göstermeye çalışmıştır.

Bu örneklerde görülen halkın eğitime gösterdikleri saygı, eğitimi ve öğretmenleri olumlu yönde etkileyecek ve ideal eğitim ortamının oluşturulmasını sağlayacak olumlu bir tutumdur.

5.3.Bürokrasi tarafından yapılan çalışmalar. Bir süreç olan eğitimin kalitesi için, çeşitli kademelerde bulunan, farklı görevleri olan kişilerin birlikte uyum içinde çalışması gerektiği düşünülmektedir. İdeal bir eğitim anlayışının oluşturulması için bu sürecin içinde yer alan her kişinin üstüne düşen görevleri en iyi şekilde yerine getirmesi gerekir. İncelenen romanlarda, bu durumun aksi olduğu zamanlarda özellikle bürokratların yanlış tutumlarının eğitimi ve öğretmenleri olumsuz etkilediği görülmüştür. Bürokrasinin eğitime ve öğretmene destek olduğu zamanlarda ise eğitim daha iyi yürütülecektir.

Bürokrasinin ve okul yöneticilerinin eğitimi desteklediği durumlarda eğitimi olumsuz etkileyen bazı unsurların ortadan kalktığı görülmüştür. Örnek olarak Kan Davası'nda maddi yönden sorun yaşayan okulun devlet tarafından çeşitli yardımlarla desteklenmesi, bu köydeki okulun faaliyetlerine devam etmesine yardımcı olmuştur.

Hababam Sınıfı'nda, yöneticilerin aldıkları çeşitli önlemler, öğrencilerin eğitimi etkileyen disiplinsiz davranışlarını tamamen ortadan kaldıramasa da bir miktar azaltmıştır. Örnek olarak, okuldan kaçan öğrencileri tespit edebilmek için Mahmut Hoca demir parmaklıklara katran sürmüştür. Bu durumu fark etmeden okuldan kaçan bir öğrenci Mahmut

Hoca'nın bu icraatı sayesinde yakalanmıştır. Yine öğrencilerin okuldan kaçmalarını engellemek için yatakhane, revir, hamam ve sokak izni için ayrı renklerde izin kâğıtları oluşturulmuş ve bu şekilde öğrencilerin okuldan kaçmaları önlenmeye çalışılmıştır.

İncelenen romanlarda görülen bürokratların öğretmenlerle kurdukları olumlu ilişkilerin de ideal eğitimi destekleyen olumlu bir unsur olduğu düşünülmektedir. Örnek olarak, Karlı Dağdaki Ateş romanında bir öğretmeni destekleyen ve ona yardımcı olmaya çalışan bir bürokrat görülür. Maarif Müdürü, istifa etmeyi düşünen Binnur Öğretmen'e istifa konusunda acele etmemesini söyleyerek ona düşünmesi için gayriresmî şekilde bir hafta izin verir. Buradan bu kişinin personeline değer verdiği anlaşılmaktadır.

İncelenen romanlarda görülen diğer bir olumlu bürokrat icraatı ise müfettişlerin okullara yaptıkları teftişlerdir. Örnek olarak, Hababam Sınıfı isimli romanda, öğrencilere kötü yemek çıkarılmasına sebep olan ve öğrencilere dağıtılması gereken kimi eşyaları dağıtmayan idareciler, okula gelen bir müfettişin etkisiyle öğrencilere fazladan duş yaptırır. Bu örnekte görülen bürokratin okulu teftiş etmesinin idarecilerin istenmeyen davranışlarını engelleyerek öğrencilerin eğitim şartlarının daha iyi hale gelmesini sağladığı görülmektedir.

Bürokratların okulları teftiş etmekle birlikte eğitim için çeşitli toplantılar tertip ettikleri de görülmektedir. Örnek olarak Karlı Dağdaki Ateş isimli romanda Zeria isimli öğretmen Ankara'da enstitü temsilcileriyle yapılacak bir toplantıya çağrılır. Bu toplantıların ise eğitimin geliştirilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

6.İdealizm Çerçevesinde Olumlu Öğretmen Özellikleri

6.1.Kararlılık. Bir işin başarıyla sonuçlandırılmasında kişilerin hedefe ulaşmak konusunda gösterdikleri kararlılığın önemli bir unsur olduğu düşünülmektedir. Bu düşüncüyü destekler şekilde incelenen romanlardaki ideal öğretmenlerin yapacakları icraatlarda karşılaştıkları sorunlar karşısında pes etmeyip bu icraatları başarıya ulaştırmada kararlılık gösterdikleri görülmüştür.

Bu romanlardaki öğretmenlerin çeşitli zorluklar karşısında gösterdikleri kararlılık ise farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Örnek olarak Acımak romanındaki Zehra Öğretmen, yeri geldiğinde Maarif Müdürü'nü dinlemeyecek kadar kendi bildiğinden şaşmayan, kararlı bir öğretmendir. Romanda Maarif Müdürü onun hakkında “Zehra Hanım icraatında hemen hemen müstakildir... Bizim emirlerimize, nehylerimize hiç kulak asmaz... Hasılı bildiği gibi hareket eder” (Güntekin, 2014, s. 8) diyerek onun kararlılık düzeyini anlatır. Benzer şekilde Karapürçek'teki Öğretmen de Zehra Öğretmen gibi inandığı fikirlerden kolay kolay vazgeçmeyen kararlı bir kişidir. Örnek olarak, Öğretmen, atandığı köye gitmeden önce köy hakkında duyduğu olumsuz cümlelerin ve neyle karşılaşacağını bilememesinin getirdiği korkuya rağmen vazgeçmeyip “Kim ne derse desin, gidiyorum” (Arısoy, 1958, s. 5) diyerek yolundan dönmez. Bu örneklerdeki öğretmenler, kendilerinden ve ideallerinden emin olmalarının getirdiği bir kararlılığa sahiptirler.

İdeal öğretmenlerin kararlılığının karşılaştıkları çeşitli problemler karşısında da ortaya çıktığı görülür. Örnek olarak Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen, idealleri uğruna yaptığı şeyler için Hâfiz Eyüp Efendi, Müderris Zühtü Efendi ve Cabir Bey gibi pek çok kötü kişiyle; dedikodu ve iftira gibi çeşitli olumsuz durumlarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak bu kişilerin karşısında azınlıkta kalmasına rağmen pes etmemiştir. Romanda geçen “Demek ki ne istediğini bilen açık fikirli bir tek adamın bazen karışık düşünceli bütün bir kütleye karşı durabileceğine inanmakta haklıydı” (Güntekin, 1963, s. 143) cümlesinden, Şahin Öğretmen'in de amacından emin olmasının getirdiği bir kararlılığa sahip olduğu anlaşılır.

Vurun Kahpeye'deki Aliye Öğretmen de Hacı Fettah Efendi ve Uzun Hüseyin Efendi isimli kişilerin çeşitli iftiralarına ve baskılarına maruz kalmış ancak bunlara rağmen son anına kadar kararlılığını yitirmeden çalışmıştır. Aliye Öğretmen'in bu kararlılığının arkasında ise sık sık tekrarladığı “Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için

bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billâhi!” (Adıvar, 2002, s. 1) sözünde de ifade ettiği halk ve öğrencileri için çalışma arzusu vardır.

Şahin Öğretmen ve Aliye Öğretmen’e benzer şekilde Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet Öğretmen’in de maruz kaldığı iftira, şiddet ve tehdit gibi problemlere rağmen doğru bildiğinden şaşmayacağını söyleyerek vazgeçmediği görülmüştür. Mehmet Öğretmen’in kararlılığının arkasında ise yaşadığı her probleminden bir şeyler öğrendiğine dair inancı yer almaktadır. Mehmet Öğretmen’in söz konusu inancından problemleri kendisini geliştiren bir unsur olarak gördüğü ve bu sebeple kararlılığını yitirmediği anlaşılmaktadır.

Aynı durumun görüldüğü Bizim Köy’de de velilerin birçoğunun çocuklarını okula göndermek istemediği, kız çocuklarının okul yerine mahalle mektebine yollandığı bir köy okulunda, her türlü maddi imkânsızlığın ortasında çalışan Öğretmen’in, “Bu da bir savaş sayılır, ölürsem şehit kalırsam gazi, diye düşünerek bir neşe, bir ümit, bir gayret geldi bana” (Makal, 1950, s. 12) diyerek bunu bir savaş kabul ettiği ve görevine kararlılıkla devam ettiği görülmüştür.

Nabi’nin Park Kahvesi romanındaki Mustafa Öğretmen, uğradığı başarısızlığa rağmen kararlılığını sürdürmüştür. Örnek olarak, kahvesini açtırmak için söz verdiği Kadri isimli kişiye sözünü yerine getirmeye çalışmış, tüm çabalarına rağmen açtıramamış ancak “Ne var ki ben bu işin arkasını bırakmıyordum” (Kocagöz, 1985, s. 188) diyerek bu işten vazgeçmemiştir. Yine aynı romandaki başka bir öğretmen karakter olan Sıtkı Öğretmen de “Yılmak yok! Ben sabırlı bir adamım. Elimde yetişen öğrencilerim, kasabada kaldıkça - ki gidecekleri bir yer yok- onları yetiştirmek için uğraşacağım” (Kocagöz, 1985, s. 204) diyerek sonuna kadar mücadele etme kararlılığı göstermiştir.

Sonuç olarak, söz konusu romanlarda kararlı oldukları görülen bu öğretmenlerin kararlılıklarının arkasında kişilerin kendilerinden ve ideallerinden emin olma, içinde

buldukları mücadeleleri savaş kabul etme, ideallere ulaşmayı isteme ve sorunların öğretici olduğuna inanma gibi tutumlarının yer aldığı anlaşılmaktadır.

6.2.Çalışkanlık. İncelenen romanlardaki öğretmenlerin idealleri için çok çalıştıkları görülür. Bu çalışkanlık, kimi romanlardaki öğretmenlerin kendi meslek alanlarına girmeyen işleri bile yapmaları şeklinde ortaya çıkmıştır. Örnek olarak, Acımak isimli romanda Maarif Müdürü tarafından “Zaten elinden gelmeyen iş yok gibidir...” (Güntekin, 2014, s. 10) denilerek tasvir edilen Zehra Öğretmen, mektepteki boya ve tamir gibi işler için kendisine verilen parayı başka ihtiyaçlar için saklayıp bu işleri kendisi yapacak kadar çalışkandır. Aynı şekilde Köye Gidenler’de Ahmet Öğretmen ve Durmuş Öğretmen de eğitim işleri dışında marangozluk ve inşaatçılık gibi işler yapmışlardır. Örnek olarak, bu öğretmenler söz konusu yeteneklerini kullanarak tuvaleti olmayan köye tuvalet inşa etmeyi amaçlamışlardır.

Okulun tadilat işlerini kendisi üstlenecek kadar çalışkan olan diğer öğretmenler Kan Davası’ndaki Ömer Öğretmen ile Bizim Köy romanındaki Öğretmen’dir. Kan Davası romanında “‘Vazife ölmeden biter mi?’” (Güntekin, 1960, s. 7) diye düşünecek kadar göreve bağlı olduğu görülen Ömer Öğretmen’in, bu bağlılıkla birlikte ideal eğitim ortamı oluşturmak için köy okulunun tadilatı gibi işleri kendisi üstlenerek uzun çalışmalarıyla okulu “... kapalı damları ve pencereleri, parlak ışıklı lâmbaları ve bol yiyeceği, içeceği ile hemen hiçbir konforu eksik olmıyan ...” (Güntekin, 1960, s. 219) bir okul haline getirdiği görülmüştür. Benzer şekilde Bizim Köy romanındaki Öğretmen de, tatilde bile okulun boya badana gibi işlerini yapmıştır.

Okulun işlerinde çalışan öğretmenlere ek olarak Suyu Arayan Adam romanındaki Öğretmen’in de okul dışındaki faaliyetlerde yer aldığı görülmüştür. Öğretmen; Azerbaycan, Rusya ve Türkiye’de olmak üzere pek çok okulda değişik yaş grubuna öğretmenlik yapma, Şark Milletleri Kurultayı’na delege olarak gitme, Moskova’da öğrenim gördüğü üniversitede

bir öğrenci komitesinin başına geçme ve çeşitli konferanslara dinleyici ve konuşmacı olarak katılma gibi eğitimden siyasete kadar gibi geniş bir yelpazede faaliyetlerde bulunmuştur.

Bu örneklerde görülen öğretmenler, daha nitelikli bir eğitim için öğrencileri eğitmek vazifeleriyle birlikte eğitimin niteliğini arttıracak ve kendilerinin gelişimini etkileyecek farklı icraatlar yapacak kadar çalışkanlık göstermişlerdir.

Çalışkanlıkları icraatlarına yansıyan bu öğretmenlerin yanında, çalışkanlıkları fikir yapılarına yansıyan öğretmenler de bulunmaktadır. Bu öğretmenlerden birinin yer aldığı Resim Öğretmeni romanında Mehmet Öğretmen, kendi deyimiyle ayrık otu gibi yaşamak değil faydalı olmak ister. Mehmet Öğretmen'in söz konusu düşüncesi davranışlarına da yansımış ve yaz tatilinde de kasabadan ayrılmayarak okul için çalışmıştır. Aynı şekilde Karapürçek romanındaki Öğretmen'in de köye çalışmak için giderken yolda kendisine “Gidip oraya sırt-üstü yatmayacaksın elbet. Uğraşıp, didineceksin” (Arısoy, 1958, s. 10) gibi telkinlerde bulunduğu görülmüştür. Havada Bulut Yok romanındaki Süleyman Öğretmen de yer ve zaman fark etmeksizin halk için çalışmak istemektedir.

Fakat ben insanım, ağaç değilim. Halim ağaca ne kadar benzerse benzesin, dikildiğim yerde onun gibi kımıldamadan duramam. Hiçbir zaman Buradaki işi beğenmiyor muyum? Pekâlâ. Gider başka yerde çalışırım. Neresi bu başka yer? Neresi olursa olsun, yeter ki orada halk için çalışılsın, adı sanı bilinmeyen insanlar için... (Solok, 2012, s. 138).

İncelenen romanlardaki öğretmenlerin çalışkan olmalarının kişisel yaşamlarına da yansıdığı görülmüştür. Bu yansımalarından biri, öğretmenlerin çalışkan olmalarıyla paralel bir şekilde kendi eğitim hayatlarında gösterdikleri başarılarıdır. Örnek olarak, Tatarcık'ta Lâle Öğretmen liseyi birincilikle bitirmiştir. Halk tarafından çalışkan olarak nitelendirilen Lâle Öğretmen'in başarısı, onu tanıyan kimseler tarafından alışıldık bir durum olarak değerlendirilmektedir. Lâle karakteri ile aynı şekilde Yeşil Gece'deki Şahin Öğretmen de

küçük yaştan beri çalışkan ve umut vadeden bir kişi olmuş ve okuduğu sürede kendi derslerinin dışında farklı hocaların derslerine de girerek kendisini geliştirmiştir.

Sonuç olarak, öğretmenlerin fikir yapılarından, kişisel hayatlarından ve mesleki davranışlarından çalışkan oldukları anlaşılmaktadır. Bu öğretmenlerin söz konusu çalışkanlıkları ise kendilerini ve eğitimi geliştirecek çeşitli faaliyetlerde bulunmaları, kendi meslek tanımlarının dışında kalan tadilat gibi işleri yapmaları ve yaz tatillerinde çalışmalarını şeklinde ortaya çıkmaktadır.

6.3.Güvenilirlik. İnsanın dâhil olduğu bütün ilişkilerde olduğu gibi eğitimde de öğretmenin öğrencileri, velileri ve idarecileriyle kurduğu karşılıklı güvene dayanan ilişki eğitimin nitelikli olması için önemlidir. Öğretmenin öğrencilerine okulu sevdirmesi, velilerinin çocukları gönül rahatlığıyla öğretmene teslim etmesi ve idarecilerin öğretmenlerle rahat bir şekilde çalışması için öğretmenin güvenilir bir kişi olması gerekir. İncelenen romanlarda, öğretmenlerin diyalog halinde bulunduğu kişilerin güvenini sağladığı görülmektedir.

İncelenen romanlarda, kişilerin öğretmenlere olan güvenleri farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Acımak romanındaki Zehra Öğretmen, Maarif Müdürü'nü dinlemeyecek kadar kendi bildiğinden şaşmayan bir insan olmakla birlikte, onun sahip olduğu bu özellik Maarif Müdürü'nü rahatsız etmez, aksine onun yaptıklarını takdirle karşılar. Buradan kahramanın işinde başarılı ve dürüst bir öğretmen olması sayesinde idarecisinde güven oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Öğretmenlere duyulan güvenin halktaki yansıması, halkın öğretmenleri zor durumlara çözüm getirebilecek yetkinlikte kişiler olarak görüp zor durumlarda öğretmenlere başvurmasıyla ortaya çıkar. Bazı romanlarda halk, öğretmenlere duydukları güvene paralel olarak öğretmenleri zor durumlarda bir kurtarıcı olarak görür. Kan Davası romanında, köyde ebe olmaması sebebiyle doğum yapamayan bir kadın için köylüler Ömer Öğretmen'den

yardım isterler. Benzer şekilde Sarı Traktör romanındaki köy halkının da sağlık probleminde öğretmene başvurdukları görülmüştür. Sağlık problemlerine ek olarak iletişimsel problemlerde de köy halkının öğretmene başvurduğu görülen Köye Gidenler romanında, Muhtar, kendilerinin cevap veremeyecekleri sorularda Ahmet Öğretmen'in yardım edeceğini düşünerek, ondan Vali geleceği zaman yanlarında bulunmasını istemiştir.

Halkın zor durumlarda öğretmenin yardımına güvenmesinin yanında halkın öğretmene duyduğu güveni çocuklarını bu öğretmenlerin bulunduğu okula göndererek gösterdiği görülmüştür. Örnek olarak, Biz İnsanlar romanında Orhan Öğretmen, zengin bir ailenin okuldan atılması için baskı yaptığı fakir öğrenciyi korumak için okuldan istifa etmesiyle halkın güvenini kazanmıştır. Bu olaydan sonra onun çalışmak için okula dönmesiyle birlikte okuldaki öğrenci sayısının arttığı görülmüştür. Buradan Orhan Öğretmen'in gösterdiği olumlu davranışla birlikte halkın ona olan güveninin arttığı ve halkın bu güveni çocuklarını onun bulunduğu okula göndererek gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Acımak romanında ise Zehra Öğretmen'in sahip olduğu çalışkanlık gibi olumlu niteliklerle halkın güvenini kazanması sonucunda, halkın çocuklarını göndermek için bu kişinin bulunduğu okulu tercih ettiği görülmüştür. Romanda bu durum şu şekilde anlatılmaktadır: “Geçenlerde bir çeşme başında iki kadın konuşuyordu. Birisi, ‘ben çocuğumu maarif mekteplerine vermem... Zehra Hanım'ın Mektebinde okutacağım!’ diyordu” (Güntekin, 2014, s. 8).

Halkın öğretmene güvenerek çocuklarını okula gönderdiği görülen diğer bir roman Karapürçek romanıdır. Bu romanda, köyde görev yapmış olan bir öğretmenin kız öğrencisiyle yakınlaşması, halkın kız çocuklarını okula göndermemesine sebep olur. Bu durumu anlayan başkahraman olan Öğretmen, halka nişanlısının öldüğü, bu sebeple yas tuttuğu ve kimseyi istemediği yalanlarını söyler. Bunun yanında kız öğrencilerle yalnız kalmamaya çalışarak bu şekilde halkın güvenini kazanır. Okula hiç kız öğrenci gelmezken Öğretmen'in halkın

güvenini kazanmasına paralel olarak okula gelen kız öğrenci sayısı 15 olur. Bu örnekte görülen öğretmenin yalan atması olumlu bir davranış değildir ancak halkın güvenini temin etme amacıyla yapıldığı ve kız öğrencilerin okula gelmesini sağladığı için eğitim adına olumlu olduğu düşünülmektedir.

Bu örneklerden öğretmenlerin gösterdikleri davranışların halkın öğretmenlere duyduğu güveni arttırdığı ve söz konusu güvenin de öğretmenlerin halk tarafından tercih edilmesini ve çocukların eğitim haklarından yararlanmasını sağladığı anlaşılmaktadır.

Halkın öğretmenlere duydukları güvenin diğer bir yansıması ise maddi durumu iyi olan insanların eğitime destek olmalarıdır. Örnek olarak, Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet Öğretmen'in Kingilzade isimli bir eşrafla kurduğu olumlu diyaloglar sonucunda bu kişi okula ve öğrencilere maddi yardımlarda bulunmuş ve elindeki gazete ve dergileri okunması için kahveye bağışlamıştır. Bu örnekten Mehmet Öğretmen'in halk ile kurduğu güven ilişkisinin halkın eğitimi maddi olarak desteklemesini sağlayarak ideal eğitim ortamının oluşturulmasına yardımcı olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, öğretmenlerin gösterdikleri gerek kişisel gerek mesleki olumlu davranışların sonucunda oluşan güven, halkın öğretmenlere ve eğitime olan güvenini ve desteğini arttıran olumlu bir durumdur.

6.4.Umutlu olma. İnsanların zor zamanlarında devam edebilme gücü veren bir kavram olduğu düşünülen umudun öğretmenlerin başarıya ulaşmalarında önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Bu sebeple bir öğretmenin karşılaşacağı her zorluğa karşı umudunu muhafaza etmesi gerekmektedir. İncelenen romanlarda öğretmenlerin çeşitli sorunlara karşı umutlarını devam ettirmelerinin zor zamanlarda güçlü kalmalarını sağladığı görülmektedir. Örnek olarak, Bizim Köy romanında, Öğretmen “İçimi yıpratmamak için dışımı sıktım. Ümidin işe yaradığını anladım. Ümit ateşiyle içimi ısıtmasam, bir gün bile ayakta duramazdım o soğuklarda” (Makal, 1950, s. 13) diyerek zor zamanlarda ümidini

kaybetmeyerek güçlü kaldığını anlatır. Diğer bir roman olan Yeşil Gece’de de Şahin Öğretmen, ideal eğitim için ettiği mücadelede kendisine destek olabilecek kişi sayısının az olduğunu görür ancak “Böyle işlerde kemmiyetin ehemmiyeti yoktur. Hak ve hakikatten kuvvet alan bir tek şuurlu insan, bu sürüyü kendine râmedebilir” (Güntekin, 1963, s. 88-89) diyerek ümidini muhafaza edip güçlü kalır. Bu örneklerden umudun öğretmenlerin güçlü olmasını sağladığı anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin umuda sahip olmaları, onların pes etmeden işlerine devam etmelerini de sağlar. Örnek olarak, Suyu Arayan Adam romanında Öğretmen; eğitim verdiği askerlerin içinde hangi dine mensup olduğunu, peygamberinin ismini ve peygamberinin bugün yaşayıp yaşamadığını, devletinin adını, padişahının ismini ve kendi milletini bilmeyen askerlerin bulunduğunu görür. Ancak bu kişilerin durumları karşısında “Hayır, derdim, bunlar günahsız, bunlar değerli varlıklardır. Bunlar daha aydınlık bir yarının yapıcılarıdır. Asıl suçlu biziz. Onlar bizi affetmelidirler...” (Aydemir, 1995, s. 108) diyerek umudunu koruyup eğitim vermeyi sürdürür.

Benzer durum Havada Bulut Yok, Karapürçek ve Nabi’nin Park Kahvesi romanlarında da görülmüştür. Havada Bulut Yok romanındaki Süleyman Öğretmen, taşradan gelen öğrencilerin kontrollü bir şekilde yaşamasını sağlayacak yurt yapma fikrini Müdür’e iletir ancak o bu fikri kabul etmez. Buna rağmen ümidini koruyan Süleyman Öğretmen, hiç ümidi kalmayınca kadar yurt için gerekli yerlerle görüşmelerine devam eder. Romanda, Süleyman Öğretmen’in umudu şu sözlerle anlatılmaktadır: “Genç adam, okul müdürünün dediklerini hatırladı; bununla birlikte, ‘Ne olursa olsun, sonuna kadar uğraşacağım, yani hiçbir ümit kalmayınca kadar’ diye düşündü ve yine dersi olmadığı bir gün, öğleden sonra, Millî Emlâk Müdürü’ne gitti” (Solok, 2012, s. 117).

Umudunu kaybetmemeye çalışan diğer öğretmen Mahşer romanında görülmüştür. Bu romanda yer alan Nihad isimli öğretmenin sıkıntılı zamanlarında kendisine söylediği

“Mahzun gönül! Sükût et! Güneş bulutların arkasında da neşr-i envâr eder. Senin bahtın da herkesin bahtı gibidir: Her hayatta fırtına saatleri, kederli, mazlum günler olmak gerek!” (Safa, 1999, s. 24) dizelerinden sıkıntılı zamanlarında umudunu kaybetmemeye çalıştığı anlaşılır.

Karapürçek romanındaki öğretmen de yaşadığı tüm zorlukları yokuşa benzettiği ve bu yokuşun sonunda da parlak bir geleceğin varlığına inandığı görülmüştür.

İncelenen romanlarda öğretmenlerin yaptıkları icraatların sonu hakkında da umuda sahip oldukları görülmüştür. Örnek olarak, Yeşil Gece romanında Şahin Öğretmen, “Yeşil Gece” olarak nitelendirdiği medrese eğitiminin ve bu eğitim sonrasında yetişen insan tipinin getirdiği karanlığın gideceği konusunda umutlu olup “Bu yeşil geceye nihayet verecek gün bizden, yeni mektep dediğimiz bu kötü, karanlık viraneden doğacak (Güntekin, 1963, s. 57) diyerek yeni okulların ve kendisi gibi öğretmenlerin bu karanlığı yok edeceğine inanır.

Benzer şekilde, Nabi'nin Park Kahvesi romanında da Sıtkı Öğretmen'in Mustafa Öğretmen'e söylediği “Seninle günün birinde yine şuracığa oturarak, güzel günlerin mutluluğundan sözedeceğiz... İçime doğuyor Mustafa'ya inan; ‘güzel günler göreceğiz!’” (Kocagöz, 1985, s. 204) sözlerinden geleceğe dair umutlar taşıdığı görülür.

İncelenen romanlarda öğretmenlerin umutlu olmalarının onları başarıya götürebileceği de anlatılır. Bu durumun görüldüğü Acımak romanında, Zehra Öğretmen meslek hayatına başladığı “İlk zamanlarda çok sıkıntı çekmiş... Fakat meyus olmamış... Kasabayı kendine vatan, mektebi bir aile ocağı yapmış...” (Güntekin, 2014, s. 9)'tır. Zehra Öğretmen'in umutsuzluğa kapılmadan işine devam etmesi, onun zaman içinde başmuallim mertebesine gelmesini de sağlamıştır. Söz konusu romanda, öğretmenin azmi şu şekilde anlatılmaktadır: “O kadar azim ve gayretle çalışmış ki terfi ve terakkisine mâni olamamışlardır... Daha yirmi beş yaşına gelmeden başmuallim yapmışlar, eline kocaman bir kız mektebini teslim etmişler...” (Güntekin, 2014, s. 9).

Bu öğretmenlerin kendi umutlarını muhafaza etme çabalarına ek olarak Kan Davası isimli romandaki Ömer Öğretmen umutlu olma konusunda başka kişileri de etkiler. Örnek olarak, Ömer Öğretmen köyde ortaya çıkan bir salgın hastalığa çözüm bulması için yardım istediği Toygar ilçesinin doktorunun ameliyat esnasında kapıldığı bir mikroptan dolayı öleceğini öğrenir. Bu doktorun tek kurtulma şansı ise sağlam eliyle hasta elini ameliyat etmesidir. Ancak doktor bunu yapamayacağından ve öleceğinden emindir. Ömer Öğretmen, doktoru, kendisini ameliyat edip kurtulması konusunda “Yapılacak bir şey kaldıkça kendini ümitsizliğe bırakmamalı” (Güntekin, 1960, s. 7) diyerek yüreklendirir ve onu ikna eder. Kendisinin de aynı şekilde, savaştığı dönemde kendini umutsuzluğa kaptırıp süngü yarasıyla ölmeyi beklemek yerine “Soluk aldığım müddetçe partiyi kaybettiğime neden hükmetmeli?” (1960, s. 9) düşüncesiyle kendisini ameliyat etmesi, onun taşıdığı umudu göstermektedir.

Sonuç olarak, öğretmenlerin umutlu olmalarının onların zor durumlar karşısında pes etmeyip güçlü durmalarını sağladığı ve onları başarıya götürebileceği anlaşılmaktadır.

6.5.Mesleki yeterlilik. Bir öğretmenin mesleki yeterliliğinin, eğitim faaliyetlerinin nitelikli bir şekilde yürütülmesi ve bu faaliyetlerden istenilen sonucun alınması yönüyle önemli olduğu düşünülmektedir. İncelenen romanlarda ideal öğretmenlerin çeşitli yönden olumlu mesleki davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Söz konusu davranışlar ve bu davranışlardan elde edilen çıkarımlar şunlardır:

1. İdeal öğretmenler, öğrencilere verdiği bilgilerde seçicidir.

Bu durumun örneği görülen Acımak romanında “Hurafe ve hayal ile mütemadiyen mücadele eder, talebesine ancak ilmin en müspet hakikatlerini öğretir” (Güntekin, 2014, s. 11) şeklinde anlatılan Zehra Öğretmen’in öğrencilere pozitif bilimleri öğrettiği, öğrencileri hurafelerden uzak tuttuğu görülür. Zehra Öğretmen’le aynı şekilde Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen’in de söylediği “Bugünkü müspet bilgilerin en sade, en şüphesiz ve en faydalılarını çocuklara öğreteceğim” (Güntekin, 1963, s. 41) cümlesinde, öğrencilere

öğreteceği bilgileri doğruluk ve faydalılık esaslarına göre süzgeçten geçirmek istediği ve öğrencilerine kesinliği kanıtlanmış ve faydalı bilgiler öğretmeyi amaçladığı ifade edilmektedir.

2. İdeal öğretmenler öğrencilere sadece ilmî bilgileri vermekle yetinmez, öğrencilere günlük hayatlarında yaşam kalitelerini etkileyecek hususlar hakkında da eğitim verir.

İncelenen romanlarda, ideal öğretmenlerin öğrencilerine eğitim verdiği konulardan biri hijyendir. Bu durumun görüldüğü romanlardan biri olan Karapürçek romanında, Öğretmen her sabah bir ders saatini öğrencilerin temizlik kontrolüne ayırır. Benzer eğitimi veren Acımak romanındaki Zehra Öğretmen de bu eğitimi çocukların okula düzenli ve temiz kıyafetlerle gelmesini ve dönerken de aynı şekilde temiz ve düzenli gitmesini sağlayarak yapar. Bu düzeni sağlamak için okulun giriş ve çıkış saatlerinde kapının yanında durarak öğrencilerin saçlarını ve kıyafetlerini düzeltir, kopmuş düğmeden yırtılmış kıyafete kadar diker ve öğrencilerin ayakkabılarını bağlar. Öğretmen, istediği bu titizliği göstermeyip çocuğunu okula düzensiz ve temiz olmayan kıyafetlerle gönderen velilere de kızar ve onları okula çağırıp uyarır.

Öğrencilere uygulanan hijyen eğitimiyle birlikte, Karapürçek romanında günlük hayatta insan ilişkileri için önemli olan davranış kalıplarını öğretmeye çalışan bir öğretmen karakter bulunmaktadır. Öğretmen, kendisine sorulan sorulara “ha” şeklinde cevap veren öğrencilerinin bu davranışlarının önüne geçmek istemiş ve bu amaçla bu davranışı yapan öğrencilere yumurta getirme cezası uygulamıştır.

Romanlarda ideal öğretmenlerin öğrencilerine eğitim verdiği konulardan bir diğeri ise değerlerdir. Örnek olarak, Biz İnsanlar’da Orhan Öğretmen öğrencilerine dürüstlük değerini kazandırmaya çalışmıştır. Arkadaşıyla kavga ettikten sonra kavga sebebini saklayan öğrencisine suçun gizlenmesi halinde daha da büyüyeceğini söyleyerek onu doğru konuşmaya teşvik etmiştir. Öğrencilerine değer kazandırmaya çalışan Kan Davası’ndaki Ömer Öğretmen

de, görevine başladığında sadece 13 sorunlu öğrenciyi topluma kazandırma görevini üstlenmişken zamanla farklı muhitlerden okul için gelen başka çocukları da okula kabul edip kendi öğrencileri ile kaynaşmalarını sağlamış ve bu iki grup öğrenci arasında yemekleri paylaştırarak öğrencilerine paylaşmayı öğretmiştir. Buna ek olarak, aç kaldıkları için bir çuval mısır çalarak hırsızlık yapan öğrencilerinin bu suçlarını gizlemek ve müdafaa etmek yerine onların çaldıkları mısırı sahibine iade edip bu suçlarından dolayı özür dilemelerini sağlamıştır.

Öğrencilerine değer kazandırmaya önem veren Damga romanındaki Mahmut Öğretmen de “Evlâtlarımın maktul olmalarını, katil olmalarına tercih ederim” (Güntekin, 1977, s. 15) diyerek öğrencilerinin birtakım değerleri kazanmış olmalarına önem verdiğini vurgulamıştır. Nitekim öğrencisi olan İffet Öğretmen’in hırsızlık suçu ile hapis cezası alması sebebiyle Mahmut Öğretmen ağlamıştır.

Öğrencilere kazandırılmaya çalışan diğer bir değer ise millî değerler olduğu görülmüştür. Örnek olarak, Karapürçek romanında Öğretmen, eski öğretmenlerinden dolayı Türk bayrağı, millî bayramlar ve millî marş gibi millî değerleri bilmeyen öğrencilerine bu değerleri öğretip öğrenciler ile okulda bayrak töreni yapar. Ek olarak, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı için köy meydanında tüm öğrencilerin ve halkın katıldığı tören düzenler. Bu törende 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nın kutlanma sebebi, gerekliliği ve önemi konusunda halkı bilgilendiren bir konuşma yaptıktan sonra öğrencilerinin protokolde oturan savaş gazilerinin ellerini öpmesini sağlar. Benzer şekilde, Vurun Kahpeye romanındaki Aliye Öğretmen de öğrencilerine marşlar ezberleterek onları ellerinde bayraklarla kasabanın meydanında yürütür. Aliye Öğretmen’in bu icraatı şu sözlerle anlatılmaktadır: “O, çok coşkun bir ruhla çocuklara millî marşlar öğretiyor, her yerde memleketi alan yabancıların aleyhinde bulunuyor, çocukları ellerinde bayraklarla sokaklarda, biraz halkla mektebi karıştıran millî heyecanla dolaştırıyordu” (Adivar, 2002, s. 20).

Öğretmenlerin öğrencilerine millî ve kişisel değerleri kazandırma çalışmalarının amaçlarından biri, kişileri kendilerine ve topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmek olduğundan bu, eğitim için olumlu bir icraattır.

3. İdeal öğretmenler ders içi faaliyetlere öğrencileri de dâhil ederek öğrencilerde sorumluluk duygusunun oluşmasını sağlar.

İncelenen romanlarda, öğretmenlerin okul içi ve dışı birçok işe öğrencileri de dâhil ederek onlarda sorumluluk duygusunun oluşmasını destekledikleri görülmektedir. Bu durumun örneklerinden biri, Karapürçek romanındaki öğretmen karakterin öğrencilerine okul temsilciliği gibi sorumluluk isteyen görevler vererek onlara sorumluluk duygusu aşlamaya çalışmasıdır. Benzer şekilde, Kan Davası'ndaki Ömer Öğretmen de sabıkalı 13 öğrencisine yemek yapma ve okulun tadilatı için ağaç taşıma gibi görevler vererek hem onların eski davranışlarına dönmelerine fırsat verecek boşluğu bırakmamaya hem de öğrencileri sorumluluk sahibi kişiler haline getirmeye çalışmıştır. Diğer bir roman olan Resim Öğretmeni romanında, Mehmet Öğretmen, bir eşrafın tarlasına dikeceği kavak ağaçlarından elde edeceği geliri öğrencilere bağışlaması üzerine, söz konusu tarlaya ağaçların dikim işine öğrencileri de dâhil etmiştir. Mehmet Öğretmen'in bu icraatı, hem öğrencilerin sorumluluk duygusunu kazanmasını hem de bu işten alacakları sonuçta kendilerinin de paylarının olduğunu bilip kazanmanın mutluluğunu yaşamalarını sağlaması yönüyle ideal eğitim için olumlu bir faaliyettir.

Romanlardaki öğretmenler, öğrencilerine verdikleri eğitimin haricinde okulun içinde ya da dışında onlara çeşitli görevler vererek onlarda bir iş yapma ve bu işin sorumluluğunu alma yoluyla sorumluluk duygusunu aşlamaya çalışmışlardır.

4. İdeal öğretmenler kazandırmak istedikleri bilgi ve becerileri yaratıcı faaliyetlerle desteklerler.

Öğretmenlerin yapacakları eğitimi farklı faaliyetlerle şekillendirmesi, öğrencilerin bu eğitime sevecek katılmalarını sağlayacaktır. Nitekim Karapürçek romanında yaptığı temizlik kontrolünü öğrencilerin arasında bir yarışma şekline sokan ve öğrencilerin birbirlerini kontrol etmelerini sağlayan Öğretmen'in, bu icraatıyla öğrencilerin söz konusu davranışı eğlenerek kazanmalarını sağladığı buna ek olarak öğrencilerin birbirlerini kontrol etmelerini sağlayarak da onlara sorumluluk duygusu kazandırdığı anlaşılmaktadır.

Öğrencilerinin yaratıcılıklarını arttırmayı ve sorumluluk duygusu kazanmalarını amaçlayan Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet Öğretmen de bunu, öğrencilerin kendi kulüplerini kurmalarını ve bu kulübü kendilerinin yönetmelerini sağlayarak yapar. Mehmet Öğretmen'in bu çalışması neticesinde, çocuk kulübü altında çocuklar gazete çıkarma gibi fikirler geliştirmişlerdir. Mehmet Öğretmen, öğrencilere burs olarak bağışlanan kavak ağaçlarını dikme işlemini onlara yaptırarak ağaçların dikim işinde katkısı bulunan öğrencilerinin, bu ağaçlar büyümeye başladıktan sonra yaptıkları işin faydalı olduğunu görek mutlu olmalarını sağlamıştır.

Öğrencisi olan Mümtaz'a kitap okuma alışkanlığı kazandırmayı amaçlayan Huzur romanındaki İhsan Öğretmen de bu işi, kendi kitabı için yapacağı araştırmada Mümtaz'a da görev vererek yapmıştır. İhsan Öğretmen, büyük Türk tarihini anlatan bir eser yazarken bilgi toplama konusunda Mümtaz'dan kendisi için araştırmalar yapmasını istemiştir. İhsan Öğretmen'in bu isteği sonucunda kitaplarla tanışan Mümtaz, zamanla kendisi de yazmaya başlamıştır.

Öğretmenlerin öğrencilere yaptırdığı bu çalışmalar önemli olmakla birlikte, öğretmenlerin, öğrencileri bu aktivitelerin amacı ve önemi gibi hususlar hakkında bilgilendirmeleri bu faaliyetlerden alınacak verimi arttıran olumlu bir davranıştır. Örnek olarak, Karapürçek romanında öğrencilerine temizlik kontrolü yaptıran Öğretmen, bu görev öncesinde öğrencilerini bu muayenenin neden yapıldığı ve neden önemli olduğu konusunda

aydınlatmıştır. Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet Öğretmen de öğrencilere kavak ağacı dikim işi yaptırmadan önce işin amacını açıklayarak öğrencileri bilgilendirmiştir. Bu öğretmenlerin söz konusu uygulamaları, öğrencilerin yaptıkları işin amacını ve önemini kavrayarak daha çok çalışmalarına da imkân verecektir.

5. İdeal öğretmenler eğitim sürecinde öğrencilerin motivasyonunu arttıracak davranışlar sergilerler.

İncelenen romanlarda görülen öğrenci motivasyonunu arttıran unsurlardan biri olumlu pekiştireçlerdir. İncelenen romanlarda öğretmenlerin olumlu pekiştireçlere başvurdukları görülmüştür. Bu durumun görüldüğü romanlardan biri olan Hababam Sınıfı'nda “Aferini çok boldu” (İlgaz, 1968, s. 6) şeklinde nitelendirilen Mahmut Hoca isimli karakter, öğrencilerin doğrularını çeşitli olumlu pekiştireçler yardımıyla desteklemiştir. Benzer şekilde Karapürçek ve Mahşer romanlarındaki öğretmenlerin de öğrencilerinin başarılarını ve olumlu davranışlarını aferin, çok güzel gibi olumlu pekiştireçlerle desteklemeye çalıştığı görülür. Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet Öğretmen de arkadaşına karşı kötü davranışta bulunan öğrencisinin özür dilemesini sağlamış ve dilediği özürden sonra da öğrenciye teşekkür ederek onun bu davranışını desteklemiştir. Bu örneklerdeki öğretmenlerin olumlu pekiştireçler yardımıyla öğrencilerin olumlu davranışlarını desteklemeleri, bu olumlu davranışların öğrencilerde kalıcı hale gelmesini sağlayacak olumlu bir tutumdur.

Öğretmenlerin öğrencileri sözlü şekilde takdir etmelerinin yanı sıra, Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet Öğretmen, öğrencilerin çalışmalarının başka kişiler tarafından görülmesini ve takdir edilmesini sağlayarak öğrencilerin motivasyonlarını arttırmayı amaçlar. Mehmet Öğretmen, öğrencilerin yaptıkları resimleri seçerek onları Londra'ya, Berlin'e ve Paris'e gönderir ve buralardan gelen tebrik mesajlarını öğrencilere gösterir. Öğretmen bu çalışmasıyla öğrencilerin motivasyonlarını ve başarılarını arttırmıştır.

6. İdeal öğretmenler, dersi öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve durumlarına göre şekillendirir.

Öğretmenlerin ideal eğitimi destekleyecek nitelikte olan diğer bir uygulaması ders içi faaliyetlerini ve dersi öğrencilerin durum, ilgi ve ihtiyaçlarına göre şekillendirmesidir. Kan Davası'nda, Ömer Öğretmen, yaşadıkları zor hayatlar sebebiyle bazı değerleri kaybedip suça yönelen öğrencilerine değer eğitimi yapıp olumlu davranışlar kazandırmaya çalışır. Bunu yaparken öğrencilerini tek tek tanıyıp icraatlarında öğrencilerin ruh durumlarını ve ihtiyaçlarını da gözetir. Örnek olarak, 13 öğrencisini hemen disiplin altına almaz, onların bir süre kendi içinde eski eşkıyalık dönemlerinden kalma hiyerarşiyi devam ettirmelerine izin verir. Bu uygulamasının sebebini de “rejimi birdenbire değiştirirsem nezle olmağa, mide bozukluklarına uğramağa başlamalarından korkuyorum” (Güntekin, 1960, s. 168) şeklinde açıklar. Bu örneğe ek olarak, öğrencilerine kazandırmayı amaçladığı sevgi ve merhamet gibi insani duygular için öncelikle sınıfta tahtaya hayvan, ağaç ve güneş gibi çizimler yaparak öğrencilerin bunların karşısındaki tepkilerini ölçmüş, bu yolla öğrencilerinde bu değerlerin bulunma derecelerini anlamaya çalışarak yapacağı eğitimi buna göre şekillendirmiştir.

Öğrencilerinin ders içindeki durumlarını gözlemleyen Karapürçek romanındaki öğretmen karakter de derste yaptığı gözlemlerde yaşı diğer öğrencilerden büyük olduğu için utanan öğrencilerini görür. Bu öğrencilerin söz konusu durumlarını ortadan kaldırmak için de onlara yaşlarına uygun şekilde okul temsilciliği gibi görevler verir. Diğer bir örnek olarak, Havada Bulut Yok romanındaki Süleyman Öğretmen, öğrencilerini gözlemleyerek onların ders içinde daha çok edebî metin okumaları gerektiğini anlar ve dersi öğrencilerin bu ihtiyacı doğrultusunda şekillendirmeye karar verir.

Genç adam dersten sonra bu konu üzerinde uzun uzun düşündü. Çocukların kafasına bir sanatın sadece tarihini, tekniğini, türlerini yığmanın verdiği sonucu kendi gözleriyle görmüştü. Onlarda şiir yazmak için gereken her şey vardı, yalnız zevk yoktu; zevk denen şey de öğretilemez, sadece sezdirilebilirdi. Genç öğretmen, tutması gereken yolu anlamıştı; çocuklara kurallar değil, eserler okutacaktı (Solok, 2012, s. 40).

Bu örneklerde görülen öğretmenlerin, dersi ve faaliyetlerini öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve durumlarına göre şekillendirmelerinin bu öğrencilere verilecek eğitimi nitelikli kılmakla birlikte öğrencilerin eğitime kazandırılmasını da sağladığı bir gerçektir. Nitekim örnek olarak verilen Karapürçek romanındaki öğretmen karakterin, yaşı büyük olduğu için utanan öğrencilerini derse kazandırması, zaman içinde bu öğrencilerin onun okul içi ve okul dışı pek çok işinde kendisine yardımcı olmalarını sağlamıştır.

7. İdeal öğretmenler, öğrencilerini tanır.

İncelenen romanlarda ideal öğretmenlerin öğrencilerini tanımaya özen gösterdikleri ve bu yolla onlara doğru şekilde rehberlik yapmaya çalıştıkları da görülmüştür. Örnek olarak, Yeşil Gece’de Şahin Öğretmen, okuldan hafız olması istediği için alınan bir öğrencisini tanıdığı için onun bedeninin bu sert eğitime dayanamayacağını düşünerek onun okula geri dönmesi için ailesini ikna etmeye çalışmıştır.

Bedri çocuktur... Daha ne istediğini bilecek yaşa gelmemiştir. Ona meselâ avcı yahut balıkçı olmak hevesini de telkin etseniz dünden hazırdır. Bedri, sırf sırmalı sarıkların, tantanalı hâfiz cemiyetlerinin gösterişine kapılıyor. O mertebeye erişmek için ne zahmetlere, ne ıstıraplara katlanacağını şüphesiz düşünemez. Bedri, bugün söylediğinden yarın pekâlâ dönebilir. Emin olunuz, bu çocuk, o kadar ağır bir yükü kaldıramaz (Güntekin, 1963, s. 97).

Kan Davası romanında da, Ömer Öğretmen’in öğrencilerini iyi tanmasının, öğrencilerinden birinin yapmayı planladığı olumsuz davranışın önüne geçmesini sağladığı görülür. Müslim isimli bir öğrenci, Rüstem isimli bir kişi tarafından hakarete uğradığını düşündüğü öğretmenin öcünü almak ister ve bu kişiye zarar vermek için planlar yapar. Öğretmen, kendisini çok sevdiğini bildiği bu öğrencinin kötü davranışına ve onun bu suçu işlemesine engel olur.

Öğrencilerini tanımaya çalışan Havada Bulut Yok romanındaki Süleyman Öğretmen de bu amaçla öğrencilerinin ailelerini araştırır ve bazılarının ev ortamlarını görmek ister.

Romanda Süleyman Öğretmen'in bu davranışı Okul Müdürü tarafından “Maksadının ne olduğunu bilmiyorum ama, dedi, şunu pekiyi biliyorum ki, öğrenci ile her zaman çok yakından ilgilenmiştir. Hepsinin analarının babalarının kim olduğunu öğrenmeye çalışır, giyimleri kuşamları, yemeleri içmeleri ile ilgilenir, kimilerinin evine gidip görmeye kalkışırdı” (Solok, 2012, s. 229) şeklinde anlatılmıştır.

Ataunal (2000), öğretim sürecindeki başarının ön koşullarından birinin öğrencilerin tanınması olduğunu söyler. Bunu destekler şekilde, bu örneklerden öğretmenlerin öğrencilerini tanımalarının, öğrencilere yapacakları yönlendirmelerin doğru ve nitelikli olmasını sağladığı anlaşılmaktadır.

8. İdeal öğretmenler, verdikleri nitelikli eğitimle ve ders anlatış şekilleriyle öğrencilerini etkiler.

İncelenen romanlarda görülen ideal öğretmenlerin ders anlatış tarzlarıyla ve verdikleri eğitimlerle öğrenciler üzerinde etki bıraktıkları görülmektedir. Örnek olarak, Huzur romanında, İhsan Öğretmen'in hem öğrencisi hem de yeğeni olan Mümtaz, İhsan Öğretmen'in sınıfta çok başka biri haline geldiğini, bütün sınıfın ona hayran olduğunu ve aradan zaman geçmesine rağmen Mümtaz'ın ve arkadaşlarının hala bu dersten aklında kalanları hatırladıklarını söyler. Buna ek olarak, İhsan Öğretmen Mümtaz tarafından “Tanıdığı insanların en rahat, en güzel konuşanı, dersi, sohbeti, şakası günlerce hatırdan çıkmayan adam...” (Tanpınar, 2014, s. 20) şeklinde tanımlanır.

Verdiği eğitimle öğrencilerini etkileyen diğer bir öğretmen de Nabi'nin Park Kahvesi romanındaki Sıtkı Öğretmen'dir. Sıtkı Öğretmen'in kişilerin ufuklarını genişletecek derecede etkili bir öğretmen olduğu görülür. Örnek olarak, Mustafa isimli karakter, okuduğu kitapların ve Sıtkı Öğretmen'den aldığı eğitimin onun ufkunu açtığı ve onu bilinçli hale getirdiğini söyler. Sıtkı Öğretmen'den aldığı eğitim neticesinde kendisinde meydana gelen değişiklikleri “Eskiden memleketimiz bir yana; kasabamızın, köyümüzün dertleri neymiş, bilmezdim,

farkında değildim. Şu öğretmen Sıtkı kasabamıza geldikten sonra gözüm açıldı. Okudukça, öğrendikçe sinir sahibi bir adam olup çıktım. Herkesin hakkı, hukuku bana dert olmaya başladı” (Kocagöz, 1985, s. 89) şeklinde anlatır.

Öğrencilerinde etki bırakan diğer bir öğretmen Suyu Arayan Adam romanındaki öğretmen karakterdir. Öğretmen’in, halkı verdiği eğitimle etkilediği ve onlarda olumlu yönde davranış değişikliği oluşturduğu görülmüştür. Örneğin, Azerbaycan’da öğretmenlik yaptığı yıllarda eğitim almak için gelen yetişkin öğrencileri ilk zamanlarda Öğretmen’i saygıyla ancak şüpheli ve alaycı bir ifade ile dinler. Ancak bu kişilerde, Öğretmen’in verdiği eğitimle birlikte silahlarını yanlarında getirmeme, Öğretmen’i eğitim için gece yarısı evinden alma gibi zihinsel ve davranışsal değişiklikler meydana gelir.

Mektepte çocuk bunları, anasından ana dilini öğrenir gibi, tabîi olarak benimser. Kendinde çabuk bir değişiklik duymaz. Halbuki o zamana kadar bambaşka bir insan olarak yaşayan, silahından ve taassubundan başka ölçüsü olmayan yaşlı insan için ilk bilgi inançları, onları yeniden dünyaya gelmiş kadar heyecanlandırır... (Aydemir, 1995, s. 202).

Bu örneklerden, öğretmenlerin sınıf içindeki performanslarının bilgiyi öğrencilerin zihninde kalıcı hale getirebileceği ve öğrencilerin hayata bakışını değiştirip onlarda olumlu davranışların meydana gelmesini sağlayabileceği anlaşılmaktadır.

9. İdeal öğretmenler, öğrencilerinin eğitim dışı ihtiyaçlarıyla da ilgilidir.

İncelenen romanlarda öğretmenler, öğrencilere bilgi vermek ve değer eğitimi yapmak gibi eğitimsel icraatlarının yanında öğrencilerin eğitim dışı ihtiyaçlarıyla da ilgilenmişlerdir. Örnek olarak, Kan Davası romanındaki Ömer Öğretmen, kimsesiz olan 13 öğrencisine “Ben onları boynuma alırım. Köylük yerlerde on, on iki çocuklu babalar çok görülür... Az çok bir aylığım olacak tabîi... Geçindirir giderim onları...” (Güntekin, 1960, s. 86) diyerek bir ebeveyn gibi davranmış ve onların sağlık, beslenme gibi ihtiyaçlarıyla ve kimlik çıkarma işleriyle bizzat ilgilenmiştir. Öğretmen, öğrencilere baba gibi davranarak öğrencilerin manevi

ihtiyaçlarını da karşılamıştır. Benzer şekilde, Biz İnsanlar romanındaki Orhan Öğretmen de babası hapiste olduğu için maddi olarak zor durumda olan Tahsin isimli fakir bir öğrencisine bir amca gibi davranır.

Öğrencilerin eğitim dışı ihtiyaçlarıyla ilgilenen diğer bir öğretmen Resim Öğretmeni romanındaki öğretmendir. Bu romandaki Mehmet Öğretmen; açlıktan bayılan öğrencisine yemek yedirir, doktor ve dişçi ile anlaşarak öğrencilerinin sağlık takiplerini yaptırır. Havada Bulut Yok romanındaki Süleyman Öğretmen de rahatsızlanan Muhsin isimli bir öğrencisinin evine doktor götürerek tedavi olmasını sağlar. Açlıktan bayılan Akif isimli fakir öğrencisinin durumunu anlayıp onun çalışması için bez fabrikasında iş bulmasını sağlar.

Biz İnsanlar romanındaki Orhan Öğretmen de bakkala yemeklerden önce iştah tıkayan abur cubur yiyecekleri öğrencilere satmamasını söyler. Bizim Köy romanındaki Öğretmen, köydeki çocuk ölümlerini hükümet tabipliğine bildirerek eğitim dışı ihtiyaçlarla ilgilenir. Başka bir örnek olarak Acımak romanında öğrencilerin kendisine olan tutumu “Onu bir abla, bir ana gibi dinlerler, bütün müşküllerini ona hallettirirler” (Güntekin, 2014, s. 10) şeklinde anlatılan Zehra Öğretmen’in de öğrencilerin okul dışı ihtiyaçlarıyla ilgilenerek onların karşılaştıkları problemleri çözmeye çalıştığı görülür.

Öğrencilerin okul dışı ihtiyaçlarıyla ilgilenen bu öğretmenlere ek olarak Damga romanında öğrencisi hapse giren Mahmut Öğretmen, öğrencisini hapisten çıktıktan sonra yalnız bırakmamış, ilerleyen yaşına ve sakat olan ayağına rağmen sokak sokak dolaşarak onu aramış ve onu kendi evinde misafir etmiştir.

10. İdeal öğretmenler, öğrencilerini onların ihtiyacı olan doğru iş ve davranışlara yönlendiren bir rehber vazifesi görür.

İdeal öğretmenler, öğrencileri için bir rehber olmuştur. Örnek olarak, Sarı Traktör’de, babasını traktör almak için ikna eden Ârif, bu sevinçle çalışmayıp gelecek olan traktörü bekler. Öğretmen, eski öğrencisi olan Ârif’in bu davranışını gördükten sonra ona traktörün

geç kalma ihtimalini düşünerek işinden geri kalmayıp çalışmaya devam etmesini nasihat eder. Eski öğrencisiyle alakadar olan bu kişiye benzer davranışı gösteren Damga romanındaki Mahmut Öğretmen de eski öğrencisini hukuk okumaya yönlendirmiş ve bu süre zarfında ona çalışacağı bir öğretmenlik işi bulmuştur.

Bu örneklerde görülen öğretmenlerin eski öğrencilerine olan rehberliğinin hala devam etmesinden ideal öğretmenlerin öğrencilerine olan desteklerinin okul yaşantısıyla sınırlı olmadığı anlaşılmaktadır.

11. İdeal öğretmenler sert bir disiplin anlayışından uzaktır.

İncelenen romanlarda öğretmenlerin sınıflarında disiplini sağlamak için katı disiplin uygulamalarına başvurmadıkları, bunun yerine iletişimi ılımlı tutup öğrencilerin hatalarına karşı yararlı tutumlar takınmaya önem verdikleri anlaşılır. Örnek olarak, Havada Bulut Yok romanında, cinsel yollarla bulaşan ve belsoğukluğu adı verilen bir hastalığı kapalı öğrenciye okul idaresi tarafından okuldan bir hafta uzaklaştırma cezası verilmek istenir. Verilen uzaklaştırmanın öğrencinin sorununu ortadan kaldırmayacağına inanan Süleyman Öğretmen, bu cezaya karşı çıkararak taşradan gelen öğrencilerin evlerde değil de kendilerinin yaptıracağı bir yurttan kalmalarının onların çalışmalarını ve hayatlarını düzene sokacağı fikrini iletir. Buna ek olarak, Süleyman Öğretmen'in ilk dersinde öğrencilere karşı güler yüzlü olmaya karar verdiği görülmüştür. Süleyman Öğretmen'in bu kararı şu şekilde anlatılmaktadır: “Şimdi çok nazik bir anda bulunuyordu: eğer kaşlarını çatsa, bundan sonra hep çatik kaşla yaşamak zorundaydı, eğer gülerse her zaman gülmesi gerekecekti, artık hiçbir zaman kıyamazdı. Süleyman güler yüzle yaşamayı yeğledi” (Solok, 2012, s. 38).

Süleyman Öğretmen'in ilk dersinde verdiği bu kararı sonrasında da devam ettirmesi gerektiği düşüncesinden, onun öğrencilerine karşı istikrarlı bir tavır takınmayı önemseyen bir öğretmen olduğu da anlaşılır.

Karapürçek romanındaki öğretmen karakterin de öğrencilerin istenmeyen davranışlarında ceza yöntemini kullandığı, ancak bu cezanın sert bir disiplin aracı değil hem eğitim hem öğrenci için faydalı olacak bir ceza olduğu görülür. Örnek olarak, konuşurken efendim demeyip “Ha!” şeklinde cevap verip genel görgü kurallarının dışına çıkan öğrencilerine yumurta getirme cezası uygulamış, bu cezadan toplanan yumurtaları da satıp o parayı okulun ihtiyaçları için kullanmıştır.

Sınıf içindeki disiplini sert uygulamalardan kaçınarak sağlayan diğer öğretmen Biz İnsanlar romanında görülmüştür. Bu romandaki Orhan Öğretmen, sınıfta kontrolü bağırarak değil bakışlarıyla sağlayacak derecede öğrencileri üzerinde etki sahibi bir öğretmendir.

Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet Öğretmen de sınıf içinde sert disiplin uygulamalarından uzak duran bir öğretmendir. Örnek olarak, kız arkadaşının oturacağı yere ayağını koyarak arkadaşını rahatsız eden bir erkek öğrencinin kalkıp sınıftan özür dilemesini ve pişman olmasını sağlamıştır.

Bu öğretmenlerin sert cezalardan uzak durmaları öğrenciler ve ideal eğitim için olumlu bir davranıştır. Bunun tam tersi olduğu zamanlarda ise şiddete uğrayan öğrenciler şiddetten kötü etkilenmişler ve uğradıkları şiddeti uzun süre unutmamışlardır. Havada Bulut Yok romanında Süleyman Öğretmen, öğretmenin uyguladığı şiddetten olumsuz etkilenmiştir. Şiddetin Süleyman Öğretmen üzerindeki etkisi şu sözlerle anlatılmaktadır: “İşte o günden sonra Süleyman nerde bir insan topluluğu görse şüphelenir, gene dövülecekmiş, gene sövülecekmiş gibi gelir, her çeşit kalabalıktan çekinir, insanların arasında insanlardan uzak yaşamaya çalışır bir insan olmuştu” (Solok, 2012, s. 25).

Yukarıda ele alınan ideal öğretmen davranışlarına ek olarak incelenen bazı romanlarda mesleki açıdan olumlu farklı öğretmen özellikleri görülmüştür. Bunlardan biri Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen’dir. Öğretmen, derse bir gün öncesinden hazırlanarak gider.

Önceden çalışılarak gidilen ders planlı ve nitelikli olacağından, Şahin Öğretmen'in bu davranışı, ideal eğitim açısından olumlu bir davranış olarak nitelendirilebilir.

Karapürçek romanında da Öğretmen'in söylediği ‘‘Ben, dedim, memurum; benim partim yok. İşim var’’ (Arısoy, 1958, s. 29) cümlesinden, onun herhangi bir siyasi oluşuma taraf olmadığı, öğrencilere tarafsız bir eğitim verdiği anlaşılır. Öğretmen'in söz konusu tutumu da derste yapılacak siyasi tartışmaların ve öğrencilerin arasına girecek siyasi sebeplerden ayrılıkların önüne geçmek açısından olumlu bir tutumdur.

Özetle, ideal öğretmenlerin sahip olduğu olumlu mesleki özellikler şunlardır:

1. Öğrencilere verdiği bilgilerde seçici olma
2. Sadece ilmî bilgileri vermekle yetinmeyip, öğrencilere günlük hayatlarında yaşam kalitelerini etkileyecek hususlar hakkında da eğitim verme
3. Ders içi aktivitelere öğrencileri de dâhil ederek öğrencilerde sorumluluk duygusunun oluşmasını sağlama
4. Dersi yaratıcı aktivitelerle destekleme
5. Öğrencilerin motivasyonunu arttıracak davranışlar sergileme
6. Dersi öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve durumlarına göre şekillendirme
7. Öğrencileri tanıma
8. Nitelikli eğitim ve ders anlatış şekliyle öğrencileri etkileme
9. Öğrencilerinin eğitim dışı ihtiyaçlarıyla ilgilenme
10. Öğrencileri onların ihtiyacı olan doğru iş ve davranışlara yönlendiren bir rehber olma
11. Sert bir disiplin anlayışından uzak olma
12. Derse hazır gitme
13. Sınıf içinde tarafsız ve adil olma

6.6.Saygınlık. Kazanılması güç bir nitelik olduğu düşünülen saygınlık, bir öğretmenin yaptıklarına halkı inandırması ve onları yanına çekebilmesi açısından önemlidir. İncelenen

romanlarda öğretmenlerin, gerek halkın gerekse öğrencilerin saygısını kazandığı görülmüştür. Bu durumun görüldüğü romanlardan biri olan Acımak'ta, Zehra isimli öğretmenin, "...vilâyetin en mâruf bir simasıdır" (Güntekin, 2014, s. 7) olarak tanımlanacak şekilde bulunduğu ilin bilinen kişisi olduğu görülmüştür. Zehra Öğretmen, kasabalının gözünde "Kasabanın en sevilen, emniyet edilen, hatırı sayılan bir insanıdır" (Güntekin, 2014, s. 10). Bu kasabada, okulun kendi isminin unutulup gerek halk içinde gerekse kâtiplerin şaşkınlıkları sonucu resmi yazışmalarda Zehra Hanım Mektebi olarak adlandırılması onun gördüğü saygınlığı ortaya koymaktadır. Zehra Öğretmen'in kazandığı sevgi ve saygınlığın sebebi, mesleğini iyi bir şekilde icra etmesi ve sahip olduğu olumlu niteliklerdir.

Halkın saygısını kazanan bir diğer öğretmen, Tatarcık romanındaki Lâle Öğretmen'dir. Bu romanda Poyraz köyü halkının Lâle'yi, onları eğitmeye ve onların davranışlarını değiştirmeye çalıştığı için sevmedikleri ama çok iyi bir karaktere sahip olduğu konusunda tereddüt yaşamayıp ona itibar gösterdikleri görülür. Romanda bir köylü, Lâle Öğretmen hakkında "Kızın çekiştirilecek nesi var? Ehli ırz, çalışkan, tertemiz kız. Mahallede her kız dile gelmiş, onun hakkında bir kuru iftira kabilinden bile bir şey söylenmemiş" (Adıvar, 1993, s. 106) diyerek onun kişisel özelliklerine gösterdikleri saygıyı ifade etmiştir.

Karapürçek romanında ise, Öğretmen'in kasabaya ilk gelişinde onu karşılayan bir köylü, köy yolunda onu yürütmek için hususi hayvan getirmiştir. Buna ek olarak Öğretmen'in köydeki ilk sabahında da köylüler, özenerek hazırlanmış dolu bir kahvaltı tepsi ile onunla tanışmaya gelmişlerdir. Köy halkının Öğretmen'e gösterdiği saygının arkasındaki sebep, gelen her öğretmenin köyün kötü şartlarından dolayı kaçmasıyla öğretmensiz kalan köy halkının yeni gelen Öğretmen'i kaçırmak istememeleridir. Buradan saygının ihtiyaçlar doğrultusunda da ortaya çıkabildiği de anlaşılmaktadır.

Bizim Köy romanında, Öğretmen'e mesleğinden dolayı saygı gösterildiği görülür. Bu romanda, kendisi de köylü olan Öğretmen, babasına yardım etmek için tarlada çalıştığı zaman

köylüler ve babası bu işi ona yakıştıramazlar. Öğretmen, babasının, onun tarlada çalışmasına olan tepkisini “İki ufak çocukla tek başına didinirken bile babam, ‘Sen gayri efendi gayıtına geçtin, biziynen sürtme’ der” (Makal, 1950, s. 31) şeklinde anlatmıştır. Bu örnekte görülen kişinin, oğluna, öğretmen olmakla birlikte artık efendi sınıfına geçtiğini söylemesinden, halkın gözünde öğretmenlik mesleğinin itibar kazandıran bir meslek olduğu anlaşılmaktadır.

Sarı Traktör romanındaki öğretmen karakter de öğrencilerinin saygısını kazanmıştır. Romanda Ârif isimli karakter, öğrencilerin normal zamanda yaramaz olduklarını, kavun, karpuz çalıp, birbirleriyle boğuştuklarını, ırmağa girdiklerini; ancak Öğretmen’i gördükleri zaman sakinleştiklerini söyler. Öğrencilerin Öğretmen’i gördükleri zamanki bu davranışı, Öğretmen’e ve onun otoritesine duydukları saygıdan kaynaklanmaktadır.

Bu örneklerden yola çıkıldığında; halkın öğretmene duyduğu ihtiyacın, öğretmenlerin sahip oldukları olumlu kişisel özelliklerin ve öğretmenlerin olumlu mesleki davranışlarının öğretmenlere gösterilen saygıda etkili olduğu, bununla birlikte kişilerin sadece öğretmen olmalarının da halktan saygı görmelerini sağlayabildiği ortaya çıkmaktadır.

6.7.İnsanları etkileme. İncelenen romanlardaki öğretmenler, sahip oldukları bazı özellikler sayesinde halkı etkileyebilen insanlar olmuşlardır. Öğretmenlerin halk üzerinde yarattıkları etkinin sebeplerinden biri, öğretmenlerin sahip oldukları hitabet yeteneğidir. Örnek olarak, Huzur romanındaki İhsan Öğretmen, çevresindeki kişiler tarafından iyi bir hatip olarak nitelendirilir. İhsan Öğretmen, yeğeni Mümtaz için “Tanıdığı insanların en rahat, en güzel konuşanı, dersi, sohbeti, şakası günlerce hatırdan çıkmayan adam...” (Tanpınar, 2014, s. 20)’dir. İhsan Öğretmen hakkında yapılan bu tanım, onun hitabet yeteneğinin dersini unutulmaz kıldığını anlatmaktadır.

Diğer romanlarda da öğretmenler, sahip oldukları hitabet yetenekleri sayesinde insan topluluklarını etkilemişlerdir. Bu yeteneğe sahip olan öğretmenlerden biri Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen’dir. Öğretmen, işgal altında olan Sarıova Köyü’nün halkını

“Din kardeşlerim! Bizim için artık ölümden daha acı olan esaret günü başlıyor. Çoluğumuzun, çocuğumuzun, hastalarımızın, ihtiyarlarımızın selâmeti için bağırlarımıza taş basalım. Mademki kasabada kaldık, her türlü hareketten içtinabedelim. Gelenler de büsbütün vahşi canavarlar değil ya. Kendi halinde insanlara ilişmezler” (Güntekin, 1963, s. 185) diyerek sakinleştirmeye çalışmıştır.

Suyu Arayan Adam romanındaki Öğretmen de konuşmalarıyla insan topluluklarını etkileyebilen bir öğretmendir. Öğretmen, hitap ettiği toplulukları ağlatacak kadar büyük etkiye sahiptir. Örnek olarak, Azerbaycan’da öğretmenlik yaptığı zamanlarda halkın Ermenilerle olan mücadelesi konusunda birlik ve beraberliği vurgulayan, dinleyenleri ağlatan bir konuşma yapar. Öğretmen’in söz konusu konuşması ve bu konuşmanın halk üzerindeki etkisi şu şekildedir: “Artık Sünnilik, Şifilik yoktu. Bütün bu askerler, gönüllüler, siviller, herkes birbirinin kardeşi, aynı vatanın çocuklarıydılar. Bu sözleri Şuşa kale büyük mescidinin minberinde, bu camiye dolduran coşkun kalabalığa söylediğim zaman vakit gece yarısını geçmişti. Dinleyenler ise ağlıyorlardı” (Aydemir, 1995, s. 161).

Öğretmen’in söz konusu yeteneğini, gittiği şehirlerdeki ve köylerdeki halka ülke hakkında konuşmalar yaparak ve halkı bilgilendirmeye çalışarak kullandığı görülür. Örnek olarak, Azerbaycan’ın Nuha köyünde cuma namazlarında camiye gidip İmam’ın hutbesinden önce okul, askerlik ve ayetler başlıklarını içeren farklı konularda halka konuşma yapmış ve halk bu konuşmaları ilgiyle dinlemiştir. Romanda, halkın bu konuşmalara olan ilgisi ise şu şekilde anlatılmıştır: “İmamın hutbesinden önce, minbere çıkarak yaptığım konuşmalara halk alıştı. Daha cumadan önce, o hafta hangi camide konuşacağım, halk arasında sorulmaya başladı” (Aydemir, 1995, s. 149).

Öğretmenlerin halk üzerinde yarattığı etkinin diğer bir sebebi de onların çeşitli konularda bilgi birikimine sahip olmalarıdır. Biz İnsanlar romanında Orhan Öğretmen, Anadolu seyahati hakkında bilgi dolu ve etkili bir konuşma yapar. Orhan Öğretmen’in

anlattıklarını dinleyen Vedia isimli bir karakter, bu anlatılanları keşke not etseydim diyerek kaydetme ihtiyacı duyar. Nabi'nin Park Kahvesi romanında, Sıtkı Öğretmen'in halkı bilgilendiren konuşmalarında gerek fikirleriyle gerek anlatımıyla halkı etkilediği görülür. Örnek olarak, bulaşıcı hastalıkların artması sebebiyle belediyenin kararıyla randevuevi kurulmasına karar verilir. Ancak bazı kişiler buna karşı çıkar. Sıtkı Öğretmen, bu konu hakkında dinleyenleri aydınlatan bir konuşma yapıp insanların kendisine hak vermelerini sağlamıştır.

Az sonra Sıtkı konuştu: Deli Saadet'in hikâyesini yorumladı. Kasabamızdaki bulaşıcı hastalıkların nedenleri üstünde durdu. Yine kasabamızın gençlerinin içinde bulunduğu zor durumu açıkladı. Konuşması basbayağı konferansa dönüştü. Çevremizdeki dostlar bile kulak kesilmişti. Nâbi, müşterilerden fırsat buldukça, yanımıza Sıtkı'yı dinlemeye koştu. Öğretmeni'miz sanki dersteymiş gibi konuştu. Sonunda dinleyenler, "Haklısınız! Haklısın Hoca!" dedi (Kocagöz, 1985, s. 172).

Yaptığı konuşmalarla halkı etkileyen ve onların fikir değiştirmelerini sağlayan diğer örnek, Acımak romanındaki Zehra Öğretmen'dir. Öğretmen, yaptığı konuşmalarla, annesi vefat eden zengin bir vatandaşı annesi için süslü bir mezar yaptırmak yerine okulda öğrencilerin kullanacağı bir kış bahçesi yaptırmaya ikna etmiştir. Kan Davası romanındaki Ömer Öğretmen de Aşağı Sazan köyünde yol kesip eşkıyalık yaptıktan sonra yakalanan 13 çocuğa zarar vermek isteyen öfkeli köylülere, "Esire dokunulmaz. Onları takımıyle devlete teslim ederiz. Asar mı, yoksa bekçi arkadaşın istediği gibi yakar mı? Bu, ancak onun bileceği şeydir" (Güntekin, 1960, s. 64) diyerek onları çocuklara zarar vermekten vazgeçirmiştir.

Öğretmenlerin halkı etkilemelerini sağlayan diğer bir sebep de öğretmenlerin halkla kurdukları iyi ilişkilerdir. Biz İnsanlar romanında, Mustafa isimli bir kişi, kendisine iftira atarak hapse girmesine sebep olan Samiye isimli bir kadına zarar verme planları yapar. Bu kişiyi söz konusu planından vazgeçiren kişi Orhan Öğretmen'dir. Orhan Öğretmen, Mustafa

hapisteyken onun çocuğuna sahip çıkmış, bu durum Mustafa'nın ona saygı duymasını sağlamıştır. Bu saygı neticesinde de Orhan Öğretmen'in sözleri Mustafa'nın üzerinde etkili olur.

Sonuç olarak, öğretmenlerin sahip olduğu bilgi birikimi, hitabet gücü, hitap ettikleri kişileri anlamaları ve bu kişilerle kurdukları olumlu ilişkiler; halkı etkileyen konuşmalar yapmalarını ve halkın fikirlerini eğitim için yararlı olacak şekilde değiştirmelerini sağlamıştır.

6.8.Yardımseverlik. İncelenen romanlarda öğretmenlerin yardımsever insanlar oldukları anlaşılmaktadır. Bu öğretmenlerin yaptıkları yardımlar, farklı romanlarda farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri, öğretmenlerin ekonomik sıkıntı yaşayan çeşitli insanlara yaptıkları yardımlardır. Kan Davası romanında Ömer Öğretmen, öğrencilerden birinin yaşlı ve fakir ninesinin de okul binasında barınmasını sağlamıştır. Elindeki çok miktardaki erzakı da ekonomik durumu kötü olan insanlarla paylaşmıştır. Denizin Çağırışı romanında ismi verilmeyen öğretmen karakter de yemeğini parkta gördüğü evsiz ve aç insanlarla bölüşmüştür.

Maddi sıkıntıları sebebiyle zor durumda olan insanlara yardım eden diğer bir öğretmenin yer aldığı Havada Bulut Yok'ta Süleyman Öğretmen, ölen meslektaşının fakir eşi ve çocukları için, kendisi gibi öğretmen olan Ömer Fethi ve Himmet Rıza ile birlikte okuldaki yemek hakkını kullanmayıp yemeklerini bu kişilere göndermiştir. Bu öğretmenler, ihtiyacı olan kişilere yardım etmek için kendi haklarından fedakârlık etmişlerdir. Süleyman Öğretmen, Halkevi'nin Sosyal Yardım koluna katılarak tespit edilen fakir insanlara zahirenin dağıtılmasında da yardımda bulunmuştur.

Başka bir örnek olarak Biz İnsanlar romanında babası hapiste bulunan öğrencisine maddi yardımda bulunan Orhan Öğretmen'in ve Damga romanında annesi tarafından terk edilmiş ve sokakta yaşayan bir çocuğa 6 aylık eğitim ücretini vererek çocuğu yatılı okula

kaydeden İffet Öğretmen'in maddi sorunlar yaşayan çocuklara yardım ederek onların eğitimlerini desteklediği görülmüştür.

Öğretmenlerin kişilerin ekonomik sorunlarından başka yaşadıkları problemlerin çözümünde de yardım etmeye çalıştıkları görülmüştür. Bu durumun görüldüğü romanlardan biri olan Sarı Traktör romanında Öğretmen, hastalanan İzzet Ağa isimli bir köylünün hastaneye götürülmesini sağlamış ve hastane masrafları için de hastanın ailesine maddi yardım teklif etmiştir. Bunlara ek olarak İzzet Ağa hastanedeyken tek başına tarla işlerini devam ettirmeye çalışan karısına da yardım etmiş, onlar için döğen sürmüştür.

İnsanların çeşitli sorunlarında yardıma koşan başka bir öğretmen karakter de Tatarcık romanında bulunmaktadır. Bu romandaki Lâle Öğretmen, mahallesindeki insanlara günlük işlerinde yardım etmiştir. Örnek olarak, Poyraz Köyü'nün zenginlerinden olan Suzan isimindeki karakterin İsim Günü partisi için ev ev dolaşarak mahallelinin çocuklarını partiye hazırlamıştır. Buna ek olarak, Lâle Öğretmen, "İki kadına da lohusa döşeğinden kalkıncaya kadar her gün gelmiş, çocuğu yıkamış, evlerinin işlerini görmüş, öteki çocuklarını okula yollamış..." (Adıvar, 1993, s. 106)'tır.

Yardımsever öğretmen karakterin bulunduğu diğer roman Kan Davası romanıdır. Kan Davası'nda Ömer Öğretmen'in hastasından mikrop kapın ve elinden ameliyat olmazsa ölecek olan doktoru, sağlam eliyle hasta olan elini ameliyat etmesi konusunda yüreklendirerek doktorun ölümden kurtulmasını sağlaması; köyde ebe bulunmaması sebebiyle doğum yapamayan hamile bir kadın için zorlu köy yollarını aşarak Aşağı Sazan Köyü'ne gidip buradaki ebeden yardım istemesi örnek davranışlarındandır. Ömer Öğretmen, yardım etmek istediği insanlar için kendi canını tehlikeye atar. Aşağı Sazan Köyü'nde sel yaşandığı zaman sel sularının akış yönünü değiştirerek seli durdurmak için faydalı olabilecek nitelikte olan ancak hayati risk barındıran kayalık patlatma görevini kendisi gibi birkaç kişi ile birlikte üstlenmiştir.

6.9.Çalışılan yere ve bu yerin halkına uyum sağlama. Bir kişinin kendisini yaşadığı yere ait hissetmeyip oradaki insanlara yabancılaşması, kişinin hayat kalitesini olumsuz yönde etkileyecektir. Bu sebeple işi dolayısıyla köy ya da şehir gibi farklı yerlerde çalışan öğretmenin hayat kalitesi ve mesleki başarısı için çalıştığı yeri benimsemesi, insanları ile kaynaşması gerekir. İncelenen romanlarda, bu düşünceyi destekler şekilde çalıştıkları yeri ve buradaki insanları benimseyen öğretmen karakterler görülür. Kan Davası romanındaki Ömer Öğretmen, mesleğini icra ettiği Yukarı Sazan Köyü'nü benimseyip zaman içinde kendisini “...Yukarı Sazanlıyım...” (Güntekin, 1960, s. 211) diye tanıtabilecek kadar o köyün halkından biri olarak görmeye başlamıştır. Vurun Kahpeye’de, Aliye Öğretmen’in roman boyunca sık sık tekrarladığı “Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billâhi!” (Adıvar, 2002, s. 1) yemininden, görev yaptığı köye, bu köyün halkına ve öğrencilerine karşı sevgi ve bağlılık hissettiği anlaşılmaktadır. Acımak romanındaki Zehra Öğretmen de mesleğinin ilk yıllarında sıkıntı çekmiş, ama zamanla çalıştığı kasabayı benimsemiştir.

Karapürçek romanındaki Öğretmen, çalıştığı köydeki insanlar gibi yere oturarak, onlarla aynı sofradan yemek yiyerek ve onlarla birlikte cuma namazını kılarak buradaki insanlara uyum sağlamaya çalışmıştır. Öğretmen’in söz konusu davranışları ise köy halkıyla yakınlaşmasını sağlamıştır.

Suyu Arayan Adam romanındaki Öğretmen’in, öğretmenlik yaptığı köyde halkın Ermenilerle olan mücadelesine katılmasından, onun bulunduğu köye kendisini ait hissederek uyum sağladığı anlaşılmaktadır. Öğretmen, bizzat gönüllü askerlerle birlikte Karabağ’a gitmiştir.

Sonuç olarak, öğretmenlerin kendilerini çalıştıkları yere ve bu yerin halkına yakın hissetmeleri, onların yaptıkları eğitim faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin niteliklerini olumlu yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Bu durumun tam tersi olarak, öğretmenlerin buldukları

yerleri sevmemeleri ve beğenmemeleri durumunda, öğretmenlerin Karapürçek romanında olduğu gibi buldukları yerlerden kaçtıkları ve Resim Öğretmeni romanındaki Cevdet karakterinde görüldüğü gibi her şeyden şikâyet ettikleri ve meslek değiştirmeyi düşündükleri görülmektedir.

6.10.Halka ve vatana hizmet. Bir toplumun aydın insanlarından biri olan öğretmenlerin gerek halka gerekse devlete yapacağı hizmet çok önemlidir. Bir öğretmenin, yaşadığı yerin ve devletin isteklerine ve sorunlarına yabancı kalmaması gerekir. İncelenen romanlarda ülkesine ve çalıştıkları yerin halkına çeşitli şekillerde hizmet eden öğretmenler görülmüştür.

Romanlarda görülen öğretmenlerin ülkelerine ve halkına hizmet etme şekillerinden biri, buldukları ülkenin ve yerleşim biriminin savaş zamanındaki mücadelesine katılmalarıdır. Kan Davası romanında Ömer Öğretmen, Milli Mücadele sebebiyle, yaptığı öğretmenlik mesleğini bırakarak vatan savunmasına katılmıştır. Ayrıca, Ömer Öğretmen, kendi milleti için yaptığı bu hizmete ek olarak başka esir milletleri düşünüp “Bu memleketlerden birine giderek onların dâvasını tutmak...” (Güntekin, 1960, s. 26) fikrini de taşımaktadır.

Benzer davranışı gösteren diğer öğretmen de bulunduğu kasabanın Yunan işgalinden kurtulmasına yardım eden Aliye Öğretmen’dir. Yunan kuvvetlerince her yerde aranan Aliye’nin nişanlısı Tosun Bey, Aliye Öğretmen’in evine gizlice gelir. Ancak evin çevresi Yunan askerleri tarafından sarıldığı için Tosun Bey dışarı çıkıp kasabanın kurtuluşu için o akşam muhakkak yapması gereken görevi yerine getirememe tehlikesiyle karşı karşıyadır. Aliye, Tosun Bey’in evden çıkıp görevini yerine getirebilmesi ve kasabanın işgalden kurtulması için Yunan karargâhına gidip Damyanos’a evinin çevresinin boşaltılması şartıyla onunla evlenmeyi kabul ettiğini söyler. Böylece evin çevresi boşaltılıp Tosun Bey’in görevini yerine getirmesini sağlar. Aliye Öğretmen’in hayatı pahasına yaptığı bu fedakârlık, Türk

askerinin Yunan cephaneliğini patlatmasına, Yunan askerlerinin dönüş yolunun üzerindeki köprüyü yıkmasına ve en sonunda da kasabayı kurtarmasına yardım eder.

Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen de savaştan da kaçmayıp Sarıova'yı kendi metotlarıyla koruyarak halka hizmet eder. Yunanlılarla iş birliği yapar gibi görünüp gizli den gizliye askerlere sahte vaizlik ruhsatı temin ederek onların kasabadan kaçmalarını sağlar. Ayrıca, Müslüman ve Hristiyan vatandaşlar arasında çıkan kavga sonucu, kasabada Türkler arasında Rumların Türklere saldıracağı söylentisi yayılır. Müslüman ahali, masum bir Rum eczacının evini taşıyınca, Öğretmen halkı sakinleştirmiş ve olayın büyümemesi için Rum eczacıyı teskin edip masrafını karşılayacağına söz vermiştir.

Mahşer romanındaki Nihad Öğretmen, öğretmenlik görevini sürdürürken kendisine gelen bir emirle üç sene süren vatan müdafaasına katılır ve omzundan yaralanması sebebiyle gazi olur. Suyu Arayan Adam romanındaki Öğretmen de yaşı askerlik için uygun olmamasına rağmen 1.Dünya Savaşı'nda vatanını savunmak amacıyla defalarca askere alınmak için başvurmuştur. Başvurularının neticesinde, Kafkas Cephesi'nde memleket savunmasına katılmıştır. Öğretmenlik yapmak için gittiği Azerbaycan'da da Ermeni saldırılarına uğrayan, savaş konusunda tecrübesiz olan ve askeri donanım olarak kısıtlı imkânı bulunan halkın kendisini savunmasına yardım etmiştir.

İncelenen romanlarda öğretmenlerin buldukları ülkeye ve buldukları yerleşim birimlerine olan diğer bir hizmeti buraların kalkındırılması için çeşitli düşünceler üretmeleridir. Bu kişilerden birinin bulunduğu Huzur romanında, İhsan Öğretmen'in yeni kurulan Cumhuriyet rejimi ile hayat şartlarının tam olarak yerleşemediği ve İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ihtimalinin gerginliği içinde bulunan o dönem Türkiye'sini "Hayatımızın henüz şekli yok... (Tanpınar, 2014, s. 99) şeklinde nitelendirdiği görülmüştür. Bu sorunun çözümünün ise toplumun geçmiş ile bağlarını koparmadan batıya kendini açması olduğunu savunmuştur.

Yeşil Gece romanında da Şahin Öğretmen'in birtakım toplumsal sorunlara karşı fikirler yürütüp çözümler arayarak topluma hizmet ettiği görülmüştür. Örnek olarak, toplumun geri kalma sebepleri hakkında düşünen Şahin Öğretmen, "Bugünkü felaketlerimizde belki onu asırlarca ihmal etmiş, ezmiş, cahil bırakmış olmamızın da bir dereceye kadar tesiri var..." (Güntekin, 1963, s. 94) diyerek bu sebeplerden birinin kadınların eğitimsiz bırakılması olduğu kanısına varmış ve kalkınmada kadınların eğitimini önemli görmüştür.

Ülkenin ve halkın sorunlarına çözüm üretmeye çalışarak hizmette bulunan diğer öğretmen Bizim Köy romanındaki öğretmendir. Öğretmen'in köyü kalkındırma amacı taşıdığı ve bu sebeple gözlemlediği sorunlara çözüm aradığı görülmüştür. Öğretmen bu çabasını şu sözlerle anlatmaktadır: "Yüreğimin bir köşesini de bu bozuk düzen yakıyor. 'Bu işleri sen düzelteceksin. Köyü kalkındırmaya kendi evinden başla. Bunu da yapamazsan, ne anladım ben senin okumuşluğundan.' diyorum kendi kendime" (Makal, 1950, s. 39).

Havada Bulut Yok romanındaki Süleyman Öğretmen'in de halkın durumunu gözlemleyip onların ihtiyaçlarına göre fikirler ürettiği görülmüştür. Örnek olarak, Süleyman Öğretmen, fakir insanlar için toplanan parayı görür. Bu durumun geçici bir çözüm olacağını, kalıcı çözümün ise yoksulluğu ortadan kaldırmakta olduğunu düşünür. Bu fikirlerini de "Yoksulluğun Kaldırılması" başlıklı bir makalesinde anlatır.

Bu örneklerde görülen öğretmenlerin içinde buldukları toplumların ve bu toplumdaki insanların sorunlarını gözlemleyip bunlara çözüm üretmeye çalışmalarının bu toplumların kalkınması için olumlu bir tutum olduğu düşünülmektedir.

İncelenen romanlarda öğretmenlerin halka verdikleri diğer hizmetin eğitim olduğu görülmüştür. Örnek olarak Suyu Arayan Adam'da Öğretmen'in görevi süresince öğrencilerinin sadece küçük yaşlardaki çocuklar olmadığı, eli silahlı yetişkin insanlara kadar değişik gruplara eğitim verdiği görülmüştür. Buna benzer şekilde, Köye Gidenler

romanındaki Ahmet Öğretmen ve Durmuş Öğretmen de halkı çeşitli konularda eğitmeye çalışmışlardır. Örneğin, tuvalet olmaması sebebiyle tuvalet ihtiyacını evlerinin arasındaki derelerde gideren köylülerin bu davranışının önüne geçmek isteyen öğretmenler, bunun Müslümanlığa uygun olmadığını anlatarak halka tuvalet kullanma alışkanlığı kazandırmaya çalışmışlardır.

Halkı eğitmeye çalışan diğer öğretmen Karapürçek romanında görülmüştür. Öğretmen, halk için gece toplantıları düzenleyerek bu toplantılarda eğitimin önemi, millî benlik ve ülkenin kalkınma meselesi gibi konularda köy halkını eğitmeye ve onlara vatan sevgisi aşılamaya çalışmıştır.

İncelenen romanlarda, öğretmenlerin, buldukları yerlerin ve bu yerlerdeki sorunların ortadan kaldırılması için çeşitli işler yaparak ülkesine ve halkına hizmet ettikleri görülmektedir. Bu durumun görüldüğü Bizim Köy romanında Öğretmen, yaşadığı köyün sorunlarını yazarak duyurmaya çalışır, bununla birlikte kendi köyü olan Demirci Köyü ile öğretmenlik yaptığı Nurgöz Köyü'nün doğum ve ölüm oranlarının istatistiğini tutar ve kışın artan bebek ve çocuk ölümlerini iki kez hükümet doktorluğuna bildirir. Bizim Köy romanındaki öğretmen karakterle aynı şekilde Havada Bulut Yok ve Köye Gidenler romanındaki öğretmenler de içinde yaşadıkları yerlerin ve buradaki halkın sorunlarını yazarak duyurmaya çalışmışlardır.

Kan Davası'ndaki Ömer Öğretmen de doktoru ve ebesi olmayan Yukarı Sazan Köyü'ne doktor çağırarak için geç saatlerde farklı köylere gidip yardım aramış ve bu çabalarının sonucu olarak da sonrasında köye sık sık gelecek olan bir doktor ile tanışıp halkın sağlık hizmeti almasını sağlamıştır.

Halkın sorunlarını ortadan kaldırmaya çalışarak halka hizmet eden diğer bir öğretmen Nabi'nin Park Kahvesi romanında görülmüştür. Bu romanda Mustafa Öğretmen ve arkadaşları, verdiği rüşvetlerle meşhur olan ve zararlı cemiyetlerden İngiliz Muhipleri

Cemiyeti'ne üye olduğu bilinen Hurşit Bey isimli kişi Belediye Başkanlığı'na aday olduğunda halkın yararını gözeterek onu seçtirmemek için çalışmışlar ve oy verecek insanların fikirlerini değiştirmişlerdir.

Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet Öğretmen'in de boş zamanlarında kahveye giderek dilekçe yazdırmak isteyenlerin dilekçelerini maddi karşılık beklemeden yazmaya başlayıp bu işi her cuma olacak şekilde devamlı hale getirerek kasaba halkına hizmet ettiği görülmüştür.

Bu bulgulardan yola çıkarak ideal öğretmenlerin yaşadıkları ülke ve bu ülkenin halkına verdikleri eğitim hizmetiyle birlikte gerek savaş zamanında mücadeleye katılarak gerekse çeşitli sorunlar hakkında fikirler üretip bu sorunları ortadan kaldıracak çeşitli icraatlar yaparak hizmet ettikleri anlaşılmaktadır.

6.11.Mücadelecilik ve cesaret. Öğretmenlerin, çalıştıkları yerlerde çeşitli sorunlarla karşılaşabilecekleri düşüncesiyle, bu sorunlarla mücadele edebilecek yeterliliğe ve cesarete sahip olmalarının gerekli olduğuna inanılmaktadır. Nitekim incelenen romanlarda öğretmenlerin karşılıklarına çıkan çeşitli sorunlarla cesur bir şekilde mücadele ettikleri görülmüştür. Bu öğretmenlerin mücadele ettikleri durumlar ise romanlara göre farklılık göstermektedir.

Romanlarda öğretmenlerin mücadele ettikleri durumlardan biri eğitim ve öğretmen istemeyen bu sebeple öğretmenlere zarar vermek isteyen insanlardır. Bu öğretmenlerden birinin bulunduğu Vurun Kahpeye romanında Aliye Öğretmen, kendisinden öldürmek isteyecek kadar nefret eden Hacı Fettah Efendi ve Uzun Hüseyin Efendi ile mücadele eder ve "... hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billâhi!" (Adıvar, 2002, s. 1) yeminine uygun olarak bu kişilere karşı cesaretini kaybetmez. Örnek olarak, öğrencilerle birlikte marş söyleyerek kasabanın meydanında yürüyen Aliye Öğretmen, Hacı Fettah Efendi'nin kışkırtmalarından korkmadan daha yüksek sesle "“Senin için ey bayrağımız, ölürüz de

vermeyiz’’ (Adıvar, 2002, s. 22) diyerek öğrencilerle birlikte marşları söylemeye devam etmiştir.

Kendisine zarar vermek isteyen insanlarla cesur bir şekilde mücadele eden diğer bir öğretmen Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen’dir. Şahin Öğretmen’in Hâfız Eyüp Efendi, Müderris Zühtü Efendi ve Cabir Bey isimlerinde düşmanlara sahibi olduğu ve bu kişilerle korkmadan mücadele ettiği görülmüştür. Örnek olarak, Öğretmen, çok eski ve bakımsız olan okul binası yerine yeni bir okul binası yapılmasını sağlamak için Sarıova’nın önde gelen kişileriyle görüşür. Başta bu kişiler Şahin Öğretmen’i önemsemezken onun yılmadan mücadele etmesiyle ona yardımcı olmaya ikna olurlar. Ancak problem burada çözülmez ve okul istemeyen kişiler tarafından önce binanın mimarisinin Türk- İslam mimarisine uygun olmadığı öne sürülür, ardından yeni yapılacak okul için yıkılması kararlaştırılan harabe haline gelmiş medresenin içinde evliyadan büyük bir kişinin yattığı dedikodusu çıkarılır. Öğretmen ise önüne çıkarılan bütün bu problemlerden yılmayıp mücadele ederek sonunda başarılı olur ve eski medrese yıkılıp yeni okul binası yaptırılır. Şahin Öğretmen’in bu cesaretinin kaynağı ise, romanda şu şekilde açıklanmaktadır: “Şahin Efendi’nin cesareti hodbinlik, gurur ve inattan gelen bir taşkınlık değil, bir fikre inhisar ile inanmaktan, onsuz yaşamayı imkânsız görmekten doğmuş hakiki bir cesaretti” (Güntekin, 1963, s. 100).

Mücadeleci diğer öğretmen ise Biz İnsanlar romanındaki Orhan Öğretmen’dir. Bu romanda, Orhan Öğretmen’in iki öğrencisi kavga eder. Bu kavganın sebebi ise zengin bir öğrencinin arkadaşına Eşek Türk diyerek onun milliyetine hakaret etmesidir. Bu hakarete uğrayan Tahsin isimli fakir öğrenci, arkadaşının başına taş atarak onu yaralar. Bu hareketi sebebiyle zengin ve nüfuzlu aile tarafından okuldan kovulacak olan Tahsin’i, Öğretmen, işsiz kalmayı göze alarak korur. Bu öğrencinin haksızlığa uğramaması için Müdür ile konuşmayı düşünür. Ancak kendisi ile Müdür’ün aynı seviyede olmadıklarını düşünmektedir. Bu sebeple

istifa eder ve ardından planladığı konuşmayı sivil bir vatandaş olarak yapar. Bu örnekten Orhan Öğretmen'in yaşadığı maddi sıkıntılara rağmen işinden istifa etmeyi göze alacak kadar cesur bir kişi olduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen romanlarda bazı öğretmenlerin buldukları yeri işgal eden düşman askerleriyle de cesur bir şekilde mücadele ettikleri görülmektedir. Örnek olarak, Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen, çalıştığı kasaba işgal edildiği zaman ölüm tehlikesini göze alarak, Yunanlılarla iş birliği yapmış gibi görünür. Bu şekilde kasabadan kaçmak isteyen Türk askerlerine sahte vaizlik ruhsatı temin ederek bu askerlerin kasabadan kaçmalarına yardım eder. Romanda, Şahin Öğretmen'in bu icraatı şu şekilde anlatılmaktadır: “Şahin Efendi, kurşuna dizilmek tehlikesini göze almak suretiyle kazandığı bu ilk muvaffakiyetle iktifa etmedi. Boş vakitlerinde başında sarığı, sırtında cübbesiyle sinsi sinsi kasabada dolaşıyor, elindeki sahte vâiz ruhsatnamelerine müşteri arıyordu” (Güntekin, 1963, s. 201).

Bu öğretmenlerden bir diğerrinin yer aldığı Suyu Arayan Adam'da da Öğretmen, Azerbaycan'daki öğretmenlik görevinde halkın Ermenilerle olan mücadelesine katılmış ve bu sebeple birtakım tehlikelerle karşı karşıya kalmıştır. Öğretmen, karşı karşıya kaldığı tehlikeleri şu şekilde anlatmaktadır:

Kurultay'dan döndükten sonra Nuha'da geçen günler, bazen sakin, bazen tehlikeli, fakat her zaman dikkatli olarak geçti. Şehirdeki bir kısım Ermeniler, benim eski bir Osmanlı subayı olduğumu, milliyetçi ve Turancı hareketlerimi, hele bir gönüllü kıtasının başında Karabağ'a gidip “Ermeni köylü ve zahmetkeşlerine karşı silahlı tecavüzler” yaptığımı unutmuyorlardı (Aydemir, 1995, s. 199).

Bu tehlike ihtimalleri Bakü'deki Türkiye sefiri Memduh Şevket Esendal tarafından kendisine hatırlatılmış ve Anadolu'ya dönmesi durumunda ona bir iş verileceği ancak Azerbaycan'da kalırsa can güvenliğinin sağlanamayacağı söylenmiştir. Ancak o bu konuda cesaret göstermiş ve kendisine yöneltilen teklifi Memduh Şevket Esendal'a “Fransız İhtilali

günlerinde Paris'te olsaydınız, tehlikeleri var diye Paris'i terk etmek ister miydiniz?"

(Aydemir, 1995, s. 200) sorusunu yönelterek reddetmiştir.

Aynı cesareti gösteren diğer bir öğretmen de Vurun Kahpeye romanındaki Aliye Öğretmen'dir. Aliye Öğretmen, Yunan askerleri kasabayı işgal ettikten sonra, kasabanın kurtulacağına inanmış ve kasabadan kaçmamıştır. Buna ek olarak, kasabanın Yunan işgalinden kurtarılmasında da önemli rol almıştır. İşgalin son akşamında Aliye Öğretmen'in evine gelen Tosun Bey, bu evin çevresinin askerlerce çevrilmiş olması sebebiyle evden çıkamaz. Ancak, o akşam Tosun Bey'in, kasabanın kurtuluşu için muhakkak yapması gereken bir görevi vardır. Bu durum karşısında Aliye, Tosun Bey'in evden çıkıp görevini yerine getirebilmesi ve kasabanın işgalden kurtulması için Yunan karargâhına gidip Damyanos'a evinin çevresinin boşaltılması şartıyla onunla evlenmeyi kabul ettiğini söyler. Onun bu fedakârlığı sayesinde Tosun Bey evden gizlice çıkar ve o akşam kasaba Türk askerleri tarafından kurtarılır.

Öğretmenlerin mücadele ettikleri diğer bir unsur da maddi problemlerdir. Bizim Köy, Köye Gidenler, Yeşil Gece, Kan Davası, Nabi'nin Park Kahvesi, Karapürçek, Havada Bulut Yok ve Resim Öğretmeni romanlarındaki öğretmenler farklı şekillerdeki maddi problemlerine rağmen görev yerlerini terk etmemişlerdir. Köye Gidenler ve Resim Öğretmeni romanlarındaki öğretmenlerin görev yaptıkları yerlerin yetersiz koşulları sebebiyle saçları dökülmüş; Resim Öğretmeni, Karapürçek, Kan Davası, Yeşil Gece ve Havada Bulut Yok romanlarındaki öğretmenler maddi şartlar sebebiyle evlerde değil okul binalarında ya da otellerde yaşamak zorunda kalmış; Nabi'nin Park Kahvesi'nde Cemal Öğretmen mesleğinden başka bir işte daha çalışmış ve Bizim Köy romanındaki Öğretmen de yeterince ısınmadığı için sürekli hasta olmuştur. Ancak bu öğretmenler yaşadıkları bu sorunlara rağmen buldukları yerlerde çalışmaya devam etmişlerdir.

İncelenen romanlardaki öğretmenlerin mücadele ettiği diğer sorun ise görev yaptıkları yerin halkından kaynaklanan sorunlardır. Bunlardan biri, halkın çocuklarını okula göndermek istememesi sorunudur. Karapürçek, Bizim Köy, Kan Davası ve Yeşil Gece romanlarındaki halk, gerek dinî eğitimi daha önemli görmesi gerekse yaşadığı maddi sorunlar sebebiyle çocuklarını okula göndermek istemez. Öğretmenler de halkın bu tutumuna rağmen gerek onlarla tek tek konuşarak gerekse çocuklarını okula göndermek istememelerinin arkasında yatan sorunu ortadan kaldırmaya çalışarak öğrencileri okula kazandırmışlardır.

Öğretmenlerin mücadele ettikleri halktan kaynaklanan bir diğer sorun, halkın yanlış fikir ve davranışlarıdır. Kan Davası ve Köye Gidenler romanlarında halk arasında yaşanan kavgalar; Resim Öğretmeni, Vurun Kahpeye, Karapürçek ve Yeşil Gece romanlarındaki halkın dedikodu ve iftiraları; Karapürçek ve Resim Öğretmeni romanlarında görülen halkın ön yargıları öğretmenleri olumsuz etkilemiştir. Ancak öğretmenler bu sorunlarla mücadele etmeyi tercih ederek buldukları yerlerden ayrılmayıp çalışmaya devam etmişlerdir.

Öğretmenler, özellikle eğitim meseleleriyle ilgilenen bürokratlarla da mücadele etmişlerdir. Havada Bulut Yok, Biz İnsanlar romanlarında görülen bürokratların görevlerini yerine getirmemeleri; Karapürçek, Resim Öğretmeni, Denizin Çağırışı, Havada Bulut Yok ve Köye Gidenler romanlarında bürokratların öğretmenlere destek olmamaları ve Vurun Kahpeye romanında bürokratin meslek etiğine aykırı davranması öğretmenleri olumsuz etkilemiştir. Ancak Denizin Çağırışı romanındaki öğretmen hariç diğer romanlardaki öğretmenler, bürokratların olumsuz fikir ve davranışlarına rağmen mesleğini sürdürmek için mücadele etmişlerdir.

6.12.Entelektüellik. Bir kişinin değişen bilgi ve kültür hareketlerine uyum sağlamak, kendisini geliştirmek için okuyup araştırmalar yapması ve bunların üzerinde fikir yürütmesi önemlidir. Toplum ve bireyleri eğitme ve sahip oldukları bilgi ve birikimi aktarmakla görevli öğretmenler söz konusu olduğunda bunun önemi daha da artmaktadır. İncelenen

romanlarda, öğretmenlerin genel olarak bilgi birikimine sahip, okuyan ve araştıran entelektüel kişiler olduğu görülmektedir.

Romanlardaki öğretmenlerin entelektüel olarak nitelendirmelerinin sebeplerinden biri, bu kişilerin bilgiye verdikleri önemdir. Bilgiye önem veren ve halka bilginin değerini göstermek isteyen öğretmenlerden biri, Havada Bulut Yok romanındaki Süleyman Öğretmen'dir. O, "Bilginin hıyardan daha değerli olduğuna inanan insanları yetiştirip çoğaltmak için bir yol, bir yöntem... Ne yapmam? Ne yapmam?.." (Solok, 2012, s. 80) diyerek bu amacını gerçekleştirmenin yollarını aramaktadır.

Biz İnsanlar romanında Orhan Öğretmen, kapitalist sistem hakkında sohbet ettiği Süleyman isimli bir kişiyi dinlerken bu konu hakkında az okuduğunu fark edip bu sebeple utanmıştır. Buradan ideal öğretmenlerin bilgiye değer vermekle birlikte bilgi eksikliklerinden rahatsızlık duydukları da anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin entelektüel olarak nitelendirilmelerinin diğer sebebi de bu öğretmenlerin çeşitli konular hakkında zengin bilgi ve fikir sahibi olmalarıdır. Örnek olarak, Suyu Arayan Adam romanındaki Öğretmen'in; Rusya'nın, Çin'in ve Azerbaycan'ın tarihi, dili, coğrafyası, sosyolojisi ve edebiyatı hakkında okuyuculara bilgi verdiği görülür. Romanda, Öğretmen tarafından verilen bilgilerden biri şudur: "Türkler nasıl yaylaların çocuklarıysa, Türklerin tarihi nasıl Sarıdeniz' e kadar uzanan yaylalar mihverine bağlı taşma ve durulmaların, inişli çıkışlı tarihi ise Rus milletinin tarihi de ormanlardan taşmanın ve ormanlara sığmamaların hikâyesinden ibarettir" (Aydemir, 1995, s. 238).

Öğretmenlerin entelektüel kişilik özelliklerinden biri de sahip oldukları bilgi ve fikirlerle çeşitli sorunlara çözüm üretmeye çalışmaları ve bunları çeşitli ortamlarda katıldıkları tartışmalarda savunmalarıdır. Bu öğretmenlerden biri olan Huzur romanındaki İhsan Öğretmen, millî meseleler hakkında fikir sahibi olan ve çözüm üretmeye çalışan bir kişidir. Örnek olarak, İhsan Öğretmen toplumsal meselelerin tartışıldığı bir ortamda, Türk

toplumunun yaşantısının geçmiş ile bağları koparmadan batıya açılmak yoluyla oluşacağını savunmaktadır. Ona göre, ölmüş değerleri atıp yeni değerler üretmek ve bunlar için insan yetiştirmek lazımdır. Tatarcık romanındaki Lâle Öğretmen de çeşitli konular hakkında sahip olduğu bilgi ve fikirleri tartışan, serin kafalı ve dürüst düşünceli bir şahsiyettir.

Her halde bu toplantılardan birinde meclisin en parlak delikanlısı sayılan hukuk doçenti Bay Özyol, Lâle ile “Kadının hukuksal yeri” gibi kuru bir konuyu saatlerce tartışmaya daldı. O kadar ki, kızlardan biri piyanoya oturup da herkes dansa kalktığı halde ikisi de köşelerinden ayrılmadı (Adıvar, 1993, s. 25).

Çeşitli meseleler hakkında fikir yürüten ve tartışmalara katılan diğer bir öğretmen Suyu Arayan Adam romanında karşımıza çıkar. Öğretmen, sadece düşünmekle kalmayıp bulunduğu çeşitli topluluklar içinde tartışmalara da katılmıştır. Buna örnek olarak, Rusya’da üniversite eğitimi aldığı dönemde gittiği Udelnaya kampında, arkadaşları olan Nazım Hikmet ve Vâ-Nû ile birlikte geceleri ormanda ateşin başında çeşitli meseleler hakkında tartışmalar yapmıştır.

Az çok usullü, kaideli bir tartışmaya dalarlardık. Bu tartışmalar hiç de sakın geçmezdi. Bazen gürültü, ateşin çıtırtılarını bastırır, ormanlara dağılırdı. Tarih meseleleri, toplum meseleleri, iktisat, felsefe formülleri derken, insanlığın istikbali sanki o gece, orada ve bu ateşin başında toplanan üç kişi tarafından halledilecekmiş gibi birbirimizle, her an artan bir şiddetle çarpışır dururduk (Aydemir, 1995, s. 239).

Nabi’nin Park Kahvesi’ndeki Sıtkı Öğretmen, gençlerin meslek sahibi olmaya bakış açısını eleştirip bu bakış açısının altında yatan nedeni analiz eder. Gençlerin çok para kazanmaya yönelik bir anlayışla yetiştirildiği tespitini yapar. Öğretmen, mevcut eğitim sisteminin doğru bir eğitim veremediğinden şikâyetçidir.

Okuyabilen gençlerimiz yanlış eğitiliyor. Meslek sahibi olmayı, para kazanma amacıyla karıştırıyor. Ne olursan olacaksın, ille de çok para kazanacaksın. Oysa mesleğinde

ne denli iyi olursan, kendiliğinden para arkandan gelir. Toplumuz yoksul olduğundan, gençlerimizin kafasına, yüreğine insancıl duyguları katamıyor. Ortalıkta onca yoksulluk varki, öylesine yoksulluğun içinden gelenler varki, karınları doyuyor da gözleri doymuyor... Gözümüz tok olduğu gelecekte adam olacağız... (Kocagöz, 1985, s. 77).

Romanlardaki öğretmenlerin entelektüel yönünün bir yansıması da öğretmenlerin kitaplara ve okumaya değer vermeleri ve kitaplar hakkındaki düşünceleridir. Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen, romanda “Hocaya ve kitaba mâsum bir emniyeti vardı” (Güntekin, 1963, s. 18) şeklinde tasvir edilen, kitaplardaki bilgilere güven ve ihtiyaç duyan bir kişidir. Şahin Öğretmen, öğretmenlerinin bilgi yönünden yetersiz kaldığı zamanlarda, aklındaki sorulara cevap bulabilmek için yemek parasından kısarak satın aldığı kitaplara başvurur. O, kitapları, karşılaştığı problemleri çözebilecek önemli bir kaynak olarak görür. Biz İnsanlar romanındaki Orhan Öğretmen de bilgi eksikliğini gidermek için kitaplara başvurmaktadır.

Suyu Arayan Adam romanındaki Öğretmen de kitapları, onu çeşitli sıkıntılardan uzaklaştıran araç olarak görmektedir. Öğretmen, kitapların kendi üzerindeki etkisini “Günün çeşitli iç tepkileriyle zaafa düştüğüm realitelerin müsamahasız darbeleri altında bunaldığım zamanlarda o, beni kanatlarına alır, başka bir âleme sürüklerdi” (Aydemir, 1995, s. 129) şeklinde açıklar. Öğretmen, kitaplara olan bu sevgi ve ilgisini, her yerde ve her şartta kitaplarını yanında götürüp okuyarak göstermektedir. Çok sevdiği Aydemir isimli romanı, savaşta cephede bile elinden bırakmamıştır. Kitaplara olan bağlılığını şu sözlerle dile getirmektedir: “Onun için ben, kendi takımında her zaman ve her yerde kitaplarımı en ileri siperlerde bile elimin altında bulurdum. Aydemir bu kitapların en başında gelirdi” (Aydemir, 1995, s. 129). Hatta kitaplar hakkındaki bu düşünce ve ilgisine paralel olarak da soyadını, çok etkilendiği bir romanın Aydemir isimli karakterinden dolayı Aydemir olarak seçmiştir.

Kitaplar, Damga romanındaki İffet Öğretmen için evindeki en eğlenceli meşguliyetlerinden birisi; Nabi'nin Park Kahvesi romanındaki Mustafa Öğretmen için mutluluk sebebi ve aynı romandaki Sıtkı Öğretmen için de “Sevgililerim” (Kocagöz, 1985, s. 199) olarak adlandırdığı materyallerdir. Bizim Köy romanındaki öğretmen karakter, çalışmak için tarlaya gittiği zaman bile yanına kitap ve kâğıt alır. Karapürçek romanında da Öğretmen, çalışmak için Karapürçek Köyü'ne giderken yanına “İki kat çamaşır ve kitap..” (Arısoy, 1958, s. 3) almakla yetinmiştir.

Havada Bulut Yok romanındaki Süleyman Öğretmen, görev yaptığı yerin kitapların ulaşmadığı bir yer olması sebebiyle kitap okuyamamakta ve bu durumundan rahatsızlık duymaktadır. Süleyman Öğretmen'in kitap okuyamaması karşısında hissettiği rahatsızlık romanda şu şekilde anlatılmıştır:

Vücudunun içinde ruhu sanki buruşuyor, büzülüyor, ufalıyordu. Aylar var ki eline kalem almış değil; yazmak şöyle dursun, doğru dürüst bir kitap okuduğu yok. Çevresiyle ilgisi azaldıkça, içinde yaşadığı dünya, kendisi farkında olmadan, gittikçe küçüldü, gittikçe küçüldü; sonunda, genç adam, okul, kahve, lokanta, sonra yine okul, yine kahve, yine lokanta arasında dönen birkaç kilometrelik bir daire içinde yaşamaya başladı (Solok, 2012, s. 68).

Öğretmenlerin entelektüel yönünü gösteren özelliklerden birisi de bu kişilerin kitap okumanın yanında kitap yazmalarıdır. Bu öğretmenlerden Suyu Arayan Adam romanında kendi hayatını anlatan Şevket Süreyya Aydemir, Bizim Köy romanının hem kahramanı hem de yazarı olan Mahmut Makal, idealist ve entelektüel öğretmenler olarak, bu araştırma kapsamında incelenen romanlarıyla birlikte pek çok kitap yazmışlardır. Benzer şekilde Huzur romanındaki İhsan Öğretmen de büyük Türk tarihi konulu bir eser kaleme almıştır.

6.13.Merhamet. Bir öğretmenin merhamet duygusuna sahip olması, öğrencilerinin bilinçli ya da bilinçsiz olarak yaptıkları hatalar karşısında yapıcı bir tavır takınmasına fırsat verir. Gördüğü hataları, öğrencilere vereceği ikinci bir şansla onları olumlu bir anlayışa

yönlendirme imkânı bulabilecektir. Merhamet duygusuna sahip olmayan öğretmenlerin bu yönden eksikliği, onların olaylar hakkında peşin hükümler vererek hatalı kanılara ulaşmasına sebep olabilecektir.

Acımak romanında merhamet yönünden eksikliği “Kabahatli insan, düşkün insan onun gözünde ekin tarlalarında bitmiş muzır bir ot gibi. Onu acımadan söküp atıyor. Yapılmış bir fenalık için mazeret tanımıyor” (Güntekin, 2014, s. 13) şeklinde anlatılan Zehra Öğretmen, bu özelliği sebebiyle öğrencilerinin hatalarının arkasındaki sebepleri fark edemez. Örnek olarak, uyarılarına rağmen sürekli olarak derse geç gelen iki öğrenciyi ve kılık kıyafeti düzgün olmayan üçüncü öğrenciyi sorgusuz sualsiz evlerine geri gönderir. Ancak Maarif Müdürü bu öğrencileri sorguladığında çocukların bu davranışları arkasında yatan gerçeği öğrenir. Çocuklardan biri, annesi hasta olduğu için sabahları kardeşini doyurmakta ve ev işlerini yapmaktadır. İkinci öğrenci, havanın karanlık olduğu günlerde evde saat olmadığı için saati anlayamaz. Yoksul olan üçüncü öğrenci de giyecek ayakkabısı olmadığından okula Zehra Öğretmen’in istediği gibi yeni ayakkabılarla gelememektedir. Zehra Öğretmen’deki merhamet duygusunun eksikliği, öğrencilerin sorunlarının arkasında yer alan gerçek sebepleri görmesini engellemiştir.

Romanlarda taşıdıkları merhamet duygularıyla öne çıkan öğretmenler de bulunmaktadır. Kan Davası romanındaki Ömer Öğretmen’in merhametine dair bir örnek, onun iki köy tarafından da istenmeyen “... kir ve pislikten yapışarak gözlerine kadar inmiş saçları, kemik gibi kuruyup sıyrılmış burun ve kulaklarıyla birer çehre bile değillerdir” (Güntekin, 1960, s. 77) sözleriyle tasvir edilen kimsesiz çocukları alıp eğitmek istemesidir. Ömer Öğretmen’in sahip olduğu merhamet duygusu, çocukların eğitilerek topluma kazandırılmasına yardımcı olacak olumlu bir tutumdur.

Merhamet duygusuyla öğrencilere yardım ettiği görülen diğer öğretmenler ise Damga ve Biz İnsanlar romanlarında bulunmaktadır. Damga romanındaki İffet Öğretmen, ailesi

tarafından terk edilmiş ve sokakta yaşayan bir çocuğun altı aylık okul masrafını karşılayarak eğitimine devam etmesini sağlar. Biz İnsanlar romanındaki Orhan Öğretmen de babası hapiste olan ve maddi durumu kötü olan öğrencisine, zengin bir çocukla ettiği kavga yüzünden okuldan atılmasına engel olmak ve para yardımında bulunmak gibi maddi ve manevi yardımlarda bulunur.

Romanlarda görülen merhamet sahibi diğer bir öğretmen de Vurun Kahpeye romanındaki Aliye Öğretmen'dir. Aliye Öğretmen, kendisi hakkında kötü söylemlerle bulunup halkı kışkırtan Hacı Fettah Efendi isimli karakteri hapisten kurtarmaya çalışacak kadar merhamet sahibi bir kişidir. Kuvayı Milliye aleyhinde halka söylemlerde bulunan Hacı Fettah Efendi, Kuvayı Milliye kumandanı Tosun Bey tarafından hapse atılınca, Aliye Öğretmen kadınların ağlamalarına ve üzölmelerine dayanamaz. Kadınlara "Size ölmüş anamın, şehit babamın ruhuna yemin ediyorum ki, eğer kasabada Tosun Bey'in yaptığı fenalığa mâni olmazsam elimle Tosun Bey'i öldürürüm" (2002, s. 39,40) diyerek Tosun Bey ile konuşup Hacı Fettah Efendi'yi kurtarır.

Aliye Öğretmen'in merhametine bir diğer örnek ise, kasaba halkı tarafından dışlanan bir kadına sadece onun el uzatıp merhamet göstermesi şeklinde ortaya çıkar. Aliye, camide katıldığı bir mevlitte annesi yerine koyduğu Gülsüm Hala' ya "Peygamberimiz, doğduğu gece günahkâr ümmeti için Allah'a yalvarmış, siz peygamberden de mi büyüksünüz?" (Adıvar, 2002, s. 63) diyerek kimsenin şeker vermediği bu kadına acıyarak şeker verir.

Merhamet duygusuna sahip ve bunu davranışlarına yansıtan bir şahsiyet de Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen'dir. Öğretmen, medresede öğrenim gördüğü yıllarda, vereme yakalanan ve hasta haliyle bile çalışmaya devam etmek zorunda kalan bir öğrencinin yanına gidip hatırını soran tek kişidir. Bu öğrencinin ölmeden önceki son isteği olan kaymaklı ekmeğe kadayfını parası olmadığı için alamayan Şahin Öğretmen çok üzölmüştür.

6.14.Sorumluluk sahibi olma. Öğretmenler, devletine, halkına ve öğrencilerine karşı birtakım sorumluluklar taşımaktadır. Bu sebeple öğretmenlerin sorumluluk bilincine sahip olmaları ve bu sorumluluklarının gereğini yerine getirmeleri, ideal bir eğitim ortamının yaratılması için son derece önemlidir. İncelenen romanlarda, öğretmenlerin çoğunluğunun sorumluluk sahibi ve sorumluluklarına göre hareket eden kişiler oldukları anlaşılmaktadır.

Kan Davası romanındaki Ömer Öğretmen'in kimsesiz ve fakir olması sebebiyle suça yönelmiş farklı yaşlardan 13 tane öğrencisi vardır. Ömer Öğretmen'in bu öğrencileri eğitmek için Yukarı Sazan Köyü'ne getirmesi, bu çocukları köyde istemeyen köy halkıyla arasında sorun yaşanmasına neden olur. Köy kahvesine gittiği bir gün Ömer Öğretmen ile bazı vatandaşlar arasında gergin bir konuşma geçer. Öğretmen, bu konuşma esnasında kahveyi terk edip gitmeyi düşünse de sonrasında "Eski bağımsız Ömer değilim ben artık" (Güntekin, 1960, s. 108) diyerek mekânı terk etmez, köylülerin çocuklar hakkındaki sorularına cevap verir. Bu durum, onun hem öğrencilerini koruma hem de halkla iletişimini koparmama sorumluluğuna sahip olduğunu göstermektedir.

Ömer Öğretmen, 13 sorunlu öğrencisinin halk tarafından şikâyet edilmesi sonucu, görev yaptığı okulun yatılı okul statüsüne uygun olmadığı, bu problemlili çocuklarla aile çocuklarının bir arada okutmasının sakıncalı olduğu gibi gerekçelerin yer aldığı vilayetten gelen emirle, çocukları vilayete götürmek zorunda kalır. Öğretmen, bu çocukları sevmekle birlikte, kendisine gelen emre itaat etme bilinciyle gelen emri uygular. Bu davranış, onun işinde kişisel duygulara yer vermeden sorumluluklarını yerine getirdiğini göstermektedir.

Biz İnsanlar romanındaki Orhan Öğretmen kendisini öğrencilerin hatalarından sorumlu tutar. Orhan Öğretmen'in sorumlu olduğu ilk sınıf öğrencilerinden ikisi kavga ederken öğrencilerden biri diğerinin kafasına taş atıp onu yaralar. Bu olay, Öğretmen'in tespihini kürsüde unutup almak için içeriye döndüğü sırada okul bahçesinde gerçekleşmiştir.

Orhan Öğretmen bu olaydan kendisini sorumlu tutar. Bu sebeple, yaralanan öğrenciyi önce doktora sonra da ailesine bizzat kendisi götürür ve durumu açıklayıp aileden özür diler.

Acımak romanında Zehra Öğretmen, öğrencilerin temizliği ve düzeninden kendisini sorumlu hissettiği için, okuldan çıktıktan sonra öğrencilerinin sokakta kirli ve düzensiz bir kılıkla gezdiğini görünce vazifesini tam olarak yapamadığını düşünerek üzülür. Zehra Öğretmen'in bu tutumu şu sözlerle anlatılmaktadır: “Buna mukabil talebeyi akşam azadında evlerine gönderirken kıyafetlerine nezaret etmeyi de kendine ait bir vazife addeder... Akşamüstü sokakta kirli ve kılıksız bir talebe görürse pek fena üzülür ‘ vazifemi yapamadım, rezil oldum’ diye asabileşir” (Güntekin, 2014, s. 18).

Öğrencilerine karşı sorumluluğu olduğunu düşünen öğretmenlerin yanında, halka karşı sorumluluğu olduğunu düşünen öğretmenler de görülür. Bunlardan biri, Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet Öğretmen'dir. Öğretmen, halkın doktora gitmek yerine şifayı üfürükçülerde aramasının asıl suçlusunun, hala böyle düşünen insanların var olmasını engelleyemeyen aydın kişiler olduğunu düşünür. Suyu Arayan Adam romanındaki öğretmen karakter de askerlere eğitim verdiği sırada bu askerlerin arasında hangi dine mensup olduğunu, peygamberinin ismini ve peygamberinin bugün yaşayıp yaşamadığını, devletinin adını, padişahının ismini ve kendi milletini bilmeyen askerler olduğunu görür ve “Asıl suçlu biziz. Onlar bizi affetmelidirler...” (Aydemir, 1995, s. 108) diyerek bu durumdan kendisiyle birlikte toplumdaki aydınların suçlu olduğunu söyler. Bu örneklerde görülen öğretmenler, taşıdıkları sorumluluk duygusuyla, halkı eğitmek konusundaki eksikliklerin aydınların hatası olduğunu kabul etmişlerdir.

6.15.İdealist olma. Bu başlık altında, idealleri doğrultusunda öğretmenliği tercih eden öğretmenler yanında, mesleğini idealleri doğrultusunda seçmese bile idealist özellikler gösteren öğretmenler de yer almıştır. Bu öğretmenler, sahip oldukları idealizm sebebiyle diğer öğretmenlerden farklı olarak bazı özelliklere sahiptirler. İdealist öğretmenlerin romanlarda

ortaya çıkan en önemli özelliği, görev yeri ayırt etmeden pek çok yerde çalışmaya gönüllü olmalarıdır.

Tatarcık'ta, Lâle Öğretmen'in ideali, görev yaptığı Poyraz Köyü'nün halkını medenileştirmektir. Lâle Öğretmen, kadınların güçlü olması gerektiğini savunan, giyim-kuşam ve aşk gibi konulara karşı ilgisiz olan feminist ve idealist bir kişidir. Lâle Öğretmen, kendisine gelen evlenme teklifini "Susun, ben hayatımı Poyraz Köyü'ne adayacağım; bu köyü medenileştirmek, bu köye devrimlerimizin ruhunu sokmak için evlenmemeye karar verdim" (Adıvar, 1993, s. 187) diyerek reddetmiştir.

Kan Davası romanındaki Ömer Öğretmen de öğretmenlerin gitmek istemedikleri ve maddi olanaklarının kötü olduğu görülen Yukarı Sazan isimli bir köyde görev yapmayı tercih ederek idealist bir tavır sergiler. Yeşil Gece ve Vurun Kahpeye romanlarında, Anadolu görevinden kaçan diğer öğretmenlerin aksine Anadolu'ya gitmeyi amaç edinen öğretmenler vardır. Özellikle Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen, birçok insanın istediği ve Anadolu görevine göre daha rahat şartlar içinde yürütebileceği İstanbul görevini kazanmış; ancak ideali için bu görevi Sarıova'da yapacağı öğretmenlik göreviyle değiştirmiştir. Bu tercihlerinde, Aliye Öğretmen'in Anadolu'da çalışma idealine, Şahin Öğretmen'in de Sarıova kasabasında düşünen, okuyan ve araştıran bir nesil yetiştirmek idealine sahip olması etkili olmuştur.

Suyu Arayan Adam romanındaki Öğretmen de insanları aydınlatma ideali için Anadolu'ya, Azerbaycan'a ve Rusya'ya gitmiştir. Azerbaycan'a öğretmenlik yapmak için giden Öğretmen, gönüllü olarak ülkenin en uzağına tayin istemiştir. Oysa kendisi gibi gönüllü öğretmenlik için giden çoğu öğretmen, Bakü'den başka ülkenin hiçbir yerine gitmeyip Çanakkale Kahvesi isimli mekânda sabaha kadar oyun oynamakla vakit geçirmektedir. Bu öğretmen, herkesin rahatça ulaşabilmesi için, gittiği yerdeki evinin kapısını her zaman açık bırakmış ve her zaman insanlara yardım etmiştir. Öğretmen, söz konusu davranışını şu şekilde anlatmaktadır: "Bir eve değil, hoca olarak geldiğim mektebin iki odalı bir dairesine yerleştim.

Bu dairenin kapısı gece-gündüz açıktı. Herkes kolayca bana gelebilirdi. Tıpkı Türkistan’da Aydemir’e olduğu gibi...” (Aydemir, 1995, s. 147).

Havada Bulut Yok romanında Süleyman Öğretmen, öğrencilerine yardım edip başarılı olduktan sonra makama ve fazla maaşa gerek duymadan mutlu olmayı başarabilmiştir. Hiçbir idealist gayeye sahip olmayan aynı okuldaki “İnsan memur olunca yalnız amirlerinin beğeneceği işleri yapmalıdır” (Solok, 2012, s. 224) diye düşünen öğretmenler, tavlada Müdür’e kasten yenilerek mevkii almak için uğraşmayı tercih etmişlerdir.

İdealist öğretmenlerin çalıştıkları yerlerde karşılaştıkları maddi ve manevi çeşitli sorunlara daha tahammüllü oldukları görülür. Bu öğretmenler, gittikleri yerlerde karşılaştıkları halktan, bürokratlardan, öğretmenlerden, öğrencilerden, doğal sebeplerden ve ekonomik sebeplerden kaynaklanan çeşitli sorunlarla mücadele edip kendileri meslekten men edilmedikleri sürece çalıştıkları yerleri bırakmamışlardır. Örnek olarak Vurun Kahpeye, Yeşil Gece ve Karapürçek romanlarındaki öğretmenler iftira ve dedikodularla; Bizim Köy, Sarı Traktör, Denizin Çağırışı, Kan Davası ve Nabi’nin Park Kahvesi romanlarındaki öğretmenler ekonomik problemlerle; Karapürçek, Tatarcık ve Resim Öğretmeni romanlarındaki öğretmenler ön yargıyla; Köye Gidenler ve Havada Bulut Yok romanlarındaki öğretmenler olumsuz bürokrat davranışlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Söz konusu romanlardaki öğretmenlerin karşılaştıkları problemler, bunlarla da sınırlı olmamakla birlikte bu öğretmenlerin içinden sadece Denizin Çağırışı romanındaki Öğretmen’in ideallerinden uzaklaşıp çalıştığı köyden gittiği görülmüştür. Bunun dışında kalan diğer romanlardaki öğretmenler, buldukları yerlerde kalıp sorunlarla mücadele etmişlerdir. Buradan, öğretmenlerin ideal sahibi olmalarının, onların işine bağlılığını ve kararlılığını büyük oranda arttırdığı anlaşılmaktadır.

İncelenen romanlarda, kimi öğretmenler gittikleri yerlerde karşılaştıkları maddi ve manevi sorunlardan dolayı bu yerlerden kaçmışlar ya da meslek değiştirmeyi düşünmüşlerdir.

Örnek olarak, Karapürçek romanında başkahraman olan Öğretmen'den önceki öğretmen, geldiği Karapürçek Köyü'nde bir gün durup kaçmıştır. Resim Öğretmeni romanında Cevdet isimli bir öğretmen de halkın dedikodularından ve düşmanlığından bıkip başka meslek yapmayı düşünmüştür.

Öğretmenlerin idealist olmamaları, onların mesleklerine olan bakışını ve davranışlarını da etkilemektedir. Resim Öğretmeni romanındaki Cevdet Öğretmen, halkın dedikodularından bıktığı için mesleğini değiştirmeyi düşünür ve her zaman şikâyet eder. Karlı Dağdaki Ateş romanındaki Binnur Öğretmen, yaşadığı gönül ilişkisi sebebiyle mesleğinden istifa etmek ister. İdealist olmadığı anlaşılan bu öğretmenlerin aksine, yukarıdaki öğretmenler sahip oldukları idealist anlayışla görev yaptıkları yerlerde tanık oldukları birçok sorunlarda mücadele azmini ortaya koymuşlardır.

Sonuç olarak, incelenen romanlarda öğretmenlerin idealist olma derecelerine paralel olarak mesleklerine bakışlarının, karşılaştıkları sorunlara tahammül etme derecelerinin ve mesleklerinden beklentilerinin değiştiği anlaşılmaktadır. İdealist öğretmenlerin yer ayırt etmeden ülkenin her yerinde çalışma azmi taşıdıkları, maddi kazanç gözetmedikleri, işlerini sevindikleri, karşılaştıkları sorunlara tahammül ettikleri, kendilerini ideallerine adadıkları ve gösterdikleri mesleki davranışlarla diğer öğretmenlerden olumlu yönde ayrıldıkları görülmektedir.

6.16.Eleştiri ve öz eleştiri yapabilme. Bir işte hedeflenen gelişme, yapıcı bir şekilde ortaya konulan eleştirilere de bağlı olabilmektedir. Bunun tersi olduğu durumlarda ise hedeflenen işler, eleştiriden mahrum kalarak gerekli niteliğe sahip olamayabilecektir. Eğitim ortamlarında da öğretmenler ve idareciler önce öz eleştiri yapabilmeli, çevresindeki kişi ve olaylar hakkında da yapıcı eleştirilerde bulunabilmelidirler. Nitekim Resim Öğretmeni romanındaki Okul Müdürü'nün eleştiri sevmeyen ve düşünmeye kapalı tutumu, ona bir şeyler üretmeyen bir yönetici olma özelliği kazandırmıştır. Halkevi'nde düzenlediği bir faaliyet

hakkında görüş bildiren Mehmet Öğretmen'in bu tavrına kızan Okul Müdürü, söz konusu tutumuyla eleştiriye ve gelişime kapalı bir kişilik özelliği ortaya koyar.

İncelenen romanlardaki ideal öğretmenlerin, yetenekleri, yaptıkları ve yapmadıkları işler konusunda kendilerini eleştirdikleri görülmektedir. Köye Gidenler romanındaki Ahmet Öğretmen, kendisini kitap, dergi okuyamaması ve öğrencileri okula çekememesi konularında eleştirir. Benzer şekilde, Suyu Arayan Adam romanındaki Öğretmen, “Sen, bir yabancı dil bile bilmiyorsun. Öğretmen okulu sana ne vermişse onu bir adım bile ilerletemezsin. Avrupa’ya tahsile gideyim desen, seni kim gönderir? Memleketinde tek dikili ağacın ve bir yerde bir tek kuruşun bile yok...” (Aydemir, 1995, s. 211) diyerek yeterliliklerini ve icraatlarını yeterli bulmayıp kendisini eleştirmiştir.

Havada Bulut Yok romanındaki Süleyman Öğretmen, zengin akrabalarının ahırlarında uyuyan ve burada yangın çıkmaması için ders çalışmayıp sokakta çalışan bir öğrencisini gördükten sonra öğrencilerin eşit şartlar altında yaşamadıklarını anlar. Bu konudaki eski fikirlerini eleştirir ve bu eleştiriden sonra fakir öğrencilerin okulda çalışarak hem para kazanması hem de eğitimlerini rahatça almaları fikrini Müdür’e iletir. Kendisi, kazandığı tecrübeler neticesinde mesleki davranışlarını eleştirir.

Süleyman soyut bir adalet duygusuyla işe başlamıştı. Kim olursa olsun, sınıftaki bütün çocukları, mekândaki yerlerine göre değil, bir aynaya yansımış hayaller gibi, hepsini aynı yüzeyde görüyordu. Hiçbirini öbüründen ayırt etmiyor, “bilen geçer, bilemeyen döner” diyordu. Ne kadar yanlış bir yoldan gittiğini bu gece kendi gözleriyle gördü (Solok, 2012, s. 71).

Karapürçek romanında Öğretmen, kendisini, çevresindeki olayları ve durumları eleştirmektedir. Öğretmen'in eleştirisi, öğretmen- imam çekişmesine farklı bir boyuttan bakmak şeklinde ortaya çıkar. Köylülerin imamlara ve din adamlarına öğretmenden daha fazla değer vermeleri onun eleştirisinin hareket noktasıdır. Ona göre İmam, kendi işini yapan

ve inandığı doğruları savunan bir kişidir. Bu sebeple kızılması gereken kişi İmam değil, çalışma hızı İmam'a yetişmeyen kendisi de dâhil diğer öğretmenlerdir. Öğretmen, söz konusu düşüncesini destekler şekilde İmam'a kızmamış ve öğrencileri okula çekmek için halkın güvenini kazanmaya çalışmış, velilere mektup yazıp görüşmeler yapmış ve okuldaki öğrenci sayısını arttırmıştır. Öğretmen, eğitim adına sorun niteliği gösteren bir durum karşısında şikâyet ederek zaman kaybetmek yerine gerekli öz eleştiriyi yaparak yaşanan sorunlara çözüm aramaya çalışmıştır. Öğretmenlerin yaptıkları öz eleştiriler sonucunda sorunlara çözüm üretme becerilerini ve mesleki niteliklerini geliştirdikleri anlaşılmaktadır.

İncelenen romanlarda öğretmenler, çevrelerinde gördükleri yanlış durumlara, anlayışlara da eleştiri getirmişlerdir. Örnek olarak, Köye Gidenler romanındaki Ahmet Öğretmen ve Durmuş Öğretmen, okudukları Rüyamdaki Okullar ve Köylerimiz Nasıl Kalkınır? isimli kitapları köy gerçeğini yansıtmadığı gerekçesiyle eleştirmişlerdir. Köy ve köylü meselesine bakış ile ilgili diğer bir eleştiriyi de Bizim Köy romanındaki öğretmen karakterin yaptığı görülür. Öğretmen, köy meselesi hakkında konuşan kişileri gerçek durumdan bihaber olmaları konusunu eleştirmiştir. Söz konusu eleştiriyi ise şu sözlerle yapmıştır: “Şimdi ‘Vatan... Millet... Sakarya...’ diye söylevler çekiliyordu. Kim bilir nerelerde, köy davasının hızlı adımlarla ilerlediğini anlatıyordu belki bir konuşmacı... Ve kara kuvvet koşar adımlarla yolunda yürüyordu. Kimsenin haberi yoktu bundan, kimsenin umurunda değildi bu” (Makal, 1950, s. 103).

Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen'in de medrese eğitimini ve medrese hocalarını eleştirdiği görülmüştür. Örnek olarak, “Onlar da dini ve ilmi, menfaatlerine alet etmiş kimselerdi” (Güntekin, 1963, s. 25) sözleriyle medrese hocalarını eleştirmiştir.

6.17.Örnek olma. Öğretmenlerin iyi bir karaktere sahip olmaları ve olumlu davranışlar sergilemeleri, eğitimin hedef kitleleri olan öğrencileri olumlu yönde; öğretmenlerin olumsuz özellikleri de öğrencileri olumsuz yönde etkileyecektir. İncelenen romanlarda

öğretmenlerin yanlış tutumlarının halk ve öğrenciler üzerinde olumsuz etki meydana getirdiği görülür. Karapürçek romanında, köyde görev yapan eski bir öğretmen, öğrencileri okula getirmek için çaba göstermemiş, halkı bu konuda idare etme yoluna gitmiştir. Köy halkı, bu kişiden gördükleri neticesinde çocuklarını okula göndermeleri hakkındaki kanunu bile ciddiye almamaktadır. Öğrencileri okula getirmek için çalışan başkahraman olan Öğretmen'e, köy halkından biri "Senden evveli heç mi mallim görmedik? Hepsi de okumuş adamlardı. Onnar bilmezler miydi kanunu sencileyin? Kanunu mânunu sen geldin çıkardın" (Arısoy, 1958, s. 56) demiştir. Bu örnekte, eski öğretmenin köylülere yanlış örnek olarak onların eğitim aleyhindeki tutumlarını pekiştirdiği anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin yanlış davranışları öğrencilere de olumsuz örnek oluşturabilmektedir. Hababam Sınıfı isimli romanda Tabiiye dersinin öğretmeni olan Maraton Raşit, bitkilerin Latince isimlerini elinde sakladığı küçük kopya kâğıtlarına bakarak anlatır. Raşit Öğretmen'in bu tavrı, öğrencilerin kopyayı normal bir durum olarak algılamalarına sebep olmuştur. Bu örnekten, öğretmenin örnek davranışlar göstermesinin ideal eğitim ortamı için önem arz ettiği anlaşılmaktadır.

İncelenen romanlarda yukarıda olumsuz örnek teşkil eden öğretmenlerin aksine olumlu davranışları ve işleriyle halka ve öğrencilere örnek olan öğretmenler de vardır. Bunlar, halk ile öğrencilere birtakım davranış ve değerleri kazandırırken kendileri de olumlu davranışlar ve değerler konusunda örnek olabilecek niteliğe sahiptirler. Örnek olarak, Acımak romanındaki Zehra Öğretmen'in sahip olduğu iyi karakter, Maarif Müdürü tarafından "Bu kadının hususî hayatında en küçük bir leke, ahlâkında en ehemmiyetsiz bir zaaf gösterilemez" (Güntekin, 2014, s. 12) şeklinde açıklanmaktadır. Zehra Öğretmen'in "Haksızlığın yalanın, rıyanın, hâsılı bütün ahlâksızlıkların ve zaafların müthiş bir düşmanı..." (Güntekin, 2014, s. 12) sözleriyle anlatılan nitelikleri, öğrencilere iyi bir rol model olabilme yönünden çok önemlidir.

Biz İnsanlar romanındaki Orhan Öğretmen'in fakir bir öğrencinin uğradığı haksızlığa karşı durması; Vurun Kahpeye romanında Aliye Öğretmen'in hata yapan zengin bir ailenin çocuğuna ceza vermesi ve bu ceza için sınıfı basan çocuğun abisine rağmen korkmaması sonucu ortaya çıkan adalet ve cesur olma davranışı, öğrenciler için olumlu örnek oluşturmaktadır.

Halka yaşayış yönünden örnek olan öğretmenler de vardır. Köye Gidenler romanındaki Ahmet Öğretmen ve Durmuş Öğretmen, köyde tuvalet inşa etmeyi kararlaştırarak, tuvaleti ve tuvalet kullanma alışkanlığı olmayan köy halkına örnek olmak istemişlerdir.

Sonuç olarak, öğretmenlerin içinde yaşadıkları topluma ve öğrencilerine kazandırmaya çalıştıkları değerleri ve davranışları önce kendi hayatlarında ortaya koyarak çevrelerine olumlu örnek teşkil etmeleri gerekmektedir.

6.18.İyi bir kişiliğe sahip olma. İncelenen romanlarda, ideal öğretmenler olumlu kişilik özelliklerine sahip kişilerdir. Bu olumlu özelliklerden bazıları kararlılık, çalışkanlık, güvenilirlik, umutlu olma, saygınlık, insanları etkileme, yardımseverlik, mücadelecilik, cesaret, merhamet, entelektüellik, sorumluluk sahibi olma, idealist olma, uyumlu olma, hizmet etme, eleştiri ve özeleştiri yapabilme ve örnek olmadır. Bu başlıkta, ideal öğretmenlere ait yukarıdaki özelliklerin dışında kalan olumlu kişilik özellikleri ele alınmıştır.

İncelenen romanlarda görülen öğretmenlere ait olumlu kişilik özelliklerinden biri fedakârlıktır. Bu özelliğe sahip öğretmenlerden biri Vurun Kahpeye romanındaki Aliye Öğretmen'dir. Aliye Öğretmen, Yunan işgali altındaki kasabayı terk etmeyerek bu kasabayı kurtarmak için yaptıklarıyla hayatını feda etmiştir. İşgal altındaki kasabasını terk etmeyip hayatından fedakârlık ederek insanları korumaya çalışan diğer bir öğretmen de Yeşil Gece romanındaki Şahin Öğretmen'dir. Öğretmen, Yunan askerleri tarafından kurşuna dizilmek tehlikesini göze alıp kasabadan kaçmak isteyen askerlere sahte vaizlik ruhsatı temin ederek

onların kasabadan kaçmalarına yardım etmiştir. Benzer şekilde, çalıştığı köyün mücadelesine destek vererek hayatından fedakârlıkta bulunan diğer öğretmen Suyu Arayan Adam romanında bulunmaktadır. Öğretmen, Ermeni saldırılarına maruz kalan, savaş konusunda tecrübesiz olan ve askerî donanım olarak kısıtlı imkânı bulunan halkın kendisini savunmasına yardım etmek amacıyla gönüllü askerlerle birlikte Karabağ'a gitmiştir. Kan Davası romanındaki Ömer Öğretmen, selin bastığı Aşağı Sazan köyünü kurtarmak için kendi hayatını riske atmış, sel sularının yönünü değiştirmek için oldukça tehlikeli olan kayaları patlatma görevini üstlenmiştir.

Kendi hayatlarından fedakârlık yapan bu öğretmenlerin yanında, öğretmenlerin yaşam standartlarından da fedakârlıkta buldukları görülmektedir. Bu öğretmenler, Karapürçek, Kan Davası, Yeşil Gece, Vurun Kahpeye, Suyu Arayan Adam, Köye Gidenler, Denizin Çağırışı, Resim Öğretmeni, Nabi'nin Park Kahvesi, Havada Bulut Yok ve Bizim Köy romanlarında karşımıza çıkar. Bu romanlardaki öğretmenler; halktan, öğrencilerden, bürokrasiden, maddi ve doğal problemlerden ve diğer öğretmenlerden kaynaklı pek çok sorun yaşamışlardır. Bu öğretmenlerin hepsi farklı yerlerden çeşitli köy ve kasabalara çalışmaya giden öğretmenlerdir. Bu öğretmenlerin yaşadıkları yerlerden ayrılıp çeşitli sıkıntılar yaşadıkları köy ve kasabalara gelmeyi tercih etmeleri, bu öğretmenlerin yaşam standartlarından fedakârlıkta bulduklarını göstermektedir.

İncelenen romanlarda görülen, öğretmenlerin diğer bir olumlu kişisel özellikleri de gururlu olmalarıdır. Nabi'nin Park Kahvesi'nde Sıtkı Öğretmen, maddi sıkıntı çekmesine rağmen, Zati Bey isimli rüşvetçi ve kötü niyetli bir kişinin hediyesini gururlu oluşu sebebiyle kabul etmez. Zati Bey, kendisinden yaşça küçük bir kız ile evlenirken kızın öğretmeni olan Sıtkı Öğretmen de dâhil yakın çevresine çeşitli hediyeler gönderir. Ancak ihtiyacı olmasına rağmen Sıtkı Öğretmen, hediye olarak gönderilen ayakkabıları "Türkiye'de benim gibi her

öğretmenin bir pabuca gereksinmesi var. Ama Zati Bey gibilerinin pabuçlarına değil...”

(Kocagöz, 1985, s. 61) diyerek kabul etmez.

Öğretmenlere ait başka bir olumlu kişisel özellik, bu öğretmenlerin haksızlığa karşı durmalarıdır. Yeşil Gece romanında Şahin Öğretmen, “Susarsam beni kendi içimdeki ateş yakacak. Benden beklediğiniz hizmetlere gelince, ben bu ahlâksızlığın karşısında kollarımı bağlayıp durursam kendimi cifeleşmiş telâkki ederim. Kuvve-i mâneviyem kırılır” (Güntekin, 1963, s. 144) diyerek haksızlığa maruz kalan kişiyi sevmediği halde yapılan haksızlığa karşı durmuştur. Şahin Öğretmen, mahallede halkın çok değer verdiği bir türbe kundaklandıktan sonra suçun masum olan Muallim Nihat Efendi’ye atıldığını görünce, bu suçlamadan aklanması için Nihat Öğretmen’e yardım etmiştir.

Romanlardaki öğretmenlere ait başka bir olumlu özellik alçak gönüllüktür. Bu durum, Karapürçek ve Nabi’nin Park Kahvesi romanlarında ortaya çıkar. Romandaki öğretmenler, halkın her kesiminden insanlarla birlikte oturup onlarla vakit geçirebilmektedir. Karapürçek romanında Öğretmen, gittiği Karapürçek Köyü’nde köylülerin kendisine ayrıcalık yapmasını reddetmiş ve onlarla birlikte yere oturup aynı sofrada yemek yemiştir. Benzer şekilde Nabi’nin Park Kahvesi romanındaki Mustafa Öğretmen de mevki ayırt etmeksizin herkesle görüşen bir kişidir. Mustafa Öğretmen, söz konusu tutumunu şu şekilde anlatmaktadır: “Bana vız gelir: Ben esnafla, işçiyle oturup rakı içen bir adamım. Bu konuda kasabada şanımlı şöhretim vardır. ‘Mustafa alçakgönüllü bir adamdır!’ diyerekten adım çıkmıştır (Kocagöz, 1985, s. 135).

Ülkenin kalkınmasında ve gelecek nesillerinin hayata hazırlanmasında çok önemli görev üstlenen öğretmenlerin sağlam karakterli kişiler olması gerektiğinin önemi açıktır. Bu sebeple yazarlar, eserlerinde eğitim konusunu işlerken yarattıkları öğretmen kahramanlarını zengin ve onlarda görmeyi arzu ettikleri kişilik özellikleriyle donatmışlardır. İncelenen romanlarda öğretmenlere ait çok sayıda olumlu kişilik özellikleri tespit edilmiştir. Bunlar,

kararlılık, çalışkanlık, güvenilirlik, umutlu olma, saygınlık, insanları etkileme,
yardımseverlik, mücadelecilik, cesaret, merhamet, entelektüellik, sorumluluk sahibi olma,
idealist olma, uyumlu olma, hizmet etme, eleştiri ve özeleştiri yapabilme, örnek olma,
fedakârlık, gurur, haksızlığa karşı durma ve alçakgönüllü olmadır.

V.Bölüm

Tartışma ve Öneriler

1.Tartışma

Bu araştırmada cevaplanması beklenen ilk soru, 1924 ile 1960 yılları arasında yazılmış romanlarda ideal eğitime ve öğretmenlik anlayışına yönelik bulguların elde edilip edilemeyeceğidir. Bu soru kapsamında incelenen romanlardan ideal eğitim ve öğretmenlik hususuna yönelik bulgular elde edilmiştir. Ancak bu romanların içinde yer alan Hababam Sınıfı, Denizin Çağırışı ve Karlı Dağdaki Ateş romanlarında, daha çok idealizmi örseleyen unsurlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın sonunda cevaplanması beklenen ikinci soru, ideal eğitim ve ideal öğretmenlik anlayışının şekillenmesinde etkili olan unsurların neler olduğudur. İncelenen romanlarda ideal eğitim ve ideal öğretmenlik anlayışının şekillenmesinde etkili olan unsurların ekonomik yapı, sosyal ilişkiler, eğitime olan inanç ve öğretmenlerin mesleklerini tercih etme sebepleri olduğu görülmüştür. Bu unsurların içinde yer alan ekonomik yapı, özellikle köy romanlarında halkın eğitime olan bakış açısını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu romanlarda maddi sorunlar yaşayan halk, eğitimi ikinci plana atıp çocuklarını okul yerine çalışmaları için çeşitli işlere göndermektedir. Maddi sorunlar halkın, çocukların eğitimini, onların çalışıp para kazanmalarına engel olan bir uğraş olarak görmelerine ve bu sebeple çocuklarını okula göndermek istememelerine sebep olmaktadır.

Eğitimi olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen diğer unsur da öğretmen ve halk arasındaki sosyal ilişkilerin niteliğidir. Halkın, öğretmenleri zor işleri başarabilen ve zor durumlarda yardımına başvurulabilecek saygıdeğer kişiler olarak görmeleri ve öğretmenlerin yardımsever ve fedakâr kişiler olmaları halkla olan olumlu ilişkileri desteklemektedir. Halk, öğretmen ve eğitim ilişkisindeki olumsuzlukların arasında halkın iftira, dedikodu, değişime kapalı olma, ön yargı ve kişisel sebeplerden kaynaklanan düşmanlıkları önemli yer tutar.

Öğretmenlerden kaynaklanan olumsuzluklar ise, öğretmenlerin halkı küçük görmeleri ve sahip olmaları gereken idealizmden uzak olmalarıdır. Öğretmen ve halkın arasındaki ilişkiler olumlu olduğunda, ideal eğitim için gerekli olan iş birliğini desteklediği; olumsuz olması durumunda da iş birliğini zedeleyip öğretmenlerin hayatlarını ve mesleklerini olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

Romanlarda, eğitimi etkileyen unsurlardan olan halkın eğitime olan inancı, genellikle olumsuz şekilde ortaya çıkmaktadır. Özellikle konusu köyde geçen romanlarda, halkın dinî eğitimi resmî eğitimden daha önemli görmesi, halkın eğitimden beklentisinin olmaması en önemli sebepleri oluşturmaktadır. Halkın bu tutumu, öğretmenlerin ideal eğitim ortamını oluşturmak adına yaptıkları çalışmalara müdahale edilmesine, halkın çocuklarını okula göndermek istememelerine ve eğitimsizlikten dolayı halk arasında çeşitli hurafelerin ve batıl inançların yayılmasına sebep olmuştur.

Öğretmenlerin mesleklerini tercih etme sebepleri de ideal eğitim ve öğretmenlik anlayışını etkilemektedir. Aydın (2006), “Reşat Nuri Güntekin’in Çalığı, Acımak, Yeşil Gece, Kan Davası Romanlarında Öğretmen Tipleri ve Toplumun Öğretmen Algılaması” isimli yüksek lisans tezi çalışmasında, romanlardaki öğretmen karakterleri, mesleklerini kabul ediş amaçlarına göre “Bir İdeale Kendini Adayıp Öğretmen Olanlar” ve “Öğretmenliği Bir Geçim Vasıtası Olarak Görenler” şeklinde iki gruba ayırmıştır. Aydın’ın yaptığı tasnif, bu çalışma ile paralel olmakla birlikte bu çalışmada öğretmenlerin mesleklerini seçerken bunu dört amaca dayalı olarak yaptıkları anlaşılmıştır: 1. Dıştan gelen etkilerle öğretmenlik mesleğini seçen öğretmenler, 2. İdealleri doğrultusunda öğretmenliği tercih eden kahramanlar, 3. Öğretmenliği bir geçim kaynağı olarak gören öğretmenler, 4. Bu grupların dışında kalan öğretmenler.

Birinci gruba dâhil edilen öğretmenlerin sayısı fazla olmamakla birlikte, mesleklerini tercih etme sebepleri, onların ideal eğitim ortamını oluşturmak yönünden gerekli olan olumlu özelliklere sahip olmalarını engellememiştir.

Meslek seçimlerini idealleri doğrultusunda yapan öğretmenler, diğer gruplardaki öğretmenlere göre sayıca çok fazladır. Bu öğretmenlerin sahip oldukları olumlu öğretmen özellikleri de diğerlerine göre zenginlik arz etmektedir. Sahip oldukları idealler, bu grupta yer alan öğretmenlerin yer seçmeksizin Türkiye içinde ve dışında çeşitli köy ve kasabalara gidip çalışmalarını sağlamıştır. Ayrıca bu öğretmenler, karşılaştıkları her türlü zorluklara rağmen mesleklerini bırakmamışlardır. Bu gruptaki öğretmenlerin diğer gruplardaki öğretmenlerle karşılaştırıldıklarında, daha kararlı ve karşılaştıkları zorluklara karşı daha sabırlı öğretmen portresi çizdikleri anlaşılmaktadır.

Öğretmenlik mesleğini sadece maddi kazanç kapısı olarak gören öğretmenler sayıca fazla olmamasına rağmen romanlarda yer almaktadır. Bu gruptaki öğretmenlerin de Karlı Dağdaki Ateş romanındaki Binnur Öğretmen hariç olmak üzere genellikle olumlu kişilik özelliklerine sahip olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, Biz İnsanlar romanındaki Orhan maddi bakımdan iyi duruma geldiğinde öğretmenliği bırakmış, Mahşer romanındaki Nihad maddi imkânsızlıklara dayanamayıp başka mesleklere yönelmiş, Damga romanındaki İffet de bu mesleği öğretmenin yönlendirmesiyle ve sadece maddi kazanç sağlamak için yapmıştır. Bu sebeple, bu gruptaki öğretmenler, olumlu öğretmen özelliklerine sahip olmalarına rağmen mesleğe bağlılık hissetme yönünden idealist öğretmenlerden ayrılmaktadırlar.

Damga, Hababam Sınıfı, Nabi'nin Park Kahvesi, Sarı Traktör romanlarında, anlatımda ikinci planda kalmaları ya da romanlarda öğretmen kimliklerinden çok farklı özellikleriyle öne çıkmaları sebebiyle meslek seçimleriyle ilgili gruplardan birine dâhil edilemeyen öğretmenler görülmektedir. Hababam Sınıfı romanındaki öğretmenlerin çoğu mesleki yönden yeterlilik gösterememektedir. Bu romandaki öğretmenlerde olumlu öğretmen özelliklerinden

daha çok olumsuz özellikler vurgulanmaktadır. Öğretmenlerin meslek tercih sebebinin anlamadığı Damga, Nabi'nin Park Kahvesi ve Sarı Traktör romanlarındaki öğretmenler ise olumlu mesleki davranışlara sahiptirler.

Dört grupta yer alan öğretmenlerin meslek seçimlerinden ve taşıdıkları niteliklerden yola çıkarak, öğretmenlerin mesleklerini dış etkilerle seçmelerinin ideal öğretmen nitelikleri göstermelerine engel olmadığı söylenebilir. Ancak öğretmenlerin mesleklerini sadece maddi gelir kaynağı olarak görmeleri ve yapacakları işe maddi yönden bakmaları bu öğretmenlerin mesleklerine bağlılığını olumsuz yönde etkilemektedir. İdealleri doğrultusunda mesleklerini seçen öğretmenlerin ise diğer gruplarla karşılaştırıldığında, bir istisna dışında, karşılaştıkları zorluklara sabreden ve ideallerine ulaşmakta kararlılık gösteren kişiler oldukları görülmüştür.

Öğretmen karakterlerinin mesleki durumlarını ölçmeyi amaçlayan diğer bir çalışma ise Hüseyin Altunya tarafından yapılmıştır. Altunya, yüksek lisans tezinden yola çıkarak hazırladığı Türk Romanında Öğretmen (2013) isimli kitabında, Reşat Nuri Güntekin ve Fakir Baykurt'un romanlarındaki öğretmenleri yetişme şekillerine göre incelemiş ve bu inceleme sonucunda eğitim alan öğretmenlerin hem okul içi hem de okul dışı aktivitelerde daha başarılı olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırma kapsamında cevaplanması beklenen diğer bir soru, romanlarda idealizmi örseleyen unsurların neler olduğudur. Eğitim ve öğretmen idealizmini örseleyen unsurlar şu şekilde gruplandırılmıştır:

1. Halktan Kaynaklanan Problemler
2. Maddi Şartlardan Kaynaklanan Problemler
3. Bürokrasiden Kaynaklanan Problemler
4. Öğretmenlerden Kaynaklanan Problemler
5. Öğrencilerden Kaynaklanan Problemler
6. Doğal Sebeplerden Kaynaklanan Problemler

Bu problemlerden birincisinin diğerk problemlerle kıyaslandığında sayıca daha çok olduğu görülmüştür. İdeal eğitimi ve öğretmenleri olumsuz etkileyen halktan kaynaklı sorunlardan biri halkın kişisel problemleridir. Bunlar, halkın gerek kendi içinde gerek civar yerleşim birimleriyle yaşadığı kavgalar ve halkın taşıdığı salgın hastalıktır.

Halktan kaynaklanan diğerk sorun ebeveynlerin çocuklarına kötü örnek olan davranışlarıdır. Biz İnsanlar ve Mahşer romanlarında, ebeveynlerin millî ve manevi değerlerden kopuk kişiler olmalarına paralel olarak bu ebeveynlerin çocuklarının da aynı şekilde bu değerlerden uzak oldukları görülmektedir. Eğitimle kazandırılması amaçlanan, ülkeye ve bu ülkenin değerlerine bağlı kişiler yetiştirme kazanımına uymayan düşüncelerle çocuklarını etkileyen bu kişiler, eğitimin amacına ulaşmasını engelleyen bir tutum sergileyerek eğitimi olumsuz etkilemişlerdir.

Eğitimi ve öğretmenleri olumsuz etkileyen halktan kaynaklı diğerk bir sorun halkın kız çocuklarını okula göndermemesidir. Bu durum özellikle eğitim faaliyetlerinin köylerde sürdürüldüğü romanlarda bulunmakla birlikte bu tutum kız çocuklarının eğitim haklarından yararlanamamalarına sebep olmaktadır.

Halkın öğretmenlere saygı göstermemesinin de eğitimi ve öğretmenleri olumsuz etkileyen bir tutum olduğu görülmüştür. Halkın gerek kişisel düşüncelerle gerekse olumsuz karaktere sahip bürokratlar gibi kendilerini etkileyen dışsal etkilerle öğretmenlere saygı göstermemesi öğretmenlerin psikolojilerini olumsuz yönde etkilemiş ve öğretmen- halk diyaloguna zarar veren bir durum ortaya çıkarmıştır.

Halktan kaynaklanan diğerk bir sorun, halkın dinî eğitime daha çok önem verme ve resmî eğitimi kendisine yabancı bir unsur olarak görme gibi kişisel gerekçelerle eğitime gönülsüzlük ve çocuklarını okula göndermeme tutumudur. Bu durumlar özellikle köydeki eğitim mücadelesinin anlatıldığı romanlarda ortaya çıkmıştır.

İncelenen romanlarda çocuklarına ayrıcalık talep eden, eğitimcileri ve yöneticileri kendi çıkarı doğrultusunda hareket ettirmeye çalışan zengin kişiler de görülmektedir. Bunlar, öğretmenlerin mesleklerinden, öğrencilerin de okuldan atılmaları için yaptıkları baskılarla eğitimi, öğretmenleri ve öğrencileri olumsuz yönde etkilemektedirler.

İncelenen romanlarda halkın; dedikodu yapma, iftira atma, ön yargı sahibi olma ve öğretmenlere güvenmeme tutumuyla, eğitimi ve öğretmenleri olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Bunların içinde yer alan dedikodu ve iftiralar, gerek halkın kendisinden gerekse öğretmenleri sevmeyen kişilerden kaynaklanır. Öğretmenlerin halkın yararına olan çalışmalarının kişisel çıkarlarına zarar verdiği, öğretmeni istemeyen ve eğitime düşman olan kimselerin çıkardığı dedikodular, öğretmenlerin itibar kaybetmelerine hatta işlerini kaybetmelerine sebep olmuştur. Bu iftiraların halk arasında kolayca yayılması, öğretmenler için olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Halktan kaynaklı diğer sorun olan halkın ön yargısı ise gerek halkın kötü öğretmen örnekleriyle karşılaşması gibi dışsal, gerekse kendi olumsuz fikirleri gibi içsel unsurlarından kaynaklanmakta, eğitimi ve öğretmenleri olumsuz etkilemektedir.

Köy öğretmenlerinin bulunduğu romanlarda görülen köy imamlarının; öğretmenlere karşı ön yargılı oldukları, camilerde ders işlenmesine karşı çıktıkları, öğretmenlerin ideal eğitim için yaptıkları çalışmalarını yanlış yorumlayarak eğitimi ve öğretmenleri olumsuz etkiledikleri görülmektedir. Bu kişiler, sadece öğretmenlere muhalefet olmakla kalmayıp olumsuz düşünceleriyle halkı da olumsuz yönde etkileyerek öğretmenleri ve eğitim faaliyetini engellemektedirler.

Halktan kaynaklı diğer problemler, halkın olumsuz fikirleri ile batıl inanç ve hurafelere gösterdikleri itibardır. İncelenen romanlarda görülen halk ve öğretmenler arasındaki düşünce çatışmaları; öğrencileri, eğitimi ve öğretmenleri olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle öğretmenlerin yapmayı planladığı çalışmalarda çevresindeki kişiler

tarafından olumsuz düşünce ve davranışlarla korkutulması eğitimi ve öğretmenleri olumsuz yönde etkilemiştir. Halkın batıl inanç ve hurafelere olan itibarı da eğitim düşmanı kişilerce eğitim ortamına ve öğretmenlere zarar vermek amacıyla kullanılmaktadır. Halkın hurafeler ve batıl inançlar karşısındaki bu tutumu eğitim eksikliğinden kaynaklanmakta ve gerekli ideal eğitim ortamının oluşturulmasına ciddi bir engel oluşturmaktadır. Ayrıca, romanlarda görülen şeyhlerin olumsuz fikirleriyle halkı etkilemesi, halkın değişime kapalı olması ve halkın enerjisini önemsiz işlerle harcaması da eğitimi ve öğretmenleri olumsuz yönde etkilemiştir.

İncelenen romanlarda eğitimi örseleyen diğer bir unsur da maddi problemlerdir.

Maddi problemler romanlarda, ekonomik ve fiziki problemler olarak iki farklı şekilde ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri eğitim faaliyetlerinin sürdürüldüğü okul binalarında görülen fiziki problemlerdir. Çatısı olmayan, iyi malzeme kullanılmadığı için duvarları çöken ve fırtınalarda sallanan güçsüz okul binaları ile öğrencilerin yerlerde oturduğu sınıf ortamları, eğitim ortamını, öğretmenleri ve öğrencileri olumsuz yönde etkilemektedir. Araştırma kapsamında incelediği Çalılık, Yeşil Gece, Kaplumbağalar, Kan Davası ve Onuncu Köy romanlarında aynı sorunu belirleyen Altunya (2013) da bu romanlarda yer alan okul binalarının eğitime elverişli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Fiziksel sorunlar içine dâhil edilebilecek diğer bir konu ise, öğretmenlerin çalıştıkları yerlerin zorlu iklim şartları ve yetersiz ulaşım imkânlarıdır.

Maddi problemlerin diğer kaynağı halkın ekonomik problemleridir. Okullarda yakacak bulunamadığı için kitaplar yakılmakta, öğretmenler ve öğrenciler, kıyafetleri mevsim şartlarına uygun olmadığı için sürekli hastalanmakta, öğrenciler derste açlıktan bayılmakta, öğrenciler bir işte çalışmak zorunda kalmakta ve kıyafetleri yıkanınca başka kıyafetleri olmadığı için öğrenciler okula gelememektedir. Bu maddi yetersizlikler, öğretmenlerin idealizmini örseleyen, eğitim-öğretim ortamını ve sürecini olumsuz etkileyen unsurlardır.

İdeal eğitimi örseleyen diğer bir sorun bürokrasiden kaynaklanmaktadır. Altunya (2003), Reşat Nuri Güntekin'in Acımak, Kan, Davası ve Yeşil Gece romanlarında eğitim yöneticilerini eleştirdiğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde bu araştırmada incelenen romanlarda yer alan vali, kaymakam, müfettiş, millî eğitim müdürü gibi bürokratların ve okul müdürü, köy muhtarı gibi yöneticilerin ilgisizliği ve görevlerini yerine getirmemeleri eleştirilir ve bu önemli bir sorundur. Bürokratların, zengin kişilerin lehine hareket etmeleri, öğretmenlere destek olmamaları, etik dışı ve olumsuz davranışları ve mesleklerine şahsi fikirlerini karıştırmaları da pek çok soruna neden olmaktadır.

İdeal eğitim ortamının oluşturulmasını olumsuz yönde etkileyen diğer bir unsur öğretmenlerden kaynaklanan problemlerdir. Eğitimi olumsuz etkileyen olumsuz öğretmen davranışları ise öğretmenlerin meslek etiğine aykırı davranışları, kendi aralarında çıkar çatışmaları yaşamaları, öğrenci kayırmaları, mesleki olarak yetersiz olmaları ve öğrencilere olumsuz yaklaşım sergilemeleri şeklindedir.

İncelenen romanlarda ideal eğitimi etkileyen diğer bir unsur, eğitim sürecinin asıl muhatabı olan öğrencilerdir. Öğrencilerden kaynaklanan problemler sadece Hababam Sınıfı isimli romanda görülür. Bunlar, öğrencilerin dersin işlenişine engel olan davranışları, disiplin dışı hareketleri, öğretmenleri tehdit etmeleri ve öğretmenlerden intikam almalarıdır.

Araştırma kapsamında, idealizmi örseleyen unsurların, ideal eğitimin ve ideal eğitimi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen diğer unsurların üzerindeki olumsuz etkisinin neler olduğu üzerinde de durulmuştur. Bu kapsamda ideal eğitimi örseleyen unsurların aynı zamanda öğretmenlerin, öğrencilerin ve halkın üzerinde de olumsuz etki yarattığı görülmüştür. Bu olumsuz etkiler etkilediği kitleye göre şu şekilde gruplandırılıp açıklanabilir:

Öğretmenler için:

1. Öğretmenler, eğitim-öğretim faaliyetlerine ayırmaları gereken zamanı, eğitimi etkileyen olumsuz unsurları ortadan kaldırmaya çalışarak geçirmektedir. Gerek

ekonomik gerekse halkın kişisel fikirlerinden kaynaklanan sebeplerle öğrenci devamlılığının sağlanamadığı okullarda öğretmenler, ders için ayırdıkları vakitleri öğrencileri okula çekmeye çalışarak geçirmişlerdir. Maddi şartların elverişsizliğinden kaynaklı problemler, öğretmenlerin eğitim-öğretime ayıracağı vakti, gerek okulun fiziksel durumunu düzeltmeye gerekse öğrencilerin yaşadığı sağlık ve hijyen sorunlarını ortadan kaldırmaya ayırmalarına sebep olmuştur. Sınıfların soğuk olması, ders içindeki dikkatinin bu problemde olmasına sebep olarak öğretmenin performansını ve motivasyonunu olumsuz etkilemektedir.

2. Bürokrasiden, halktan, öğretmenlerden, maddi şartlardan ve öğrencilerden kaynaklanan problemler; öğretmenlerin mesleki performanslarının düşmesine sebep olmuştur. Öğrencilerden kaynaklı problemlerden biri olan öğrencilerin sınıf içindeki istenmeyen davranışları, öğretmenlerin sınıf içindeki kontrolü kaybederek performanslarının düşmesine sebep olmaktadır. Diğer yandan, öğretmenlerden kaynaklanan problemlerden biri olan ön yargı da öğretmenlerin mesleki performansını olumsuz etkilemektedir.
3. Öğretmenlerin, halktan ve bürokratların olumsuz tavırlarından kaynaklanan sebeplerle mesleklerine olan bakışlarının olumsuz hale geldiği ve bu problemlerin öğretmenlerin mesleklerinden uzaklaşmalarına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Örnek olarak, Deniz'in Çağırışı romanında bürokratlardan kaynaklanan sebepler Öğretmen'in mesleğinden uzaklaşmasına ve çalıştığı kasabadan kaçır gibi uzaklaşmasına sebep olmuştur. Mahşer' de de Nihad Öğretmen'in yaşadığı maddi sorunlar, onun öğretmenliği bırakarak başka mesleklere yönelmesine sebep olmuştur. Resim Öğretmeni romanında ise halktan kaynaklanan sebeplerle Cevdet isimli öğretmen mesleğini değiştirmeyi düşünmektedir.

4. Eğitim ve öğretmen idealizmini örseleyen maddi unsurlar, öğretmenlerin sağlığını da olumsuz yönde etkilemiştir. Bizim Köy romanındaki öğretmen kışın ısınmak için yakacak bulamamış, kış mevsimi için yetersiz olan kıyafetleri sebebiyle sürekli hasta olmuştur. Biz İnsanlar romanındaki Orhan Öğretmen de donmamak için evindeki eşyaları hareket ettirerek ısınmaya çalışmıştır.
5. Olumsuz unsurlar, kimi romanlarda doğrudan öğretmenlerin yaşamlarını etkilemektedir. Biz İnsanlar romanındaki Orhan Öğretmen donma tehlikesi atlatmış, Resim Öğretmeni romanındaki Mehmet Öğretmen ile Bizim Köy romanında bulunan bir öğretmen de çeşitli dedikodu ve iftiralar sonucunda fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Vurun Kahpeye romanındaki Aliye Öğretmen de halkın iftiraları sonucunda linç edilerek öldürülmüştür.
6. İdeal eğitimi olumsuz etkileyen problemler, öğretmenlerin hayat standardını da olumsuz yönde etkilemiştir. İncelenen romanlarda, bazı öğretmenlerin yürürken sarsılacak kadar dayanıksız evlerde; diğer öğretmenlerin de okullarda, pansiyonlarda ve otellerde yaşadıkları görülmüştür. Öğretmenler, yaşadıkları maddi problemler sebebiyle evlenmeyi bile düşünmemektedir. Nabi'nin Park Kahvesi'ndeki Sıtkı Öğretmen'in şahsında öğretmenlerin bu sorunu dile getirilmektedir.
7. Çeşitli problemler, öğretmenlerin ruhsal durumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Maddi problemler, Karapürçek ve Denizin Çağırışı romanlarında olduğu gibi öğretmenlerin yaşamlarından memnun olmayıp daha iyi bir yaşama özlem duymalarına sebep olur. Halkın dedikodu ve iftiraları, Karapürçek ve Bizim Köy romanında olduğu gibi öğretmenleri zor durumda bırakarak psikolojilerini olumsuz etkiler. Olumsuz kişilik sergileyen öğretmenler ve bürokratlar, Havada Bulut Yok ve Resim Öğretmeni romanında görüldüğü gibi öğretmenlerin işlerinde kendilerini yalnız hissetmelerine sebep olmuştur.

8. İdealizmi örseleyen bazı unsurlar, öğretmenleri daha temkinli olmaya iterek onların davranışlarını kısıtlamaktadır. Bu konuda halkın ürettiği dedikodular, Resim Öğretmeni romanında Mehmet Öğretmen'in bayan öğretmenlerle yalnız kalmaktan kaçınmasına; Karapürçek romanındaki öğretmen karakterin kız öğrencilerle yalnız görülmekten korkmasına; Denizin Çağırışı romanında Öğretmen'in frengi hastalığı bulunan halktan uzak durmasına sebep olmuştur.

Öğrenciler için:

1. İdealizmi örseleyen unsurlar, öğrencilerin eğitim haklarından yararlanamamalarına sebep olmaktadır. Bu unsurlar; halktan, öğretmenlerden, öğrencilerden ve maddi şartlardan kaynaklanan problemlerdir. Karapürçek, Kan Davası, Bizim Köy ve Köye Gidenler romanlarında maddi sorunlar, halkın çocuklarını okula göndermek yerine işe göndererek onların eğitim haklarını engellemelerine sebep olmuştur. Bununla birlikte, Karapürçek ve Sarı Traktör romanlarında halkın kız çocuklarının eğitimi konusundaki olumsuz düşünceleri de bu çocukların eğitimden yararlanmasını engellemiştir.

Anadolu'daki köy ve kasabalara gitmek istemeyen, görev yapmak için gittikleri yerlerden kısa sürede kaçan, okula gelmeyen öğrencileri gelmiş gibi gösteren, görev yerlerine gitmeyip kahvehanelerde zaman geçiren öğretmenler, öğrencilerin öğretmensiz kalmalarına ve sağlıksız bir eğitim-öğretim ortamının oluşmasına sebep olmuştur. Hababam Sınıfı romanında görüldüğü üzere, öğrencilerin disiplin dışı ve eğitime engel olan davranışları, kendilerinin eğitim haklarından mahrum kalmalarına sebep olmuştur.

2. İdealizmi örseleyen unsurlar, öğrencilerin eğitim sürecini de olumsuz etkilemiştir. İncelenen romanlarda okula giden öğrenciler, maddi sorunlardan kaynaklı hijyen, sağlık ve beslenme yönünden yaşadığı yetersizlikler nedeniyle sağlıklı bir eğitim süreci geçirememektedir. Resim Öğretmeni romanında derse aç gelip bayılan öğrenci,

Karapürçek romanında yedek kıyafetleri olmadığı için kıyafetleri yıkanınca okula gelemeyen öğrenciler ve Bizim Köy romanında sınıfın soğuk olması sebebiyle ısınmak için teneffüsü bekleyen öğrenciler bu duruma örnektir.

3. Öğretmenlerden kaynaklanan sorunların da öğrencilerin eğitim sürecinde olumsuz durumlarla karşılaşmalarına sebep olduğu görülmüştür. Bunlar; Vurun Kahpeye, Biz İnsanlar, Havada Bulut Yok ve Damga romanlarında ortaya çıkar. Öğretmenlerin öğrencileri arasında ailelerinin maddi durumlarına göre ayırım yapması, öğrencilerin eğitimden eşit derecede yararlanamamalarına sebep olmuştur. Kan Davası'ndaki gibi öğretmenlerin öğrencilerine karşı olan ön yargılı tutumları, Hababam Sınıfı ile Havada Bulut Yok romanlarındaki gibi, öğretmenlerin öğrencilere karşı olan hakaret, şiddet ve aşağılama gibi olumsuz davranışları, öğrencilerin psikolojilerini olumsuz yönde etkilemektedir.
4. Öğrencilerin okullarda aldığı niteliksiz eğitim de eğitim ve öğretmen idealizmini örseleyen unsurlardandır. Okulların fiziki şartlardan kaynaklanan problemler sebebiyle, Bizim Köy romanında olduğu gibi öğrencilerin sınıfta yerlerde oturmaları; Yeşil Gece romanında, öğrencilerin fırtınalarda sallanan bir binada ders işlemeleri; Nabi'nin Park Kahvesi'nde, öğrencilerin her antrenman öncesinde taşları temizlemek zorunda kaldıkları bir alanda spor yapmaları eğitim-öğretim ortamlarının gerekli donanımına sahip olmaması sebebiyle öğrencilerin aldıkları eğitimi niteliksiz kılmaktadır. Diğer yandan, Hababam Sınıfı'nda görüldüğü üzere, işitme problemi gibi fiziksel rahatsızlığına rağmen bir öğretmenin eğitim-öğretim faaliyetine devam etmesi; Yeşil Gece romanında, bir öğretmenin zihinsel durumu elvermemesine rağmen derse girmesi; Havada Bulut Yok romanındaki bir öğretmenin ders verdiği alan hakkındaki bilgileri sonradan öğrenip ezberleyerek öğrencilere aktarması, öğrencilerin niteliksiz bir eğitim almalarına sebep olmuştur.

Halk için:

1. Olumsuz unsurlar, özellikle köy halkının gerek maddi gerekse fikren gerekli gelişmişlik düzeyine ulaşmasına engel olmuştur. Köye Gidenler, Karapürçek, Bizim Köy ve Kan Davası romanlarında görüldüğü gibi, halk, dinî eğitimi daha önemli görmesi ve ekonomik durumdan kaynaklı sorunlar sebebiyle çocuklarını okula göndermez. Karapürçek romanında da kimi bürokratların öğretmenlere, halkı ve durumu idare etme telkinlerinde bulunması köylünün eğitimden ve medeniyetten uzak kalmasına sebep olmuştur. Halkın çağdaş eğitimden ve öğretmenden uzak kalması, Köye Gidenler romanında olduğu gibi halkın tuvalet ihtiyacını sokakta gidermesi, Bizim Köy ve Yeşil Gece romanlarında olduğu gibi halkın batıl inançlara ve hurafelere inanması ve Resim Öğretmeni romanında olduğu gibi halkın çocuklarını doktora götürmek yerine üfürükçülere götürmesi gibi dramatik şartları ortaya çıkarmıştır. Özellikle köy öğretmenlerinin yoğun eğitim çabalarının görüldüğü Kan Davası, Karapürçek, Bizim Köy ve Köye Gidenler romanlarında, zorlu iklim şartları ve coğrafi konum, köye ulaşımı zorlaştırmanın yanında, halkın gazete, dergi ve kitap gibi basılı bilgi kaynaklarına ulaşmasına da engel olmaktadır.
2. Halkın eğitime olan bakışını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum özellikle Karapürçek romanında görülür. Bu romanda, halka tepeden bakan, köyün şartlarını beğenmeyip kaçan ve meslek etiğine aykırı davranıp öğrencisiyle yakınlaşan öğretmenler; halkın eğitimden uzaklaşmasına, öğretmenlere güvenmemesine ve bunun sonucu olarak da özellikle kız çocuklarını okula göndermemesine sebep olmuştur.

Eğitim için:

1. Olumsuz unsurlar, eğitim sürecinin aksamasına neden olmuştur. Özellikle Köye Gidenler, Karapürçek, Bizim Köy ve Kan Davası gibi köy romanlarında, halkın gerek maddi gerek kişisel sebeplerle öğrencileri okula göndermemesi sebebiyle eğitim

sürecinin bir kısmı öğrencilerin okula getirilmeye çalışılmasıyla geçmiştir. Bunun yanında, romanlarda öğrencilerin, öğretmenlerin içinde buldukları olumsuz maddi şartlar ve okulun eğitim-öğretim faaliyetleri için yeterli fiziki imkânlarla sahip olmaması, öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecinin bir kısmını bu problemleri ortadan kaldırmaya ayırmasına sebep olmuştur.

2. Eğitimin geliştirilmesine ve iyileştirilmesine engel olmaktadır. Karapürçek romanında görüldüğü gibi halkın değişimi reddetme tutumu; Hababam Sınıfı ve Biz İnsanlar romanlarında olduğu gibi öğretmenlerin kendi içlerindeki çıkar çatışmaları; Yeşil Gece, Köye Gidenler, Resim Öğretmeni ve Havada Bulut Yok romanlarında görüldüğü gibi, bürokratların öğretmenlerin yapacakları çalışmalara engel olmaları, eğitim ortamının gelişmesine engel olmaktadır.
3. Eğitimin niteliğini düşürmektedir. Hababam Sınıfı, Damga, Vurun Kahpeye, Karapürçek, Suyu Arayan Adam, Yeşil Gece, Acımak ve Havada Bulut Yok romanlarında görüldüğü gibi, öğretmenlerin mesleki açılarından yetersizlikleri, öğrencilere karşı olumsuz davranışlar sergilemeleri, görevden kaçmaları eğitim-öğretim faaliyetlerinin niteliğini düşürmektedir.
4. Ülkenin her köşesine hedeflenen eğitim-öğretim hizmetinin ulaştırılamaması da eğitim idealizmini örseleyen unsurlardandır. Vurun Kahpeye, Karapürçek, Kan Davası, Yeşil Gece ve Suyu Arayan Adam romanlarında görülen öğretmenlerin Anadolu köy ve kasabalarına gitmek istememeleri, öğretmenlerin görev yaptıkları yerlerden kaçmaları bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Araştırmada, eğitim ve öğretim idealizmi çerçevesinde, olumsuzlukları ortadan kaldırmaya yönelik bürokrasi, halk ve öğretmen tarafından ne gibi çalışmaların yapıldığı sorusuna da cevap aranmıştır. Bu konuda, olumsuz unsurları ortadan kaldırmak amacıyla gerek halk gerek öğretmen gerekse bürokrasi tarafından çeşitli çalışmaların yapıldığı

görülmektedir. Romanlarda eğitim-öğretim ortamını düzenleyici rol üstlenen öğretmenlerin çabaları sonucunda ortaya çıkan öğretmenlerin ideal eğitim ortamı oluşturma yönündeki faaliyetleri şunlardır:

1. Okulun fiziki koşullarının iyileştirilmesi (Kan Davası, Acımak, Yeşil Gece, Bizim Köy, Karapürçek)
2. İnsanların okula yardım yapmaları için teşvik edilmesi (Acımak, Resim Öğretmeni)
3. İdeal eğitim ortamı için halk, öğretmenler ve bürokratlarla iyi ilişkilerin kurulması (Acımak, Kan Davası, Biz İnsanlar, Nabi'nin Park Kahvesi, Yeşil Gece, Karapürçek)
4. Okula gelen öğrenci sayısının artırılması (Kan Davası, Karapürçek, Bizim Köy)
5. İdeal bir eğitim ortamı oluşturulması için öğrencilerin ve halkın maddi ve manevi ihtiyaçlarının tespit edilip giderilmesi (Kan Davası, Damga, Resim Öğretmeni, Bizim Köy, Acımak, Karapürçek, Havada Bulut Yok)
6. Eğitim faaliyetlerine öğrencilerin de dâhil edilmesi (Resim Öğretmeni, Kan Davası, Hababam Sınıfı)
7. Eğitimi destekleyen okul dışı aktivitelerin yapılması (Resim Öğretmeni)
8. İdeal bir eğitim için öğrencilerin yapılacak faaliyetlerden önce amaç, faydalar ve icraatlar konusunda bilgilendirilmesi (Resim Öğretmeni, Karapürçek)
9. Eğitim sürecinde adil olunması (Biz İnsanlar, Vurun Kahpeye, Karapürçek)
10. İçinde yaşanılan yeri ve toplumu modern uygulamalara, yeniliklere alıştırmaya ve yönlendirme (Sarı Traktör, Tatarcık, Köye Gidenler)
11. İdeal ve verimli bir eğitim için eğitim sürecinde öğrencilerin ilgilerini toplayıp heveslerini kırmama (Damga)
12. Öğrencilere toplumsal ve bireysel değerlerin kazandırılması (Vurun Kahpeye, Karapürçek, Biz İnsanlar, Kan Davası, Damga, Suyu Arayan Adam)

13. Eğitimde aşırıya kaçmayan disiplin sağlama (Resim Öğretmeni, Havada Bulut Yok, Karapürçek, Biz İnsanlar)
14. Hem okulun içinde hem de okulun dışındaki kitleye eğitim verme (Tatarcık, Köye Gidenler, Resim Öğretmeni, Suyu Arayan Adam, Karapürçek, Sarı Traktör)
15. İdeal eğitim için maddi- manevi fedakârlıkta bulunma (Karapürçek, Kan Davası, Yeşil Gece, Vurun Kahpeye, Suyu Arayan Adam, Köye Gidenler, Denizin Çağırışı, Resim Öğretmeni, Nabi'nin Park Kahvesi, Havada Bulut Yok, Bizim Köy, Biz İnsanlar)
16. Kazandırılması amaçlanan davranışlara öncülük etme ve örnek olma (Köye Gidenler, Biz İnsanlar, Acımak, Karapürçek)
17. Çeşitli kitaplar ve konferanslar yardımıyla kişisel gelişimin sağlanarak ideal eğitim ortamının desteklenmesi (Suyu Arayan Adam, Sarı Traktör, Yeşil Gece, Nabi'nin Park Kahvesi, Havada Bulut Yok, Biz İnsanlar, Huzur, Tatarcık, Bizim Köy, Damga, Karapürçek)
18. Zor şartlara rağmen eğitime devam edilmesi (Vurun Kahpeye, Acımak, Yeşil Gece, Bizim Köy, Köye Gidenler, Resim Öğretmeni, Kan Davası, Suyu Arayan Adam)

İdeal bir eğitim-öğretim ortamı oluşturulabilmesi için halk tarafından yapılan çalışmalar şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Okula, öğrencilere ve öğretmene yapılan maddi ve manevi yardım (Kan Davası, Nabi'nin Park Kahvesi, Biz İnsanlar)
2. Fakir öğrencilerin eğitim konusunda desteklenmesi (Biz İnsanlar)
3. Eğitime saygı duyma (Suyu Arayan Adam)
4. Öğretmenlere saygı gösterme (Karapürçek, Suyu Arayan Adam)

Romanlarda, ideal bir eğitim-öğretim ortamının kurulabilmesi için bürokrasi tarafından yapılan çalışmalar şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Okula ve öğretmenlere yardım (Kan Davası)

2. Hizmet içi eğitim toplantıları düzenlenmesi (Karlı Dağdaki Ateş)
3. Öğretmenlere destek olan idareciler (Karlı Dağdaki Ateş, Acımak)
4. Okul yöneticilerin disiplini sağlama çalışmaları (Hababam Sınıfı)
5. Yapılan teftişlerle okulların durumlarının iyileştirilmesi (Hababam Sınıfı)

Araştırma kapsamında, çerçevesi çizilen tarihî dönemde kaleme alınan romanlarda eser vermiş ve eğitim-öğretim faaliyetlerinde bizzat yer almış öğretmen yazarların eserlerinden yola çıkılarak oluşturulacak ideal öğretmen tipinin özelliklerinin neler olduğu da tespit edilmeye çalışılmıştır. Romanlarda tespit edilen, ideal öğretmen özellikleri aşağıdaki gibidir:

- Kararlılık: Acımak, Karapürçek, Vurun Kahpeye, Yeşil Gece, Resim Öğretmeni, Bizim Köy ve Nabi'nin Park Kahvesi romanlarındaki öğretmenlerde görülen bu özellik, öğretmenlerin ideallerinden emin olmaları, yaşadıkları sorunlardan ders aldıklarını düşünmeleri, içinde buldukları sorunları savaş kabul etmeleri ve halk için çalışma arzularından kaynaklanmaktadır.
- Çalışkanlık: Acımak, Köye Gidenler, Kan Davası, Suyu Arayan Adam, Resim Öğretmeni, Karapürçek, Havada Bulut Yok, Tatarcık ve Yeşil Gece romanlarındaki öğretmenlerde bu özellik, kendi görev kapsamına girmeyen işlerde de sorumluluk alma, eğitimi ve kendilerini geliştirecek farklı icraatlar yapma, yer, zaman ve şartlar fark etmeden çalışma ve hususi hayatlarında başarılı olma şeklinde ortaya çıkmaktadır.
- Güvenilirlik: Acımak, Kan Davası, Sarı Traktör, Köye Gidenler, Biz İnsanlar, Karapürçek ve Resim Öğretmeni romanlarında görülen bu özellik, öğretmenlerin halkla kurdukları iyi ilişkiler ve sahip oldukları iyi karakter neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, öğretmenlerin halk tarafından zor durumlarda

yardımlarına başvurulacak kişiler olarak görülmeleri ve halkın bu öğretmenlerin buldukları okulları tercih etmeleri şeklinde durumlar da ortaya çıkmaktadır.

- **Umutlu Olma:** Bizim Köy, Yeşil Gece, Suyu Arayan Adam, Havada Bulut Yok, Karapürçek ve Nabi'nin Park Kahvesi, Mahşer, Yeşil Gece, Acımak ve Kan Davası romanındaki öğretmenler; kendilerine olumlu telkinlerde bulunarak, sabrederek ve olumlu düşünerek umutlarını korumuşlardır.
- **Mesleki Yeterlilik:** Bu nitelik; Acımak, Yeşil Gece, Karapürçek, Biz İnsanlar, Kan Davası, Resim Öğretmeni, Vurun Kahpeye, Hababam Sınıfı, Havada Bulut Yok, Huzur, Nabi'nin Park Kahvesi, Suyu Arayan Adam, Biz İnsanlar, Sarı Traktör ve Damga romanlarındaki öğretmenlerde bulunmaktadır. Öğretmenlerdeki mesleki yeterlilik özellikleri, bilgilerde seçici olmak, öğrencilere günlük hayatlarında kullanacakları bilgi ve davranışları kazandırmak, millî ve manevi değerleri kazandırmak, öğrencileri de öğretim sürecine dâhil etmek, eğitimi çeşitli faaliyetlerle desteklemek, öğrencilerin motivasyonlarını artırmak, dersleri öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre şekillendirmek, öğrencilerini tanımak, öğrenciler üzerinde olumlu etki bırakmak, öğrencilerin eğitim dışı ihtiyaçlarıyla ilgilenmek, öğrencilere rehber olmak, sert disiplin anlayışından uzak olmak, derse hazır gitmek ve tarafsız olmak şeklinde ortaya çıkmaktadır.
- **Saygınlık:** Acımak, Tatarcık, Karapürçek, Bizim Köy ve Sarı Traktör romanlarında görülen bu nitelik, çalışılan yerleşim biriminin en tanınan kişisi olma, iyi karakteriyle takdir edilme, halk tarafından el üstünde tutulma ve meslekleri sebebiyle saygı görme şeklinde ortaya çıkmaktadır.
- **İnsanları Etkileme:** Huzur, Yeşil Gece, Suyu Arayan Adam, Biz İnsanlar, Nabi'nin Park Kahvesi, Acımak ve Kan Davası romanlarında görülen bu özellik, öğretmenlerin

iyi bir hitabete sahip olmaları, bilgili olmaları ve insanları ikna etme gücüne sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

- Yardımseverlik: Kan Davası, Denizin Çağırışı, Havada Bulut Yok, Biz İnsanlar, Damga, Sarı Traktör ve Tatarcık romanlarında, öğretmenlerin yemeklerini paylaşmaları, çocukların eğitimlerini maddi olarak desteklemeleri ve halkın sağlık ve iletişim problemlerinde yanlarında olmaları şeklinde ortaya çıkmıştır.
- Çalışılan Yere ve Bu Yerin Halkına Uyum Sağlama: Kan Davası, Vurun Kahpeye, Acımak, Karapürçek ve Suyu Arayan Adam romanlarında öğretmenlerin bu özellikleri, onların kendilerini çalıştıkları yerlere ait hissetmeleri ve bu yerleri benimsemeleri şeklinde görülmektedir.
- Halka ve Vatana Hizmet: Kan Davası, Vurun Kahpeye, Suyu Arayan Adam, Yeşil Gece, Mahşer, Huzur, Bizim Köy, Havada Bulut Yok, Köye Gidenler, Karapürçek, Nabi'nin Park Kahvesi ve Resim Öğretmeni romanlarında öğretmenler, toplumlarının savaş mücadelelerine katılmış, işgal altındaki köy ve kasabalarından kaçmayıp buradaki insanlar için çalışmış, içinde yaşadıkları toplumun sorunları hakkında düşünüp çözüm üretmiş, halkı eğitip halkın problemlerinde onlara yardım etmiş ve halkın ihtiyaçlarını karşılayarak hizmet etmişlerdir.
- Mücadelecilik ve Cesaret: Vurun Kahpeye, Yeşil Gece, Biz İnsanlar, Suyu Arayan Adam, Bizim Köy, Köye Gidenler, Kan Davası, Nabi'nin Park Kahvesi, Karapürçek, Havada Bulut Yok, Resim Öğretmeni ve Denizin Çağırışı romanlarındaki öğretmenler, öğretmen ve eğitim düşmanı kişilerle, olumsuz özelliklere sahip bürokratlarla, düşman askerleriyle, maddi sorunlarla ve halkın eğitimin aleyhinde olan fikir ve davranışlarıyla cesur bir şekilde mücadele etmişlerdir.
- Entelektüellik: Havada Bulut Yok, Suyu Arayan Adam, Huzur, Tatarcık, Nabi'nin Park Kahvesi, Yeşil Gece, Biz İnsanlar, Damga, Sarı Traktör, Köye Gidenler ve Bizim

Köy romanlarındaki öğretmenlerin; bilginin önemine inanan, bilgi eksikliklerinden rahatsızlık duyan, çeşitli konular hakkında bilgi ve fikir sahibi olup bunları çeşitli yerlerde tartışan, halkı eğitmek isteyen, kitap okuyan, kitap yazan ve gittikleri yerlere kitaplarını da götürerek kişiler oldukları görülmektedir.

- Merhamet: Kan Davası, Damga, Biz İnsanlar, Vurun Kahpeye ve Yeşil Gece romanlarındaki öğretmenler, taşıdıkları merhamet duygusuyla öğrencilere ve halka yardım eden kişilerdir.
- Sorumluluk Sahibi Olma: Kan Davası, Biz İnsanlar, Acımak, Resim Öğretmeni ve Suyu Arayan Adam romanlarındaki öğretmenler, öğrencilerinin eğitimlerine ve hatalarına, kendilerine verilen görevlere, halkın eğitime karşı sorumluluk hissetmektedirler.
- İdealist Olma: Tatarcık, Kan Davası, Yeşil Gece, Vurun Kahpeye, Suyu Arayan Adam, Havada Bulut Yok, Resim Öğretmeni, Karapürçek, Bizim Köy, Köye Gidenler, Nabi'nin Park Kahvesi, Denizin Çağırışı, Huzur ve Sarı Traktör romanlarındaki öğretmenler; diğer kişilerden farklı olan, kendilerini ideallerine adayan, yer ve zaman ayırt etmeden çalışan ve mesleklerini maddi kazanç gözetmeden yapan kişilerdir.
- Eleştiri ve Öz Eleştiri Yapabilme: Köye Gidenler, Suyu Arayan Adam, Havada Bulut Yok, Karapürçek, Bizim Köy ve Yeşil Gece romanlarındaki öğretmenler; okudukları kitapları, gördükleri eksiklikleri, kendilerinin yetenek ve performanslarını eleştirebilmektedirler.
- Örnek Olma: Acımak, Biz İnsanlar, Vurun Kahpeye, Karapürçek ve Köye Gidenler romanlarındaki öğretmenlerin sahip oldukları olumlu karakter özellikleriyle ve sergiledikleri olumlu davranışlarla öğrencilerine ve halka olumlu örnek olmuşlardır.
- İyi Bir Kişiliğe Sahip Olma: Vurun Kahpeye, Yeşil Gece, Suyu Arayan Adam, Kan Davası, Karapürçek, Köye Gidenler, Denizin Çağırışı, Resim Öğretmeni, Nabi'nin

Park Kahvesi, Havada Bulut Yok, Bizim Köy, Biz İnsanlar, Nabi'nin Park Kahvesi, Tatarcık ve Acımak romanlarındaki öğretmenler; kararlılık, çalışkanlık, güvenilirlik, umutlu olma, saygınlık, insanları etkileme, yardımseverlik, mücadelecilik, cesaret, merhamet, entelektüellik, sorumluluk sahibi olma, idealist olma, uyumlu olma, hizmet etme, eleştiri ve özeleştiri yapabilme, örnek olma, fedakârlık, gururlu olma, haksızlığa karşı durma ve alçakgönüllü olma niteliklerine sahiptirler.

Erdal (2005) da “Halide Edib Adıvar ve Halide Nusret Zorlutuna'nın Eserlerinde Öğretmen ve Eğitim” isimli doktora tezinde tezin başlığında yer alan yazarların eserlerini incelemiş ve bu eserlerdeki öğretmenlerin niteliklerini ortaya koymuştur. Bu araştırmanın sonucunda Halide Edib Adıvar'ın eserlerinden, öğretmenlerin idealist, meslektaşlarıyla iyi anlaşan, öğrencilerini seven, millî bilince sahip, kendini yetiştiren, iyi bir eğitim alan, israftan kaçınan, kararlı ve tutarlı, öğrencilerle iyi iletişim kuran, her yerde çalışabilen, çok okuyan, çevresine uyum sağlayan, iyi bir model olan ve iyi bir rehber olan kişiler olmaları gerektiğini ortaya koymuştur. Halide Nusret Zorlutuna'nın eserlerinden ise öğretmenlerin örnek olan, öğrenciyi etkileyen, ahlâk yönünden zayıf olmayan, vatanını seven, her yerde görev yapabilen, şahsi sorunlarını derse ve öğrencilere yansıtmayan, kıyafetine özen gösteren, mesleğini ve öğrencilerini seven, öğrenci kayırmayan, öğrencilerin başarılarını ödüllendiren, çevresiyle iyi anlaşan, sabırlı, kararlı, öğrencileri tehdit etmeyen, fedakâr, öğrencilerini ve ailelerini tanıyan kişiler olmaları gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu çalışma sonucunda ulaşılan ideal öğretmen özellikleri ile farklı yazarlara ait öğretmen ve eğitim konulu eserlerin incelendiği bu çalışmada ulaşılan ideal öğretmenlik özellikleri paralellik göstermektedir.

Elde edilen sonucun bu çalışma ile paralellik gösterdiği diğer bir çalışma ise Karaman (2010)'a aittir. Karaman, “Köy Enstitüsü Mezunu Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın'ın Romanlarında Köyde Eğitim Sorunu” isimli yüksek lisans tezinde, tezin

başlığında ismi geçen yazarların romanlarını incelemiş ve bu romanlardaki öğretmenlerin zorluklar karşısında yılmayan, idealist, yeniliklere açık ve halkı yeniliklere yönlendiren kişiler oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Bu çalışma kapsamında incelenen 20 romandan elde edilen ideal öğretmenlere ait özelliklerin bir kısmı, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri (2017, s. 7) adlı raporla da örtüşmektedir. Çalışmamızda “Sorumluluk Sahibi Olma” başlığı altında ele alınan, öğretmenlerin vazifelerine ve öğrencilerine karşı sorumluluk hissetmesi maddesi altındaki özellikler, söz konusu raporda “Mevzuat Bilgisi” başlığı altında yer alan “Birey ve öğretmen olarak görev, hak ve sorumluluklarına uygun davranır” maddesiyle benzerlik göstermektedir. Aynı raporda yer alan “Öğrenme Ortamları Oluşturma”, “Öğrenciye Yaklaşım”, “İletişim ve İş Birliği”, “Kişisel ve Mesleki Gelişim” ve “Millî, Manevi ve Evrensel Değerler” başlıkları da bu çalışmada sırasıyla; “Çalışkanlık”, “Mesleki Yeterlilik”, “Öğretmenlerin Çevresiyle Olumlu İlişkiler Kurması”, “Entelektüel Olma” ve “Mesleki Yeterlilik” başlıkları içinde yer alan bulgularla örtüşmektedir.

Bununla birlikte Karlı Dağdaki Ateş, Denizin Çağırışı ve Hababam Sınıfı romanındaki öğretmenler haricinde diğer öğretmenlerin, Türk Millî Eğitiminin temel ilkeleri içinde Öğretmenlik Mesleği başlığı altında yer alan 43. maddeye uygun davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Bu maddede “Öğretmenler bu görevlerini Türk Millî Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler” (MEB, 1973, s. 5109) ibaresi yer almaktadır. Öğretmenlerin söz konusu ilkeler içinde yer alan genellik ve eşitlik, süreklilik, her yerde eğitim ve eğitim hakkı ilkelerine uygun davranarak 43. maddede belirtilen yükümlülüğü taşıdıkları anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak incelenen 1924 ile 1960 yılları arasında öğretmenler tarafından yazılan 20 romanda ideal eğitime ait mesajlar görülmektedir. İdeal eğitim ve ideal öğretmenlik

anlayışının şekillenmesinde etkili olan unsurlar, ekonomik yapı, halk ile öğretmen arasındaki ilişki, halkın eğitime olan inancı ve öğretmenlerin mesleklerini tercih etme sebeplerinden etkilenmeleridir. Ekonomik yapı ve halkın eğitime olan inancı, ideal eğitim ve öğretmenlik anlayışını olumsuz etkilerken; öğretmen ve halk arasındaki ilişki de olumlu ve olumsuz olmasına göre eğitimi iki türlü de etkileyebilmektedir. Öğretmenlerin mesleklerini tercih etme sebeplerine göre, öğretmenliği dış etkilerle seçen öğretmenlerde mesleki nitelik yönünden bir problem görülmezken, mesleğini bir geçim kaynağı olarak gören öğretmenlerin bu tercihleri mesleklerine olan bağlılıklarını olumsuz etkilemiştir. İdealleri doğrultusunda seçen öğretmenler ise bu seçimlerine uygun olarak birçok olumlu öğretmen davranışı sergilemişlerdir. Bu grupların dışında kalan öğretmenlerin de hem olumlu hem de olumsuz niteliklere sahip oldukları görülmektedir.

Romanlarda, ideal eğitim ve öğretmenlik anlayışını olumlu ve olumsuz yönde etkileyen unsurlar halktan kaynaklı, maddi sebeplerden kaynaklı, bürokrasiden kaynaklı, öğrencilerden kaynaklı, öğretmenlerden kaynaklı ve doğal sebeplerden kaynaklı olmak üzere şekillenmektedir. Bununla birlikte halkın, öğretmenlerin ve bürokrasinin bu sorunları ortadan kaldırmak adına çeşitli çalışmalar yaptıkları da görülmektedir.

Sonuç olarak, ideal eğitim ve öğretmenlik anlayışı, toplumların sosyal, coğrafi, bürokratik ve ekonomik şartlarının olumlu ve olumsuz bütün yönlerinden etkilenmektedir. Bu etki, sosyal hayatla bağlantılı olan edebiyat vasıtasıyla edebî bir tür olan romanlarda çok zengin örneklerle ortaya konulmaktadır.

2.Öneriler

2.1.Öğretmenlere öneriler. Yaşadığı toplumun gelişmesine yardımcı olması ve genç kuşakları yetiştirmesi bakımından oldukça önem arz eden öğretmenlik mesleğini tercih edecek bireylerin, sahip olması gereken özellikleri bilmeleri son derece önemlidir. Bu sebeple öğretmenlerin, araştırma kapsamında ele alınan yirmi romanı okumalarının, öğretmen

yazarların tecrübelerinden istifade etmelerini sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanında, incelenen romanlardan elde edilen mesajlardan hareketle aşağıda yer alan maddeler de öğretmenlere önerilmektedir:

- Sınıf içi aktivitelerde yaratıcı olmalıdırlar. Vermek istedikleri eğitimi yaratıcı materyal ve aktivitelerle desteklemelidirler.
- Okulların eksikleri ve öğrencilerin kişisel problemleri gibi eğitimi etkileyen sorunlar bulunabilir. Öğretmenler bu sorunları ortadan kaldırmak için enerjilerinden, imkânlarından ve zamanlarından fedakârlıkta bulunmalıdırlar.
- Öğretmenler; halk, meslektaşları, yöneticileri, velileri ve öğrencileriyle olumlu ilişkiler kurmalıdırlar.
- Din, dil, ırk ve maddi durum gibi değişkenleri gözetmeksizin öğrencilere karşı adil olmalıdırlar. Bürokratlardan ve maddi güce sahip kişilerden gelebilecek baskılardan etkilenmeden sınıf içindeki adaleti korumalıdırlar.
- Kişisel özelliklerine ve mesleki yeterliliklerine dikkat etmelidirler. Öğrencilere örnek teşkil ettiklerini unutmamalıdırlar.
- Meslek etiğine uygun davranmalıdırlar.
- Öğrencilere olan davranışlarında ölçülü olmalılar ve sınıf içinde aşırıya kaçan otorite uygulamalarına yer vermemelidirler.
- Karşılaştıkları ya da karşılaştacakları çeşitli güçlükler karşısında sabır göstermelidirler.
- Mesleklerinin toplumun gelişmesinde ve kalkınmasında önemli bir rol oynadığının bilincinde olarak ayırım yapmadan ülkenin her köşesine eğitim hizmeti götürmekten kaçınmamalıdırlar.

2.2.Eğitim kurumlarına öneriler. İncelenen romanlarda karşılaşılan olaylar, ortamlar, kişiler ve anlayışlar; geçmişi ve bugünü anlayabilmek için insanımıza zengin bir tarihî mirastır. Bu sebeple, araştırma kapsamında ele alınan yirmi öğretmen romanıyla yeni

nesil öğretmenlere öğretmenlik mesleğine ait olumlu değerlerin aktarılabileceği düşünülmektedir. Özellikle, öğretmen karakterlerinin olumlu mesleki davranışları ve karşılarına çıkan sorunlara karşı güçlü duruşlarıyla öne çıkan Kan Davası, Sarı Traktör, Vurun Kahpeye, Acımak, Yeşil Gece, Tatarcık, Suyu Arayan Adam, Köye Gidenler, Bizim Köy, Havada Bulut Yok, Karapürçek, Resim Öğretmeni, Nabi'nin Park Kahvesi ve Biz İnsanlar romanlarının, içerdiği bu mesajlarla öğretmen adaylarına olumlu örnek teşkil edeceğine inanılmaktadır. Bunun yanında, olumsuz öğretmen özellikleri barındırması ile öne çıkan Hababam Sınıfı, Damga ve Karlı Dağdaki Ateş romanlarının ise, öğretmen adaylarına neler yapmamaları gerektiğini ve yapacakları hataların sonrasında karşılaşılabilecekleri durumları göstereceği düşünülmektedir. Bundan dolayı, üniversitelerin öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerinde söz konusu romanların ideal eğitim ve öğretmenlik anlayışına örnek teşkil etmesi bakımından öğrencilere okutulmasının faydalı olabileceğine inanılmaktadır.

İncelenen romanlardaki mesajlardan hareketle, anaokulundan üniversiteye kadar bütün eğitim kurumları ve bu kurumların yöneticileri için önerilenler ise şunlardır:

- Eğitim kurumlarındaki yöneticilerin, nitelikli bir eğitim süreci için öğretmenlerle iş birliği yapması ve öğretmenlere destek olması gerekmektedir.
- Yöneticiler, üstlerine düşen görev ve sorumlulukları eksiksiz yerine getirmelidir.
- Yöneticiler, okul içi görevlendirmelerde liyakat unsuruna göre hareket etmelidirler.
- Okul yöneticileri, din, dil, ırk ve maddi durum gibi değişkenleri gözetmeden öğrencilere ve velilere karşı eşit yaklaşım sergilemelidirler.
- Yöneticiler, mesleki etiğe uygun hareket etmelidirler.
- Eğitim kurumlarındaki yöneticiler, şahsi fikirlerini mesleklerine ve öğretmenlere yansıtmamalıdır.

2.3.Araştırmacılara öneriler. Türk tarihi ve kültürü araştırmacılarının bu çalışmadan ve çalışmaya konu olan romanlardan oldukça yararlanacağına inanılmaktadır. Belli bir tarih

aralığı ve roman türüyle sınırlanan bu çalışma yanında, başka araştırmacılar tarafından öğretmen yazarların farklı yıllarda yazdığı ve eğitim mesajları içeren diğer edebî türlerdeki eserleri ele alınıp incelenerek farklı araştırmalar da yapılabilir.

2.4.Ailelere öneriler. Eğitim süreci öğretmen, öğrenci ve veli üçgeninin sağlıklı bir şekilde kurulmasıyla nitelikli hale gelir. Bu sebeple ailelerin, gerek fikir gerekse davranış olarak çocuklarının eğitimlerini desteklemesi önemlidir. Bu araştırmada elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak ailelere aşağıdaki maddeler önerilmektedir:

- Aileler; çocuklarının eğitim haklarına engel olmamalı, kız- erkek ayrımı yapmadan onların eğitimlerini desteklemelidirler.
- Öğrencilerin okulda öğrendikleri evde aileleri tarafından pekiştirilmeli, aileler çocuklarına kötü örnek teşkil edecek davranışlardan kaçınmalıdırlar.
- Eğitim sürecinde, aileler öğretmenlerle olan ilişkilerini ılımlı tutmalı ve öğretmenlerle iş birliği içinde olmalıdırlar.
- Okulların çeşitli sebeplerden dolayı fiziksel ve ekonomik sorunları bulunabilir. Aileler imkânları dâhilinde bu sorunların ortadan kaldırılması ve daha nitelikli bir eğitim ortamı oluşturulması için okul yönetimi ve öğretmenlerle iş birliği yapmalıdırlar.
- Aileler, herkesin eşit bir şekilde eğitim alma hakkına sahip olduğunu unutmamalı ve öğretmenlerden ve yöneticilerden çocuklarına ayrıcalık talep etmemelidirler.

Kaynakça

- Adıvar, H. E. (1993). *Tatarcık*. İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Adıvar, H. E. (2002). *Vurun kahpeye*. İstanbul: Özgür Yayınları .
- Altunya, H. (2013). *Türk romanında öğretmen*. İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları.
- Apaydın, T. (1958). *Sarı traktör*. İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Arık, R. O. (1969). *İdeal ve ideoloji*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Arısoy, S. (1958). *Karapürçek*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Ataunal, A. (2000). *Öğretmenlik mesleğine giriş veya nasıl bir insan?* Ankara: 20 Mayıs Eğitim Kültür ve Sosyal Dayanışma Vakfı Yayını.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte toplumsal uyum sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 39-64.
- Aydemir, Ş. S. (1995). *Suyu arayan adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydın, Y. (2006). Reşat Nuri Güntekin'in Çalığışu, Acımak, Yeşil Gece, Kan Davası romanlarında öğretmen tipleri ve toplumun öğretmen algılaması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Başgöz, İ. (2010). "Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de eğitimin genel görünümü". *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu* içinde. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi. s. 8-17.
- Bayrak, S. (1997). Eğitim ve kalite ilişkisi. *Türk Yurdu*, 17, 40-48.
- Bayraklı, B. (1986). Eğitim felsefesinde idealizm. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4, 186-217.
- Bilbaşar, K. (2013). *Denizin çağırışı*. İstanbul: Can Yayınları.
- Binbaşoğlu, C. (1988). *Eğitime giriş*. Ankara: Binbaşoğlu Yayınları.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1989). Çocuk haklarına dair sözleşme.

https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdfden alınmıştır.

Çalışkan, M., Işık, A., & Saygın, Y. (2013). Öğretmen adaylarının ideal öğretmen algıları.

İlköğretim Online, 12, 575-584.

Çoban, A. (2011). Öğretmen yetiştirme politikası olarak köy enstitüleri örneğinin

incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19, 449-458.

Çubukçu, Z., Eker Özenbaş, D., Çetintaş, N., Satı, D., & Yazlık Şeker, Ü. (2012).Yönetici, öğretmen, öğrenci ve veli gözünde öğretmenin sahip olması gereken değerler.

Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 2, 25-37.

Eagleton, T. (2014). *Edebiyat kuramı*. (Çev. T. Birkan,) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

(Eserin orijinali 1983'te yayımlanmıştır).

Erdal, E. (2005). Halide Edib Adıvar ve Halide Nusret Zorlutuna'nın eserlerinde öğretmen ve eğitim. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Bursa.

Erkan, S. (2011). Farklı sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin

okula hazır bulunuşluklarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi*

Eğitim Fakültesi Dergisi, 40, 186-197.

Ersoy, M. A. (2003). *Safahat*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Filiz, Ş. (2008). Atatürk'ün Eğitim Felsefesi. *Cumhuriyetimizin Kuruluş Felsefesinin*

Öngördüğü Eğitim Bildiriler içinde. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları. s. 32-40.

Gönel, H. (2011). Nükte ve nüktenin aracı olan edebî sanatlar. *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6, 163-

182.

Güçlüol, K. (2015). Gençlik ve idealizm. *Eğitim Ve Bilim*, 10, 4-10.

- Gül, G. (2004). Birey toplum eğitim ve öğretmen. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 223-236.
- Güntekin, R. N. (1960). *Kan davası*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güntekin, R. N. (1963). *Yeşil gece*. İstanbul: Nurgök Matbaası.
- Güntekin, R. N. (1977). *Damga*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri.
- Güntekin, R. N. (2014). *Acımak*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi .
- Halstead, J. M. (2013). Din eğitimi (A. Çekin, Çev.). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3, 136-150.
- Ilgaz, R. (1968). *Hababam sınıfı*. İstanbul: Ak Kitabevi.
- Kaplan, M. (2014). Huzur: Tanpınar hakkında birkaç söz. (s. 7-10). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, R. (1997). *Türk Romanında Köy*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Karaman, N. (2010). Köy Enstitüsü Mezunu Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın'ın romanlarında köyde eğitim sorunu. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Karasar, N. (2012). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karay, R. H. (2009). *Karlı dağdaki ateş*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Kavcar, C. (1994). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Kayadibi, F. (1997). Dinimizde kaliteye verilen önem. *Diyanet Dergisi*, 83, 13-16.
- Kocagöz, S. (1985). *Nabi'nin park kahvesi*. İstanbul : İzlem Yayınevi .
- Koç, G. (2006). Yapılandırmacı sınıflarda öğretmen- öğrenen rolleri ve etkileşim sistemi. *Eğitim ve Bilim*, 31, 56-64.
- Kongar, E. (1981). *Toplumsal değişme kuramları ve Türkiye gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kösemihal, N. Ş. (2014). Edebiyat sosyolojisine giriş. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 2, 1-37.

Llosa, M. V. (2006). Neden edebiyat? *İzdiham Dergisi*. <https://www.izdiham.com/m-vargas-llosa-neden-edebiyat/>'dan alınmıştır.

Makal, M. (1950). *Bizim köy*. Ankara: Literatür.

Makal, M. (1998). *Köye gidenler*. İstanbul: Kariye Kitaplığı.

Millî Eğitim Bakanlığı (1973). *Millî eğitim temel kanunu*.

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>'den alınmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlilikleri*.

http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YRETMENLYK_MESLEK_GENEL_YETERLILIKLERI.pdf'den alınmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı (2017). *Türkçe dersi öğretim programı*.

http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-TURKCE_DERSI_OGRETİM_PROGRAMI.pdf'den alınmıştır.

Naci, F. (1990). *100 soruda Türkiye'de roman ve toplumsal değişme*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Naci, F. (2013). *Yüz yılın 100 Türk romanı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Narlı, M. (2009). *Roman ne anlatır?* Ankara: Akçağ Yayınları.

Ocak, G., & Çınar, İ. (2010). Yapılandırmacı anlayış ve çeşitleri. *Eğitime Bakış*, 16, 56-60.

Ogur, E. (2018). Toprak uyanırsa adlı eserde eğitim ve öğretmen idealizmi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 66, 282-296.

Ozolins, J. (2009). Değişen Bir Dünyada Küreselleşme, Eğitim ve Değerler.

Küreselleşme Sürecinde Eğitim Sorunlarının Felsefi Boyutu Bildiriler ve Tartışmalar Kitabı içinde. Ankara: EĞİTİM-BİR-SEN. s. 98-107.

- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*. İstanbul: MEB. Yayınları.
- Özdemir, Y., & Aktaş, E. (2011). Halkevleri (1932'den 1951'e). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 0, 235-262.
- Özden, Y. (2002). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Russell, B. (1969). *Eğitim ve toplum düzeni*. (Çev. N. Bezel) İstanbul: Varlık Yayınları.
(Eserin orijinali 1932'de yayımlanmıştır).
- Safa, P. (1998). *Biz insanlar*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Safa, P. (1999). *Mahşer*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sarıbaş, S., & Babadağ, G. (2015). Temel eğitimin temel sorunları. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 3, 18-34.
- Schopenhauer, A. (2015). *İdeal ve gerçek*. (Çev. A. Aydoğan) İstanbul: Say Yayınları.
(Eserin orijinali 1819'da yayımlanmıştır).
- Solok, C. K. (2012). *Havada bulut yok*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Sünbül, A. M. (1996). Öğretmen niteliği ve öğretimdeki rolleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 8, 597-608.
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şişman, M. (2009). Gelecek kuşak öğretmenlerin nitelikleri: Mevcut durum ve öneriler. *Aramızdan Ayrılışının 40. Yılında Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü. s. 392-409.
- Tanilli, S. (1988). *Nasıl bir eğitim istiyoruz?* İstanbul: Amaç Yayıncılık.
- Tanpınar, A. H. (1969). *Edebiyat üzerine*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Tanpınar, A. H. (2014). *Huzur*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Teke, S. G. (2013). Geleneksel tarzlar, modern modeller: Resmî, resmî olmayan eğitim ve somut olmayan kültürel miras. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları*

Dergisi, 100, 31-39.

Tezcan, M. (1981). *Eğitim sosyolojisine giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Türk Dil Kurumu. *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*.

<http://sozluk.gov.tr/> den alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1924). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*.

https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf den alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1940). *Köy enstitüleri kanunu*.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc021/kanuntbmmc021/kanuntbmmc02103803.pdf den alınmıştır.

Todorov, T. (2011). *Edebiyat kavramı*. (Çev. N. Sevil) İstanbul: Sel Yayıncılık.

(Eserin orijinali 1987’de yayımlanmıştır).

Tör, V. N. (1943). *Resim öğretmeni*. Ankara: Akba Kitabevi.

Uludağ, Z. (2009). Bütüncül (holistik) eğitim felsefesi zarureti. *Küreselleşme Sürecinde*

Eğitim Sorunlarının Felsefi Boyutu Bildiriler Kitabı içinde. Ankara: EĞİTİM-BİR-SEN. s. 108-113.

Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2016). *Değerler eğitimi*. Ankara : Pegem Akademi.

Venn, G. (1968). *İnsan eğitim ve iş*. (Çev. H. Taymaz) Ankara: Mesleki ve Teknik

Öğretim Kitapları. (Eserin orijinali 1968’de yayımlanmıştır).

Wellek, R., & Warren, A. (1983). *Edebiyat biliminin temelleri*. (Çev. A. E. Uysal)

Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. (Eserin orijinali 1942’de yayımlanmıştır).

Yazıcı, E. (2016). Olan-olması gereken perspektifinden bir medeniyet inşacısı ve eğitim emekçisi olarak öğretmen. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 7, 147-162.

Yazıcı, M. (2013). Toplumsal değişim ve sosyal değerler. *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8, 1489-1501.

Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23, 7-17.

Yılmaz, i. (2006). Edep ve âdâb kavramlarının semantiği ve tarihsel seyri. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 6, 165-177.

Öz Geçmiş

Doğum Yeri ve Yılı : Balıkesir/ Edremit- 1993

Öğr. Gördüğü Kurumlar :

Lise 2008- 2011 Yılmaz Akpınar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi/
Grafik Tasarım Bölümü

Lisans 2012- 2016 Bursa Uludağ Üniversitesi / Eğitim Fakültesi/
Türkçe Eğitimi Bölümü

Yüksek Lisans 2016- + Bursa Uludağ Üniversitesi / Eğitim Bilimleri
Enstitüsü / Türkçe Eğitimi

Çalıştığı Kurumlar :

1. (2016-2016) Akçay Nihat Tansoy İlkokulu- Ücretli Öğretmen
2. 2018- + Bursa Uludağ Üniversitesi Türkçe Öğrenimi
Uygulama ve Araştırma Merkezi ULUTÖMER- Türkçe
Öğretmeni

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	ipek FACANASLAN
Tez Adı	1924-1960 yılları Arasında Eser Veren Öğretmen Yazarların Eserlerinin Öğretmen ve Eğitim İdealizmi Yönünden Değerlendirilmesi
Enstitü	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Bilim Dalı	Türkçe Eğitimi
Tez Türü	Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışman(lar)ı	Doç. Dr. Errol OĞUZ
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama İzni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasının ertelenmesini istiyorum 1 yıl ☐ 2 yıl ☐ 3 yıl ☐ ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin vermiyorum

Hazırlamış olduğum tezimin yukarıda belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih: 21.10.2019

İmza: